

LAUTRÉAMONT

MALDOROR ÉNEKEI

FORDÍTOTTA: BOGNÁR RÓBERT

ELSŐ ÉNEK

1 Vajha vakmerő olvasóm, kit könyvem kegyetlensége megigéz, tévelygés nélkül megtalálná a szakadékos és elvadult utat, mely átvezet e komor és mérgező szavak vigasztalan ingoványán; mert - hacsak nem szigorú logikával és gyanakvásával arányos éber figyelemmel lát az olvasáshoz - a könyv gyilkos gőzei átítatják a lelkét, mint cukrot a víz. Nem kívánatos, hogy mindenki elolvassa a most következő oldalakat; e fanyar gyümölcsöt csak kevesek ízlelhetik veszélytelen. Nos hát, félénk lélek, még mielőtt beljebb merészkednél a felderítetlen pusztába, fordulj vissza, és ne jöjj tovább! Bizony mondom: fordulj vissza, és ne jöjj tovább; lám, a fiúgyermek is tisztelettudóan lemond róla, hogy lelkesült tekintetét sokáig anyja orcájára függessze; vagy még inkább, lásd a sokat merengő darvak remegő végeláthatatlan V-jét, mely vitorlát bontva telente hatalmasan röpül át a csöndön a látóhatár egy bizonyos pontja felé, honnan hirtelen különös és erős szél indul, vihar hírnöke. És akkor a legöregebb daru, a magányos elővéd, mint valamely eszes lény megcsóválja a fejét, csőrét csattogatja (a csőr, természetesen, együtt mozdul a fejfel); nyugtalan az öreg daru (magam is nyugtalan volnék a helyében), korcsupálta nyaka, három darunemzedék tanúja, ingerülten tekergőzik, jelzi a közelgő vihart. Az első daru (előjoga, hogy a farktollait mutassa az értelemben alábbvaló többi darunak) újra meg újra higgadtan körüljártatja sokat látott szemét, aztán - hogy a közös ellenséget visszaverje - az éber őrző szelíd-szomorún kiált, könnyedén elfordítja a mértani alakzat csúcsát (lehet, hogy háromszöget formálnak az égben e különös vándormadarak, de nem látni a harmadik oldalt), a szárnyával, mely akkorának látszik, mint egy veréb szárnya, hol balra, hol jobbra kormányoz, akár egy ügyes hajóskapitány; és - merthogy nem oktan - biztonságosabb és bölcsebb útra tér.

2 Olvasó, talán azt kívánod, hogy a gyűlöletet idézzem meg e mű elején. Honnan tudod, hogy míg untig fürödsz számtalan gyönyörben, és tested cápaívben megfeszül, elkeskenyedő-táguló dölyfös orrcimpával nem szippantod-e be (mintha ugyan értenéd, miért fontos e tetted, és miért fontos jogos vágyakozásod is) lassan és fönségesen a szép fekete levegőben könyvem vörös gőzeit? Hidd el, a gyűlölet gőzei megörvendeztetik majd undok pofád két alakatlan nyílását, ó, szörnyeteg, csak el ne mulaszd, hogy elébb háromezerszer egymás után kileheld magadból az Úrtól való átkozott lelkiismeretet! Elmondhatatlan gyönyörtől óriásira tágult orrcimpáidnak rezzenetlen révületükben nem lesz mit kérniük a parfüm- és tömjénillatú égtől, mivel oly teljes boldogság árasztja el őket, mint az angyalokat, kik a Mennyei szelíd országát lakják békében és fényözönben.

3 Most röviden elmondom, mily nagyon jó volt Maldoror életének első éveiben, midőn még boldogan élt; kész, ennyit erről. Aztán rájött, hogy gonosznak született: hát nem bámulatos a végzet? Hosszú éveken át titkolta jellemét ereje szerint, de végre is a természetétől idegen összpontosítás miatt mindennap a fejébe tolult a vér, és mikor már nem bírta elviselni, Maldoror elszántan a rossz útjára lépett... és megenyhült körötte a lég. Ki gondolta volna? Valahányszor kisgyermeket csókolgatott, szíve szerint borotvával kimetszette volna a rózsás orcát, ám nem tehette, mert útját állta a büntetések seregének parancsoló Igazságszolgáltatás. Maldoror nem volt hazug, bevallotta az igazságot, azt, hogy kegyetlen. Hallottátok, halandók? és e remegő tollal merészen újra kimondja! Eszerint tehát van az akaratnál nagyobb hatalom... Ó, kárhozat! A szikla szeretné kivonni magát a nehézkedés törvénye alól? Lehetetlen. Lehetetlen, mint a rossz szövetsége a jóval. Ezt magyaráztam fentebb.

4 Vannak, akik az emberek kegyét hajszolva arról írnak, mily nemes az ő lelkük, szívjóóságuk gyakran csak képzeletük szüleménye. Az én elmémet a kegyetlenség vezérli, én a kegyetlenség gyönyörét dalolom. Nem a futó álgyönyört; azt a kéjt, amely az emberiséggel született, és csak vele múlik el. Mért ne szövetkezhetne a lángelme a kegyetlenséggel, a Gondviselő kifürkészhetetlen akaratából? avagy: aki kegyetlen, miért ne lehetne lángeszű? Szavaim majd bizonyítják; csakis tőled függ, olvasó, meghallgatsz-e, figyelmedet nekem szenteled-e. Bocsánat, úgy éreztem, minden hajam szála az égnek mered; semmiség, a kezemmel könnyűszerrel visszasímítottam eredeti helyzetébe. A dalnok nem arra vágyik, hogy kavatinái ismeretlennek hassanak; ellenkezőleg, örömmel tölti el, hogy hősének fennkölt és gonosz eszméi ott fészkelnek mindenki belsejében.

5 Azt láttam egész életemben, hogy az emberek, ezek a keskenyvállúak, folyton ostobaságokat cselekednek, lezüllesztik felebarátaikat, és ahogy csak bírják, megrontják a lelkeket. Tetteik célját így nevezik: dicsőség. A mutatóvájuk láttán én is nevetni akartam, mint a többiek; idétlen utánzat lett belőle! Fogtam egy éles pengéjű kést, és az ajkak találkozásánál behasítottam húsomat. Egy percre azt hittem, hogy elértem célomat. Megnéztem a tükörben önkezemmel megsebzett számomat. Micsoda tévedés! A két sebből patakzó vér miatt egyébként se tudtam megállapítani, hogy ez itt valóban az emberek nevetése-e. De rövid összehasonlítás után jól láttam, hogy az én nevetésem nem olyan, mint másoké, vagyis hogy nem nevetek. Láttam, hogy az ember, ez a csúf-fejű, kinek rémisztő szeme mélyen ül sötét üregében, sziklánál keményebb, öntött acélnál ridegebb, cápánál vérszomjasabb, pökhendibb, mint az ifjúság, ádázabb, mint az örült bűnöző, álságosabb, mint a képmutató, túljátssza a legkiválóbb komédiást, hatalmaskodóbb a papoknál, láttam, hogy nincs olyan lény, mely az embernél rejtőzködőbb, földön és égen ő a leghidegebb; az ember a szívét kutató moralistát is taszítja, és magára zúdítja a Mennybéli engesztelhetetlen haragját. Láttam az embereket, ahogyan hatalmas ököllel fenekednek az égre (ahogy elvetemült gyermek rázza az öklét az anyja felé), alkalmasint valamely pokolbéli szellem uszítja őket, szemük zavaros a mardosó, mégis gyűlölködő lelkifurdalástól, és nem merik megtörni a jeges csöndet, nem mondják ki a mellüket feszítő szertelen és háládatlan gondolatokat, oly igaztalanok és fertelmesek e gondolatok, s lám, az irgalom Istenét szánszomorítja; láttam, hogy zsenge gyerek koruktól aggságukig a nap minden szakában képtelen és háborult átkokat szórva mindenre, aki él, önmagukra és a Gondviselésre, az emberek megrontják a nőket, a gyermekeket, meggyalázzák a test szeméremnek szentelt részeit. És akkor a tengerek feltorlatják vizeiket, örvényeikbe rántják a hajóroncsokat; szélvihar és földrengés dönti le a házakat; pestis és más betegségek tizedelik az imádkozó családokat. És az emberek észre se veszik. Láttam olyat is, hogy szégyenében pirult vagy sápadt egy ember, amiért így viselkedik e földön; de ritkán. Orkán, vihar, növények! És te, kéklő égboltozat, kinek szépségét el nem fogadom; álszent tenger, tükörképe szívemnek; rejtélyes keblű föld; szférák lakói; világegyetem; Isten, te bőkezű teremtető! hozzád fohászkodom: mutass egy embert, aki jó!... De könnyörgök, tűszerezd meg természetes erőm, mert ha meglátom ezt a szörnyet, talán végez velem a döbbenet: kevesebbtől is meghal az ember.

6 Növeszd a körmöd két héten át! Ó, milyen gyönyörűség ágyából vadul kirántani a még puha ajkú gyermeket, milyen gyönyörűség tágra nyílt szemmel azt színlelni, hogy most kedvesen a homlokára teszed a kezedet, és hátrasimítod szép haját! Hirtelen, amikor a legkevésbé várja, vágj hosszú körmeidet puha mellkasába, de meg ne haljon, mert ha meghal, később nem élvezheted szenvedéseit. Aztán sebeit nyalogatva iszod a vért, és ez idő alatt, egy örökkévaló-

ságig, a gyermek sír. Semmi sem olyan jó, mint ez a még meleg vér, amelyet a fent említett módon csapolsz, hacsaknem a gyermek só-keserű könnyei. Ember, sohase kóstitlad véredet, ha véletlenül elvágta az ujjad? Ugye, milyen jó, mivel teljesen íztelen! Egyébiránt bizonyára előfordult, hogy gyászos elmélkedésbe merülve homorú tenyeredet beteges arcodhoz emelted, melyet a szemedből hulló nedv áztatott; s a kezéd aztán végzetszerűen a szád felé indult, és a szád e helyéből - mely úgy vacogott, miként a kisdiák foga, midőn a gyermek sunyin ránéz arra a lényre, aki az ő sanyargatására született - kortyolta a könnyet. Ugye, milyen jó, mivel ecetíze van! Pontosan olyan, mint a szerelmes nő könnye, de a gyermek könnye még ínycsiklandozóbb. A gyermek még nem ismeri a rosszat, hát sose hűtlen; hön szerető kedvesed előbb vagy utóbb hűtlen lesz hozzád... analógia alapján következtetek, hiszen nem tudom, mi a barátság, mi a szerelem (alighanem sose fogom elfogadni, legalábbis az emberi fajét). Nos, mivel tulajdon véredtől, könnyedtől nem undorodsz, táplálkozz, táplálkozz bátran a serdülő könnyével és vérével. Kösd be a szemét, marcangold vonagló tagjait, és hallgasd hosszú órákon át gyönyörűséges jajsavát, mely a csatátéren haldokló sebesültek torkából feltörő messze hangzó hörgéshez hasonlatos, és akkor nagy robajjal vonulj a szomszéd szobába, majd jöjj elő, mintha a segítségére sietnél! Kioldozod a kezét, melyen felpuffedtek az inak és az erek, tébolyult szeméről leveszed a kötést, és újból nyalogatni kezded a vérét és könnyeit. Mily őszinte a bűnbánatod! Felszikkasztad a bennünk lakozó, ám ritkán megmutatkozó isteni fényt; késő! Kicsordul a szíved, hogy vigasztalni tudd az ártatlant, a megsanyargatottat: „Gyermelem, micsoda gyötrelmeket kellett elszenvetned! Ki tehette veled ezt a szörnyűséget, melyre szavakat se talállok? Te szegény! Hogy szenvedsz! Ó, ha anyád megtudná, mi történt! De bármennyire gyűlölné is a bűnösöket, a fájdalom nem volna halálosabb, mint az enyém. Ó jaj! de hát mi is a jó, és mi a rossz? Egyazon dolog, mellyel dühödten bizonyítjuk tehetetlenségünket, szenvedély, mely arra sarkall, hogy - akár a legesztelenebb eszközökkel - törjünk a végtelen felé? Vagy két ellentétes fogalom? Igen... legyen inkább egyazon dolog... különben mivé lenné az utolsó ítélet napján! Gyermelem, te nemes és szent alak, bocsáss meg nekem; ki mostan színed előtt áll, az törte szét csontjaidat, tépte cafatosra húsodat. Vajon bolydult elmém hagymázos parancsára vagy az áldozatát szétépítő sasra jellemző oktan titkos ösztön szavára követtem-e el bűnömet; pedig szenvedtem én is, áldozatom szenvedése sem volt nagyobb. Gyermelem, bocsáss meg nekem! Azt akarom, hogy elhagyva ezt a mulandó árnyékvilágot, öleljük egymást örökkön-örökké, egyetlen lény legyünk, forrjanak össze ajkaink. Még így se lesz teljes a büntetésem. Akkor majd te marcangolsz engemet, fogaid, körmeid meg nem pihennek. Az engesztelő áldozatra balzsamos virágfűzérrel ékesítem majd testemet; és mindketten szenvedni fogunk, én, hogy szétépetek, te, hogy szétépsz... s közben ajkam ajkadra tapad. Ó, szőke hajú, szelíd tekintetű gyermek, most már megteszed-e, amit tanácsolok? Tedd meg, ha nem akarod is, és felvidítod lelkemet.” Szavaiddal fájdalmat okoztál egy emberi lénynek, egyszersmind elnyerted szeretetét: ez a legnagyobb boldogság, melyben embernek része lehet. Később menházba vitetheted, mert a nyomorék sose lesz képes megkeresni a kenyerét. Jóságosnak fognak nevezni, babérkoszorúk és arany kitüntetések borítják majd meztelen lábadat, amint öreg arccal terpeszkedsz a nagy sír márványlapján. Ó, te, akinek a nevét nem akarom erre a lapra írni, mely a bűn szentségét dicséri, tudom, hogy a bűnbocsánatod hatalmas volt, akár a világmindenség. De én, én még vagyok!

7 Szövetkeztem a prostitúcióval, hogy a viszály magvát hintsem el a családokban. Emlékszem arra az éjszakára, amely megelőzte a veszélyes szövetséget. Egy sírt pillantottam meg magam előtt. Egy szentjánosbogár, akkora, mint egy ház, így szólt hozzám: „Megvilágosítlak. Olvasd el a feliratot! Nem tőlem származik ez a legfőbb parancs.” Sűrű vérszínű fény ömlött szét a levegőégben egészen a látóhatárig, látására vacogott a fogam, és bénán hullott le két karom. Egy romos falnak dőltem, mert megtántorodtam, és ezt olvastam: „Itt nyugszik egy kamasz,

mellbajban halt meg: tudjátok, miért. Ne imádkozzatok érte!” Talán sok férfiban nem lett volna annyi bátorság, mint bennem. Eközben egy szép meztelen nő feküdt a lábam elé. Így szóltam hozzá szomorú arccal: „Kelj fel!” A kezemet nyújtottam neki; mint mikor a testvér-gyilkos a nővére torka felé emeli kezét. A szentjánosbogár így szólt hozzám: „Fogj egy követ, és öld meg!” „Miért?” - szóltam én. Mire ő: „Vigyázz magadra, te vagy a gyengébbik, és én az erősebb. Ezt itt úgy hívják: *Prostitúció*.” Könny szökött a szemembe, szívem megtelt haraggal, és éreztem, ismeretlen erő születik tagjaimbán. Megragadtam egy sziklát; erőlködve, kínnal-keservvel a mellemig emeltem; fölhasználom a vállamra. Fölhágtam egy hegyromra, és onnan szétzúztam a szentjánosbogarat. A feje embernői mélységbe fűrődött a földbe; a szikla hattemplomnyi magasba pattant. Visszahullott egy tóba, a víz megsüllyedt, örvénylett, hatalmas fordított kúppá horpadt. Újra nyugodt lett a felszín; már nem csillogott a vérszínű fény. „Ó jaj, ó jaj - kiáltott a szép meztelen nő -, mit tettél?” Én így szóltam: „Téged választottalak, mert szánom a nyomorultakat. Nem tehetsz róla, hogy a Mindenható kegyelméből megszületél.” Ő így szólt: „Csak annyit mondok, meglásd, egyszer majd igazságot szolgáltatnak nekem az emberek. Most engedj, hadd rejtsem a tenger fenekére végtelen bánatomat. Csak te és az örvénylő tengeréj mélyén nyüzsgő undok szörnyek nem utáltok engemet. Te jó vagy. Isten veled; te, te szerettél.” Így szóltam: „Isten veled! Még egyszer: isten veled! Mindig szeretni foglak!... E perctől hátat fordítok az erénynek.” Nos hát, ha a téli szél jajong a tengeren és a partokon vagy a nagy városok fölött, melyek régóta gyászolnak engemet, vagy a hideg sarkvidékeken, így szóljatok, ó, emberek: „Nem Isten lelke lebeg fölöttünk: ez csak a prostitúció metsző sóhaja összevegyülve a montevidói fájdalmas panaszával.” Én mondom ezt nektek, gyermekek. Bűnbánattal eltelve térdepeljete le hát; és a tetveknél is számosabb emberek mondjanak hosszú imákat!

8 Kihalt tájakon, tenger mellett, keserű elmélkedésbe merülve látod, hogy a hold világánál elmosódott, mesebeli, sárga alakot ölt minden dolog. A fák árnyéka olykor görnyedten szalad, olykor a földhöz lapulva oson, közeledik, távolodik, átváltozik. Hajdanán, midőn még az ifjúság szárnya röpített, felgyújtotta képzeletemet a különös látvány; megszoktam azóta. Epekedő futamokat sziszeg a szél a faleveleken át, és ha meghallod a bagoly siralmas énekét, égne mered minden szál hajad. Akkor a kutyák, megdühödven, letépik láncukat, elszöknek a távoli tanyákról; összevissza futkosnak a mezőn, a téboly szédületében. Hirtelen megtorpannak, izzó szemmel, ádázan, riadtan fürkésznak körbe-körbe; és amiként a vadonban haldokló elefántok az égre vetik utolsó tekintetüket, és kétségbeesetten felmereszítik ormányukat, lesunyják fülüket, a kutyák is lesunyják fülüket, a fejüket felszegik, megfeszítik szörnyű nyakukat, és vonítanak, mint az éhes gyermek, mint a sebzett hasú macska a háztetőn, mint a vajú nő, mint kórházban a haldokló pestises, mint egy édes dalt daloló leány, vonítanak az északi csillagokra, a keleti csillagokra, a déli csillagokra, a nyugati csillagokra; a holdra; a homályban heverő hegyekre, amelyek a távolból sziklaszirtekhez hasonlatosak; a teli tüdővel szívott hideg levegőre, mely égeti orrcimpájuk vörös belsejét; az éjszaka csendjére; a kúvokra (csőrükben pocok vagy béka, fiókáknak finom eledel), melyeknek ferde röpte súrolja pofájukat; a szemvillanás alatt eltűnő nyulakra; a tolvajra, ki vágtaiban menekül büntette után; a fenyéren surranó kígyókra, melyektől bőrük ráng, foguk csikorog; a saját vonításukra, melybe maguk is beleborzonganak; a varangyokra, melyeket állkapcsukat keményen összerántva szétroppantanak (minek jöttek ki a mocsárból?); a fákra, melyeknek lágyan ringó levelei megannyi érthetetlen rejtély: rebbenetlen, értelmes tekintettel próbálják megfejteni; a hosszú lábaik közt függő pókokra, melyek fölmenekülnek a fákra; a hollókra, melyek nem találtak nappal eleséget, és most fáradt szárnyal repülnek fészkeikre; a parti sziklákra; a láthatatlan hajók árbocain felvillanó fényekre; a hullámok tompa morájára; a nagy halakra, melyek fekete hátukat mutatva úsznak, majd lemerülnek az örvénylő mélybe; és az emberre,

ki rabszolgaságba hajtja őket. Azután ismét futásnak erednek a síkon, vérző lábbal szökkennek át az árkokon, utakon, réteken, a fűszálakon és az éles köveken. Vélnéd, veszettség tört ki rajtuk, és tavat kutatnak csillapítani szomjukat. Elnyújtott üvöltésük rettentí a természetet. Jaj a kései utasnak! A csahosok rávetik magukat, széttépik, felfalják, pofájukról csurog a vér; mivel nekik épek a fogaik. A vadállatok nem mernek közelíteni, hogy részt vegyenek a húslakomában, reszketve futnak el, amerre látnak. Néhány óra múltán a rohanástól csaknem halálra csigázott, lógó nyelvű kutyák egymásra rontanak, és nem is tudva, mit csinálnak, szétmarcangolják egymást, hihetetlen gyorsasággal. Nem kegyetlenségből cselekszenek így. Egyszer üveges tekintettel így szólt hozzám anyám: „Ha este az ágyból hallod, hogy a kutyák vonítanak a mezőn, bújj a takaró alá, és ne üzz gúnyt belőlük: a végtelent szomjazzák csillapíthatatlanul, akárcsak te, akárcsak én és a többi sápadt, hosszú arcú emberfia. Sőt, megengedem, hogy az ablakhoz menj, és szemlélj a látványt, mely meglehetősen fenséges.” Azóta is tisztelem a halott akarát. Én, akár a kutyák, vágyom a végtelent... És nem tudom, nem tudom kielégíteni vágyamat! A férfi és a nő fia vagyok, ha igaz, amit állítanak. Csodálkozom... azt hittem, több vagyok! Mit számít egyébként, honnan jövök? Én - ha lett volna szavam - a viharéhségű nöstény cápa és a hírhedten vérszomjas tigris szülötte volnék: nem volnék ilyen gonosz. Ti, akik néztek engem, húzódjatok el, leheletem mérget gőzölög. Még senki se látta homlokom zöld redőit, sem sovány arcom kiugró csontjait, melyek olyanok, mint valamely nagy hal szálkái vagy a tengerparti sziklák vagy a szakadékos alpesi ormok: gyakran bejártam őket, amidőn még más színű haj volt a fejemen. És ha viharos éjeken emberlakhelyek körül ólálkodom, és parázslék a szemem, és a szélvész korbácsolja hajamat, és magányos vagyok, mint egy kő az út közepén, bélyeges arcomat egy darabka bársonnyal fedem el, feketével, amilyen a kémények belsejét borító korom; szem ne lássa, mily nagyon elcsúfított, hatalmas gyűlölete mosolyával, a Mindenható. Reggelente, amikor mások számára fölkel a nap, és a természetre hinti vígságát, üdvös melegét, én kedves barlangom mélyén kuporgok borként részegítő csüggedt fájdalomban, moccanatlan arccal bámulom a sötétben gomolygó semmit, és nagy kezeim cafatosra szaggatják mellemet. Pedig érzem, hogy nem vesztetem meg! Pedig érzem, hogy nemcsak én szenvedek! Pedig érzem, hogy lélegzek még! Mint a halálraítélt, ki nemsokára a vérpadra hág, és most izmait próbálgatja eltöprengve sorsukon, csukott szemmel állok a szalmán, nyakamat lassan jobbról balra, balról jobbra forgatom hosszú órákon át; mégsem esem össze élettelenül. Időről időre, ha a nyakam már nem tud továbbfordulni ugyanabba az irányba, és megáll, hogy visszatekeredjék, hirtelen a látóhatárra tekintek a barlangbejáratot elfedő sűrű bozót résein át: semmit se látok! Semmit... csak a lapályt, mely örvénylő táncot jár a fákkal és a levegőégből vonuló hosszú madárcsapatokkal. Fölkavarodik vérem és agyvelőm... Ugyan ki mér ütésekkel vasdoronggal a fejemre, ahogy a kalapács az üllőt veri?

9 Szenvtelenül és harsányan szavalom azt a komoly, zord strófát, melyet most hallani fogsz, olvasó. Figyelmezz minden szavamra, és állj ellen fájdalmas élményképeinek, melyek úgyszólván, óhatatlanul, belérágódnak felkavart képzeletedbe. Ne hidd, hogy halálomon vagyok, még nem csontváz a testem, és a vénség nem tapadt homlokomra. Következésképp hessentsünk el minden afféle gondolatot, mely párba állítana engem az elillanó életű hattyúval, ne láss magad előtt mást, csupán egy szörnyet, kinek orcáját - örömmre - meg nem pillanthatsz, habár az arca kevésbé irtózatossá, mint a lelke. Pedig nem vagyok bűnöző... Na de elég! Nemrégiben újra a tengernél jártam, tapostam hajók fedélzetét, és emlékeim olyan elevenek, mintha tegnap jöttem volna el. Ha van hozzá erőd, olvasd e sorokat éppolyan higgadtan, mint jómagam (máris bánom, hogy megajándékoztalak velük), és ne pirulj, ha meggondolod, hogy mi is az emberi szív! Ó, selyemtekintetű polip! te, kinek a lelke az enyémtől elválaszthatatlan, te, földgolyó legszebb lakója, négyszáz szívókorong nagyúra; te, kiben mint természetes otthonában

összhangban, eltéphetetlen szálakkal összefűzve lakozik a feltárulkozó szelídség és a magasztos jóindulat, miért nem vagy velem, hogy higany hasad alumínium mellemre szorítva együtt szemléljük egy parti szikláról a látványt, melyet imádok?

Kristályhullámú vén óceán! olyan vagy óriásban, mint azok a kék foltok, melyeket megkorbácsolt hajósinasok hátán láthatni, hatalmas kék folt vagy a föld testén: kedvemre való ez a hasonlat. Első megnyilatkozásod a bánat hosszú sóhaja, vélnénk simogató szellőd halk morájának, a feldúlt lelket megéri, megjelöli, és te - sokszor meg se értjük - kedveseid emlékeztére felidézted az ember zord kezdeteit, a kort, midőn megismerkedett a fájdalommal, mely nem hagyja el többé soha. Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán! Formád gömbölyű harmóniája, mely felvidítja a geometria mord ábrázatát, bennem az ember szemét idézi fel, mely olyan kicsiny, mint a vadkané, határvonalainak tökéletes köríve meg az éjszakai madarak szemére emlékeztet. Pedig az ember mindig is szépnek képzelte magát. Én azt gyanítom, hogy az ember csak hiúságból hitegeti magát, hogy szép, de valójában nem szép, és ezt sejti is; különben miért nézné annyi megvetéssel a felebarátja ábrázatát? Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, az azonosság jelképe vagy: mindig egyenlő önmagaddal. A lényegét tekintve nem változol, és ha emitt őrzöngenek hullámaid, távolabb, egy másik égöv alatt tökéletes nyugalomban ringanak. Te nem vagy olyan, mint az ember, aki megáll az utcán, ha meglátja, hogy két szelindek egymás torkának ugrik, de meg se áll, ha temetési menet halad el; reggel nyájas, este mogorva; ma nevet, holnap sír. Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, miért volna lehetetlen, hogy mélyedben még embernek hasznos dolgokat rejtegetsz? Már nekiajándékoztad a bálnát. Nem hagyod, hogy a természettudományok mohó tekintete könnyűszerrel kifürkésze bensőd ezernyi titkát; szerény vagy. Az ember folyvást kérkedik minden aprósággal. Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, a belőled táplálkozó különféle halak nem esküdtek testvériséget egymásnak. Mindegyik fajta magának él. Eltérő alkatuk és természetük kellő magyarázatot ad arra, ami eleinte rendellenességnek tűnik. Így él az ember is, csak hogy öneki nincs rá hasonló mentsége. Harmincmillió emberi lény bírlal egy darabka földet, azt hiszi, nem árthatja bele magát szomszédai életébe, s mindegyik úgy kapaszkodik saját kis földjébe, mint a gyökér. A legnagyobbtól a legkisebbig minden ember úgy él, mint vad a búvóhelyén, és ritkán mozdul ki, hogy meglátogassa fajtabelijét, aki szintúgy odújában kucorog. Az emberek egyetemes családja silány logikára valló utópia. Termékeny emléőd látványa egyébiránt a háládatlanság fogalmát idézi fel, mivel azonnal azokra a szülőkre emlékeztet, akik oly hálátlanak a Teremtő iránt, hogy elhanyagolják nyomorú frigyük gyümölcsét. Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, terjedelmed csak azzal a mércével mérhető, mellyel képzeletünkben a tömeged összességét nemző teremtő erő nagyságát mérjük! Téged nem lehet egyetlen pillantással átölelni. Csak akkor mutatod meg magad, ha a tekintet folytonos mozgással a négy égtáj felé forgatja távcsövét, amiként a matematikus is - megoldandó egy algebrai egyenletet - kénytelen külön-külön megvizsgálni a lehetséges változatokat, mielőtt eredményre jut. Az ember tápláló szubsztanciákat zabál, és jobb ügyhöz méltó buzgalommal egyéb erőfeszítéseket is tesz avégett, hogy dagadtnak lássék. Fújja csak fel magát kedvére ez az elbűvölő béka! Légy nyugodt, sose lesz akkora, mint te; legalábbis feltételezem. Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, vized keserű. Pontosan olyan íze van, mint annak az epének, amelyet a kritika párol le a szépművészetekből, a tudományból, mindenből. Ha valaki lángész, hülyének minősítik; ha valakinek szép a teste, pocsék nyomorék. Bizonyára mélyen átérzi az ember a

tökéletlenségét, melynek háromnegyed részét mellesleg magamagának köszönheti, ha így kipellengérez. Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, az emberek segítségül hívták a tudomány kutatóeszközeit, de kiváló módszereikkel se tudták mindmáig megmérni örvényes szakadékaid mélységét; a leghosszabb, leg súlyosabb mérőórnak is elérhetetlen. A halaknak... azoknak nem; csak az embereknek. Gyakran eltöprengtem, mi ismerhető meg könnyebben, az óceán mélye vagy az emberi szív. Gyakran azon kaptam magam valamely tengerjáró hajó fedélzetén, hogy a kezemet a homlokomhoz emelem, s miközben a hold szabálytalan ütemben himbálózik az árbocok között, elszakadok mindattól, ami nem vág eredeti küldetésembe, és ezt a nehéz problémát próbálom megoldani. Valóban, melyik a mélyebb, a kifürkészhetetlenebb: az óceán vagy az emberi szív? Ha harminc év élettapasztalata egyáltalán valamelyik oldalra billentheti a mérleg nyelvét, bízást mondhatom: bármilyen mély az óceán, ezen a téren nem állja az összehasonlítást, nem mérkőzhet az emberi szív mélységeivel. Ismertem erkölcsös embereket. Hatvanéves korukban haltak meg, és mindenki ezt mondta róluk: „Sok jót cselekedtek ezen a földön, vagyis alamizsnálkodtak; ennyi az egész, nem ördögösség, bárki megteheti.” Ki érti, miért van az, hogy két szerelmes, aki tegnap még rajongott egymásért, egyetlen rosszul értett szó miatt szakít, az egyik megy napkeletnek, a másik napnyugatnak a gyűlölet, a bosszú, a szerelem és a lelkifurdalás fullánkjaival, és soha többé nem látják egymást, ki-ki döllyfös magányába burkolózik. Csoda ez, napról napra ismétlődő, mégse halványuló csoda. Ki érti, miért örvendezünk embertársaink balsorsán, és nemcsak úgy általában, hiszen a legkedvesebb barátainkat sújtó sorscsapások a legkéjesebbek, bár egyszersmind fájóak is. Egy vitathatatlan példa befejezésül: az ember képmutatóan igent mond, és nemet gondol. Ezért van, hogy az emberiség vadmalacai olyan bizalommal vannak egymás iránt, és nem is önzők. Sokat kell még fejlődni a pszichológiának! Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, roppant hatalmat csak a maga kárán tanulhatta meg az ember. Hiába vetik latba elméjük összes leleményét... nem képesek uralkodni rajtad. Mesterükre találtak benned. Úgy értem, náluknál erősebb valamire. Ennek a valaminek neve van. Ez a név: óceán! Olyan nagy félelmet keltesz bennük, hogy tisztelnek. És te mégis kecsesen, nyájasan, könnyedén táncoltatod legsúlyosabb masináikat is. Fölszaltóztatod őket egészen az égig, és lebucskáztatod őket birodalmaid fenekére: légtornász is megirigyelhetné. Boldogok, ha nem rántod őket örökre fortogó bugyraidba, hogy vasút nélkül is eljussanak cseppfolyós beleidbe, és megtudják, hogyan érzik magukat a halak, és főképpen hogyan érzik magukat ők maguk. Az ember azt mondja: „Én eszesebb vagyok az óceánnál.” Lehetséges, sőt valószínű; de az ember jobban fél az óceántól, mint az óceán ötöle: bizonyítani se kell. Ez a szemlélődő pátriárka, lebegő földgolyóink ősi korának tanúja, szánakozó mosollyal nézi a nemzetek tengeri ütközeteit. Íme, megjelenik vagy száz emberkéz csinálta tengeri szörny. Tisztek fellengzős parancsszava, sebesültek jajveszékelése, ágyúdörej; egypár másodpercet mulató hangoskodás. A dráma már véget is ért, az óceán mindent bekebelezett. Iszonyú torka van. Ott lent, az ismeretlen felé, bizonyára egyre öblösebb. Az ostoba és még csak nem is szórakoztató komédia megkoronázásaként egy magára maradt golya tűnik fel az égbolt közepén, és nem is változtatva röpte ívén, így kiált: „Nahát!... ez csak rossz tréfa lehet! Fekete pontokat láttam odalenn; behunytam a szemem: már el is tűntek.” Köszöntelek, vén óceán!

Vén óceán, te megrögzött aggregény! Ha bejárod egykedvű birodalmaid ünnepélyes magányát, méltán tölt el büszkeséggel veled született pompád és az őszinte hódolat, mellyel sietve illetlek téged. Kéjesen ringatózol méltóságteljes lassúságod puha áramlatain, ez kiváltságaid leglenyűgözőbbike, mellyel a legfőbb hatalom megajándékozott, komor-titokzatosan görgeted roppant fenséges tükrödön semmihez sem fogható hullámaidat, s eltölt örök erőd nyugalma. Hullámaid sűrű párhuzamos rendekben követik egymást. Sorvad az egyik hullám, máris

utánafut, dagad a következő, a kísérőzene az enyésző tajték mélabús sustorgása, mely arra int, hogy minden csak tajték e földön. (Az emberi lények, az élő hullámok is hálnak-hálnak egymás után, de őrünök tajtékos nesz nem marad.) A vándormadár bizalommal pihen meg hullámaidon, sodródik a büszke, kecses táncban, mignem szárnya megint erőre kap, és folytathatja légi zarándoklatát. Szeretném, ha az emberi fenség a te fenségednek legalább halvány visszfénye volna! Sokat kérek, és őszinte fohászm az te dicsőségedet hirdeti, óceán. Lelki nagyságod, tükörképe a végtelennek, hatalmas, mint a filozófus eszméje, mint a nő szerelme, a madár isteni szépsége, mint a költő elmélkedése. Te szebb vagy, mint az éj. Mondd, leszel-e a fivérem, óceán? Korbácsold fel habjaidat szilajul... még... még, ha azt akarod, hogy Isten bosszújához hasonlítsalak; mereszd ki ólomszín karmaidat, és vájj barázdát tulajdon mellkasodba... úgy. Görgesd iszonyú hullámaidat, fertelmes óceán, én, csak én értelek, és villámsújtottan borulok a lábad elé. Az ember fensége talmi csupán, nem kelt bennem tiszteletet: a tied igen. Ó, amikor tekergőző redőid - udvartartásod - közepette szörnyű tarajodat magasra emelve delejezőn és mogorván vonulsz, hömpölyögteted áradatod, tudván tudod, mi vagy, és kebled mélységeiből mintha mardosó (számomra megfajthatetlen) lelki-furdalás gyötörne, azt a nem szűnő bömbölést hallatod, amely még úgy is retenti az embereket, ha biztonságból, a parton reszketve szemlélnék téged, nos hát akkor belátom, nincs jogom, hogy veled egyenlőnek mondjam magam. Ezért, följobbvalóságod tudatában, neked adnám egész szeretetemet (és nem tudhatni, mennyi szeretetet rejt szépreáhhítozásom), ha nem emlékeztetnél fájdalmasan embertársaimra, akik a legironikusabb ellentétben vannak veled: ilyen mulatságos antitézis több nem teremtetett; nem tudlak szeretni, utállak. Miért jövök hát vissza ezredízben is ölelő karjaidba, miért, hogy érintésedre tüzelő homlokom láza lohad? Nem ismerem titkos rendeltetésed; minden, ami rád vonatkozik, fontos nekem. Mondd meg hát, benned lakozik-e a sötétség fejedelme! Mondd meg... mondd meg, óceán (csak nekem, hogy meg ne szomorítsd azokat, akik ábrándvilágban élnek), áruld el, a Sátán támasztja-e a vihart, mely a fellegekig korbácsolja sós vizeidet! Meg kell mondanod, mert boldoggá tenné, hogy a pokol ilyen közel van az emberekhez. Ez legyen invokációm utolsó versszak) Most hát még egyszer, utószor köszöntelek, és búcsúzom. Kristályhullámú vén óceán... Szememből patakzik a könny, és folytatni nincs erőm, mert érzem, hogy itt az idő, vissza kell térnem a durva arcú emberek közé; de... ne csüggedjünk! Szedjük össze minden erőnket, és kötelességtudóan teljesítsük, ami e földön számunkra elrendeltetett! Köszöntelek, vén óceán!

10 Ha üt az utolsó órák (halottas ágyamon írom ezt), nem vesznek majd körül papok. Szírtetön állva érjen a halál, vagy a viharos tenger ringó bölcsőjében... égre vetett szemmel... nem: tudom, hogy por leszek, megsemmisülök. Irgalmat úgyse remélhetek. Ki nyitja rám halottas szobám ajtaját? Megmondtam, hogy ne zavarjanak. Távozz, bárki légy; de ha fájdalom vagy félelem jelét véled felfedezni hiénaarcomon (élek ezzel a hasonlattal, noha a hiéna szebb nálam s a látása kellemesebb), ne árátsd magad: lépj közelebb! Téli éjszaka van, az elemek kavarnak, összezsapnak, fél az ember, és a serdülő - ha olyan, amilyen én voltam ifjúkoromban - azon mereng, miféle bünt kövessen el valamelyik barátja ellen. A szél (panaszos sziszegése szomorítja az emberiséget, amióta csak van szél és van emberiség), a halálomra sóvár szél vegyen csontos szárnyaira néhány perccel a haláltusám előtt, és röpj be velem a világot! Még egyszer, titokban vidulnék az emberi gonoszság számos példája láttán (a testvér szereti kilesni fivéreinek tetteit). Felriad, hidegtől vacog a sas, a holló, a halhatatlan pelikán, a vadkacsa, a vándorló daru, és a villámok fényénél látja röptömet, az iszonyú és örvendező rém röptetését. Nem tudják mire vélni ezt a jelenést. A földön a vipera, a düledt szemű varangy, a tigris, az elefánt; a tengerben a bálna, a cápa, a porolyhal, az idomtalan rája, a nagy fogú sarki foka egyre azon tanakodik, miféle lény ez a természet törvényeit megcsúfoló. Az ember remegve, nyöszörögve tapasztja homlokát a földre. „Igen, a velem született

kegyetlenség, melyről nem tehetek, mindegyikötök fölébe emel. Vajon ezért alázkodtok porig előttem valamennyien? vagy talán azért, mert sose láttatok hozzám hasonlót: rémisztő eleven üstököst, ki a vérbe borult űrt hasítja? (Tömerdek testemből véreső szakad, olyan, mint az a fekete felleg, amelyet az orkán terel maga előtt.) Ne rémüljétek, fiaim, nem szórom rátok átkaimat. Oly nagy a fájdalom, melyet nekem okoztatok, és oly nagy a fájdalom, melyet én nektek okoztam, hogy szándékos nem is lehet. Ti jártatok a magatok útját, én is jártam a magamét: a romlottság útjait. Jellemrokonságunk miatt szükségképpen találkozunk kellett; kölcsönösen végzetes volt az összeütközés.” És akkor az emberek bátorságra kapnak, egyre följebb emelik tekintetüket, és nyakukat nyújtogatva - mint a csiga - keresik, ki szól hozzájuk így. A legszörnyűbb szenvedélytől lángoló, szétmálló arcuk hirtelen olyan torz fintorba rándul, hogy megrémülnek a farkasok. Egyszerre pattannak föl, hatalmas rugóként. Micsoda átköszön! micsoda hangzavar! Megismertek engem. És lám, a föld állatai egybesereglenek az emberekkel, együtt zsivajognak, üvöltenek. Nincs már gyűlölködés; a két gyűlölet a közös ellenség ellen fordul: ellenem; általános egyetértésben egyesülnek. Te szél, ki a hátadon hordozol, emelj magasabbra; csalárdságot szimatolok. Igen, szép lassan tűnjünk el a szemük elől; újfent örvendő tanúi lehettünk a szenvedélyek következményeinek... Köszönöm neked, denevér, kinek az orrán patkóforma taréjnyúlvány ékeskedik, köszönöm, hogy felébresztettél szárnyacsapásaiddal: most veszem észre, hogy valójában múltó kór volt az egész, és undorodva érzem, hogy újból életre kelek. Azt mondják egyesek, hogy csupán azért röptél hozzám, hogy kiszívd testem kevéske vérét: ó, bárcsak igaz volna!

11 Egy család ül az asztali lámpa körül: - Fiam, add ide az ollót, ott van a széken.

- Nincs ott, anyám.

- Akkor a másik szobában keresd! Emlékszel-e még, kedves uram, azokra az időkre, amikor egyre fohászkodtunk, hogy legyen gyermekünk, akiben újjászülethetünk, és aki majd támaszunk lesz öreg napjainkra?

- Emlékszem, és Isten meghallgatta imánkat. Nem lehet panaszunk a sorsunkra. Mindennap hálát mondunk a kegyes Gondviselésnek. A mi Édouard-unk finom lélek, az anyjára ütött.

- És örökölte apja férfias jellemét.

- Tessék, itt az olló, anyám, megtaláltam.

Újra a munkájába merül... De valaki megjelent a bejárati ajtóban, és néhány percig szemléli a szeme elé táruló látványt.

- Mit jelentsen ez? Sokan vannak, akik nem olyan boldogok, mint ezek itt. Vajon mivel indokolják, hogy szeretik az életet? Távozz, Maldoror, ettől a békés hajléktól, nincs itt semmi keresnivalód!

Elment.

- Nem tudom, mi történt, de érzem, hogy embertulajdonságaim tusáznak a szívemben. Nyugtalan a lelkem, és nem tudom, miért; vészterhes a hangulat.

- Nőm, ugyanazt érzem én is; reszketek, hogy valami szerencsétlenség ér minket. Bízunk Istenben, ő a mi legfőbb reményünk.

- Anya, nem kapok levegőt; fáj a fejem.

- Neked is, fiam? Mindjárt ecetes borogatást teszek a halántékodra és a homlokodra.

- Hagyd el, jó anyám!

Nézzétek, kimerülten nekidől a szék támlájának!

- Úgy kavarg bennem valami, nem is tudom pontosan megmondani... Minden kicsiség ingerel.

- Milyen sápadt vagy! Ez az éjszaka nem múlik el anélkül, hogy valami gyászos esemény ne süllyesztene mindhármónkat a reménytelenség tengerébe!

Hallom, hogy a távolban mardosó fájdalom elnyújtott jajszava kél.

- Fiam!

- Ó, anyám, félek!

- Szenvedsz-e, mondd!

- Nem szenvedek, anyám... Nem mondok igazat.

Az apa megrendülten szól:

- Csillagtalan éjek csendjét törik meg efféle kiáltások. Ámbár halljuk őket, az, aki kiált, nincs a közelben; mivel ez a jajgatás három mérföldnyire is elhallatszik, városról városra viszi a szél. Gyakran hallottam erről a jelenségről, de sohasem volt alkalmam személyesen meggyőződni róla, hogy igaz-e. Nőm, sorscsapásról beszéltél, nos, ha a hosszú időspirálban volt valódi sorscsapás, hát ama sorscsapás azt a lényt sújtotta, aki most embertársai álmát háborítja.

A távolban mardosó fájdalom elnyújtott jajszava kél.

- Vajha világrajötte ne hozna veszedelmet földjére, mely kitaszította méhéből! Egyre csak vándorol, vándorol, és mindenütt irtóznak tőle. Egyesek azt mondják, hogy zsenge korától valamiféle eredendő téboly martaléka. Mások tudni vélik, hogy ösztönösen vérszomjas, és ezt maga is szégyelli, és hogy a szülei a fájdalomba haltak bele. És vannak, akik azt állítják, hogy egy csúfnévvel bélyegezték meg ifjúkorában, és azóta vigasztalhatatlan, mert megsértett büszkesége ebben látja kiáltó példáját az emberi gonoszságnak, amely már az első években megmutatkozik, és a későbbiekben csak nőttön-nő. Az a bizonyos csúfnév: *a vámpír!*...

A távolban mardosó fájdalom elnyújtott jajszava kél.

- Azt is mondják: éjjel-nappal iszonyú rémképek gyötrik, hogy szájából és füléből csurog a vér; kísértetek ülnek ágya mellett, és ismeretlen erőből sarkallva egyszer behízelgőn, másszor meg olyan hangon, ami a csatakiáltáshoz hasonlatos, állhatatosan és engesztelhetetlenül az arcába vágják azt az iszonyú csúfnevet, amely rajta marad, míg a világ világ. Némelyek még azt is mondják, hogy a szerelem döntötte ilyen nyomorúságba; meg hogy ez a kiáltozás bűnbánat egy sötét múltba vesző rejtélyes bűnért. De a legtöbben úgy vélik, hogy mértéktelen kevélység kínozza, miként hajdan a Sátánt, és hogy Isten mellé akarja feltolni magát...

A távolban mardosó fájdalom elnyújtott jajszava kél.

- Fiam, rendkívüli titokba avattalak; szánlak, hogy ilyen korán meg kellett tudnod, és remélem, hogy sohase lépsz annak a férfinak a nyomdokaiba.

- Szólj, ó, Édouard-om, mondd, hogy sohase lépsz annak a férfinak a nyomdokaiba!

- Ó, szeretett anyám, aki világra hoztál, megígérem, ha egy gyermek szent fogadalmának van súlya, megígérem, hogy sohase lépek annak a férfinak a nyomdokaiba.

- Helyes, fiam, az ember mindenben engedelmeskedjék az anyjának!

Már nem hallatszik a jajongás.

- Nőm, befejezted-e a munkád?

- Még hátravan néhány öltés ezen az ingen, bár igencsak későig fennmaradtunk.

- Én is elolvasom még ezt a fejezetet, ha már belekezdtem. Használjuk ki, hogy még világít egy kicsit a lámpás, hiszen már alig van benne olaj; és ki-ki tegye a dolgát...

A gyermek felkiáltott:

- Ha Isten is úgy akarja!

- Tündöklő angyal, jer velem; naphosszat sétálgatsz majd a mezőn, dolgoznod se kell! Csudás palotámnak ezüsből vannak a falai, aranyból az oszlopai, és minden ajtaja gyémánt. Akkor fekszel le, amikor akarsz, imádság nélkül, s mennyei muzsika altat. Amikor reggel felfedi ragyogó sugarait a nap, és víg pacsirtadal járja át keresztül-kasul a levegőget, te még ágyadban heverészhetsz, amíg csak meg nem unod. Értékesnél értékesebb szőnyegeken jársz majd; a legillatosabb virágok balzsamos felhője kíséri minden léptedet.

- Ideje, hogy a test s a lélek nyugovóra térjen. Gyermeünk anyja, mozgasd meg izmos bokát! Kimerítő munkádtól merev ujjaid jogosan teszik le a tüt. Semmit sem szabad túlzásba vinni.

- Ó, milyen édes lét vár reád! Varázsgyűrűt adok neked; ha a rubinját elfordítod, láthatatlan leszel, mint a királyfiak a tündérmesékben.

- Mindennapi fegyvereidet helyezd a szekrény oltalmába, közben én is elrakodom.

- Ha meg visszafordítod eredeti helyzetébe, újból visszanyered természet adta alakod, ifjú varázsló. Mert én szeretlek, és minden vágyam, hogy boldog legyél.

- Távozz, bárki légy; engedd el a vállamat!

- Ne aludj el, fiam, ne ringasd magad gyermeki álmaidba: még nem kezdtük el a közös imát, és a ruháid nincsenek gondosan a székre rakva... Térdre hát! Örökkévaló teremtőnk, a te kifogyhatatlan jóságod a legapróbb dologban is megmutatkozik.

- Tán nem szereted a kristályvizű patakot, melyben ezer meg ezer piros, kék, ezüstös halacska fickándozik? Olyan szép lesz a hálód, hogy odavonzza a halakat, és te csak kiemeled, amikor megtelik. A víz alatt kavicsok fénylenek, márványnál simább tapintásúak.

- Anya, ládd azokat a karmokat; nem hiszek neki; de nyugodt vagyok, tiszta a lelkiismeretem.

- Nézz le ránk, alázattal borulunk a lábad elé nagyságod nyomasztó bűvöletében. Ha kevély gondolat férkőzik képzeletünkbe, borzadva kiköpjük, megmásíthatatlan áldozatul.

- Lánykákkal fogsz együtt fürödni, és ők köréd fonják karjukat. Amikor fürdődből kilépsz, koszorút fonnak neked rózsából és szegfűből. Áttetsző pillangószárnyon repkednek, és hullámos hosszú haj lengedez bájos homlokuk körül.

- Még akkor se hagynám el ezt a házat, még akkor se követnélek, ha palotád tündöklőbb volna, mint a kristály. Azt hiszem, csaló vagy, hiszen olyan halkan szólsz hozzám, talán attól félsz, hogy meghallják. Csak gonosz lélek hagyja el a szüleit. Én nem leszek háládatlan fiú. A lánykáid meg nem olyan szépek, mint anyám szemei.

- A te dicsőségedet zengtük egész életünkben. Így teltek napjaink mostanáig, és így is fognak telni mindaddig, amíg meg nem parancsolod, hogy költözzünk el az árnyékvilágból.

- Azok a lánykák lesik majd minden gondolatodat, csak a te kedvedet keresik. A tűzmadarat kívánod? őtőlük megkapod. A hóhintót, mely egyetlen szempillantás alatt a napba repít? megkapod. Mit meg nem kapnál tőlük! Még azt a papírsárkányt is, mely akkora, mint egy

torony, a holdba van elrejtve, és a farkáról selyemszálakon lengenek a különféle madarak. Vigyázz magadra... szívleld meg tanácsomat!

- Tégy, amit akarsz; nem kiáltok segítségért, mert félbeszakítanám az imát. Bár a tested köddé válik, ha el akarom üzni magamtól, tudd meg, hogy nem félek tőled.

- Nem jut színed elé tán csak a tiszta szív lelkesült lobogása.

- Fontold meg szavaimat, különben megbánod!

- Urunk, ki vagy a mennyekben, üzd el, üzd el a családunkra leselkedő balvégzetet!

- Távozz hát tőlem, gonosz kísértet!

- Adj hosszú életet drága hitvesemnek, aki csüggedésem óráiban vigasztalt...

- Ellöktél magadtól, hát most meglakolsz, sírhatsz és csikorgathatod a fogadat, mint akit akasztanak.

- És ennek a szerető gyermeknek, kinek szüzi ajkai még csak most ízlelik az élet tavaszának csókjait.

- Anyám, fojtogat... Ments meg, atyám... Nem kapok levegőt... Adjatok rám áldásokat!

Szertelen-kaján kiáltás hatol az egekig. Nézzétek a sasmadarakat, szédülten, pörögve zuhannak alá a felhők magasából: a légoszlop döfte őket át.

- Nem dobog a szíve... És ő is meghalt, ugyanabban a pillanatban halt meg, mint méhének gyümölcse, a gyermek, kit meg se ismerek, úgy eltorzult az arca... Hitvesem!... Fiam!... Régmúlt időkre emlékezem, midőn még férj voltam és apa.

A szeme elé táruló kép láttán elhatározta, hogy nem tűri ezt az igazságtalanságot. Ha a pokolbéli szellemektől való vagy tán inkább a tulajdon bensőjében gerjesztett erő hatalom, ennek a gyermeknek meg kell halni, még mielőtt véget ér az éj.

12 Az a lény, aki nem tud sírni, mivel mindig magába zárta szenvedését, azon vette észre magát, hogy Norvégiában jár. A Fårö-szigeteken végignézte, hogyan kutatják fel a tengeri madarak fészkeket a szirtek hasadékaiban, és csodálkozott, hogy az a háromszáz méteres kötél, amelyen a felfedező lebeg a szakadék fölött, milyen erős anyagból van. Bárki bármint vélekedjék, ebben ő az emberi jószág megdöbbentő példáját látta, és nem hitt a szemének. Ha neki kellett volna a kötélről gondoskodnia, ő több helyen bevagdosta volna, hogy elszakadjon, s a fészekvadász belezuhanjon a tengerbe. Egy este kiment a temetőbe, és azok a kamasz fiúk, akik élvezetüket lelik a szép nők friss tetemének a megerőszakolásában, végighallgatták, ha éppen akarták, az alábbi beszélgetést, amely jól illeszkedett az egyidejűleg zajló cselekmény keretébe.

- Sírásó, nemdebár szívesen váltasz szót velem? Egy ámbráscet lassan felnyomul a mélyből, és a habok fölé emeli fejét, hogy lássa, miféle hajó halad e magányos tengeri tájon. A kíváncsiság egyidős a világgal.

- Barátom, lehetetlen társalognom veled. A hold szelíd sugarai már régóta csillognak a sírok márványlapjain. Ez az a csendes éji óra, amelyen emberek álmot látnak, megláncolt asszonyokat, kiknek lebegő szemfedőjét vérfoltok pettyezik, akár a fekete eget a csillagok. Az alvó úgy nyöszörög, mint a halálraítélt, felébred, és látja, hogy a valóság háromszor rosszabb az álmainál. Fáradhatatlan ásómmal ki kell ásnom ezt a sírgödröt, hogy holnap reggelre kész legyen. Komoly munkát nem lehet úgy végezni, hogy közben mást is csinálsz.

- Azt hiszi, hogy a sírásás komoly munka! Azt hiszed, hogy a sírásás komoly munka!

Ha az oktalan pelikán arra szánja el magát, hogy - megszégyeníteni az embereket - önnön húzával zabáltassa kicsinyeit (a tanúja csak az a lény, aki ekkora szeretetet teremteni tudott), bár nagy az áldozat, érthető a tett. Ha egy fiatalember a barátja karjaiban látja imádoztóját, szivarra gyújt, aztán ki se lép otthonából, és felbonthatatlan barátságot köt a fájdalommal; érthető a tett. Ha a bennlakó gimnazistát évszázad-hosszú esztendőkön át reggeltől estig és estétől reggelig a civilizáció egy napszámosa irányítja és vizslatja szüntelenül, a növendék érzi, hogy viharos gyűlöletáradat tolul már-már szétpattanó agyába, s gomolyog, mint a füst. Attól a pillanattól fogva, hogy bezárták a börtönbe, egészen a szabadulásig heveny láztól sárga az arca, karikás a szeme, redős a homloka. Éjszaka töpreng, mert nem akar aludni. Nappal képzelete átlendül a butítás honának falain, és végül megszökik ebből az örök kolostorból, vagy kivetik, mint egy pestisest; érthető a tett. A sírásáshoz gyakran nem elég a természet adta erő. Mondd, idegen, hogyan mozgathatná ez a csákány a földet, mely először táplál bennünket, majd kényelmes ágyunk lesz, megvéd e zord tájék őrzőjét téli szélviharától, hogyan mozgathatná, mikor az, aki remegő kézzel szorítja a csákányt, egész nap szívszorongva tapogatta a birodalmába megtérő valaha-éltek orcáját, este meg azt látja, hogy szeme előtt minden fakeszten lángbetűkkel megjelenik a rémisztő kérdés, amelyre még mindig nem felelt meg az emberiség: halandó avagy halhatatlan-e a lélek? Mindig is szeretettel voltam a világ teremtménye iránt; de ha a halál után nincs életünk, miért látom éjszakánként, hogy megnyílnak a sírok, lakóik csöndesen felemelik a koporsó fedelét, és kijönnek egy kis friss levegőt szippantani.

- Hagyd abba a munkát! Fogytán az erőd az izgalomtól; olyan gyengének látszol, mint a nádszál; örülség volna folytatnod. Erős vagyok, majd én átveszem. Te csak állj félre; majd tanácsot adsz, ha nem jól csinálom.

- Milyen izmos a karja, és milyen élvezetes nézni, ahogyan játszi könnyedséggel ássa a földet!

- Ne gyötörje elméd meddő kétely: ezek a sírok, amelyek úgy hintik tele a temetőt, mint virágok a rétet (vajmi kevéssé helytálló hasonlat), méltók rá, hogy a bölcs higgadt-derűs körzője mérje meg őket. Nappal is támadhatnak veszélyes látomások; de kivált éjszaka jönnek. Ne csodálkozz hát, hogy most sose látott képektől káprázik a szemed. Majd nappal fogd vallatóra elméd, akkor, amikor nyugta van; az majd bizton megmondja neked, hogy Isten, aki tulajdon képére és hasonlatosságára teremtette az embert, Isten végtelenül jó, és remekművét befogadja kebelébe a földi halál után. Miért sírsz, sírásó? Miért könnyezel, mint egy gyöngyűző? Ne feledd: azért vagyunk ezen az árbocavesztett hajón, hogy szenvedjünk. Büszke lehet rá az ember, hogy Isten képesnek ítélte reá, hogy le tudja győzni legnagyobb kínjait. Beszélj, és mivel legdédelgetettebb vágyad szerint nem szenvedne az ember, mondd meg - ha ugyan éppúgy forog a nyelved, mint a másoké -, miben állna akkor az erény, a sokaság eszményképe!

- Hol vagyok? Megváltozott volna a természetem? Érzem, a vigasz lehelete simítja, simogatja megbékélt homlokomat, miként az öregek reményét élesztgeti a tavasz fuvallata. Ki ez a férfi, hogy olyan szavak hagyták el fennkölt ajkait, melyeket akárki nem tudott volna kiejteni? Hangjának hasonlíthatatlan dallama mily szépséges zene! Kellemesebb hallanom az ő beszédét, mint a mások énekét. Ám minél tovább nézem, annál álságosabbnak látom az arcát. Arcvonásai különös ellentétben vannak a szavaival, melyeket csakis istenfélelem sugallhatott. Redős homlokán ott a letörölhetetlen stigma. Vajon tisztességre avagy becstelenségre vall-e ez a jel, mely koránál öregebbnek mutatja? Tisztelni kell-e homlokráncait? Nem tudom, és nem is merem firtatni. Bár nem őszintén beszél, én azt hiszem, tettének oka van: felparázslott a lelkében hamvadó irgalom üszkös zsarátnoka. Számomra ismeretlen elmélkedés emészti,

ezért veti magát kettőzött buzgalommal egy olyan munkába, amelyhez nem szokott. Kiveri a veríték; észre sem veszi. Szomorúbb, mint azok az érzések, amelyeket a bölcsőben ringó gyermek kelt. Ó, milyen komor! Honnan jössz?... Engedd meg, idegen, hogy megérintselek, és hogy a kezem, mely élőket ritkán tapint, megáldja a te nemes testedet! Bármilyen történet, tudom majd, hogy mihez tartsam magam. A haja olyan szép, hogy soha életemben nem simogattam hasonlót. Ki merne kételkedni benne, hogy tudom, milyen az emberi haj?

- Mit akarsz, nem látod, hogy sírgödröt ások? A táplálkozó oroszán se tűri, hogy ingereljem. Ha nem tudnád, majd én megtanítlak. Rajta, siess; tedd, amire vágytál!

- Hús az, mi érintésemre borzong, és borzongat engem is, hús, igen. Valóság ez... nem álmodom! Ki vagy te, te, aki görnyedezel, hogy megásd azt a sírgödröt, miközben én tétlen vagyok, mint egy kenyérpusztító semmittevő? Ilyen késői órán alszik az ember, hacsak nem a tudománynak áldozza éji nyugalma. Akárhogyan is, hajlékában tartózkodik, és óvakodik tőle, hogy nyitva hagyja az ajtót, mert még besurranna egy tolvaj. Gondosan bezárkózik a szobájába, melynek még némi melegséget ad az öreg kandallóban hamvadó parázs. Te nem úgy cselekszel, mint a többiek; a ruhádról ítélve messzi föld lakója vagy.

- Nem vagyok fáradt ugyan, de fölösleges mélyebbre ásni a sírgödröt. Most pedig vetköztess le, aztán fektess bele!

- Olyan különös társalgást folytatunk néhány perce, hogy nem is tudom, mit válaszoljak... Azt hiszem, tréfál.

- Igen, az az igazság, hogy tréfáltam; felejtsd el, amit mondtam!

Összeroskad, a sírásó odasiet, feltámoogatja.

- Mi van veled?

- Igen, az az igazság, hogy hazudtam... Fáradt voltam, ezért tettem le a csákányt... még sose végeztem ilyen munkát... felejtsd el, amit mondtam!

- A véleményem egyre határozottabb: szörnyű kínjai vannak ennek a férfinak. Isten őrizze, hogy kikérdezzem! Annyira szánom, hogy inkább bizonytalanságban maradok. Úgyse válaszolna a kérdéseimre, ez bizonyos: kétszer szenved, aki kiönti háborgó szívét.

- Hadd távozzak ebből a temetőből; szeretném folytatni utamat.

- Alig állsz a lábadon; csak vánszorogni tudsz, és biztosan eltévednél. Kötelességem, hogy felkínáljam az ágyamat; nem valami kényelmes, de hát nincsen más. Légy bizalommal irántam, nem kérem vendégszeretetemért cserébe, hogy felfedd titkaidat.

- Ó, tiszteletre méltó tetű, te, kinek a testén nincsen szárnyfedő, egyszer majd keserű szemrehányásokkal illelsz, amiért nem szeretem eléggé fennkölt, kiismerhetetlen elméd; talán mégis neked volt igazad, hiszen még csak hálát sem érzek ez iránt az ember iránt. Örökfényű lámpás, merrefelé irányítod Maldoror lépteit?

- Hajlékomba. Légy bár bűnöző, aki olyan óvatlan volt, hogy tettének elkövetése után nem mosta le szappannal a jobb kezét, és ezért csak rá kell nézni a kezére, nyomban megismerhetni; vagy légy nővérét sirató fivér; vagy trónjáról letaszított, birodalmából futó uralkodó, fényes palotám méltó rá, hogy befogadjon. Nem gyémántból és más drágakövekből vannak rakva a falai, düledező szegényes kunyhó csupán, ám ennek a híres-nevezetes kunyhónak folyvást megújuló, tovább szövődő történelmi múltja van. Ha beszélni tudna, még téged is megdöbbenetene, téged, ki szemlátomást semmin sem csodálkozol. Hányszor, de hányszor láttuk mi együtt, ahogy elvonult előttünk egy-egy koporsó; a csontok, melyeket magukba

rejteenek, hamarosan korhadtabbak lesznek, mint az ajtó, amelynek a hátamat vetem. Alattvalóimnak se szeri, se száma, és napról napra tovább szaporodnak. Nem kell bizonyos időközönként népszámlálást végezni, anélkül is tudom. Úgy van itt, mint az élők között; mindenki adót fizet választott birtokának pompája szerint; és ha valamely fősvény nem hajlandó leróni a járandóságát, jogom van eljárni ellene, ahogy a végrehajtó teszi: bőséggel akad lakomázni vágyó sakál és dögkeselyű. Láttam, amint a halál seregébe állt az, aki maga volt a szépség; és az, aki nem lett csúf azután se; láttam férfit, nőt, koldust, királyfiakat; hiú reményű ifjút, csont-bőr aggokat; láttam a lángészt s a tébolyultat; a lustát és a szorgost, az álságost és az igazt; láttam álcás döllyfőst és jámbor szerényt; a virágkoszorús bűnt és a megcsalt ártatlanságot.

- Nem, természetesen nem utasítom vissza hozzám méltó fekhelyedet, ágyadban várom meg a hajnalt, lassan már közeleg. Köszönöm jóindulatodat... Sírás, milyen szépek is a városromok; de még szebbek az emberek romjai!

13 A pióca fivére lassan lépdelt a rengetegben. Meg-megáll, a száját szólásra nyitja. De a torka minduntalan összeszorul, és az elvetélt erőfeszítés visszapréselődik a bensőjébe. Végre felkiált: „Ember, ha felfordult kutyát látsz a zsilipbe szorulva, mely nem engedi tovább, ne tégy úgy, mint a többiek, ne markolj a puffadt hasban tenyésző nyüvekből, ne nézegesd ámuldozva őket, és - arra gondolva, hogy végül magad se leszel e kutyánál különb - ne nyisd ki a bicskád, ne vagdald össze a nyüvek zömét! Miféle titkot kutatsz? Sem én, sem a sarktengeri jegesmedve négy úszóhátyás mancsa nem tudta megfejteti az élet értelmét. Vigyázz, közeleg az éj, és te már reggel óta itt vagy. Mit szól a családod és kivált a kishúgod, ha ilyen későn térsz haza? Mosd meg a kezed, és menj vissza az úton, mely ágyadhoz vezet... Miféle lény az amott, a látóhatár szélén: nagyokat szökken oldalazva, és bátran a közelemben merészkedik; derűs kellemet sugárzó fenséges alak! A tekintete mély és mégis szelíd. Óriási szemhéja rebeg a szellőben, s mintha külön életet élne. Sohasem láttam. Ha szörnyű szemébe nézek, egész testemben reszketek; ilyesmi nem fordult elő velem, amióta elszakadtam annak a lénynek a szikkadt emlőitől, akit anyának szokás nevezni. Tündöklő fénykoszorú övezi. Amikor megszólalt, elnémult a természet, és borzongás futott végig a tájon. Mivelhogy keresed közelségemet, akárha mágnes vonzana, én nem térek ki előled. Milyen szép! Fáj, hogy ezt kell mondanom. Bizonyára nagy a hatalmad, hiszen az arcod emberfölötti, szomorú, mint a világegyetem, és szép, mint az öngyilkosság. Féktelenül irtózom tőled; inkább lássak kígyót, mely az idők kezdete óta a nyakamon tekergőzik, mintsem a te szemedet... Hogyhogy?... te vagy az, varangy!... kövér varangy!... boldogtalan varangy!... Bocsáss meg!... bocsáss meg!... Mit keresel itt, a kárhozottak földjén? Nahát, mit csináltál bűzös, iszamos gennyszemölcséiddel, hogy ilyen édes arcod lett? Én láttalak téged, amikor legfelsőbb parancsra, azzal a küldetéssel, hogy megvigasztald a lelkes teremtmények különféle fajzatait, leszálltál a magasból, és hosszú, dicső repülésed után is ernyedetlen szárnyaid vércse villanással a földre csapódtak. Szegény varangy! A végtelent juttatod eszembe és tulajdon gyarlóságomat. »Megint egy, aki különb a földieknél - gondoltam magamban -: méghozzá Isten akaratából. És én, én miért nem lehetek különb? Isten mi végett határoz igaztalanul? Talán esztelen a Teremtő; holott Ő a legerősebb, és a haragja rettenetes!« Tavak és mocsarak fejedelme, amióta olyan dicsfénnel övezve jelentél meg előttem, amely csak Isten előjoga, egy kicsit megvigasztalódtam; de tündöklésed láttán imbolygó elmém leroskad! Ki vagy te, mondd! Maradj... ó, maradj még ezen a földön! Csukd össze fehér szárnyaidat, és ne nézd meg-megrebbenő pillákkal az eget... Ha elmész, vigyél magaddal!» A varangy hátsó combjára ereszkedett (mely úgy hasonlít az emberére!), és miközben a csigák, a meztelen csigák, az ászkák szertefutottak ellenségük elől, imigyen szónokolt: „Hallgass meg, Maldoror! Nézd,

arcom nyugodt, mint a tükör, és azt hiszem, elmém ereje vetekszik a tiéddel. Egyszer életed támaszának neveztél. Azóta se lettem méltatlan bizalmasod. Igaz, a nádas egyszerű lakója vagyok; de hála a veled való kapcsolatnak, és mivel csak azt vettem át, ami szép tebenned, értelmem kinyílt, szólni tudok hozzád. Azért jöttem ide, hogy kimentselek a szakadékból. Azok, akik barátaidnak nevezik magukat, döbrent irtózáttal nézik sápadt arcod, görnyedt alakod, valahányszor találkoznak veled a színházban, a köztereken, a templomban, vagy ha inas comboddal ösztökéled azt a lovat, amely csak éjszaka vágat, ha megsarkantyúzza hosszú fekete köpönyegbe burkolózó kísértet-ura. Hagyj föl azokkal a gondolatokkal, amelyek sivatag-kopárrá pusztítják lelkedet; égetőbbek azok, mint a tűz. Az elméd olyan beteg, hogy észre sem veszed, és józannak hiszed magad, ha örült (igaz, pokolhatalmú) szavak hagyják el ajkadat. Boldogtalan! miket nem mondtál, mióta csak megszülettél! Ó, szomorú töredékei a halhatatlan észnek, melyet Isten oly nagy szeretettel alkotott! Csak átkokat szültél, kiéhezett párdúcánál ijesztőbb átkokat! Sose tudjam kinyitni a szemem, törzsemről vágassanak le tagjaim, inkább öltem légyen embert, csak ne legyek az, aki te vagy! Mert gyűlöllek! Miért ilyen a természeted? Milyen jögről a földre, és üzöl csúfot lakóiból, te kétkedés-dobálta rothadó bitang? Ha itt nem érzed jól magad, térj vissza azokba a világokba, ahonnan jöttél! A városlakó ne éljen falun, idegen ott. Tudjuk, hogy vannak a végtelen térben a mi földünkénél tágasabb csillagok, hol a lelkek olyan értelemmel bírnak, amelyet mi elképzelni sem tudunk. Menj hát!... hagyd el ezt az ingatag földet!... mutasd meg isteni lényeged, melyet álcáztál mostanáig; és mihamarabb irányítsd emelkedő röptödet a te csillagod felé (nem irigylünk érte, te kevély!), mivel nem voltam képes megállapítani, ember vagy-e vagy embernél különb. Isten veled hát; ne reméld, hogy valaha is találkozol a varanggyal! Te okoztad halálodat. Én most az öröklét felé indulok, hogy irgalmat esdekelyek neked.”

14 Hébe-hóba ésszerű a dolgok külsőségeire figyelni: itt végződik az első ének. Olvasó, ne ítélj meg szigorúan azt, aki csak most próbálgatja lantját; a hangja ugye milyen különös! És ha tárgyilagos akarsz lenni, máris megállapíthatod, hogy - bár néha még bizonytalan - van benne erő. Én pedig folytatom a munkát, hogy a nem túl távoli jövőben megjelentessem a második éneket. A tizenkilencedik század vége költőjére talál (nem kell elsőre remekművet alkotni, kövessük csak a természet törvényeit); Amerika partvidékén született a La Plata torkolatánál, ott, ahol két, hajdan ellenségeskedő nép napjainkban azon iparkodik, hogy anyagi és erkölcsi haladásban előzze meg a másikat. Buenos Aires, a Dél királynője és a kacér Montevideo baráti kezet nyújt egymásnak a nagy torkolatból ezüstös vize fölött. De az örök háború áttelepítette gyilkos birodalmát a vidékre, és vígan szedi temérdek áldozatát. Isten veled, öregember, és ne felejts el, ha olvastad művem. És te, ifjú, ne csüggedj, barátokra lertél a vámpírban, még ha másképpen gondolsz is. Ha hozzáveszed a pókfélék családjába tartozó rühatkát, már két barátod akadt!

VÉGE AZ ELSŐ ÉNEKNEK

MÁSODIK ÉNEK

1 Hová tűnt el Maldoror első éneke, amióta nadragulyalevéllal tömött szája merengve elindította a harag birodalmának útjain? Hová tűnt az az ének... nem tudható pontosan. Sem a fák, sem a szél nem őrizte meg. És az ezen a tájon bolyongó erkölcs - nem sejtve, hogy a fehér izzású lapok az ő erélyes pártfogói - csak azt látta, hogy szilárd léptekkel halad a tudat homályos zugai, rejtett rostjai felé. De legalább annyi haszna volt belőle a tudománynak, hogy a varangyábrázatú ember azóta nem ismer önmagára, és gyakorta lepik meg olyan düh-rohamok, melyek az orangutánhoz hasonlítják. Nem tehet róla. Az idők kezdete óta azt hitte (és az ibolya szerénységével sütötte le a szemét), hogy csupa jóságból és elenyésző mennyiségű rosszból van teremtve. És én hirtelen ráébresztettem, éles fényt vetve szíve cselszövényeire, hogy ellenkezőleg, csupa gonoszságból és elenyésző mennyiségű jóságból van teremtve, és ez utóbbit a törvényhozók csak nagy ügyel-bajjal tudják megóvni az enyészettől. Én, aki semmi újat nem mondtam neki, szeretném, ha keserű igazságaim nem keltenének végtelen szégyenérzetet benne; de kívánságom valóra válása ellentmondana a természet törvényeinek. Igen, hitszegő csupa-sár arcáról letétem az álcát, és - ahogyan elefántcsontgolyók hullanak ezüsttálkába - az ő arcáról is lehullanak egyenként a magasztos hazugságok, amelyekkel áztatja magát; így már érthető, miért nem parancsolja meg a nyugalomnak, hogy érintse meg az orcáját, még akkor se, ha döllye homályát oszlatja már az értelem. Lám, a hős, kit megjelenítek, engesztelhetetlen gyűlöletet vont magára, mivel képtelen filantróp tirádáik falán rést ütve rárontott az emberiségre, mely sérthetetlennek vélte magát (a közhelyözön csak úgy buzog az emberek könyveiben; néha, örült perceimben magam is már-már becsülöm mókás - de persze unalmas - komikumukat). Ő tudta, mi fog történni. Nem elég kifarangni az erény szobrát, és odatenni a könyvtárakban őrzött pergamenek homlokára. Ó, ember, íme, meztelen vagy, mint a féreg, és gyémánpallosom lebeg fölötted! Változtass viselkedéseden; már nem lehet kevélykedni: arcra borulva feléd repítem imádságom nyilát. Van egy lény, aki bűnös életed legkisebb rezdülését is figyeli; az ő dühödt éleslátásának szövevényes hálója fon körül. Vigyázz, még akkor is lát, ha hátat fordít neked; vigyázz, még akkor is lát, ha behunyja a szemét! Nem valószínű, hogy arra a vakmerő döntésre jutsz, hogy fondorlatosságod és gonoszságod latba vetésével képzeletem szülöttén is túltegyél. Minden vágása talál. Nagy körültekintéssel még a tamáskodót is meggyőzhetni róla, hogy holló a hollónak nem vájja ki a szemét: talán mert nem szokásuk. Következésképpen életed gondját bízvást a kezébe helyezheted; ő majd az általa jól ismert módon igazgatja sorsodat. Ne hidd, hogy az a szándéka, hogy hibáidat napfényre hozva csiszolgassa jellemed, mivel legfeljebb ha mérsékelten érdekled őt; és még sokat is mondtam, vélekedésem csak hozzátétőlegesen felel meg annak, mit a józan mértéktartás megkövetel. Ellenben szeret fájdalmat okozni neked, mert méltán van meggyőződve róla, hogy te éppen olyan gonosszá válsz, mint ő maga, és vele tartasz majd, ha üt az óra, a pokol tátongó szakadékába. Már régóta ki van jelölve a helye, ott, ahol egy vasbitóról bilincsek és nyakvasak csüngenek. Végzetétől odavezéreltetve a szomorú katlan legízesebb zsákmánya lesz, ő pedig otthonára lel. Most veszem észre, szántsándékkal atyáskodva beszélek; az emberiségnek igazán nem lehet panaszra oka.

2 Megragadom a tollat, hogy megszerkesszem vele a második éneket... egy vörhenyeges rétisas szárnyából téptem ki eszközümet! Ejnye... mi lelte ujjaimat? Mihelyt belefogok a munkámba, megbénulnak ízületeim. Pedig szükségem van az írásra... Nahát illet! Mondom, szükségem van rá, hogy leírjam gondolataimat: jogom van hozzá, hogy engedelmeskedjem

ennek a természetes kényszernek... És mégis, tollam mégis erőtlen, tehetetlen! Nézzétek csak, ott, a messziségben villám villog a sík felett. Vihar süvölt az égből. Esik az eső... Még mindig esik... Zuhog!... Mennydörög... a villám becsapott kitárt ablakomon, homlokra sült, s a kőpadlóra döntött. Szegény ifjú! Vele született rútságod és koravén ráncaid már amúgy is megjelölték arcodat, még ez a hosszú kénköves forradás hiányzott! (Föltéve, hogy a seb beheged, ami nem lesz egyhamar.) Miért ez a vihar, és miért ujjaim bénasága? Tán a Magas-ságos int, hogy ne írjak, és fontoljam meg jobban, minek teszem ki magam, ha lepárlom szegletes szám nyálkás nedveit? Hiába, nem ijeszt a vihar. Mit nekem akár a viharok serege is! Ezek a mennyei rendőrök buzgón teszik fáradságos dolgukat: ez homloksebemből leszűrt sommás véleményem. Csak nem fogom megköszönni a Mindenhatónak, hogy ilyen figyelemre méltóan ügyes; úgy küldte rám a villámát, hogy pontosan kettéhasította az arcomat, a vágás a homloknál kezdődik, ott a legveszélyesebb a seb: hát én nem magasztalom érte! De a támadó viharok emberükre akadtak. Így hát, viperaarcú rettenetes Örökkévaló, nem érted be annyival, hogy lelkemet a téboly és a lassan öló ádáz eszmék határai közé szorítsd, alapos megfontolás után most még azt is fenségedhez illőnek találtad, hogy homlokomból egy kupa vért csapolj!... Na és, ki bánja? Tudod, hogy nem szeretlek, ellenkezőleg, gyűlöllek; miért nem törödsz bele? Mikor dobod végre le magadról a megtévesztő különcködés burkát? Beszélj őszintén velem, akár egy baráttal: nem sejtet-e már, hogy nemtelen hajszádban olyan együgyű serénységet mutatsz, amelyet csak a szeráfjaid nem mernek nevetség tárgyává tenni? Miért dühösködsz? Tudd meg, hogy ha megkímélnél zaklatásodtól, én a hálámat adnám cserébe neked... Rajta, Szultán, nyald föl ezt a vért, mely bemocskolja a padozatot! Meg is van a kötés: letörültem a vért, és megmostam sós vízzel a homlokomat, aztán meg átlósan bepólyáltam az arcom. Az eredmény véges mennyiség: négy ing és két zsebkendő teli vérről. Első látásra nem is hinnénk, hogy ennyi vér volt Maldoror ereiben; mivel az arca hullaszínben játszik. Mégis így van. Lehet, hogy alig valamivel több vért tartalmazott a teste, és valószínű, hogy csak egy pár csepp maradt. Elég legyen már, mohó kutya, elég; hagyd már a padlót, tele már a hasad! Ne igyál többet, mert mindjárt okádni fogsz. Jóllaktál, most kushadj le az óladban; érezd úgy, hogy úszol a boldogságban; hiszen hála a vérsejteknél, amelyeket szemléltetésként ünnepélyesen és elégedetten eresztettél le a bendődbe, három végtelen napon át gondolni se fogsz az éhséggel. Te pedig, Léman, fogj egy seprőt; én is szívesen seprőt ragadnék, de nincs erőm. Megérted, ugye, hogy nincs erőm? Könnyeidet préseld vissza hüvelyükbe; mert még azt hiszem, nincs hozzá lelkierőd, hogy hidegvérrel szemrevételezd a kínvallatás okozta nagy forradást; látod, én már réges-rég megelégedtem a fájdalomról. Menj el a kúthoz, és hozz két vödör vizet! Mosd fel a padlót, aztán pedig készítsd be a szomszéd szobába ezt a fehérneműt! Ha a mosónő eljön este, ahogy meg van beszélve, add oda neki; de minthogy egy álló órája zuhog az eső, nem hiszem, hogy kimozdul hazulról; majd eljön holnap reggel. Ha megkérdeznéd tőled, mi ez a rengeteg vér, nem kell válaszolnod. Ó de fáradt vagyok! Mindegy; azért ahhoz lesz erőm, hogy megfogjam a tollam, és gyötörjem az elmémet. Mi haszna volt belőle a Teremtőnek, hogy villámos viharával úgy rám rontott, mintha gyerek volnék? Én akkor is kitartok szándékom mellett, írni fogok. Csak ez a pólya zavar, és hogy a szobám vérszaggal van tele...

3 Csak fel ne virradjon az a nap, midőn Lohengrin és én úgy megyünk el egymás mellett az utcán, hogy könyökünk összeér, de mi pillantásra se méltatjuk egymást, mint két idegen! Ó, bárcsak elkerülne ez a gondolat! Az Örökkévaló olyannak teremtette a világot, amilyen; nagy bölcsesség lenne tőle, ha annyi időre, amennyi egy nő koponyájának porrával való bezúzásához szükségeltetik, megelégedne csillagmesszeségű fennköltségéről, és felfedné előttünk azokat a titkokat, amelyek között úgy tátog a létünk, mint hal a csónak fenekén. De Ő nagy és nemes; roppant méretű elgondolásai révén uralkodik felettünk; ha szóba állna az emberekkel,

az arcáig buzogna fel a tömérdek gyalázat. Te szégyentelen! még csak nem is pirulsz? Nem elég, hogy a testi, lelki fájdalmak ostromló seregét a világra hoztad: még condrás végzetünk titkainak se lehetünk tudói? Én aztán ismerem a Mindenhatót... és bizonyára ő is ismer engem. Ha véletlenül ugyanegy ösvényen haladunk, éles szemével már messziről észrevesz: és más ösvényre tér, hogy elkerülje azt a háromágú platinaszigonyt, amelyet a természet nyelv gyanánt adott nekem! Örömet szerzel vele, ó, Teremtő, ha hagyod, hogy kiöntsem a szívemet! Figyelmeztetlek, hogy a szívemben éppen elég szörnyű irónia van, és hidegvérrel, kemény kézzel tudom forgatni is; míg élek, bátran támadok ellened. Odvas testedre sújtok; de olyan erővel ám, hogy ígérhetem, kipattannak belőle azok a maradék elmeszemcsék, amelyeket nem akartál az embernek adni, mert féltékeny voltál, hogy egyenlővé válik veled, hát inkább pimaszul a jonhodka rejtetted őket, te fondorlatos lator, mintha ugyan nem tudtad volna, hogy mindig tágra nyílt szememmel előbb-utóbb úgyis rájuk bukkanok, elorzom őket, és szétosztogatom embertársaim között. Így is tettem, és nem félnek tőled immár az emberek; egyenrangúként tárgyalnak veled. Ölj meg, hogy megbűnhődjek vakmerőségemért: felfedem a mellem, és alázattal várom a halált. Jelenjetelek hát meg, idétlen szárnyakon suhanó örök büntetések!... túlmagasztalt attribútumok fellengős díszfelvonulása! Most megmutatta, hogy nem képes megállítani a vérem körforgását, vérem fittyet hány neki. Pedig bizonyítékaim vannak rá, hogy másokat habozás nélkül örökre elaltat, akkor, amikor életük virágában még épp hogy csak megkóstolták a lét örömeit. Ez egyszerűen borzalmas: persze csak szerény véleményem szerint. Én láttam, hogyan csigázta fölösleges kegyetlenségét a Teremtő, tűzvészeket lobbantott, és ott pusztultak az öregek, kisdedek! Nem én kezdtem a csatát, ő kényszerít rá, hogy acélból font ostorral megforgassam, mint egy bűgőcsigát. Hiszen maga szolgáltat vádakat önmaga ellen. Rettentő hevületem sose fog csillapulni! Hagymázos, gyötrő rémlátomásaimból táplálkozik álmatlan éjeken. Lohengrin miatt születtem meg a fenti sorok; térjünk hát vissza hozzá! Attól való félelmemben, hogy egyszer majd olyan lesz, mint a többi ember, először úgy határoztam, hogy ledöföm, mielőtt kilép az ártatlanság korából. De végiggondoltam a dolgot, és bölcsen még idejében letettem szándékomról. Ő nem is sejti, hogy élete egy negyedóra hosszát veszélyben forgott. Minden készen volt, már a kést is megvásároltam. Csinos tör volt, mivel én még a halál eszközeiben is szeretem a kellemet és az eleganciát; de hosszú volt és hegyes. Azt hiszem, elég lett volna egyetlen vágás a torkon; csak gondosan el kell metszeni az ütőeret. Örülök, hogy nem így cselekedtem; később megbántam volna. Így hát, Lohengrin, csinálj, amit akarsz, tégy kedved szerint, zárj egész életemre sötét tömlőbe, skorpiók legyenek rabtársaim, vagy tépd ki az egyik szememet, koppanjon a földön, sose teszek szemrehányást neked; a tied vagyok már, a te tulajdonod, nem magamért élek. A fájdalom, melyet okozol, nem vetekedhet a boldog tudattal, hogy az, aki gyilkos kézzel sanyargat, istenibb eszenciában van megmártóztatva, mint embertársai. Igen, szép dolog életünket adni egy emberi lénynek, és megőrizni ekképpen a reményt, hogy nem minden ember gonosz, hiszen íme, akadt egy közülük, aki képes volt erőnek erejével maga felé fordítani gyanakvó és undorodó keserű rokonszenvedet...

4 Éjfél van; már nem jár az omnibusz a Bastille és a Madeleine között. De mégis; hirtelen feltűnik egy, mintha a föld alól bújna elő. A néhány késői járókelő figyelmesen szemléli; mintha nem olyan volna, mint a többi omnibusz. A tetején emberek, a szemük mozdulatlan, akár a döglött halé. Szorosan ülnek egymás mellett, és mintha kiszállt volna belőlük az élet; egyébiránt a számuk nem haladja meg a szabályzatnak megfelelőt. A kocsis ostorával a lovak közé csap, de úgy, mintha az ostor lendítené a karját, és nem a karja az ostort. Miféle fura és néma lények verődtek össze itt? Talán holdlakók? Az ember már-már erre a véleményre hajlana; de nem, inkább hullákra hasonlítanak. Az omnibusz - mihamarabb a végállomásra akar érni - falja a tért, kerekei alatt csattog az utcakő... Menekül!... De valami elmosódó alak

makacsul követi nyomát a porban. „Álljanak meg, könyörgök; álljanak meg... egész nap gyalogoltam, megdagadt a lábam... tegnap óta egy falatot sem ettem... elhagytak a szüleim... nem tudom, mit csináljak... Elhatároztam, hogy hazamegyek, és gyorsan oda is érnék, ha felszállhatnék az omnibuszra... nyolcéves kisfiú vagyok, és bízom magukban...” Menekül!... Menekül!... De az elmosódó alak makacsul követi nyomát a porban. Az egyik hideg szemű férfi oldalba böki a szomszédját, és szemlátomást méltatlankodik, hogy ez a jajgatás (a csilingelő gyerekhang) bántja a fülét. A másik, egyetértése jeléül, alig láthatóan biccent, aztán visszahúzódik önzése magányába, miként páncéljába a teknőc. A többi utas arca is arra vall, hogy érzéseik nem különböznek a két társukétól. Az egyre metszőbb kiáltozás még két-három percig hallható. Sorra nyílnak a körüti ablakok, egy lámpás ember az úttestre veti rémült tekintetét, aztán vadul becsapja az ablaktáblát, eltűnik... Menekül!... Menekül!... De az elmosódó alak makacsul követi nyomát a porban. A kőből való emberek között egy ifjú ül álmodozásba merülve, egyedül csak benne ébred szánalom a balsors iránt. Nem mer szót emelni a kisfiú védelmében, ki azt reméli, fájó kis lábában lesz annyi erő, hogy utolérje az omnibuszt, mert a több ember megvető és feddő pillantásokat vet reá, és tudja, egyedül mit sem tehet ellenük. Könyököl a térdén, arcát a két kezébe fogja, és döbbsen arra gondol, valóban ezt nevezik-e úgy, hogy *emberi könyörületesség*. Rájön, hogy a könyörületesség puszta szó csupán, már a költők is kirekesztették szókincsükből, és belátja, hogy tévedett. Így szól magában: „Csakugyan, miért viselnénk szívünkön egy kisgyerek sorsát? Ne törődjünk vele!” De azért égő könnycsepp gördül le az arcán, hiszen az Istent káromolta. Szenvedőn végigsimítja homlokát, mintha egy felhőt akarna elhessenteni, elméjét elborító sűrű felhőt. Csak vergődik a világban, ahova vettetett, érzi, hogy nem itt a helye, de nem menekülhet. Szörnyű tömlőc! Ocsmány, undorító! Lombano, e naptól fogva vagyok büszke rád! Figyeltelek, le nem vettem rólad a szemem, bárha arcom ugyanolyan közönyt sugárzott, mint a többi utasé. Az ifjú feláll, felháborodása lendíti talpra, szeretne elvonulni, hogy akaratlanul se legyen részese egy gonosztettnak. Intek neki, visszaül... mellém... Menekül!... Menekül!... De az elmosódó alak makacsul követi nyomát a porban. Hirtelen vége szakad a kiáltozásnak; a gyerek megbotlott egy kiálló kőben, elesett, és megsebezte a fejét. Az omnibusz eltűnt a látóhatáron, már csak a kihalt utca látható... Menekül!... Menekül!... De az elmosódó alak már nem követi makacsul nyomát a porban. Nézd, egy rongyszedő halad erre, gyér fényű lámpása fölé hajol; több jóérzés van benne, mint az omnibusz összes utasában. Felemeli a gyermeket; és biztosak lehetünk benne, hogy meg fogja gyógyítani, és nem hagyja el, mint a szülei. Menekül!... Menekül!... De a mozdulatlanul álló rongyszedő metsző tekintete makacsul követi nyomát a porban!... Ostoba, bolond emberi nem! Megbánod még, hogy így viselkedtél! Én mondom neked, megbánod, meglásd, bánni fogod! Egész költészetem szakadatlan harc lesz az ember-vadállat ellen és a Teremtő ellen, akinek nem lett volna szabad ily férget világra hozni. Kötetek halmozódnak kötetekre, a magva mindnek ugyanegy, ez az eszme vezérel, míg meg nem halok.

5 Mindennapi sétám egy keskeny utca felé vezetett; egy tízéves karcsú kislány mindennap a nyomomba szegődött, egy kicsit lemaradva tisztelettudóan végigkísért az utcán, és csak nézett engem, a tekintete kedves volt és kíváncsi. Magas volt a korához képest, nyúlánk természetű. Középen elválasztott dús fekete hajának két fonata márvány vállára hullott. Egy nap - követett, mint rendesen - egy izmos karú egyszerű asszony a hajánál fogva megragadta a tévelygő gyermeket, mint a szélvihar a falevelet, két nagy pofont adott büszke és néma arcára, s bevonszolta a házba. Ügyet se vetettem rá, mindhiába, továbbra is követett; egyre inkább a terhemre volt. Amikor befordultam egy másik utcába, ő önmagával tusakodva megállt a keskeny utca végén, mozdulatlan Csönd-szobor, csak nézett, nézett utánam, míg el nem tűntem a szeme elől. Egyszer előttem ment az utcán, s a lépteimhez igazította lépteit. Ha

gyorsan mentem, hogy elébe kerüljek, ő szinte futott, nehogy csökkenjen köztünk a táv; ha meg lassítottam, hogy elmaradjak tőle, ő is lassított, és maga volt a gyermeki báj. Az utca végén lassan visszafordult, elállta utamat. Nem tudtam hirtelen elosonni mellette, s ott álltunk szemtől szemben egymással. A szeme duzzadt volt és vörös. Nyilvánvaló volt, hogy beszélni akar velem, de nem tudja, hogyan kezdje el. Hirtelen halottsápadt lett, és megszólalt: „Kérem szépen, mondja meg, hány óra!” Azt mondtam neki, hogy nincs nálam óra, és továbbsiettem. Nyugtalan képzeletű, koraérett gyerek! azóta nem találkoztál a keskeny utcán azzal a rejtélyes fiatalemberrel, aki nehéz saruval a lábán elcsigázva rőtta az utcarengeteget. Tovatűnt az izzó üstökös, mohó kíváncsiságod szomorú tárgya, nem világol többé kisémmizett megismerés-vágyad firmamentumán; és gyakran, nagyon is gyakran, talán szüntelenül a körül az ifjú körül járnak majd gondolataid, aki szemlátomást nem törődött se a földi lét sorscsapásaival, se kegyes adományaival, ment, csak ment imbolyogva, amerre léptei vezették, a haja borzas, az arca ijesztő halottarc, karja vakon csapkod az éter csúfondáros habjaiban, mintha ott kutatná a véres remény-zsákmányt, melyet az úr végtelen térségein át űz, hajt, dobál örökké az engesztelhetetlen hóförgeteg, a végzet. Nem látsz többé engem, és én nem látlak többé téged!... Ki tudja? Lehet, hogy az a lány nem is az volt, akinek látszott. Lehet, hogy tizennyolc éves volt, ártatlansága mögött talán fondorlatosság rejtezett, s a bűn rontó varázsa. Gondoljunk azokra az örömlányokra, akik nagy vígan áthajóztak a brit szigetekről a kontinensre! Akár az aranszín röptű méhek rajzottak Párizs sugaraiban; aki meglátta őket, így kiáltott: „De hiszen gyerekek még, legfeljebb tíz-tizenkét évesek.” Valójában húszévesek voltak. Ó, ha jogos ez a gyanú, legyen átkozott annak az utcának minden sötét zuga! Szörnyű! szörnyű! ami ott történik. Azt hiszem, azért kapott pofont az anyjától, mert nem űzte elég ügyesen a mester-ségét. Lehet, hogy csakugyan gyermek volt, akkor még vétkesebb az anya. Én nem akarom hinni, hogy igaz ez a gyanú, amely csak föltevés, szeretném szeretni, rajongó léleknek látni azt a lányt, olyannak, ki korán felfedi titkait... Ó, te lány, figyelmeztetlek, nehogy a szemem elé kerülj, ha véletlenül abba a keskeny utcába vetődök! Nagyon ráfizetnél! A vér és a fortyogó düh máris a fejembe tolul. Még hogy én olyan nagylelkű lennék, hogy szeressem embertársamat! Nem és nem! Már születésem pillanatában gyűlöletet esküdtem! Ők se szeretnek engemet! Előbb pusztul el a világ, siklik kormoránként a víz felszínén a gránit, mintsem hogy én megérinteném egy emberi lény undok kezét. Vidd... vidd a kezéd!... Nem vagy angyal, te lány, idővel te is olyan leszel, mint a többi nő. Ne, ne, könyörgök, soha többé ne kerülj haragos, sanda szemem elé! Egy tébolyult pillanatomban még megragadom a karod, és kifacsarom, ahogy a mosott ruhát szokás, vagy mint száraz gallyat szétroppantom, aztán arra kényszerítlek, hogy megedd. Vagy szelíden a két kezem közé fogom a fejed, és mohó ujjaimat belevájom ártatlan agyvelődbe, hogy mosolyogva kisajtoljam azt a kiváló zsiradékot, amely az élet szüntelen álmatlanságától égő szememet tisztára mossa. Vagy szemhéjaidat tüvel összevarrva, megfosztlak a mindenség látásától, lehetlenné teszem, hogy megtaláld az utadat; én ugyan nem leszek kalauzod! Vagy vaskézzel a levegőbe emelem szűz testedet, megfogom a bokád, megpörgetlek, mint a parittyát, és az utolsó forgásra összpontosítva erőm, a falhoz váglak. Véred minden cseppje más-más ember mellére fröccsen, hadd remegjenek, és hadd lássanak példát a gonoszságra! Cafatokban tépik majd önnön húsukat, de az a vércsepp kitörölhetetlen ott marad, és csillogni fog, akár a gyémánt. Ne félj, megparancsolom majd vagy fél tucat szolganak, hogy őrizze tested nagybecsű maradványait, óvja meg a falánk ebektől. Igaz, a test, akár egy érett körte, odaplaccsant a falhoz, nem esett le a földre; de a kutyák egy óvatlan pillanatban igen nagyot tudnak ugrani.

6 Milyen kedves az a kisfiú, aki ott ül a Tuilériák kertjében egy padon! Merész tekintete valamely láthatatlan dolgot kutat a messziségben, a végtelen térben. Nem lehet több nyolcévesnél, és mégsem játszadozik, ahogyan az ő korában illenék. Vidám lehetne, sétálgathatna a pajtásával, ahelyett, hogy csak ül magányosan, de nem; öneki más a természete.

Milyen kedves az a kisfiú, aki ott ül a Tuilériák kertjében egy padon! Egy férfi, kit titkos szándék vezérel, leül melléje a padra, gyanús a viselkedése. Ki lehet? Fölösleges megmondanom, úgylát felismerhetni fondorlatos szavairól. Hallgassuk, mit beszélnek, ne zavarjuk őket:

- Mire gondoltál, gyermekem?

- Az égre gondoltam.

- Szükségtelen az égre gondolkodni, elegendő, ha a földre gondol az ember. Tán csak nem vagy életunt, te, aki épp hogy megszületted?

- Nem, de mindenkinek kedvesebb az ég, mint a föld.

- Nekem ugyan nem. Léven az ég Isten alkotása, csakúgy, mint a föld, biztos lehetsz benne, hogy ott is fölfeled ugyanazokat a kórokat, mint itt alant. Halálod után nem érdemeid szerint ítélnék feletted, hiszen ha itt a földön igazságtalanul bánnak veled (majd elégszer tapasztalod), semmi se indokolja, hogy a túlvilági létben ne bánjanak veled ugyanúgy. A legjobb, ha nem vársz Istenre, és magad szolgáltatasz igazságot magadnak, mástól úgyse várhatod. Ha egy pajtásod megsértene, vajon nem ölnéd-e meg boldogan?

- De hiszen az tilos!

- Nem annyira, mint gondolod. Csak az a fontos, hogy rajt ne kapjanak. A törvényekben lefektetett jogorvoslat mit sem ér; csak az vezet célra, ha maga a sértett szolgáltat igazságot... Ha gyűlölnéd egyik pajtásodat, nem volnál-e boldogtalan, ha a képe a nap minden szakában ott lebegne a szemed előtt?

- De, valóban.

- Nos hát, az a pajtásod egész életedre boldogtalanná tehetne; mivel látva, hogy gyűlöleted passzív csupán, továbbra is packázna veled, büntetlenül kellemetlenkedne. Csak egyféleképpen lehet változtatni a helyzeten; meg kell szabadulnod az ellenségedtől. Ide akartam kilyukadni, hogy megértessem veled, milyen alapokon nyugszik a mai társadalom... Bolond, aki nem vesz igazságot magának. És aki a legerősebb, a legravasabb, azé a győzelem embertársai fölött. Nem szeretnél valaha uralkodni embertársaidon?

- De igen, igen.

- Légy hát te a legerősebb és a legravasabb. Még fiatal vagy hozzá, hogy a legerősebb legyél; de máris élhetsz a ravaszsággal, a lángeszű ember legalkalmasabb eszközével. Dávid, a pásztor, egy parittyakővel terítette le az óriás Góliátot, és ebben vajon nem az-e a figyelemre méltó és bámulatos, hogy Dávid ravaszsággal győzte le ellenfelét, ha viszont ölre ment volna vele, az óriás úgy nyomta volna szét, akár egy legyet. Rád ugyanez vonatkozik. Nyílt sisakkal sose tudnád legyőzni az embereket, hiába szeretnéd rájuk kényszeríteni az akaratodat, de ravaszsággal egymagadban is szembeszállhatsz velük. Vágysz a kincsekre, szép palotákra, dicsőségre? vagy tán félrevezettél, amidőn e nemes célokat magadénak vallottad?

- Ne, nem, dehogy vezettem félre! De én más eszközökkel szeretném elérni a vágyamat.

- Akkor semmire se jutsz. Az erényes és jámbor eszközök fabatkát se érnek. Roppant lendület repít csak célba, elmés cselszövény. Ha erénnyel akarsz hírt, nevet szerezni, száz másik ember

szökken át fölötted, a hátad lesz a bak, előbb érnek föl a csúcsra, és mire te is célba érsz, kicsinyes eszméidnek nem lesz már tere. Nagyvonalúbban kell meglovagolni a jelen lehetőségeit. Arról például sose hallottál, mily nagy dicsőség a harci diadal? Pedig diadal nem születik ám magától. Vér kell hozzá, rengeteg vér, csak az élteti; vérben gázol a hódító. Hullák és csonka tagok hevernek szanaszét a csatamezőn, hol a dolgok bölcs rendje szerint öldökölnek - anélkül nincs háború, és háború nélkül nincs diadal. Lásd, ha nagyra törsz, kecsesen fejest kell ugrani az ágyútöltelék táplálta vérfolyamba. A cél szentesíti az eszközt. A hírnévhez mindenekelőtt pénz szükségeltetik. Mivel pedig pénzed nincs, gyilkolni kell, hogy szerezz, de mivel a törforgatáshoz nincs elég erőd, légy tolvaj, addig is, amíg tagjaid megizmosodnak. És hogy mielőbb erős legyél, azt tanácsolom, tornázz naponta kétszer, egy órát reggel, egyet meg este. Ily módon már tizenöt éves korodban a siker reményében próbálkozhatasz a bűnnel, és nem kell várnod, míg húszéves nem leszel. A dicsőségvágy mindenre mentességet ad, és később talán, embertársaid uraként, csaknem annyi jót tehetsz velük, amennyi rosszat kezdetben elkövettél ellenük!...

Maldoror figyelmét nem kerüli el, hogy lüktet a vér ifjú beszélgető társa fejében, kitágulnak az orrcimpái, könnyű fehér hab buggyan ki ajkain. Megtapintja a pulzusát; heves az érverés. A törékeny testet láz öntötte el. Maldoror fél szavai következményeitől; eloson szegény, bosszús, amiért nem beszélgethet tovább a gyermekkel. Még érett korban is a jó és a rossz közt hanyódik az ember, és nehezen tud úrrá lenni az érzelmein, hát még a tapasztalatlan gyermeknek milyen nehéz úrrá lennie az érzelmein: az arányos energiamennyiség sokkal nagyobb. A gyermek ágynak dől, három nap is kell, míg kiheveri a lázat. Vajha az anya érintésére megbékélne az érzékeny virág, mely törékeny kelyhében gyönyörű lelket rejteget!

7 Amott, virágos liget pázsit-ölén könnyáztatta arccal mélyen alszik a hermafrodita. A hold korongja kivált a felhők tömegéből, sápadt sugarai simogatják e kedves ifjú arcot, mely félig éles metszésű férfiarc, félig egy nem-földi szűz bájos arca. Semmi sem természetes ebben az emberi lényben, még testének izmai sem, melyeket nem tudnak elrejtteni a kecses, nőies idomok. Behajlított karja a homlokán, másik tenyere a mellére simul, mintha csitítani akarná annak a szívnek a dobogását, mely sose lesz más titkainak tudója, csak önnön titkának mázsás terhét hurcolja mindörökre. Belefáradva az életbe, restellve, hogy nem hasonlít azokra a lényekre, akik körülveszik, lelkén úrrá lett a kétségbeesés, s most remeteként járja magányos útjait. És miből tartja fenn magát? Irgalmas lelkek örködnek felette észrevétlenül, és nem hagyják el soha: ő olyan jó és gyanútlan! sorsát oly alázatosan viseli! Néha készségesen elbeszélget azokkal, akiknek szelíd a természetük, de sose érinti meg a kezüket, és nem megy közel hozzájuk, mert fél, maga sem tudja, mitől. Ha megkérdezik tőle, miért választotta társául a magányt, a szemét az égre emeli, és alig tudja visszafojtani a Gondviselést vádló könnyeit; de nem válaszol az oktan kérdésre, és hősín orcáját halovány rózsapír önti el. Ha sokáig tart a beszélgetés, nyugtalanná válik, körbetekinget, mintha láthatatlanul közelítő ellenség elől akarna menekülni, hirtelen búcsút int, és kibontva éber szemérme szárnyát, eltűnik az erdő sűrűjében. Általában bolondnak tartják. Egyszer négy álarcos férfi, felsőbb parancsra, rávetette magát, gúzsba kötötte, hogy csak a lába maradt szabadon. Az ostor durva szíjai a hátába martak, és az álarcosok azt mondták, tüstént induljon Bicêtre felé. Ő csak mosolygott az ütlegek alatt, mély érzéssel és értelemmel beszélt különféle bölcsészettudományokról, amelyeket tanulmányozott, korához képest roppant műveltségéről tett tanúbizonyosságot, beszélt az emberiség jövőjéről, nemes költői lelket fedve föl, és a pribékek eliszonyodtak tettüktől, összetört tagjairól leoldozták a kötelékeket, a lába elé vetették magukat, úgy kértek - és nyertek - bocsánatot, aztán elmentek, olyan nagy tisztelettel a szívükben, amilyen-nel embert nemigen szoktak övezni. Ettől az eseménytől fogva (melyről még sokat beszéltek

az emberek) mindenki tudta a titkát, de nem mutatták, hogy ne növeljék szenvedéseit; és a kormány tekintélyes nyugdíjat folyósít neki, feledtetni, hogy egyszer, előzetes vizsgálat nélkül, erőszakkal örültekházába akarták zárni. Ő a pénz feléből él, a többi szétosztja a szegények között. Ha meglát egy férfit és egy nőt, amint a platánfák alatt andalognak, úgy érzi, a teste függőlegesen kettéhasad, a két rész új életre kel, az egyik megöleli a férfit, a másik a nőt; de ez csak érzéksalódás, és az értelem gyorsan visszafoglalja birodalmát. Nem vegyül el se férfiak, se nők között, mivel rendkívüli szemérmessége, mely abban a gondolatban fogant, hogy ő szörny, meggátolja benne, hogy izzó vonzalmával bárkit megérintsen. Azt hiszi, meggyalázná magát, és meggyalázná a másikat. Büszkesége mondatja vele ezt az alapelvet: „Senki se lépjen ki önmagából.” Ismétlem, a büszkesége, mert attól fél, hogy ha életét egy férfinhoz vagy egy nőhöz kötné, előbb-utóbb a szemére vetnék, mint valami otromba bűnt, hogy rendellenesek a szervei. Sértődötten begubózik, bántja ez az istentelen föltevés, amely csak az ő fejében született, és konokul a magányt választja, gyötrődik, és vigasztalhatatlan. Amott, virágos liget pázsit-ölén könnyáztatta arccal mélyen alszik a hermafrodita. A felriadt madarak lelkesülten szemlélik bús orcáját a lombok közül, még a fülemüle sem hallatja kristálykavatináit. Az erdő fenséges, mint egy sírbolt a boldogtalan hermafrodita jelenléte miatt. Ó, eltévedt utas, kérve kérlek, kalandvágó szellemedre, mely arra sarkallt, hogy már zsenge korodban elhagyd apádat, anyádat; sivatagi szomjad kínjaira; a hazádra, melyet üldöztetésed idegen tájain sokáig bolyongván tán most keresel; egyetlen szolgálóra, hű barátodra, ki veled viselte azoknak az országoknak a hontalan, zord magányát, ahová szertelen kósza kedved röpített; a méltóságra, mit az ad az emberfiának, ha távoli földeket bejár, egyszer ismeretlen tengerek jéghegyei közt, másszor perzselő nap alatt hajóz, kérve kérlek, ne érintsd meg, még akkor se, ha ujjaid simogatók, akár a rebbenő szellő, ne érintsd meg ezt a földre omló, zöld fűszálakkal ölelkező hajzuhatagot! Jobban teszed, ha távolabbra húzódsz. Szent az a haj; maga a hermafrodita akarta így. Nem akarja, hogy emberi ajkak áhítatos csókkal illessék hegyi szélről illatos haját, vagy a homlokát, mely felragyog most, mint az égbolt csillagai. Nem, nem égi csillag mása: valódi csillag tért le pályájáról, és keresztülszelve a tért, az ő magasztos homlokára hullt, és gyémánttündökléssel, dicsfénnel fonja körül. Az éj elhessinti az ő bánatát, igéző köntösét ölti föl, s ünnepli az angyali ártatlanság tökélyét, vigyázza a testet öltött szemérem nyugalma: még a rovarok is csendesebben neszeznek. A fák tömött lombja ráhajol, védi, hogy testét harmat ne érje, és a szellő megpendíti zengő hárfája húrjait, az egyetemes csöndön át víg futamokat küld lehunytt, moccanatlan pillái felé, s ő azt hiszi, a lebegő világok lüktető zenéje ez. Azt álmodja, hogy boldog; hogy testi mivolta megváltozott; vagy legalábbis hogy egy bíbor felhőn egy másik égitest felé röpül, melynek lakói éppen olyan lények, mint ő maga. Ó, bárcsak a hajnali ébredésig álmodná ábrándálmait! Azt álmodja, hogy hatalmas tébolyult fűzérben táncot lejtenek körötte a virágok, és átítatják édes illatukkal, ő pedig egy varázsos szépségű emberi lény karjaiban zengi a szerelem himnuszát. De a karja csupán homály-szülte ködalakra fonódik; és ha majd fölébred, a semmit öleli. Ne ébredj álmodból, hermafrodita, még ne ébredj, könyörgök! Miért nem hallgatsz rám? aludj... aludj csak! Dagadjon a kebled, míg a boldogság illanó reményét üldözöd; csak ne nyisd ki a szemed! Ó, ne nyisd ki a szemed! Így akarok eltávozni tőled, hadd ne legyek ébredésed tanúja! Egy vaskos könyv meghatott lapjain talán majd egyszer elmesélem a történetedet, és magam is elborzadok tőle, mi benne írva lesz, és amilyen tanulságot sugall. Mindmáig nem tudtam megírni; mert valahányszor belefogtam, könnyem öntözte a papírt, és reszkettek az ujjaim, bár vén még nem vagyok. De majd csak összeszedem a bátorságomat. Bosszant, hogy olyan gyöngé vagyok, mint a nők, és elájulok, mint egy kislány, valahányszor a te nagy nyomorúságodra gondolok. Aludj... aludj csak; ne nyisd ki a szemedet! Ó, ne nyisd ki a szemedet! isten veled, hermafrodita! Minden áldott nap imádkozni fogok érted (magamért sose tenném). Költözzön béke szívedbe!

8 Ha egy szoprán hangú nő szépen csengő dalra fakad, az emberi zengzet hallatára szemembe lappangó lángok gyűlnek, és fájdalmas szikrák pattognak belőle, fülemben pedig ágyúdörej ver visszhangzó riadót. Miből ered vajon mélységes undorom minden embertől-való iránt? Ha hangszerből kél a dallam, elbűvölten hallgatom a gyöngyöző muzsikát, mely szabadon, lüktetve szárnyal a légkör rugalmas hullámain át. Oly édes érzet hatol fülembé, hogy lelkem, elmém zsong belé; valami megnevezhetetlen bódulat borít éber érzékeimre, fűrgő képzeletemre sűrű leplet: mákonyos álomvarázst. Mondják, süketen születtem. Kora gyerekkoromban nem hallottam, mit mondanak. Amíg nagy nehezen megtanítottak beszélni, csak úgy tudtam bárkivel érintkezni, ha elolvastam, amit egy papírra írtak, és én is leírtam tudatnivalómat. Aztán egyszer csak - gyászos idő - már szépen gyarapodtam szépségben és ártatlanságban; és mindenki csodálta az isteni ifjú értelmét és szíve tisztaságát. Voltak halandók, akik elpirultak, ha ama tiszta arcra néztek, mely lelke tisztaságának trónusa volt. Csak mély tisztelettel közeledtek feléje, mert felfedezték, hogy tekintete egy angyalé. Tudtam én, hogy a gyerekkor boldog rózsáiból font szeszélyes koszorú nem virázkodik örökké szerény és fennkölt homlokán, melyet szenvedélyes csókkal illetett minden anya. Kezdett megérni bennem a felismerés, hogy az érzéketlen és kihívó csillagokkal kivert boltozatú mindenség tán nem is olyan lenyűgözőn pompás, amilyennek képzeltem eleve. Így hát, egy szép napon, belefáradva, hogy lábam egyre csak a földi vándorút tekervényes ösvényét tapodja, megelégedve, hogy - akár egy részeg - imbolyogva bolyongok az élet sötét katakombáiban, karikás, kiábrándult szememet lassan a horpadt égre emeltem, és behatoltam, én, a serdületlen! a menny titkaiba. Nem találván, amit kerestem, rémült szememet magasabbra, még magasabbra emeltem, míg meg nem pillantottam egy emberi ürülékből és aranyból alkotott trónszéket, azon terpeszkedett ostoba dölyffel, szennyes kórházi lepedőkből való palástba burkolózva az a lény, aki önmagát így nevezi: Teremtő! Egy halott ember rothadó törzsét tartotta a kezében, jól megnézte, megszagolta, majd a szájába tette; és ha már a szájában volt, gyanítható, mit csinált vele. Lábát fortyogó vértóban áztatta, a felszínen - mintha galandférgek bújnának elő egy teli éjjeli-edényből - két-három óvatos fej jelent meg hirtelen, de villámsebessen vissza is bukkott: orresontra mért hajszálpontos rúgás volt a függelemsértés jól ismert büntetése; a vétkesek valamely más közeg beszipantását áhítozták, végtére is ezek az emberek nem voltak halak! Legfeljebb kételtűek; az undok folyadék alján úszkálhattak... amíg csak - semmi se lévén már a kezében - a Teremtő, lábának két első karmával, akár egy harapófogóval meg nem ragadott a nyakánál fogva egy újabb búvárkodót, a levegőbe emelte, ki a vöröses iszap, az ínycsiklandó mártás sűrűjéből. Ugyanazt csinálta vele, mint az előbbivel. Először a fejét falta föl, a lábát és a karját, végül a törzsét, semmi sem maradt a testből, mert elropogtatta a csontjait is. És örökléte minden óráját így múlatta el. Néha felkiáltott: „Én alkottalak titeket, jogom tehát, hogy azt csináljak veletek, amit akarok. Semmit sem vétettetek ellenem, nem tagadom. Ha sanyargatlak benneteket, csak a saját gyönyörűségemre teszem.” És folytatta kegyetlen étkezését, le-föl mozgatta alsó állkapcsát, mozgott az emberi agyvelővel összemocskolt szakállá is. Mondd, olvasó, ettől az apróságtól nem fut össze a nyál a szádban? Nem mindenki lehet ilyen finom friss agyvelőt, amelyet alig negyedórája halásztak ki a tóból, a *halastóból*. Dermedt tagokkal, összeszorult torokkal szemléltem egy ideig a látványt. Három ízben csaknem hanyatt estem a nagy izgalomtól, három ízben sikerült talpon maradnom. Testemnek egyetlen porcikája sem maradt mozdulatlan; remegtem, ahogy a láva remeg a tűzhányó belsejében. A végén a tudóm úgy összepréselődött, hogy nem tudván kilehelni az életet adó levegőt, ajkam kinyílt, és kiáltás hagyta el a számat... olyan éles sikoly... hogy meghallottam. Fülemben hirtelen átszakadt a gát, reccsent a dobhártya a messzire lövellő zengő légtömb csapása alatt, és valami hirtelen megváltozott a szervezetemben, melyet a természet süketségre ítélt. Hangot hallottam! az ötödik érzék is életre kelt bennem. Ámde miféle örömet

lelhettem én e felfedezésben? Attól a naptól a fülembé hatolt az emberi hang, és vele a fájdalom, a nagy igazságtalanság fölött érzett szájalom szülte fájdalom. Ha szólt hozzám valaki, eszembe jutott, hogy mit láttam egyszer a látható szférák fölött, hogy elfojtott érzelmeim szertelen üvöltéssé változtak át, mely úgy hasonlít felebarátaim hangjára. Nem tudtam válaszolni, ha kérdeztek, mivel az esendő ember gyötrelme ama bíbor tengerben mint megnyúzott elefántcsorda vonult el a szemem előtt, és tűzszárnyaival megsuhintotta szénné égett hajam. Később, mikor már jobban ismertem az emberiséget, a szánakozáson kívül mást is éreztem, vad haragot a tigris-mostoha iránt, kinek elvadult gyermekei csak átkozódni tudnak, és minden tettük gonosz. Vakmerő hazugság! azt állítják, hogy csak elvétele akad köztük gonosz!... Már régóta végeztem velük, már régóta nem beszélek senkivel. Ó, te, bárki légy, ha a közelembé jössz, hangszálad meg ne pendüljenek; mozdulatlan géged ne feszüljön versenyre kelni a csalogánnyal; ne próbáld a beszéd eszközével kitárni előttem a lelkedet! Az áhítatos csendet ne háborítsd; szerényen fond össze a melleden a karod, és nézz mereven a lábad elé! Megmondtam, a látomás óta, melynek révén megismertem a legfőbb igazságot, elég rémálom szívta mohón a mellemet nappalokon és éjeken át, hogy legyen erőm felidézni, elmémben is, a kínokat, melyeket ama pokoli órán szenvedtem el, s az az óra azóta is ádázul kísért. Ó, midőn hallod, hogy lavina zúdul alá a hideg hegyekből; hogy fájdalomában üvölt a nőstény oroszlán a sívó sivatagban, mert nem találja kicsinyeit; hogy a vihar betölti végzetét; hogy jajong tömlöcében a halálraítélt, mielőtt a vérpadra lép; és hogy a vérszomjas polip arról mesél a tenger hullámainak, hogyan diadalmaskodott a fürdőzők és a hajótöröttek fölött, mondd, ezek az ihletett hangok nem szebbek-e, mint az ember rikácsolása?

9 Van egy rovar, melyet a saját költségükön táplálnak az emberek. Nem tartoznak neki, de rettegnék tőle. Ő nem kedveli a bort, de nagyon szereti a vért, és ha nem elégítenék ki méltányos szükségleteit, képes volna rá, hogy valami okkult hatalom erejével akkorára dagadjon, mint egy elefánt, és letiporja az embert, akár egy zsenge kalászt. Tisztelik is módfelett, lihegő hódolattal övezik, magasabb polcra emelik, mint a teremtés összes állatait. A fejüket adják neki trón gyanánt, és ő a haj gyökereibe vájja karmait, méltóságteljesen. Később, ha elhájasodik és élemedett korba lép, egy ősi nép szokásait követve megölik, hogy megkíméljék az aggság kellemetlenségeitől. Pompás temetést rendeznek neki, akár egy hősnek, a koporsót a legnagyobb tiszteletben álló polgárok emelik vállukra, és egészen a nyitott sír márványlapjáig viszik. A nyirkos föld felett, amelyet a sírásó elmés szerszámával lapátol, sziporkázó mondatok hangzanak el a lélek halhatatlanságáról, arról, hogy milyen mulandó az élet, hogy a Gondviselés akarata kifürkészhetetlen, majd a márvány örökre rácsukódik arra a lényre, mely szorgosan betöltötte rendeltetését, s most kihűlt tetem csupán. Széteszik a tömeg, és az éj haladéktalanul ráborítja homályát a sírkert vastag falaira.

Vigasztalódjatok, emberek, a fájó veszteséget! Közelg már az ő népes családja, mellyel kegyesen megjutalmazott benneteket, hogy ne legyen olyan keserű a gyászotok, édesítsék meg eme harapós kedvű csenevész sarjak, melyek idővel pompás tetvekké cseperednek: bölcs viselkedésű, szépséges szép szörnyek lesznek belőlük. Sok tucat, szívének kedves tojást költött ki anyai védőszárnyai alatt a hajatokon, amelyet aszalt-szárazra szívtak ezek a félelmes jövevények. És hamarosan eljött annak is az ideje, hogy a tojások szétrepedjenek. Ne féljete, szaporán növekedésnek indulnak az éles elméjű ifjak, nem töltik tétlenül a kurta életet. Akkorára nőnek, hogy hála szívókájuknak és karmaiknak, ti is megérzitek.

Nem is tudjátok, miért nem falják föl koponyátok csontjait, miért érik be vele, hogy kiszivattyúzzák véretek legjavát. Egy pillanat, máris megmagyarázom: azért, mert nincs hozzá erejük. Biztosak lehettek benne, hogyha állkapcsuk mérete idomulna végtelen vágyaikhoz, az agyvelőtöket, retinátokat, hátgerinceteket is felszippanának. Akár egy csepp vizet. Víz-

gáljak meg görcsö alatt egy fiatal koldus hajában munkálkodó tetűt: csuda látványban lesz részetek! Sajnos, apró termetűek a hosszú hajnak ezek a latrai. Be se soroznák őket, mivel nem érik el a törvényben előírt magasságot. A liliputi világba, a törpék világába tartoznak, és a vakok habozás nélkül a parányok közé sorolják őket. Mivé lenne az ámbráscet, ha harcra kelne a tetűvel! Akármilyen nagy, egy szemvillanás alatt felfalatna. Még farka se maradna, hogy hírül vigye, mi történt. Az elefántot meg lehet simogatni. A tetvet soha. Nem ajánlom, hogy megkíséreljétek ezt a kockázatos vállalkozást. Óvakodjatok, ha szőrös a kezetek, de még akkor is, ha csontból és húsból való! Keresztet vethettek ujjaitokra. Úgy roppannak szét, mint a kinvallatásban. Valami különös varázslat eltünteti a bőrt. A tetvek nem tudják megcselekedni mindazt a rosszat, ami képzeletükben születik. Ha tetűvel találkoztok utatokon, térjete ki, ne hízelegjete nyelve ízlelőszemölcseseinek! Még valami bajotok esne. Volt már ilyen. Mindegy, annak is örülök, amennyi rosszat eddig tett veled, ó, emberi nem; csupán azt szeretném, ha még több rosszat tenne.

Meddig maradsz még ez iránt az isten iránt való ásatag imádatodban, kit hidegen hagynak fohászaid és dús adományaid, melyeket engesztelő áldozatként felkínálsz neki? Lásd, nem hálás e rémséges nagyúr azokért a vérrel és velővel teli kelyhekért, melyeket virágfüzérrel ékes oltárára ürítesz. Nem háládatos... hiszen a földrengések és a viharok ösidők óta változatlanul pusztítanak. Te pedig - milyen figyelemre méltó jelenség! - annál jobban imádod, minél közönyösebbnek mutatkozik. Szemlátomást félsz rejtett tulajdonságaitól, és gondolatmeneted azon a megállapításon alapszik, hogy csupán roppant hatalmú istenség vetheti meg ennyire híveit, vallása engedelmes követőit. Ezért van minden országban más-más isten, emitt a krokodil, amott az utcalány; de ha a tetű kerül szóba, a szent név hallatára az összes nép csókkal hinti tele rabszolgasága bilincseit, és együtt térdepelnek le a templompitvarban az idomtalan vérengző bálvány talapzata elé. Azt a népet, mely nem engedelmeskedne tulajdon csúszó-mászó ösztönének, és lázadásra vetemedne, úgy söpörné el a föld színéről a kérlelhetetlen isten bosszúja, ahogy őszi levelet sodor el a szél.

Ó, tetű, zsugor-szembogarú, míg csak a folyók a tenger szakadékaiba döntik lejtős vizeiket, míg pályájuk csapásán keringenek a csillagok; míg nem hasad látóhatára a néma űrnek; míg önnön húsát tépeti vészes háborúi által az emberiség; míg bosszúálló mennyköveket zúdít önző földgolyóinkra az isteni igazságszolgáltatás; míg az ember félreismeri alkotóját, és egy kicsit megvetően, némiképp érthetően, fittyet hány neki, uralmad háborítatlan lesz a világ-egyetem fölött, és dinasztiaid évgyűrűi évszázadokig terebélyesednek. Köszöntelek, felkelő nap, mennyei szabadító, köszöntelek, ember láthatatlan ellensége! Mondd csak, mond a szennynek, hogy ölelkezzen nemtelen nászban az emberrel, és esküdjön meg neki igaz esküvéssel, hogy hű szerelmese lesz örökkön-örökké! Csókold meg néha a céda-szenny ruháját, ne felejtsd el, milyen nagy szolgálatokat tesz neked! Ha buja emléivel nem ígéri meg az embert, alkalmasint nem is lenné: az ő megfontolt, állhatatos párzásuk terméke vagy. Ó, szenny fia! mond meg anyádnak, hogy ha elhagyja az ember nyoszolyáját, és támasz nélkül vándorol a magány útjain, értelmét veszti a léte. A méhe, melynek illatos falai közt hordott téged kilenc hónapon át, ránduljon össze arra a gondolatra, hogy milyen veszélyek leselkednek édes, kedves és nyugodt, de máris szenvtelen, vérszomjas magzatára. Szenny, birodalmak királynője, tedd, hogy ádáz szemeim élvezhessék a látványt: kiéhezett ivadékaid izmainak észrevétlen gyarapodását! Tudod, hogy e célt könnyű elérni, csak simulj még szorosabban az ember karjaiba! Megteheted, nem sérti a szemérmet, hiszen már régóta házastársak vagytok.

Ha megengedtetik nekem, hogy e magasztos himnuszhoz néhány szót hozzátegyek, elmondanám, hogy ásattam egy negyven négyzetmérföldes, meglehetősen mély aknát. Ott tenyészik, ártatlansága mocskában, egy eleven tetűbánya. Megtölti az akna fenekét, és sok széles vájatban rajzik tovább a négy égtáj felé. Íme, hogyan alkottam ezt a mesterséges bányát.

Kiragadtam egy nöstény tetvet az emberiség hajából. Vele háltam egymás után három éjszaka, majd az aknába dobtam. Az emberi mag, mely mit se ért volna más hasonló esetekben, a végzet akaratából ezúttal megfogant; és néhány nap múlva ezer és ezer, tömör csomóban nyüzsgő szörny jött a világra. Az undok csomó idővel egyre hatalmasabbra dagadt, higany-folyóssá változott, és sokfelé ágazott, az ágazatok jelenleg úgy táplálkoznak, hogy önmagukat falják fel (a születés száma nagyobb, mint a halálozása), ha nem abrakolom meg őket egy-egy újszülött fattyúval, akinek az anyja a halált kívánta, vagy leánykarral, amelyet éjszaka vágok le kloroformos altatással. A tetünemzedékek, melyek emberrel élnek, minden tizenöt évben jelentékeny mértékben megfogyatkoznak, és csalhatatlan biztonsággal maguk megőrvendőik közeli teljes pusztulásukat. Ellenségénél értelmesebb lévén az ember, legyőzi őket. És akkor én egy pokoli ásóval, mely megsokszorozza erőm, hegy-nagyságú tetütömböket emelek ki a kimeríthetetlen bányából, fejszével felhasogatom, és a sötét éj leple alatt a városok ütőereire teszem őket. Ott aztán az emberi hőtől szétnyüzsgönek, miként létük kezdetén a föld alatti bánya tekervényes vájataiban, utat vágnak maguknak a kőben, és mint ártó szellemek, eláradnak az emberi lakóhelyeken. A házörző nyüszít, érzi, ismeretlen lények hordája kúszik a fal pórusain át, s az álom szívéig viszi az iszonyatot. Talán ti is hallottatok, legalább egyszer életetekben, efféle fájdalmas, elnyújtott nyüszítést. Tehetetlen kutyaszemével megpróbálja átfúrni a sötét éjszakát, mivel oktalan elméjével nem tudja felfogni, mi történik. A morajlás felzaklatja, érzi, hogy elárultatott. Minden városra millió és millió ellenség tör így, mint megannyi sáskafelhő. Harcra kelnek az emberrel, égő sebeket okoznak neki. Újabb tizenöt év múlva újabb sereget küldök ellene. Amikor a nyüzsgő anyagból való tömböket aprítom, megesik, hogy az egyik darab tömörebb, mint a többi. Az atomjai dühödten iparkodnak kitódulni a zsugorból, hogy rászabaduljanak az emberiségre, de a kohézió szorítása nem enged. Az atomok megfeszülnek, és olyan hatalmas erőt gerjesztenek, hogy a kötömb, nem bírván szétszórni alkotóelemeit, felszökken az egekbe, mintha puskaporral lőtték volna ki, majd visszahull, és belefűrődik a földbe. Néha egy-egy álmodozó paraszt azt látja, hogy meteor hasítja függőlegesen a tért, és egy kicsit távolabb kukoricatáblára zuhan. Nem tudja, honnan jön az a kő. Íme, a jelenség rövid, világos magyarázata.

Ha annyi tetű borítaná a földet, ahány homokszem van a tengerpart fövenyében, szörnyűséges kínok közepette megsemmisülne az emberi nem. Micsoda látvány! Én meg angyalszárnyakon lebegek a magasban, és gyönyörködöm.

10 Ó, szigorú matematika, elevenen élsz emlékezetemben, amióta méznél édesebb bölcs tanaid beszívárogtak a szívembe, s felüdítettek, mint a hús habok. Már bölcsőmben is, öntudatlanul, inni vágytam forrásodból, mely öregebb, mint a nap, és felkent papjaid leg-hívebbike, ma is taposom ünnepélyes templomod szent pitvarát. Elmémet valami furcsa füst-sűrű homály ülte meg; de jámbor buzgalommal fokról fokra fel tudtam hágni oltárod elé, és te elfűjtad a ködgomolyt, miként gyöngye szárnyú madarat a vihar. A helyébe hideg észt csepegtettél, józanságot, engesztelhetetlen logikát. Hála tápláló tejednek, értelmem gyorsan kinyílt, és mérhetetlen nagyra nőtt a tündöklő fényözönben, mellyel azokat jutalmazod kegyesen, akik őszinte szeretettel szeretnek tégedet. Ó, magasztos szentháromság! sugárzó háromszög: aritmetika! algebra! geometria! Esztelen, aki nem ismerkedett meg veletek! Irgalmatlan kínokat érdemelne, mivel tudatlan nemtörődömségében vak gőg lakozik; de aki ismeri és méltányolja nagyságotokat, földi javakat nem kíván többé; kielégíti az a kényvárás, mit ti adtok neki: komor szárnyaitokba fogódzva csak arra vágyik, hogy könnyed körkörös repüléssel egyre magasabbra szálljon, föl, az ég gömbíve felé. Az ő számára a föld csak tévhitek, szellemkáprázatok hona; de te, ó, tömör matematika, makacs tételeid szigorú láncolata, vastörvényeid állandósága által felcsillantod az ámuló szemekben ama legfőbb igazság vakító,

roppant visszfényét, mely a világegyetem rendjére is rányomja bélyegét. Az a rend, amely téged vesz körül, Püthagorasz barátja, és melyet főképpen a négyzet tökéletes szabályossága jelképez, még nagyszerűbb, mivel a Mindenható az összes attribútumaival együtt megnyilatkozott abban az emlékezetes tettben, hogy kiszabadította a káosz zsigereiből ragyogó pompádat és tétel-kincseidet. Ősi korokban és új időkben hány lángelme meredt döbbséget csodálattal jelképes ábrádra, a perzselő papírra rótt, láthatatlanul lélegző titokzatos jelekre, melyeket ésszel föl nem ér az avatatlan halandó, mert amaz örök axiómáknak és hieroglifáknak csodás megjelenései, melyek előbb voltak, mint a világegyetem, és utána is fennmaradnak. A génius egy végzetes kérdőjel szakadéka fölé hajol, és elgondolkozik: miként lehet, hogy a matematika fenség, minden ízében igaz, s mellette az ember merő hazugság és álbüszkeség. És akkor elkomorul a szárnyaló szellem, tanácsaitok nemes közvetlensége még jobban érezteti vele az emberiség kisszerűségét és hallatlan tébolyát, megőszült fejét aszott kezébe temeti, és a természetfölöttiről elmélkedik. Térdet hajt előtted, és olyan mély hódolattal övezi isteni orcád, amilyen csak a Mindenhatót illeti meg. Gyerekkoromban jelent meg előttem szentháromságotok: holdfényes májusi éjszakán, kristályvizű csermely partján zöldellő mezőn három bájos és szemérmes fenséges királynő. Néhány lépést tettetek felém, lebbent hosszú párákonnyű palástotok, és én máris hozzátok futottam. Ti büszke emlőtökre vontatok, akár egy áldott kisdedet, és görcsös-mohó kezem ráfonódott fehér melletekre. A bő forrásból hálatalten szívtam magamba az édes nedűt, és csordultig tettem valami új jósággal és emberséggel. Azóta, ó, versengő istennők, nem hagytalak el benneteket. Azóta régi nagy terveim, vonzalmaim, melyekről azt hittem, úgy belevésték kusza vonalaikat szívem könyvébe, mint ha márványba, lassan kimosódtak józanodó elmémből, ahogy az éj árnyai oszlanak el, ha jó a pirkadat. Azóta látva láttam, mint népesíti be a sírokat a halál, mint arat embervér-trágyázta csatamezőn, sarjaszt reggel nyíló virágot az elhullottak csonthalmain. Azóta figyelemmel kísértem földgolyónk nagy változásait; a földrengések, a felizzó lávájú vulkánok, a sivatagi száumumok és a hajótörő tengerviharok rendíthetetlen szemlélője voltam. Azóta sok-sok embernemzedéket láttam; reggel kitárta szárnyát, és tekintetét a végtelenbe vetette, vidult gyanútlanul, akár az utolsó átváltozására készülő lepkebáb; meghalt este, napnyugta előtt, a feje lecsügged, mint fonnyadt virág, melyet jajgatva-sziszegve hintáztat a szél. De ti, ti sose változtok. Hagymázos lég ki nem kezdi azonosságtok hatalmas völgyeit és sziklaszirtjeit. Szerény gúlátok hosszabb életűek lesznek, mint az egyiptomi piramisok, az ostobaság és rabszolgaság hangyavárai. Továtűnnek az évszázadok, s a ti kabalisztikus számjegyeitek, tömör egyenleteitek és szobrászvésőért kiáltó törtvonalaitok még mindig fenn trónolnak az idő romjain a Mindenható bosszúálló jobbán, tanúi lesznek, hogy a reményvesztett csillagok pörögve hullanak az iszonyú világéjszaka örökkévalóságába, és az emberiség vonagló arccal készül az utolsó ítéletre, a nagy leszámoltatásra. Köszönöm számtalan szolgálatotokat. Köszönöm, hogy oly különös tulajdonságokkal gazdagítottátok értelmemet. Nélkületek talán legyőztem volna az ember ellen való küzdelemben. Nélkületek leterített volna, és léptei nyomát csókolhatta volna velem a porban. Nélkületek galád karmaival marcangolta volna húsomat és csontjaimat. De én résen voltam, akár egy tapasztalt bajnok. Nekem ajándékoztátok a fenséges, szenvedélytelen eszméitekből áradó hidegséget. Éltem vele, undorodva kiköptem a kurta lét mulandó élvezeteit, és elhárítottam felebarátaim vonzó, de csalárd ajánlatait. Nekem ajándékoztátok a konok ész, mely lépten-nyomon megmutatkozik az analízis, a szintézis és a bizonyítás-levezetés bámulatos módszereiben. Éltem vele, kivédtem halálos ellenségem gyilkos fondorlatait, majd ügyesen támadásba lendültem, és éles tört mártottam az emberiség zsigereibe; a tör örökre ott marad a testben, és a seb, amelyet ejtett, nem gyógyul meg soha. Nekem ajándékoztátok a logikát, tanaitok merő-bölcsesség velejét; a szillogizmusai - bonyolult labirintusuk nagyon is egyszerű - megkettőzték értelmem merész erejét. Félelmetes szövetségeseim segítségével nekifeszültem a gyűlölet ellen-áramá-

nak, és a mélység fenekére szállva felfedeztem az emberiség fertelmes fekete gonoszságát; gyilkos gőzök fertőjében poshadt, és bámulta a köldökét. Belei sötét birodalmát kutatva először is felfedeztem a bűn iránt való ocsmány hajlamot; a rossz felülmúlta benne a jót. Azzal a mérgezett fegyverrel, amelyet ti adtatok nekem, ledöntöttem az emberi gyávaság emelte talapzatáról magát a Teremtőt! Csikorgatta a fogát, de kénytelen volt elviselni ezt a szégyenteljes megaláztatást, mert erős ellenfélre akadt. De én ügyet se vetek rá, lejjebb ereszkedem... Descartes, a gondolkodó, egyszer azt a megjegyzést tette, hogy a matematikára sose emeltek szilárd épületet. Eszes megfogalmazása ez annak, hogy holmi jöttment nem fedezheti fel csak úgy a te felbecsülhetetlen értékedet. Vajon van-e szilárdabb a te három - fentebb említett - ágadnál, amely egyetlen koszorúba fonva nagyszabású építményed fonságos csúcsán ékeskedik? Műremek, mely nőttön-nő, hála pompás birodalmaid, gyémántbányáid új s új leleteinek és tudományos kutatásaid mindennapos felfedezéseinek. Ó, szent matematika, a veled való frigy kárpótol-e hátralevő napjaimban az emberi gonoszságért és a Magasságos igazságtalanságáért?

11 „Ó, ezüstfejű lámpa, katedrálisok kupolaboltozatának társa, szemem megpillant a magasban, és tudni akarja felfüggesztetésed okát. Mondják, fényed megvilágítja éjszakánként a Mindenhatót-imádók gyűlevész hadát, és hogy a bűnbánóknak megmutatod az oltárhoz vezető utat. Igen, ez nagyon is elképzelhető, de hát... vajon miért kell ily nagy szolgálatot tenned azoknak, akiknek semmivel sem tartozol? Hadd boruljanak sötétbe a bazilikák oszlopai; és ha az örvénylő démonnal a hátán a végtelen térből a szent helyre ront a zúgó vihar, és szétszórja iszonyatát, te ne szegülj bátran szembe a pokolbüzös szélrohammal, hadd oltson el a sötétség fejedelmének lázas lehelete, hogy ő láthatatlanul kiválaszthassa áldozatait a térdepelő hívek közül. Ha ezt megcselekszed, elmondhatod, hogy neked köszönhetem boldogságomat. De ha így világolsz, bizonytalan, de elégséges fényű sugaraiddal, én nem merem rábízni magam természetem sugallatára, a szent pitvarból a nyitva hagyott kapun át nézem azokat, akik az úr kebelében elkerülik bosszúmat. Ó, költői lámpa! te, aki a barátom lehetnél, ha meg tudnál érteni; amidőn éji órán lábam a templomok bazaltkövezetét tapossa, miért fénylesz föl olyan erővel, amely nekem, bevallom, különösnek tetszik? Sugaraid fehér izzása mint a villamos fény; a szem nem visel el; és új, hatalmas lobogással ragyogtatod a Teremtő akoljának minden zugát, mintha valami szent harag kerített volna hatalmába. Ha meg átkozódva visszavonulok, észrevétlenné szelídülsz, újra szerény vagy és halovány, biztos vagy benne, hogy igazságot szolgáltatnál. Mondd csak, azért van ez így, mert ismered szívem rejtett zugait, s ha netán akkor tűnök fel, amikor te vagy az őrző, sietve tudtul adod ártó jelenlétemet, és arra irányítod az imádók figyelmét, ahonnan az emberek ellensége közelít? Hajlok erre a véleményre, hiszen lassan én is kiismerlek tégedet, és tudom már, ki vagy, te vén boszorka; őrzöd híven a szent mecseteket, ahol tetszelegve hordozza kotnyeles urad gögje kakastaréját. Örült küldetést vállaltál, éber őrszem! Figyelmeztetek, ha még egyszer kiadsz óvatos embertársaimnak azzal, hogy felfokozod foszforeszkáló ragyogásodat - mert nem szeretem ezt az optikai jelenséget, amelyet egyébiránt egyetlen fizikakönyv sem említ -, megragadom mellkasodon a bőrt, belevájom karmaimat tetves tarkód pörkjeibe, és a Szajnába hajítlak. Nem állítom, hogy ha békén hagylak, tudatosan ártani próbálsz nekem. Na de ott majd annyit csilloghatsz, amennyit én akarom; ott majd packázhat velem elfojthatatlan mosolyod, ott majd belátod, hogy bűnös olajad semmit sem ér, és keserű szívvel kihugyozod.” Így beszélván, Maldoror nem hagyja el a templomot, továbbra is a szent hely lámpájára mered... Kihívást lát a lámpa viselkedésében, amely alkalmatlan jelenlétével szerfelett dühíti. Azt gondolja magában, hogy ha a lámpában lélek rejtezik, gyáva, hogy nem ad őszinte választ ilyen becsületes támadásra. Idegesen verdes karjaival, és szeretné, ha a lámpa emberré változna; majd akkor móresra tanítaná, annyi szent. De hát lámpa nem válik emberré, már csak ez a dolgok rendje. Nem csügged, keres egy lapos,

éles kavicsot a nyomorúságos pagoda előtt. Teljes erejéből felhajítja... elszakad középen a lánc, mint a kaszasuhintásra a fűszál, és az istenimádat eszköze a földre zuhan, olaját a kőlapokra folytatja. Felkapja a lámpát, hogy kivigye, de az ellenáll, dagadni kezd. Jól látja? valóban szárnya nő, a felső része angyalfelsőtest alakját ölti fel? Fel akar szállni a levegőbe, nekilendülne, de ő vasmarokkal tartja vissza. Lámpa és angyal: egy test - ilyen ugyancsak ritkán látható. Megismeri a lámpa formáját; megismeri az angyal formáját; de az agyában nem tudja különválasztani őket; és csakugyan, a valóságban is össze vannak nőve, egyetlen független és szabad testet alkotnak; de ő azt hiszi, hogy valami lebeg a szeme előtt, a látását az homályosítja el. Mindenesetre bátran készül a viadalra, mert ellenfele nem hőköl. Az együgyű népek azt mesélik a hiszékenyeknek: a szent kapu magától befordult csüggedt sarokvasán, hogy senki ne lehessen tanúja a szentségtörő tusának, melynek színtere a meggyalázott szentély leend. A palástos ember, egy láthatatlan pallos szörnyű sebeket ejtő csapásaival mit sem törődve, arra tör, hogy száját az angyal arcához közelítse; csak erre gondol, minden erőfeszítése erre irányul. A másik lankad, és mintha előre látná végzetét. Már alig viaskodik, és közeleg a perc, amidőn ellenfele kénye-kedve szerint megcsókolhatja, ha ugyan ez a szándéka. És már itt is a perc. Izmos ujjait az angyal torkára fonja, belészorítja a levegőt, ellenfelét gyűlöletes melléhez préseli, és hátradönti a fejét. Egy pillanatra elszomorítja, hogy milyen sors vár erre az égi lényre, örömet a barátjává fogadta volna. De aztán arra gondol, hogy hiszen az Úr követe, és szörnyű haragra gerjed. A sorsa megpecsételődött; valami iszonyúra fog az idő ketrece rácsukódni! Előrehajol, és nyáltól csepegő nyelvvel megérinti az angyali orcát, mely rimánkodó pillantásokat vet felé. Nyalogatja az arcot. Ó!... nézzétek!... nézzétek hát!... a rózsás arc fekete lett, mint a szén. Rothasztó kigőzölgést lehel reá. Üszkösödik; ez most már kétségtelen. Az emésztő kór elhatalmasodik az egész arcon, majd lejjebb kúszik; hamarosan az egész test egyetlen undok kelevény. Még ő is elborzad (nem sejtette, hogy ilyen erős mérget tartalmaz a nyelve), fölkapja a lámpát, és kirohan. A templom előtt föltekintve perzselt szárnyú fekete alakot pillant meg a levegőben, kínkeservesen röpül az ég birodalma felé. Egymásra néznek; az angyal száll fölfelé a jóság ünnepélyes ormaira, ő meg, Maldoror, a rossz szédítő szakadékába száll alá... Micsoda pillantás! Mindaz, mit az emberiség hatvan évszázad alatt gondolt, és mit gondolni fog az eljövendő századokban, könnyűszerrel bennfoglaltatható volt, annyi mindent mondtak egymásnak a végső búcsúnál! Csakhogy nyilvánvaló, hogy az ő gondolataik emelkedettebbek voltak, mint amelyek emberi értelemből fakadnak, részint a két személyiség, részint a körülmények miatt. Az a pillantás örök barátsággal kötötte össze őket. Maldoror csodálkozik, hogy a Teremtőnek ily nemes lelkű misszionáriusa is lehet. Egy röpke pillanatra megrendül hitében, azon töpreng, jól tette-e, hogy a rossz útjára tért. Már el is tűntek kétségei; szilárdan kitart elhatározása mellett; dicsőséges tett, véli ő, ha előbb-utóbb legyőzi a Mindenhatót, és ő uralkodik helyette a világegyetem és az ilyen szép angyalok serege fölött. Az angyal pedig szavak nélkül is a tudtára adja, hogy az ég felé közeledve újra felölti eredeti alakját; egy könnycseppel ejt, mely felüdíti annak a homlokát, ki üszkössé égette őt; és mind följebb szállva, mint a keselyű, lassan eltűnik a fellegekben. A bűnös a lámpát nézi, a fent leírt események okozóját. Eszeveszetten rohan végig az utcákon a Szajna felé, és áthajítja a lámpát a kökörlátón. A lámpa örvényt kavarva pörög egy kis ideig, aztán végleg alámerül az iszapos vízbe. Azóta minden este, amikor leszáll az éj, egy ragyogó lámpa vetődik a víz felszínére a Napóleon-híd alatt, kecsesen lebeg, és a fogantyú helyén két angyalszárnyacska van. Lassan halad, elúszik a la Gare-híd meg az Austerlitz-híd íve alatt, és csendesen tovább sodródik a Szajrán az Alma-hídig. Ott visszafordul, könnyedén siklik fölfelé a folyón, és négy óra múlva visszaér a kiindulási pontra. És ez így megy egész éjszaka. *Sugarai fehérek, mint a villamos fény*, elhalványítják a két parton sorakozó gázlámpák világát, úgy vonul, mint egy királynő, magányos és megközelíthetetlen, *mosolyog, egyre mosolyog, de nem folytatja keserű szívvel az olaját.*

Eleinte vadásztak rá a hajók; de ő megghiúsította a hiábavaló szándékot, faképnél hagyta üldözőit, incselkedve alámerült, és jóval távolabb bukkant elő. Ma már, ha meglátják a babonás matrózok, az ellenkező irányba eveznek, és abbahagyják éneküket. Ha átmész éjszaka valamelyik hídon, jól nézz körül; biztosan megpillantod a ragyogó lámpát; bár igaz, azt mondják, nem mindenki előtt mutatkozik. Ha olyan ember megy át a hídon, akinek nyomja valami a lelkiismeretét, gyorsan kioltja fényét, és a rémült járókelő reménytelenül bámulja a folyó habjait és a sűrű iszapot. Tudja, hogy ez mit jelent. Szeretné hinni, hogy a mennyei sugárzást pillantotta meg; de azt mondja magában, hogy csak a hajók fényei vagy a gázlámpák visszfénye csillant a vízen; és igaza van... Tudja, hogy őmiatta tűnt el a ragyogás; és szomorú gondolatokba merülve megszorozza lépteit, hogy mielőbb hajlékába érjen. És akkor az ezüstfejú lámpa újra feltűnik, és folytatja vándorútját a finom és szeszélyes vonalú arabeszkek között.

12 Hallgassátok meg, emberek, milyen gondolatok jártak a fejemben gyerekkoromban, amikor vörösre dörzsölt himvesszővel ébredtem: „Fent vagyok, de még zsibbadt az agyam. Minden reggel úgy érzem, hogy mázsás súly préseli a fejemet. Ritkán van nyugodalmam éjszaka, mivel szörnyű álmok törnek rám, ha végre sikerül elaludnom. Nappal furcsa töprengések csigázzák el az elmém, és a tekintetem a semmiben kószál; éjszaka meg nem tudok aludni. Mikor aludjak hát? A természet követeli a jogait. Mivel fittyet hányok neki, ő megsápasztja az arcomat, és a láz metsző lobogásával csillogtatja a szemem. Egyébként magam is szeretném, ha nem kellene folyton gondolkozással fárasztanom az elmém; de hiába, felháborodott érzelmeim ellenállhatatlanul arrafelé taszítanak. Észrevettem, hogy a többi gyerek is olyan, mint én; csak még sápadtabbak, és úgy vonják össze a szemöldöküket, akár a férfiak, idősebb fivéreink. Ó, mindenség Teremtője, ma reggel nem mulasztom el, hogy ne tömjénezzek gyermeki imámmal. Néha elfelejtem, és megfigyeltem, hogy azokon a napokon boldogabbnak érzem magam, mint általában; tudom tágul, semmi se szorítja bilincsbe, szabadon szívom magamba a mezők illatát; holott ha eleget teszek a szüleim által rám parancsolt kínos kötelességnek, és mindennap zengem dicsőséged dalát az unalom kíséretében, melyet a zengemény aprólékos kimódolása okvetlenül kivált, nos, olyankor egész nap szomorú vagyok és ingerült, mert nekem nem természetes és magától értetődő, hogy azt mondjam, amit nem gondolok, és a roppant magányosság menedékébe húzódok. Faggatom a magányt, mi az oka lelkem különös állapotának, de választ nem kapok. Szeretnék szeretni, imádni, de te túl hatalmas vagy, és dicshimnuszaimba rettegés vegyül. Ha te, szellemed egyetlen kinyilatkoztatásával, világokat tudsz teremteni vagy elpusztítani, gyöngé imáim hasznodra nem lehetnek; ha kényed-kedved szerint küldsz kolerát a városokra, vagy halált, hogy válogatás nélkül ragadjon karmaiba kisdedeket és véneket, szövetségre lépni ily rettentő baráttal nem akarok. Nem mintha gyűlölet szőné gondolatmenetem fonálát; ellenkezőleg, a te gyűlöletedtől rettenek, attól, hogy szeszélyed parancsára kipattan szívedből, és olyan hatalmasra nő, mint az Andokban honos, kiterjesztett szárnyú kondorkeselyű. Kétes szórakozásaidban méltó társad nem lehetek, alighanem én lennék az első áldozatod. Te vagy a Mindenható, nem vitatom el címedet, mivel egyedül neked van jogod rá, hogy viseld, és mivel gyászos vagy szerencsés folyományú vágyaidnak csak te magad szabhatsz határt. Íme, a pontos oka, miért volna fájdalmas nekem kegyetlen zafirpalástod árnyékában kódorogni; nem volnék rabszolgád, de bármelyik pillanatban azzá tehetnél. Igaz, ha kifürkészendő uralkodói viselkedésedet, leszállsz önmagad mélységeibe, mert megkísért valamely régvolt igazságtalanságod, melyet az irántad mindig kezes szerencsétlen emberiség ellen elkövettél, és felmerednek előtted egy bosszúra vágyó hátgerinc mozdulatlan csigolyái, a késő bánat könnycseppel csal megrémült szemedbe, égnek áll a hajad, és őszintén eltökéled, hogy most aztán végleg a semmi sűrűjébe hajítod tigrisképzeted felfoghatatlan játékait; elhatározásod hahotára fakasztana, ha nem volna olyan

szánalmas; de tudom, hogy az állhatatosság nem a te csontvelődbe vájta örök-honát, és te, te meg a tévelygés fekete leprájával bevont gondolataid gyakorta visszamerültök a baljós átkok kárhozatos tavába. Szeretném hinni, hogy átkaid öntudatlanok (bár azért a bennük levő méreg éppolyan végzetes), és hogy titkos bűbáj vak erejétől zúdul ki üszkös királyi mellkasodból, mint zabolátlan hegyi patak a sziklából, a jó és a rossz összevegyült özöne; de nincs rá bizonyíték. Láttam, gyakran láttam, ahogy undok fogaid dühtől csattognak, időmoha-lepte magasztos ábrázatod vörös, mint az izzó parázs, csak mert az emberek valami mikroszkopikus haszontalanságot követtek el, így hát nemigen van okom elidőzni egy ilyen együgyű feltételezés útjelző táblája előtt. Ha kell, mindennap összeteszem a kezem, és hozzád küldöm alázatos imám zengzeteit; de könyörgök, ne fordítsd felém gondviselő orcád; ne is törődj velem, mintha csak földben tekergő kis giliszta volnék. Tudd, hogy inkább falnám ismeretlen vad szigetek tengeri növényeit, melyeket a trópusi hullámok hurcolnak tajtékos ölükből, mintsem hogy érezzem: figyelsz, és kaján szikéddel belemetszel lelkiismeretembe. Íme, fölfedtem előtted minden gondolatomat, és remélem, bölcsességed méltányolni fogja a józanságot, melynek kitörölhetetlen nyomait magukon viselik. A veled való kötelező, többé-kevésbé meghitt viszony jellegére vonatkozó fenntartásommal, a szám hajlandó - mintegy mesterséges légzésként - a nap minden szakában kilehelni azt a hazugságfürgeteget, amelyet kicsinyes hiúságod minden emberfiától megkövetel, mihelyt felkéklik a hajnal, és úgy keresi a fényt a derengés szaténredőiben, amiként én is keresem, olthatatlan vágytól sarkalltatva, a jót. Éveim száma még csekély, de máris érzem, hogy a jóság csak szép hangok sora; sehol sem találom. Ügyesebben kellene takargatnod a természetedet: nagyon gyakran mutatkozik meztelenül. Egyébként lehet, hogy tévedek, és szándékosan mutogatod magad; hiszen bárki másnál jobban tudod, hogyan illik viselkedned. Az emberek büszkéek rá, hogy utánoznak; ezért van, hogy a jóság nem talál szentségtartójjára kegyetlen szemükben: az alma nem esik messze a fájától. Bármit kell gondolnunk szellemedről, én csak tárgyilagos kritikusként beszélek róla. Vajha tévedésben leledzenék! Nem akarom megmutatni neked irántad való gyűlöletemet, melyet úgy dédelgetek, akár egy imádott leánykát; jobb elrejtetni, és csak a szigorú erkölcsbíró szerepében mutatkozni előtted, akinek az a hivatala, hogy kivizsgálja tisztátalan tetteidet. Így aztán minden kapcsolat megszakad közted és a gyűlöletem közt, elfeleded és elpusztítod azt a mohó poloskát, amely a májadat csipkedi. Álmatag és szelíd szavakat suttogok majd a füledbe... Igen, te teremtetted a világot minden benne valókkal. Tökéletes vagy. Minden erénnyel ékes. Mindenható vagy, mint köztudomású. Zengje a mindenség az idők végezetéig a te örök dicsőségedet! Szálljon rád az erdők madarainak áldásai A tiéd a csillagos ég... Ámen!” Ilyen kezdetek után csodálkoztok-e, hogy olyan vagyok, amilyen vagyok?

13 Hol egy lélek, ki rám hasonlít? nem leltem sehol. Átkutattam a föld minden zugát, állhatatosságom mit sem ért. Pedig nem bírtam már egyedül maradni. Kellott valaki, aki elfogadja a természetem; kellett valaki, aki úgy gondolkozik, ahogyan én. Reggel volt; a nap teljes pompájában tündökölt a láthatáron, és íme, a nappal egy ifjú kél, virágok sarjadnak léptei nyomán. Kitárt karral közeledett felém: „Eljöttem hozzád, te engem keresel. Áldjuk ezt a boldog percet!” De én így szóltam: „Tűnj el; nem hívtalak; nem kell a barátságod...” Este volt; az éj már bontogatta fekete leplét, hogy beborítsa vele a természetet. Egy szép nő pedig (csak sejtettem körvonalait a messziségben) bűbáj-fátyolát borította rám, együttérzően nézett, de megszólítani nem mert. Így szóltam: „Jöjj ide hozzám, hadd szemléljem meg közelebből arcod vonásait; a csillagok fénye nem elég erős, hogy ilyen távolról jól láthassalak.” Akkor lesütött szemmel, szemérmes léptekkel elindult felém, át a füves mezőn. Megláttam az arcát, és szóltam: „Látom, hogy jóság és igazság lakozik kebeledben; nem élhetünk hát együtt. Most csodálod szépségemet, mely már sok nő szívét felkavarta; de előbb-utóbb megbánnád, hogy

rám pazaroltad szerelmedet; te nem tudod, milyen a lelkem. Nem mintha valaha is hűtlen lennék hozzád: én örökre odaadom magam annak a nőnek, aki ennyi alázattal és bizalommal, ily mérhetetlen bizalommal és alázattal adja nekem magát; de véisd jól az eszedbe, és soha el ne felejtöd: farkas a báránynak nem barátja.” Mire vágytam hát, hogy undorral elvettem mindent, ami csak szép az emberiségben? hogy mire vágytam, meg nem tudtam volna mondani. Még nem szoktam hozzá, hogy a filozófia-ajánlotta módszerekkel szigorúan számot adjak róla, mi játszódik le az agyamban. Leültem egy tengerparti sziklaszirtre. Egy hajó vitorlát bontva távolodott a parti vizekről: alig látható pont jelent meg a látóhatáron, lassan közeledett, egyre nőtt, meg-meglódították a szélrohamok. A vihar rohamra készülődött, beborult az ég, és majdnem olyan mocskos-fekete lett, mint az emberi szív. A vitorlás, nagy hadihajó minden horgonyát kivetette, nehogy a parti sziklára sodródjon. A szél örvongve süvített a négy égtáj felől, cafatosra tépte a vitorlavásznat. Villámok cikáztak, mennydörgés csattogott, de nem tudta elnyomni a lebegő házból, hánykolódó sírboltból kelő sirámokat. A dülöngélő hullám-behemótok nem tudták elszakítani a horgonyláncokat, de csapásaik bezúrták a hajó oldalát. Veszedelemes hasadék: a szivattyúk hiába próbálják visszafröcsögni a sós zuhatagot, a víz tajtékozva zúdul a fedélzetre, hegytömege alá temeti. A haláltusázó hajó segélykérő lövéseket ad le vészágyújából; süllyed... lassan, méltóságteljesen. Aki még sohase látott az orkán sűrű-fekete éjszakájában meg-megvillanó villámok fényénél süllyedő hajót, melynek emberrakományát legyűri a legmélyebb kétségbeesés, az nem ismeri az élet bajait. Végül hatalmas kín egyetemes jajkiáltása tör fel a hajó bordái közül, a szilaj tenger pedig még hevesebben rohamoz. A lemondás préselte ki azt a jajkiáltást. Minden ember a belenyugvás palástjába burkolózik, és sorsát Isten kezébe ajánlja. Összebúznak, mint a birkanyáj. A haláltusázó hajó segélykérő lövéseket ad le vészágyújából; süllyed... lassan, méltóságteljesen. Egész nap működtették szivattyúikat. Hiábavaló erőfeszítés. Jött az éj, az áthatolhatatlan ádáz éjszaka, véget vet a kellemes látványosságnak. Mindenkinek az jár a fejében, hogy ha már benne lesz a vízben, nem kap majd levegőt; bármennyire erőlteti is az agyát, nem emlékszik rá, hogy hal is lett volna a családfáján; de eltökéli, hogy a lehető legtovább visszatartja a lélegzetét, és két-három másodperccel meghosszabbítja létét, ezt a gunyoros kihívást akarja intézni a halálhoz... A haláltusázó hajó segélykérő lövéseket ad le vészágyújából; süllyed... lassan, méltóságteljesen. A leendő vízbefúló nem tudja, hogy a merülő hajó örvénylő hullámszakadékot váj maga körül; hogy a lágy iszap és a zavaros víz összekeveredik, és hogy a fent pusztító vihar ellenhatásaként egy letről jövő erő ideges, rángatózó mozgásba hozza a tengert. Így hát hiába halmoz föl magában hidegvér-készletet, ha meggondolja, örvendezhet, ha a fortyogó örvényben egy rendes lélegzetvétel felével is meg tudja hosszabbítani az életét. Utolsó kívánsága tehát nem teljesülhet, nem csúfolódhat a halállal. A haláltusázó hajó segélykérő lövéseket ad le vészágyújából, süllyed... lassan, méltóságteljesen. Tévedés. Már nem ad le lövéseket, nem hánykolódik. A lélekvesztő elmerült. Ó, egek, mit adhat még az élet ily kéjes gyönyör után! megadatott, hogy számos embertársam haláltusájának tanúja lehettem. Kieleveztem rettegetésük minden pillanatát. Most egy félelemtől tébolyult öregasszony bőgése rivall ki a zsilajból. Most meg egy csecsszópo vonítása nyomja el a parancsszavakat. A hajó messze volt, nem hallottam elég tisztán a szélroham-sodorta jajkiáltásokat, de a pusztá akaratommal közelebb vonzottam, és teljes volt az optikai csalódás. Negyedóránként, amikor a többenél hevesebb szélroham gyászszikolyával túlénekelve a viharmadarak rémült vijjogását, hosszanti irányban megroppantotta a hajót, és még magasabbra csapott a halálnak felkínált áldozatok jajszava, én az arcomba döftem egy hegyes vasat, és titkon azt gondoltam: „Még ennél is jobban szenvednek!” Így legalább volt összehasonlítási alapom. Szidtam, átkoztam, fenyegettem őket, onnan a partról. És úgy tetszett, meghallották szavaimat! Úgy tetszett, hogy gyűlöletem szavai, romba döntve a fizika hangtörvényeit, a nagy messzeségből is tisztán a fülükbe hatoltak, pedig megsüketítette őket az örvongó óceán bömbölése! Úgy tetszett, rám

gyanakszanak, és felém lövellik tehetetlen dühbe lohadó bosszúvágyukat! Időnként a száraz-földön szunnyadó városok felé vetettem a tekintetemet; és látva, hogy senki sem sejtí, hogy alig néhány mérföldnyire a parttól nemsokára elsüllyed egy hajó, ragadozó madarak köröznek fölötte, s kongó maradékain víztestű óriások járkák táncukat, visszatért a reményem, vagyis biztosra vettem pusztulásukat. Nem menekülhettek! Fölös óvatosságból elszaladtam kétesövű puskámért, így aztán ha valamelyik hajótörött megpróbálja elkerülni a gyors halált, és netán úszva eljut a parti sziklákig, én majd golyót repítek a karjába, és eloszlatom reményeit. A tetőpontján volt a tomboló vihar, mikor egy csapzott hajú, merész tekintetű ember tűnt fel a habokban, kétségbeesett erőfeszítéssel tartotta a felszínen magát. Leterszámra nyelte a vizet, és lesüllyedt a mélységbe, akár a horgászsinór úszója. De hamarosan felbukkant, víz-csillámokat szórt a haja; szemét a partra szegezve párbajra hívta a halált. Hidegvére bámulatos volt. Elszánt, nemes arcán egy láthatatlan sziklazátony-él mély vérző sebet ejtett. Legfeljebb tizenhat éves volt; az éjszakába hasító villámok fényénél halványan látni lehetett, hogy alig pelyhedzik a bajusza. Már csak kétszáz méterre volt a parti sziklafaltól; jól láttam a vonásait. Micsoda bátorság! Mily megtörhetetlen lélek! Hogy felszegi a fejét fittyet hányva a sorsnak, mily erőteljes csapásokkal szeli az útjában tornyosuló hullámokat!... Már előbb elhatároztam. Magamnak tartoztam vele, hogy megtartsam fogadalmamat: mindnek ütött az utolsó órája, egy se menekülhet. Semmi nem változtathatja meg döntésemet... Egy csattanás, és a fej máris elmerült, nem bukkan föl már soha. Nem találtam annyi örömet ebben a gyilkosságban, amennyi föltételezhető, mert már megcsömörlöttem a sok öléstől, és mert pusztá megszokásból öltem, megrögzött, de csak múló kéjt szerző szokásból. Az érzékek eltompulnak, megkérgesülnek. Miért is éreznék gyönyört ennek az emberi lénynek a halálán, hiszen több mint száz emberhalál látványa tárul föl előttem: mihelyt a víz alá merül a hajó, megkezdődik az utolsó tusa a habokkal. Még veszély varázsa se tette édesebbé emezt a halált, mivel az emberi igazságszolgáltatás mélyen aludt alig néhány lépésnyire a házak falai közt, álomba ringatta e szörnyűséges éj vihara. Most, amidőn már roskadozom az esztendő súlyá alatt, őszintén és ünnepélyesen kinyilatkoztatom az igazságot: nem voltam én olyan kegyetlen, amilyenek lefestettek később az emberek, de az ő gonoszságuk bizony éveken át fáradhatatlanul pusztított. Ezt látván, haragom nem ismert többé határt, kegyetlenségrohamok jöttek rám, és rettenetes voltam, ha netán fajtámbéli került vérben forgó szemem elé. Ha ló vagy kutya, nem álltam útját: halljátok szavam? Sajnos, annak a viharnek az éjszakáján rohamom volt, józan eszem elhagyott (máskor is éppen olyan kegyetlen voltam, de sokkal óvatosabb); és mindennek pusztulni kellett, ami csak a kezem közé került. Nem szándékozom mentegetőzni; nemcsak embertársaim követnek el hibát. Csupán megállapítom, mitől fáj a fejem az utolsó ítéletre várva... Törődöm is én az utolsó ítélettel! Sose hagy el a józan eszem, csak megtevesztésül mondtam az imént. Ha bűnt követek el, tudom, mit teszek: azt akartam tenni, nem egyebet! Csak álltam a sziklaszírtén, orkán korbácsolta a hajamat és köpönyegemet, és lelkesülten szemléltem, hogyan marcangolja a hajót a vihar a csillagtalan ég alatt. Diadalittasan figyeltem a dráma minden mozzanatát attól a pillanattól fogva, hogy a vitorlás horgonyt vetett, egészen addig, amíg a tenger fenekére nem merült: végzetes öltözék, vitte magával, akik magukra öltötték. És közelgett a perc, amidőn én is színre lépek a feldúlt természet színpadán. A viadal színhelye már kétséget se hagyott felőle, hogy a hajó a tenger alagsorában fogja eltölteni hátralévő napjait, s ekkor néhányan azok közül, akiket elsodortak a habok, újra feltűntek a víz felszínén. Kettesével, hármasával összefogódtak; ez volt a legbiztosabb módja, hogy ne tudják megmenteni az életüket, csak vergődtek, és úgy merültek el, mint a lyukas korsó... Miféle tengeri szörnyhad hasítja sebesen a habokat? Hatan vannak; pengeuszonyuk utat vág a felkorbácsolt hullámokon át. A cápák nemsokára tojás nélkül is omlettet csinálnak az ingatag talajon kézzel-lábbal kapálózó emberi lényekből, és osztognak rajtuk: aki bírja, marja. Vérral keveredik a víz, és vízzel keveredik a vér. Az iszonyú szemek kellőképpen

megvilágítják a vérengzés színterét... De mitől háborognak már megint a habok, amott, a látóhatáron? Mintha forgószél közeledne. Micsoda csapások! Már látom, ki az. Egy hatalmas nőténycápa jön, hogy részt vegyen a kacsamájpástétom-lakomában, és fogyasszon egy kis hideg levest. Dühös, éhe kergette ide. Ráront a többi cápára, a tét az a néhány vonagló végtag, mely itt is, ott is némán lebeg a piros tejföl felszínén. A nőtény cápa jobbra-balra vág, osztogatja halálos sebeket ejtő harapásait. De még mindig három eleven cápa veszi körül, és ő kénytelen körbe-körbe forogni, hogy visszaverje támadásaikat. A parton álló szemlélő egyre izgatottabb, sohasem érzett hevülettel figyeli ezt az újfajta tengeri csatát. Le nem veszi a szemét a villogó fogú bátor nőtény cápáról. Nem tétovázik tovább, a vállához emeli puskáját, és amikor az egyik cápa egy pillanatra feltűnik a hullámok fölött, a tőle megszokott ügyességgel a kopolyájába ereszti a második golyót. A megmaradt két cápa még ádázabban veti magát a küzdelembe. A tengersós-nyálú férfi a vízbe ugrik a sziklaszirtről, és hűsége acéltörével a kezében a kellemes színezésű szőnyeg felé úszik. A két cápának most már két ellensége van. Megközelíti fáradt ellenfelét, és szép kényelmesen a hasába dőfi az éles pengét. Az úszó citadella is könnyűszerrel megszabadul utolsó ellenfelétől. Most már csak a nőtény cápa van a színen, és az az ember, aki megmentette életét. Néhány percig mereven néznek egymás szemébe; és ámulnak, mennyi kegyetlenség van a másik tekintetében. Körbe-körbe úsznak, nem veszítik egymást szem elől, és mindkettő így szól magában: „Mostanáig tévedésben voltam, ez még nálam is gonoszabb.” És akkor közös akarattal és kölcsönös bámulattal egymás felé siklottak a víz alatt, a nőtény cápa az uszonyával hajtotta magát előre, Maldoror karcsapásokkal hasította a habokat; és lélegzetüket visszafojtva, mély hódolattal közeledtek, hogy életükben először megcsodálhassák eleven képmásukat. Már csak három méterre voltak egymástól, amikor hirtelen - bár izmuk nem feszült -, mint két mágnes, egymáshoz csapódtak, és összeölelkeztek hálásan, méltósággal, gyöngéd szeretettel, mint fivér a nővérével. A baráti mozdulat érzéki vágyat ébresztett bennük. A szörny iszamós bőrére két inas lábszár tapadt piócaként, és - míg karjuk-uszonyuk a szeretett lény testére vonódott szerelmesen, torkuk-mellük hínárszagot lehelő kékeszöld hústömeggé elegyedett, és víz alatti áramlat sodorta, ringatta, pörgette őket tajtékos nászi ágyukon a tengerszakadék ismeretlen mélységei felé - az egyre dühöngő viharban a villámok fényénél összeforrtak hosszú, szűzi és undok ölelésben!... Végre találtam valakit, aki rám hasonlít!... Végre nem volt magányos az életem!... Ő éppen úgy gondolkozott, ahogyan én!... Megtaláltam első szerelmemet!

14 A Szajna egy emberi testet sodor. Ünnepelesen viselkedik, ahogy az alkalomhoz illik. A puffadt hulla a felszínen tartja magát; eltűnik egy híd boltíve alatt, de távolabb újra feltűnik, lassan forog a tengelye körül, akár egy malomkerék, időnként elmerül. Egy hajósgazda megakasztja egy rúddal, és a partra húzza. Mielőtt a tetemnézőbe szállítanák, egy darabig ott hagyják a testet a parton, és megpróbálják életre kelteni. Sűrű tömeg verődik össze körülötte. Akik nem látják, mert hátul állnak, teljes erejükből lökik, nyomják az előttük levőket. Mindenki azt gondolja magában: „Én ugyan nem mentem volna a Szajnának!” Sajnálják a fiatalembert, aki megölte magát; bámulják, de nem követik a példáját. Pedig ő nagyon is természetesnek találta, hogy elveszejtse magát, mivel többre vágyott annál, amit a földi lét adhatott neki. Az arca finom vonású, öltözete előkelő. Tán még tizenhét éves sincs. Milyen korai halál! A tömeg földbe gyökerezett lábbal áll, és mereven bámulja... Besötétedik. Ki-ki hátrább húzódik. Senki sem meri a hasára fordítani a vízbefűltat, hogy kinyomja belőle a testét megtöltő vizet. Nem mozdulnak, félnek, hogy még érzélgősnek látszanának, a nyakukba húzzák a fejüket. Valaki elmegy, egy ostoba tiroli dalocska dallamát füttyüli élesen; a másik úgy pattintgat az ujjaival, mintha kasztanyettát csattogtatna... Maldoror ott vágat lován szélvészgyorsasággal a közelben, gyötrő gondolataiba merül. Megpillantja a vízbefűltat; ennyi elég is neki. Tüstént megállította paripáját, leszállt a nyeregből. Undor nélkül felemeli a

fiatalembert, és kinyomja belőle a sok vizet. A gondolat, hogy az ő kezétől kel életre tán a moccanatlan test, megkettőzi az erejét, és oly nagyszerű érzéssel tölti el, hogy a szíve majd kiugrik. Hiába buzgólkodik! Azt mondtam, hiába buzgólkodik, és ez az igazság. A test mozdulatlan, és csak arra dől, amerre fordítják. Dörzsöli a halántékát, a tagjait; egy álló óra hosszat lehel az ismeretlen szájába, ajkát az ajkára szorítva. Kezét az ifjú mellkasára teszi, és végre úgy érzi, mintha gyöngén dobogna a szív. Él a vízbefúlt! E csodálatos pillanatban azt lehetett látni, hogy jó pár ránc eltűnik a lovas homlokáról, és tíz évet fiatalodik. De fájdalom! a ráncok visszatérnek, talán már holnap, talán már akkor, amikor eltávozik a Szajna-partról. A vízbefúlt most kinyitja megtört fényű szemét, és halovány mosollyal köszönetet mond jótevőjének; de még gyöngé, nem tud megmozdulni. Milyen szép is megmenteni valakinek az életét! És mennyi vétket vált meg ez a cselekedet! A bronzajkú férfi, aki mindeddig azzal volt elfoglalva, hogy kitépje a fiatalembert a halál karjaiból, most figyelmesen megnézi az ifjú arcát, és ismerősnek találja a vonásait. Arra gondol, hogy a szőke vízbefúlt szakasztott olyan, mint Holzer. Nézzétek, milyen túlradó szeretettel ölelkeznek össze! De a jáspis-szembogarú férfi szigorúságot erőltet magára. Szóltanul fölemeli a barátját, maga mögé ülteti a lóra, és elvágat. Ó, Holzer, te, aki olyan józannak, erősnek és rendíthetetlennek hitted magadat, nem okultál-e most a saját példádön, milyen nehéz megőrizni a hidegvért a kétségbeesés óráiban? Remélem, soha többé nem okozol nekem ilyen bánatot, és én is megígérem, hogy nem leszek öngyilkos soha.

15 A tetves sörényű férfi olykor-olykor az éter zöld hártáira mereszti riadt-vad tekintetét: egy szellem gúnykacaját véli hallani. Tántorog, és lesunyja fejét: a lelkiismeret hangja harsant. És akkor eszeveszetten kirohan a házból, nem nézi, merre vezet kába döbbenete, csak rohan, rohan a lapályon, árkon-bokron át. De a sárga szellem nem téveszti szem elől, a nyomában lohol. Néha, viharos éjszakán - miközben távolról hollócsapatnak látszó szárnyas polipok serege vitorlázik a felhők fölött, hussan az emberek városai felé azzal a küldetéssel, hogy figyelmeztesse őket: változtassanak életükön - a kavics, a mogorva szemű, látja a villám fényénél, hogy két lény rohan egymás mögött, és letörölve a részvét könnyecseppjét, mely alattomban kigördül fagyos szemhéja alól, így kiált: „Szó, ami szó, megérdemli, ez jár neki!” Aztán viisszasüpped dermedt állapotába, s borzongva szemléli tovább az embervadászatot; meg a homály-vagina nagy szeméremajkait, ahonnan hatalmas, gomolygó ondószálak zúdulnak elő, fölcsapnak a gyászos levegőégbe, és denevérszárnyaikat szélesre kitérve eltakarják az egész természetet; meg a polipok magányos seregét, mely a néma és tündökletes villódzás láttára elkomorul. És a két fáradhatatlan futó folytatja akadályversenyét, és a szellem csóvás lángokat lövell, megperzseli az ember-antilop hátát. Ha kötelességteljesítése közben megpróbálja elrekeszteni útját a könyörület, ő undorodva enged a rimánkodásnak, és futni hagyja az embert. A szellem csettint a nyelvével, mintha azt mondaná magamagának, hogy felhagy az üldözéssel, és egyelőre visszatér vackára. A kárhozott lélek hangja a tér legtávolabbi rétegeibe is elhatol, és ha rémséges üvöltése belefűrődik az emberi szívbe, az ember - mondják - inkább volna halál fia, mintsem lelki furdalás szülője. A fejét mélyen egy lyuk sáros tekervényeibe dugja, de a lelkiismeret semmivé teszi ezt a strucc-fondorlatot. A kotorék elpárolog, köddé változik; sugárkíséretével megjelenik a fény, mint mikor póling-csapat repül a levendulamezőre, és az ember ott találja magát szemtől szemben önmagával; a tekintete rémült, az arca fakó. Láttam, amint a tengerhez sietett, felhágott egy sziklaszirte, melyet csipkésre rojtozott a tajték körömhegye; és belévetette magát a habokba, repült, mint a nyíl. És láss csodát: a hulla másnap újra feltűnt az óceán felszínén, és a hullám a partra vitte a roncs testet. Az ember feltápáskodott a gödörből, melyet a teste vájt a homokba, kirázta csapzott hajából a vizet, és fejét lecsüggesztve, némán visszatért az élet útjaira. A lelkiismeret szigorú bírása legtitkosabb gondolatainknak és cselekedeteinknek is, sose téved. Gyakorta

képtelen a bajt megelőzni, hát szüntelenül hajszolja az embert (mint rókát a vadász); kivált sötétben. Bosszúszomjas szeme - melyet a tudatlan tudomány *meteornak* nevez - hömpölygő ólomszín lángokat lövell, melyekből titokzatos igék gyúlnak... de ő érti őket! Akkor az ágya összeroskad a nyomasztó álmatlanságban hánykolódó teste alatt, és ő meghallja a morajló éjszaka baljós lélegzetét. Az álom angyala nem teszi dolgát - a homlokán egy titokzatos kő halálos sebet ütött -, a mennybe száll. És akkor megjelenek én, most majd én védem az embert; én, ki csak ócsárolni tudok minden erényt; én, kit nem feledhetett a Teremtő, amióta egy dicsőséges napon - letaszítva talapzatukról az ég márvány évkönyveit, melyek aljas hazug zagyvasággal hirdették az Ő örökkévaló hatalmát - a hóna alá tapasztottam mind a négyszáz szívókorongomat... Rémületesen üvöltött, kiáltásai viperává változtak át, előtekeredtek a szájából, és elrejtöztek a bozótban, a romos falak réseiben, lesben állnak nappal, lesben állnak éjszaka. A számtalan gyűrűt viselő kiáltás-csúszómászók (a fejük kicsi és lapos, a szemük alattomos) megesküdték, hogy csapdát állítanak az emberi ártatlanságnak; és ha emez a sűrű cserjésben sétál vagy árokparton vagy a tengerparti fövényen, csakugyan gyorsan más útra tér. Már ha van rá ideje; mert előfordul, hogy az ember megfordulni se tud, hogy odébbálljon, a méreg egy alig észrevehető maráson keresztül máris a vérébe jut. Így van ez: a Mennybéli a legiszonyúbb fájdalmak közepette is megőrzi hidegvérét, és kínjaiból is olyan sarjadékokat teremt, melyek ártására vannak a föld lakóinak. Nagy volt az Ő döbbenete, amikor meglátta, hogy Maldoror polip képében közeleg, és kitárja nyolc szörnyűséges karját: egy-egy eltéphetetlen nyúlvány könnyűszerrel átérte volna valamely bolygó kerületét. Készületlenül érte a támadás, küzdenie kellett néhány pillanatig, hogy kibontakozzon a nyálkás hurokból, amely egyre erősebben rászorult... félttem, hogy valami cselvetéshez folyamodik; miután jól belaktam a szentséges vérsejtekből, hirtelen leszakítottam magam a magasztos testről, és elbújtam egy barlangban; hajlékom máig ez maradt. Hasztalanul keresett, kutatózott, nem talált meg. Régen történt; azt hiszem, ma már tudja, hol van a hajlékom; óvakodik tőle, hogy belépjen; úgy élünk, mint két szomszéd uralkodó, akik ismerik egymás erejét, egyik se tudta legyőzni a másikat, és belefáradtak a múlt értelmetlen csatáiba. Ő fél engem, én félem őt; bár nem győzetett le egyikünk sem, megtapasztaltuk az ellenfél kemény csapásait, és ennyi elég volt. Mindazonáltal bármikor kész vagyok megküzdeni vele. Ne remélje, hogy egy óvatlan pillanatban rajtam üthet. Mindig résen leszek, rajta tartom a szemem. Soha többé ne küldje a földre a sanyargató lelkiismeretet! Minden embert megtanítottam rá, milyen fegyverekkel lehet legyőzni. Ők még nem szoktak össze vele; de te tudod, hogy nekem csak annyi, mint egy szél hordta szalmaszál. Ha ki akarnám használni a lehetőséget, hogy még árnyaltabbá tegyem ezt a költői beszélyt, azt is hozzáfűzném, hogy a szalmaszálat is nagyobbra nézem, mint a lelkiismeretet, mivel a szalma hasznos, elkérődzik rajta a marha, a lelkiismeret viszont nem tud egyebet felmutatni, csak acélkarmait. Alaposan pórul jártak ezek a karmok, mikor egyszer elém kerültek! Mivel a lelkiismeret a Teremtő küldötte volt, úgy tartottam helyesnek, ha nem engedem, hogy feltartóztasson. Ha a rangjához illő szerénységgel és alázattal viselkedik, ahogy mindig is kellett volna neki, meghallgattam volna. De dölőfőssége nem volt ínyemre. Kinyújtottam az egyik kezemet, és az ujjaimmal összemorzsoltam a karmait; ez újfajta mozsár egyre növekvő erővel porrá zúzta az acélt. Kinyújtottam a másik kezemet, és leszakítottam a fejét. Azután korbáccsal kivertem a házamból ezt a nőt, és többé sose láttam. Győzelmem emlékére megtartottam a fejét. Egy fejet tartottam a kezemben, harapdáltam a koponyacsontokat fél lábon állva, mint a gém, a hegyoldalba vájt szakadék peremén. Leszálltam a völgybe, mellemen meg se rezdült a bőr, mozdulatlan volt, akár a sírfödél. Egy fejet tartottam a kezemben, harapdáltam a koponyacsontokat, és szembeszálltam gyilkos örvényekkel, úsztam pengeéles sziklazátanyok között, tengeráramok alá merültem, hogy idegenként szemléljem a tengeri szörnyek viadalát; olyan messze távolodtam a parttól, hogy már ne lássam éles tekintetemmel, és a bénító delejű undok horgas csápok ott ólálkodtak körülöttem,

miközben erőteljes csapásokkal hasítottam a hullámokat, de nem mertek karom, lábam közelébe jönni. Egyetlen karcolás nélkül visszatértem a parti fövényre, és mellemen meg se rezdült a bőr, mozdulatlan volt, akár a sírfödél! Egy fejet tartottam a kezemben, harapdáltam a koponyacsontokat, és meredek grádicsokon fölhágtam egy magas toronyba. Lábam elfáradt, mire a szédítő tetőre értem. Néztem a vidéket, a tengert; néztem a napot, az eget; félrerúgtam a gránitot, mivel nem hőkölt meg előttem, hatalmas gúnykacajjal kihívtam a halált és az isteni bosszúállást, majd belevetettem magam az űr szájába, zuhantam, mint egy kockakő. Az emberek visszhangzó, fájdalmas csattanást hallottak, midőn találkozott a földdel a lelkiismeret feje, amelyet elengedtem a nagy zuhanásban. Látták, hogy láthatatlan felhőn pillekönnyedén leereszkedem, fölszedem a koponyát, és arra kényszerítem, hogy tanúja legyen egy hármas bünténynek, melyet még aznap szándékoztam elkövetni. És mellemen a bőr meg se rezdült, mozdulatlan volt, akár a sírfödél. Egy fejet tartottam a kezemben, harapdáltam a koponyacsontokat, és arra a helyre irányítottam lépteimet, ahol két faoszlop mered az égnek, köztük nyaktíló. Három hamvas leány bájos nyakát illesztettem a bárd alá. Én voltam az ítéletvégrehajtó, egy egész élet tapasztalata benne volt a mozdulatban, ahogy elengedtem a zsineget; és a háromszegletű vas ferdén lecsapott, a három lemetszett fej szelíden nézett reám. Aztán a saját fejemet tettem a súlyos borotvapenge alá, és a bakó fölkészült, hogy teljesítse kötelességét. A bárd három ízben, mindig megújuló erővel zuhant le sínén; porhüvelyem, főleg a nyak tövéénél, három ízben is úgy összerándult, mint mikor azt álmodja az ember, hogy maga alá temeti a ház. A döbrent nép utat nyitott, hogy eltávozzam a gyászos helyről; tanúja volt, miként nyitom meg könyökömmel hullámzó tömegét, látta, hogy életerős léptekkel, felszegett fejjel vonulok, és mellemen meg se rezdül a bőr, mozdulatlan, mint a sírfödél! Mondtam volt, hogy ezúttal védeni akarom az embert, de tartok tőle, hogy védőbeszédemben kimondanám az igazat; következésképpen inkább hallgatok. Az emberiség hátateltelen veszi majd tudomásul elhatározásomat.

16 Ideje, hogy megzabolázzam ihletemet, és egy pillanatra megtorpanjak utamon, mint mikor egy nő vagináját nézi az ember; helyénvaló visszatekinteni a megtett távra, majd pihent tagokkal felszökkenni, és nekirugaszkodni féktelenül. Egyhuzamban, egy lélegzetre nagy utat bejárni nehéz; és a szárnyak lankadnak ott fenn a magasban, hol nincs remény és nincs lel kifurdalás. Ne... ne vezessük istentelen énekünk még mélyebb bugyraiba a fürkész csákányok riadozó seregét! A krokodil egy szót sem fog változtatni azon, amit a koponyája kiokád. Mit számít, ha valamely árnyalak, kit az a dicséretes eszme hevít, hogy bosszút álljon rajtam, amiért igaztalanul támadom az emberiséget, sirállyurranással settenkedve a házfalak tövében, alattomban kinyitja szobám ajtaját, és tört dőf a mennyei roncsok rablójának bordái közé! Ugyan mindegy, mitől indul oszlásnak a porhüvely!

VÉGE A MÁSODIK ÉNEKNEK

HARMADIK ÉNEK

1 Idézzük fel amaz angyaltermészetű képzeletbeli lényeket, akiket tollam a második énekben előhívtam az ő fényükkel világoló agyamból. Meghaltak születésük pillanatában, akárcsak azok a szikrák, amelyek oly gyorsan hunynak ki a megperzselt papíron, hogy alig látjuk őket. Léman!... Lohengrin!... Lombano!... Holzer!... feltűntetek egy pillanatra varázs-láthatáron, fiatalságotok tündökölt; de visszajuttattam titeket a káoszba, mint valami bűvárharangot. Nem jöttök elő soha többé. Nekem elég, hogy őrzöm emléketeket; át kell adnotok a helyet azoknak a - talán kevésbé szép - szubsztanciáknak, melyeket ama szerelem viharos kiáradása hoz világra, mely úgy határozott, hogy nem az emberi faj forrásánál oltja szomját. Kíéhezett szerelem ez, önmagát falná föl, ha nem égi káprázatokban keresné táplálékát: idővel óriási piramis nő hatszárnyú angyalokból, többen lesznek, mint a cseppnyi vízben nyüzsgő parányok, ellipszis formájú karikába fonja, és forgatja, forgatja őket maga körül. És ha egy vándor, ki vízesést csodál éppen, följebb emeli tekintetét, egy emberi lényt pillant meg a messziségben: élő kamélaifüzér repíti a pokol fenekére. De csitt!... értelmem ködös síkján - miként lágyan hullámozó északi fény - kirajzolódik lassan az ötödik eszmény lebegő képe, és egyre határozottabb alakot ölt... Mario és én a köves parton haladtunk. Lovaink nyújtott nyakkal döfték át a tér hártáit, patkójuk szikrát csiholt a kavicsokból. A szél arcunkba csapott, belebújt köpenyünkbe, és lobogtatta hajunkat iker-fejünkön. A sirály vijjogott, verdesett szárnyával, majd hiába próbálván figyelmeztetni minket, hogy vihar fenyeget, így kiáltott: „Hova vágtnak ilyen eszeveszetten?” Nem szóltunk, álmodozásba merülve repültünk az örült vágta szárnyain; a halász, amikor albatrosz-sebesen elsuhantunk felette, azt hitte, *a két titokzatos fivér* (így emlegették őket, mert mindig együtt voltak) süvített el a szeme előtt, gyorsan keresztet vetett, és holtra vált ebével egy mély sziklaüregbe menekült. A part lakói furcsa dolgokat hallottak a két férfiről, hogy mindig akkor bukkannak ki a felhők közül, ha nagy veszedelem zúdul az emberekre, szörnyű háború rázza fenyegetően szigonyát két ellenséges ország szíve felé, vagy a kolera készülődik, hogy parittyájából rothadást és halált hajtson egész városokra. A legöregebb hajóroncs-fosztogatók gondterhelten vonták össze a szemöldöküket, kijelentették, hogy a két árnyalak - mindenki megfigyelheti, milyen hatalmasra tárják fekete szárnyukat a homok- és sziklazátonyok fölött orkán idején - a föld és a tenger szelleme, kik a természet nagy változásai közepette méltóságteljesen vonulnak a levegőégben; örök barátság köti össze őket, olyan ritka barátság, melynek dicsfénye nemzedékek végtelen sorát ejtette ámulatba. Beszélték, hogy úgy összetartanak, mint az Andokban honos kondorkeselyűk, szeretnek a nappal szomszédos légrétegekben lebegni, s míg róják köreiket a nap körül, csak a legtisztább fényesszencia az eledelük; nehezen szánják rá magukat, hogy röptük ívét függőlegesre döntve a tébolyultan forgó földgolyó vonzáskörébe zuhanjanak, mert a földnek kegyetlen lelke a lakói, halomra gyilkolják egymást a csata bömbölő mezein (már ha nem alattomban ölnek városok közepén a gyűlölet vagy becsvágy törivel), és olyan lényekkel táplálkoznak, melyek éppen olyan elevenek, mint ők maguk, csak a lét ranglétráján néhány fokkal lejjebb van a helyük. Beszélték azt is, hogy mikor rászánják magukat, hogy próféciájuk strófáival bűnbánatra serkentsék az embereket, hatalmas tempókkal úsznak ama csillagövezet felé, ahol egy alig golyónagyságúnak látszó - mert távoli - bolygó a fősვნის, a dölyf, az átkozódás, a kajánság sűrű levében forrva árasztja undok felszínéről a dögletes gőzöket, de mindig keserűen meg kell bánniuk jóindulatukat - melyet félremagyaráznak, meggyaláznak az emberek -, és elrejtőznek a tűzhányók gyomrába társalogni a föld alatti óriáshámorok medencéiben habzó eleven tűzáradattal, elrejtőznek a tenger fenekére megpihentetni kiábrándult szemüket a mélység legvérengzőbb szörnyeinek, melyek a korcs emberiséghez

képest a szelídség mintaképei. Midőn jótékony homályával jő az éj, ők fölrugaszkodnak a vulkánok porfir-pereméről, föl a tengeráramokból, és gyorsan maguk mögött hagyják azt a barmolt bilit, amelyen kínlódva tátog az ember-kakaduk székrekedéses végbele, míg olyan messzire nem szállnak, ahonnan már nem lehet látni a lebegő mocsokplanéta körvonalát. Akkor, hasztalan próbálkozásuk szomorúságában, a részvevő csillagok körében Isten színe előtt sírva borulnak egymás nyakába: a föld anyyala és a tenger anyyala!... Mario és vágázó társa ismerte a babonás-kósza történeteket, miket estente, bezárva ajtót, ablakot, a tűzhely köré gyűlve suttognak a parti halászok, miközben a melegedni vágyó északi szél sziszegve tekereg a nádviskó körül, és erősen rázza a silány falakat, melyeknek tövét kagylóhéjakkal rakták körül az enyésző hullámok fodrai. Nem szóltunk egymáshoz. Mit is mondjon két szerető szív? Semmit. De szemünk mindent kifejezett. Intettem, hogy burkolózzon szorosabbban köpenyébe, és ő figyelmeztetett, hogy a lovam félrehúzz; mindkettőnk éli a másik életét is; nem nevetünk. Megpróbál mosolyogni rám; de én látom, hogy arca magán viseli a töprengés iszonyú súlyának fájdalmas nyomait; gondolatai folyvást a szfinxeken járnak, akik sanda tekintetükkel tévútra vezérlik a nagy szorongásaikkal vívódó halandók elméjét. Látván, hogy kísérletei hiábavalók, elfordítja tekintetét, habzó szájjal harapdálja őrző dűhe földi zabláját, és nézi a közeledtünkre mindig odább futó látóhatárt. Most én próbálom ráébreszteni tündöklő ifjúságára, mely egyébre se vágyik, mint hogy sorra járja a gyönyörök palotáit, de ő megjegyzi, hogy a szavak nehezen törnek elő aszott ajkaim közül, és hogy az én tavaszom éveit elszálltak már, szomorún, fagyosan, mint egy könnyörtelen álom, mely a megtört varázs keserű kéjeit, az aggkor dögvészes ráncait, a magány rettenetét és a kínok lobogását vetíti előre a díszlakomák asztalainál meg a puha ágyban, ahol a szerelem aranycsillogással kifizetett halovány papnője szunnyad. Látván, hogy kísérleteim hiábavalók, nem csodálkozom, hogy nem tudom boldoggá tenni őt; megjelenik nekem a Mindenható kínoz eszközei teljes fegyverzetében, irtózatosságlója sugárözönében; elfordítom a tekintetemet, és nézem a közeledtünkre mindig odább futó látóhatárt... A lovaink úgy vágattak a kavicsos tengerparton, mintha az emberek szeme előtt menekültek volna... Mario fiatalabb nálam, a zúzmarás idő és a sós habok magasra fröccsenő hideg permete megérintette ajkát. Szóltam: „Vigyázz!... vigyázz!... zárd össze szorosán az ajkaidat; nem látod-e, hogy égő sebet vájnak bőrödbe a fagy éles karmai?” Ő homlokomra vetette tekintetét, és nyelvét mozgatva így válaszolt: „De igen, látom azokat a zöld karmokat, de nem változtatom meg a szám természetes helyzetét, hogy megfutamítsam őket. Nézd, hazudok-e! Mivel úgy tetszik, hogy a Gondviselés akarta így, alávetem magam akaratának. Kegyesebb is lehetett volna.” Így kiáltottam: „Bámulom nemes bosszúdat!” Már téptem volna a hajamat; de ő szigorú pillantással megtiltotta, és én tisztelettudóan engedelmeskedtem. Később járt, a sas sziklamélyedésbe vajt fészkeére tért. Ő így szólt: „Kölcsönadom neked a köpenyemet, hogy védjen a hidegtől, nekem nincsen szükségem rá.” Így válaszoltam: „Jaj neked, ha megcselekszed, amit mondtál! Ne szenvedjen más helyetted, és kivált te ne szenvedj!” Nem felelt, mert igazam volt, de én vigasztalni kezdtem, amiért túlságosan parancsolóan csengtek szavaim... A lovaink úgy vágattak a kavicsos tengerparton, mintha az emberek szeme előtt menekültek volna... Fölvettem a fejem, mint hatalmas hullám a hajóorrt, és így szóltam: „Sírsz? Felelj, hó és köd királya! Orcádon, mely szép, mint a kaktusz virága, nem látok könnyeket, és szemhéjad száraz, mint a kiapadt patak ágya, de szemed mélyén vérrel telt kádat látok, az ártatlanságod forr benne, melyet nyakon mart egy nagy természetű skorpió. Heves szél zúdul az üstöt hevítő tűzre, és a fekete lángok kicsapnak szent szemüregedből. Rózsaszín homlokodhoz közelítettem a hajam, és égett szagot éreztem, mivel megpörkölődött. Hunyd le a szemed, különben lávaként izzó arcod tenyerembe hamvad.” És ő felém fordult, ügyet sem vetett a kezében tartott gyeplőre, és elérzékenyülve nézett rám, lilium-szemhéját lehunyta-kinyitotta lassan, mint mikor árad, visszahúzódik a tenger. Szívesen válaszolt merész kérdésemre, imígyen: „Ne törődj velem.

Amiként a folyamok párája felkúszik a hegyoldal mentén, és ha a csúcsra ér, föllendül a levegőégbe, felhő alakot ölt, akként irántam való aggodalmad is apránként megnövekedett, holott nincs rá alapos okod, és képzeleted fölött ott gomolyog a belőle kelt délibáb csalóka, bús fellege. Biztosíthatlak, hogy a szememben nincs tűz, bár úgy érzem, mintha parázsló szénből való sisakot nyomtak volna a fejembe. Hogyan is lehetne, hogy ártatlanságom forrjon abban az üstben, hiszen én csak elhaló, tompa kiáltozást hallok, azt hiszem, a fejünk fölött süvítő szél nyöszörgése az. Lehetetlen, hogy egy sajgó marású skorpió költözött volna felmetszett szemüregembe; én inkább azt gyanítom, hogy éles harapófogó szaggatja szemidegeimet. Abban viszont egy véleményen vagyok veled, hogy az üstöt megtöltő vért egy láthatatlan hóhér csapolta ereimből az éjjel álmomban. Sokáig vártalak, óceán szeretett fia; és zsibbadt karom hiába próbált szembeszállni Ővele, midőn átlépte házam küszöbét. Igen, érzem, hogy lelkem bezáratott porhüvelyem reteszével, és nem menekülhet, bár messzire futna az ember-óceán verte partról, hogy ne legyen többé tanúja, mily sorscsapások ólomszín áradata hajszolja lankadatlanul gyilkos örvényein, ingoványain át az ember-zergék csapatát. De nem siránkozom. Úgy kaptam az életet, mint egy sebet, és megtiltottam az öngyilkosságnak, hogy beforrassza. Azt akarom, hogy a Teremtő örökkévalóságának minden percében lássa ezt a tátongó nyílást. Ekként büntetem őt. Paripáink lassítják érc lábuk rohanását; testük remeg, mint a vadász, ha pekarifalka ront reá. Nem szabad, hogy a lovak kihallgassák beszédünket. Ha sokáig figyelnek, kifinomul az értelmük, és a végén még megértik szavainkat. És akkor jaj nekik, szenvedésük megsokszorozódik. Gondolj csak az ember-vadmala-cokra: az intelligenciájuk foka, mely a teremtés többi lénye fölé emeli őket, vajon nem csupán kiszámíthatatlan kínok megválthatatlan árán adatott-e meg nekik? Kövesd a példám, vágd ezüstsarkantyúdat lovad oldalába!...” Úgy vágattak lovaink a kavicsos tengerparton, mintha az emberek szeme előtt menekültek volna.

2 Ott jön a bolond asszony, tánclépésekkel közeleg, homályos emlék dereng az agyában. A gyerekek kövel dobálják, mintha feketerigó volna. A bolond asszony botot ráz feléjük, mintha meg akarná kergetni őket, aztán fut tovább. Elvesztette az egyik cipőjét, észre sem veszi. A tarkóján hosszú póklábak tekergőznek: a haja. Az arca már nem hasonlít emberi arcra, és felfelarsanó kacagása olyan, mint a hiénaröhögés. Mondatfoszlányok hagyják el ajkát, kevesen tudnák összefércelni őket, és megfejtetni értelmüket. A ruhája rongyos, rángatózva lifeg sáros, ösztövré lábszára körül. Ide-oda sodorja sorsa, mint nyárfalevelet a szél, s tovatűnt fiatakorát, ábrándjait, boldogságát csak sűrű ködön át látja, mely ráborul a lélek tudattalan tájainak fürgetegében szétroncsolódott értelemre. Elvesztette régi báját, szépségét; csámpásan jár, és pálinkaszagú a lehelete. Az volna meglepő, ha az emberek boldogok volnának a földön. A bolond asszony nem panaszkodik, büszkesége tiltja, a titkát magával viszi a sírba, nem árulja el azoknak, akik törődnek vele, de akiknek megtiltotta, hogy valaha is szóljanak hozzá. A gyerekek kövel dobálják, mintha feketerigó volna. A ruhája kivágásából papírtekeres esik a földre. Egy idegen férfi fölveszi, bezárkózik a szobájába, és egész éjszaka olvassa a kéziratot, az alábbi: „Sokévi meddőség után a Gondviselés megajándékozott egy leánygyermekkel. Három napig térdepeltem a templomokban, három álló napig dicsértem az Ő szent nevét, amiért meghallgatta az imámat. Magam szoptattam a gyermeket, az életemnél is jobban szerettem, és ő gyorsan cseperedett, nem volt nála szebb és jobb a nap alatt. Azt mondta: »Szeretnék egy kishúgot, hogy játszhassek vele; kérd meg a Jóistent, hogy küldjön nekem; és én hálám jeléül virágfüzért fonok neki ibolyából, mentából és muskátliból.« Nem tudtam szólni, csak a karomba kaptam, és imádatall összezsúkoltam. Már érdekelték az állatok, és megkérdezte tőlem, miért van az, hogy a fecske csak súrolja az emberek kunyhóinak a falát, de nem mer berepülni. De én csak a számra tettem az ujjam, hogy ne beszéljen erről a súlyos kérdésről, még nem akartam részletesen föltárni előtte, nehogy a heves érzelem mély

nyomokat hagyjon gyermeki képzeletén; és gyorsan eltereltem a szót erről a tárgyról, melyet egyetlen olyan lény sem tud fájdalom nélkül boncolgatni, aki ahhoz a fajhoz tartozik, mely kiterjesztette igazságtalan uralmát a teremtés összes többi állataira. Ha arról beszélt nekem, hogy a temető sírjainál mily kellemes illatot árasztanak a ciprusok és a szalmavirágok, én óvakodtam tőle, hogy ellentmondjak neki; arról beszéltem, hogy az a madarak városa, meg hogy a madarak hajnaltól alkonyatig dalolnak ott, a sírok a fészkeik, és este fölemelik a márványlapot, és alatta alusszák éji álmukat. Az aranyos ruhácskáit mind én varrtam, sőt azokat a bonyolult mintájú csipkéket is én csináltam, amelyeket csak vasárnap adtam rá. Télen a nagy kandalló mellett tanyázott, mivel komoly felnőttnek képzelte magát, nyáron a rét már megismerte édes, könnyű lépteit; gyakran kószált nádszálla erősített selyemhálójával a kezében, kergette az ide-oda libbenő pillangókat meg a csupa-szabadság kolibrikat. »Mit csinálsz, te kis csavargó, hisz már egy órája vár a leves, és a kanál is türelmetlenkedik?« De ő a nyakamba ugrott, és azt kiáltotta, hogy nem jön soha haza. Másnap újra megszökött, szaladt, amerre a margaréta és a rezedá nyílik, rásütött a nap, körülrajzolták kérészéletű rovarok; csak az élet sziporkázó kelyhét ismerte, s nem tudta, hogy a kehely méreggel teli; boldog volt, hogy nagyobb a cinkénél; csúfolódott a poszátaival, hogy nem énekel olyan szépen, mint a fülemüle; alamuszin nyelvet öltött a csúnya hollóra, mely atyaián nézett le rá; kecses volt, mint egy kismacska. Nem sokáig örvendezhettem, hogy ő megadatott nekem, közelgett az a nap, amikor nem várt módon el kellett búcsúznia az ígészélettől, és soha többé nem élvezhette a gerlicék, császármadarak, sármányok társaságát, a tulipán és a szellőrózsa csacsogását, a mocsári füvek tanácsait, a kecskebékák okosságát és a csermelyek hűvösét. Később elmondták nekem, mi történt, mert én nem voltam jelen annál az eseménynél, melynek következményeképpen meghalt a lányom. Ha ott vagyok, az életem árán is megvédem ezt az angyalt... Maldoror arra járt a szelindekével; látja, hogy egy kislány alszik a platán árnyékában, először azt hitte, hogy rózsaszál. Nem lehet tudni, mi hatolt előbb a tudatába, a kislány látványa-e avagy az elhatározás, mely követte. Gyorsan anyaszült meztelenre vetkőzik, olyan férfi módjára, aki tudja, mire készül. A lányka testére vetette magát, és lehúzta a ruháját, hogy megerősakolja... fényes nappal! De törődik is ő ilyesmivel!... Ne részletezzük ezt a gyalázatos tettet! Elégedetlenül, sebtében felöltözik, óvatos pillantást vet a néptelen dűlőútra, majd megparancsolja a szelindeknek, hogy állkapcsával fojtsa meg a vérében fekvő lányt. Int a fejével a mészároskutyának, hol liheg és jajgat a szerencsétlen áldozat, aztán félrevonul, hogy ne lássa, amikor a hegyes fogak a rózsaszín erekbe hatolnak. A szelindek talán túl szigorúnak vélte a parancsot. Azt hitte, hogy arra biztatják, amit már egyszer elkövettek, és ez a szörnyepofájú fenevad beérte vele, hogy ő is megbecstelenítse a törékeny gyermek szemérmét. A kislány feltépett öléből újra csurog a vér, végigfolyik a lábszáran, patakban folyik a mezőn. Jajong, és vele sír az eb. A kislány odatartja elé a nyakláncá aranykeresztjét: kímélje meg az életét; nem merte volt felmutatni annak az iszonyú szemű férfinak, akinek az a gondolata támadt, hogy kihasználja az ő zsenge korát. De a kutya tudván tudta, hogy ha nem engedelmeskedik gazdájának, egy kabátujj alól kirepülő kés kiontja a beleit, mozdulni se lesz ideje. Maldoror (kiejteni is undorító ezt a nevet!) hallotta a haláltusa szörnyű hangjait, és csodálkozott, hogy ilyen szívós az áldozat. Odamegy az áldozati oltárhoz, és látja, hogy az alantas ösztöneinek engedelmeskedő szelindek éppen a kislány fölé emeli a fejét, mint hajótörött a dühöngő hullámok fölé. Belerúg, és kiszúrja az egyik szemét. Az őrző szelindek elmenekül, és végtelenül hosszúnak tetsző (bármily rövid) szakaszon maga után vonszolja a beleakadt kislánytestet, mely csupán a menekülő eb rángatózó futása következtében szakad le; a kutya nem meri megtámadni a gazdáját, és örökre eltűnik a szeme elől. A férfi elővesz a zsebéből egy amerikai bicskát, amelynek tíz-tizenkét pengéje különféle célokra használható. Kipattintja az acélhidra hegyes karjait, és látva, hogy a fű még mindig nem tűnt el a kiömlő vér alatt, egykedvűen nekiáll, és szikéjével erőteljes mozdulatokkal kivési a

szerencsétlen gyermek vagináját. A kitágított, iszonyú nyíláson keresztül egymás után kitépi a belső szerveket; a bél, a tüdő, a máj és végezetül a szív is napvilágra kerül. Az áldozár észreveszi, hogy a kislány, kizsigerelt csirke, már régóta halott; felhagy az őrjöngő vérengzéssel, és hagyja, hogy a holttest békén aludja álmát a platánfa alatt. A bicskát ott találták meg néhány lépésnyire. Egy pásztor tanúja volt a bűnténynek, amelynek a tettesét sose találták meg, de csak jóval később tett vallomást, akkor, amikor már biztos volt benne, hogy a bűnös túl van hetedhét határon, és őneki nem kell tartania tőle, hogy beváltja fenyegetését, és bosszút áll rajta, amiért beszél. Szántam az örültet, aki elkövette ezt a gonosztettet, amelyre nem számított a törvényhozó, s amelyre még nem volt példa. Szántam, mert valószínűleg nem volt az eszénél, amikor a tucatnyi pengéjű törrel felszántotta belülről a zsigereket. Szántam, mert ha nem volt bolond, szégyenteljes viselkedése bizonyára abból fakadt, hogy mérhetetlenül gyűlölte embertársait, csakis ezért marcangolhatta oly dühödten annak az ártatlan gyermeknek a húsát, ereit, aki az én lányom volt. Néma belenyugvással néztem végig az elföldelését; és mindennap imát mondok egy sír fölött.” Olvasmánya végére érve, az idegent elhagyja az ereje, elalél. Magához tér, és elégeti a kéziratot. Már rég elfelejtette ezt az ifjúkori emlékét (a megszokás eltompítja az emlékezetet), és húszévi távollét után visszatért erre a végzetes vidékre. Nem fog szelindeket vásárolni!... Nem elegyedik szóba a pásztorokkal!... Nem pihen le platánfa árnyékában!... A gyerekek kövel dobálják a bolond asszonyt, mintha feketerigó volna.

3 Tremdall utószor érintette meg annak a férfinak a kezét, aki önszántából választotta a magányt, fut előle, s nyomában ott az ember mindig kísértő képe. A bolygó zsidó arra gondol, hogy ha a krokodilfaj uralkodna a földön, nem kellene menekülnie. Tremdall áll a völgy fölött, az egyik kezét a szeméhez emeli, összegyűjti a nap sugarait, hogy még élesebb legyen a tekintete, a másik kezét vízszintesen kinyújtja, a tér mellét tapogatja vele. Előredől, a barátság szobra, és tenger-titokzatos szemével nézi, nézi, ahogy a vándor saruja és megvasalt botja egyre följebb hág a tengerparti ormón. Úgy érzi, lába alól kiszalad a föld, és hiába próbálja magába fojtani érzelmeit, visszatartani könnyeit: „Már messze jár, de még látom az alakját, kanyargós ösvényen halad. Hova tart súlyos lépteivel? Maga se tudja... Biztos vagyok benne, hogy nem álmodom: valaki Maldoror elé siet. Milyen nagy a sárkány... tölgnél hatalmasabb! Szürkésfehér szárnya, mint letörhetetlen görcsös ág nő ki a törzsből, és olyan könnyedén hasítja a levegőt, akárha acélból volnának az izmai. Tigristeste van, a farka hosszú kígyófarok. Efféle látványban még nem volt részem. És vajon mi van a homlokán? Egy szót látok: jelképes nyelven van írva, nem tudom megfejteni. Egy utolsó szárnycsapás, és leereszkedik annak a lénynek a közelében, akinek a hangja csengését is jól ismerem. Így szól hozzá: »Vártalak, és te vártál engem. Ütött az óra, itt vagyok. Olvasd el a nevemet, hieroglifajelekkel van felírva a homlokomra!« De ő, mihelyt megpillantja a közelgő ellenséget, óriási sassá változik, és harcra készül, kampós csőre elégedetten csattog, mintegy jelezve, hogy ő egymagában vállalja, hogy megeszi a sárkány hátsó felét. És lám, már köröznek, a körök átmérője egyre kisebb; mielőtt összezsápnak, egymás fegyverzetét kémlelik; jól teszik. A sárkány erősebbnek látszik; szeretném, ha ő diadalmaskodna a sas fölött. Lelkemet felajzza a látvány, nem kívülről fogom szemlélni a harcot. Hatalmas sárkány, ha kell, hangos kiáltásokkal foglak buzdítani, mivel a sasnak az az érdeke, hogy vesztes legyen. Mire várnak, miért nem csapnak össze? Halálos izgalom vesz rajtam erőt. Hajrá, sárkány, te támadj! A karmodat keményen belevágtad, csak így tovább! Én mondom, megérezte a sas; tolla ékességét mocskosan sodorja a szél. Ó, a sas kívájtja a csőrével az egyik szemedet, és te csak a bőrét szaggattad meg; erre jobban kellett volna vigyáznod! Remek, ne hagyd magad, csak törd el a szárnyát; meg kell hagyni, nagyon jók azok a tigrisfogak. Nézd, pörögve zuhan a föld felé a sas, bárcsak le tudnál most csapni rá! Látom, még akkor is tartasz a sastól, mikor már zuhan.

A földön van, nem tud újra felemelkedni. Tátongó sebei megrészegítenek engem. Röpködj körülötte, közvetlenül a föld színe felett, és öld meg pikkelyes kígyófarkad csapásaival, ha tudod! Rajta, szépséges sárkány, vágd bele acélkarmaidat, keveredjen vérrel a vér, folyjon - víz helyett víz - patakokban! Könnyű mondani, de megtenni nehéz. A nevezetes viadal baljós fejleményei arra készítették a sást, hogy új védelmi stratégiát kovácsoljon; van neki esze! Megingathatatlanul megveti a lábát, szilárdan az ép szárnyára, két combjára támaszkodik, meg a farkára, amellyel máskor kormányozza magát. Szembeszáll a minden eddiginél szilajabb sárkányrohamokkal. Nem lankad, most olyan gyorsan forog, mint a tigris, most meg a hátára hemperedik, és felmereszti karmos lábát, hidegvérrel, gúnyosan néz ellenfelére. Lássam már, ki lesz a győztes; végtére is nem tarthat örökké a harc! És ha meggondolom, mi lesz még ebből! Rettenetes a sas, akkorákat ugrik, hogy reng belé a föld, mintha csak föl akarna repülni, pedig tudja, hogy lehetetlen. A sárkány óvatos; attól fél, hogy a sas arról az oldalról támad, ahol hiányzik a szeme... Jaj nekem! Úgy is lett. Hogyan hagyhatta fedetlenül a mellét? Hiába fondorlat és erő; látom, hogy a sas egész testével úgy rátapad, mint a pióca, és mit sem törődve új meg új sebeivel, egyre mélyebben fúrja magát a csőrével a sárkány hasába. Már a nyaka is bent van, csak a teste látszik. Bizonyára jól érzi magát; nem iparkodik kifelé; alkalmasint keres valamit. A tigrisfejű sárkány meg úgy elbődül, hogy az erdők is felriadnak. Most a sas előbújik a barlangból. Milyen szörnyűséges vagy, te sas! Vértónál pirosabb vagy! Bár erős csőrödben lüktető szívet tartasz, úgy elborítanak a sebek, hogy alig állsz tollal borított lábadon; tántorogsz, de csőröd szorítása nem enged, és a sárkány ott hal meg melletted, iszonyú kínok között. Nehéz győzelem volt; mindegy, tiéd a diadal: ami igaz, az igaz... Józan eszednek engedelmességsz most, midőn leveted sas-alakodat, és eltávolodsz a sárkány tetemétől. Így hát, Maldoror, te vagy a győző. Így hát, Maldoror, legyőzted a *Reményt*! Most már a te legtisztább eszenciádból táplálkozik a kétségbeesés! Most már könnyedén és megfontoltan a rossz útján haladsz! Noha, mondhatom, érzéketlen vagyok a szenvedés iránt, a sárkányra mért utolsó csapásod már rajtam is végigfutott. Nézd, mennyire szenvedek! Félek téled. Nézzétek, nézzétek azt az embert, ott fut a távolban. A kárhozat dús lombot hajtott rajta, nagyszerű talajon; átkoz, és átkozott. Merre visznek a saruid? Hova mész megmeginogva, mint egy alvajáró a háztetőn? Teljesüljön be sarkából kifordult sorsod! Isten veled, Maldoror! Búcsúzom téled az örökkévalóságig, ahol nem találkozunk.”

4 Tavaszi nap volt. A madarak csicseregve zengték hálaadó éneküket, és az emberek - különféle kötelességeikbe merülve - az üdvös fáradságban fürösztötték testüket. Mindenek munkálkodtak rendeltetésük szerint: a fák, a bolygók, a cápafélék. Egyedül a Teremtő henyélt. Az út közepén feküdt, szakadozott volt a ruhája. Az alsó ajka úgy csüngött, akár egy manila-kötél; a foga nem volt megmosva, és csimbókokban lógtak poros, szőke hajfürtjei. Ólmos álom zsibbasztotta tagjait, testét törték a kavicsok, hiába hánnya-vetette magát, nem tudott feltápáskodni. Elhagyta minden ereje, csak fetrengett a földön, gyöngye volt, mint a földigiliszta, érzéketlen, mint a fatuskó. Bor töltötte meg a gödröt, melyet rángatózó teste vajt a földbe. A sertéspofájú bárgyúság kiterjesztette fölötte védőszárnyait, és szerelmes pillantást vetett rá. Ernyedt izmú lábszára úgy kókadozott a porban, mint lebecsült árbozsutár. Orrából folyt a vér: amikor elvágódott, arccal nekiesett egy póznának... Részeg volt! Tök-részeg! Részeg, mint egy poloska, amely három hordó vért szürcsölt el az éjjel! A visszhangot teleokádta összefüggéstelen szavakkal, de ha már a legfőbb iszákos nem becsüli meg magát, én becsülöm annyira az embereket, hogy meg ne mondjam, miféle szavakkal. Hittétek volna, hogy a Teremtő... leissza magát? Könnyörüljete azon a lényen, ki az orgia boroskupáival szennyezte be az ajkát! Arra járt a sündisznó, a hátába szúrta tüskéit, és így szólt: „Nesze! Már delelőjén a nap, dolgozz, te semmirekellő, ne pusztítsd a mások kenyerét! Na várj csak, mindjárt hívom a kampós csőrű kakadut!” Arra szállt a zöld harkály meg a gatyás csuvik,

mélyen a hasába vágta a csőrüket, és így szóltak: „Nesze, ezt érdemled! Minek jöttél a földre? Hogy ilyen siralmas komédiát rendezz az állatoknak? Nincs az a vakondok, kazuár vagy flamingó, mely követné példádát, esküszöm.” Arra járt a szamár, halántékon rúgta, és így szólt: „Nesze! Mit követtem el ellened, hogy ilyen hosszú fület adtál nekem? Még a tücsök is rajtam nevet.” Arra járt a varangy, nyálat freccsentett a homlokára, és így szólt: „Nesze! Ha nem ilyen düledt szemet adtál volna, akkor most nem nézném tétlenül nyomorú állapotodat, szemérmesen betakarnám szép testedet boglárka-, nefelejcs- és kamélialepellel, hogy senki se lásson.” Arra járt az oroszlán, meghajtotta királyi fejét, és így szólt: „Én tisztelem, még ha dicsősége e pillanatban nem tündököl is régi fényében. Ti, akik most fenn hordjátok az orrotokat, de valójában gyávák vagytok, mert álmában támadtatok rá, vajon örülnétek-e, ha az ő helyében volnátok, és az erre járók annyi szitkot szórnának a fejetekre, mint ti az övére?” Arra járt az ember, megállt a félreismeret Teremtő előtt, és a lapostetű meg a vipera tapsa közepette három napig üritette bélsarát a magasztos orcára! Jaj az embernek, hogy így megsértette őt, hogy nem tisztelte a sár-, vér- és borelegyben fetrengő védtelen és csaknem élettelen ellenséget!... A mindenható nagy Istent végre felébresztette a sok alattomos csúfság, nagy nehezen lábra állt, néhány lépést tett tántorogva (a karja úgy lógott, mint egy hektikás ember heréje), és egy nagy köre rogyott; üveges, fénytelen tekintettel nézett körül, nézte a természetet, az ő tulajdonát. Ó, emberek, ti vagytok a teremtés fenegyerekei; de könyörgök, irgalmazzatok ennek a hatalmasságnak, aki még mindig mámoros a sok undorító italtól, és mivel annyi ereje sincs, hogy egyenesen tartsa magát, visszaroskad a sziklára, és csak kornyadozik, akár egy kimerült vándor. Vessetek egy pillantást erre a lassú léptű kol-dusra; egy ember észrevette az esdeklő, éhes dervist, és nem is tudván, kinek ad alamizsnát, egy darabka kenyeret vetett az irgalomért esengő kézbe. A Teremtő, hálája jeléül, meghajtotta a fejét. Ó, ti sose tudjátok meg, milyen nehéz dolog szüntelenül kézben tartani a mindenség gyeplőjét! A vér a fejbe szökik olykor, ha egy új üstököst kell az űrből előrántani, s rajta új lelkes fajzatot. A megviselt, felkavart értelem úgy vonul vissza, mint vert sereg, és megeshet, hogy egyszer az életben olyan tévelygésekbe menekül, amilyeneknek most tanúi voltatok.

5 Piros lámpás, bűn lobogója, himbálódzott vaskarján egy ormótlan korhadt kapu fölött a világot bebarangoló szél ostorának csapásai alatt. Ágyékszagú, mocskos folyosó vezetett az udvarra, ahol csupa-szárny girhes tyúkok kapirgáltak. Az udvart körülvevő vastag fal nyugati oldalán rostéllyal fedett szűk nyílások. Moha lepte az épületet, amely alkalmasint kolostor volt egykoron, és most a többi szárnnyal egyetemben azoknak a nőknek adott otthont, akik egy kis aranyért cserébe a vaginájukat mutogatják a betérő férfiaknak. Egy hídon álltam, melynek pillérei széles vizesárok iszapos vizébe merültek. Innen fentről jól láthattam a tájban az ódonságán merengő építményt és belseje minden apró részletét. Néha egy-egy nyílás rostélya csikorogva felemelkedett, mintha egy alulról fölfelé emelkedő kéz erőszakot tenne a vas természetén, a félig szabaddá vált lyukon egy férfi kidugta a fejét, aztán kipréselte a vállát, melyre vakolattörmelék hullott, és végül a szorgos furakodás eredményeképpen kiszabadította pókhálóval borított törzsét is. A tenyerét mintegy koronaként a földet fojtogató hulladék-halmazra helyezve, a lábát is kihúzta a rácsok bilincsből, és fölvette természetes testtartását, egy csámpás csöbörhöz lépett, és belemártotta kezét a szappanos vízbe, mely nemzedékeket látott elvonulni, aztán elsietett, ahogy a lába bírta, a kültelki sikátorok vidékéről a belváros felé, hogy végre tiszta levegőt szippanthasson. Mihelyt eltávozott az ügyfél, egy pucér nő is kinyomult a nyíláson (a fent leírt módon), és ő is a csöbör felé igyekezett. Akkor a kakasok és a tyúkok az udvar négy sarkából összeszaladtak, mert odavonzotta őket a spermaszag, hiába kapálódzott kézzel-lábbal a nő, leteperték, megtaposták a testét, akár egy trágyadombot, és csőrükkel addig csipkedték duzzadt-lottyadt szeméremajkát, míg csak ki nem serkent belőle a vér. Amikor teleszívták a begyüket, a tyúkok és a kakasok visszamentek kapirgálni az udvar

fűvére; a megtisztított nő pedig sebekkel borítva, remegve felállt, mint aki lidérces álomból ébred. Kiejtette kezéből a rongyot, melyet azért hozott ki, hogy letörölje a combját, és nem lévén már szüksége a közös csöbörre, visszament a kuckójába, ugyanúgy, ahogy kijött, és várta az új ügyfelet. E látványra én is kedvet kaptam, hogy bemenjek abba a házba. Ahogy elindultam lefelé a hídról, az egyik pillér fölött levő párkányzaton megpillantottam az alábbi héber nyelvű feliratot: „Te, ki áthaladsz ezen a hídon, ne menj be oda! A bűn és a züllés lakozik ott; egyszer egy ifjú belépett a végzetes kapun, és a barátai hiába várták vissza.” Kíváncsiságom legyőzte félelmemet; néhány pillanat múlva már ott is álltam egy nyílás előtt, melyen vastag, egymást keresztező vasrudakból álló rács volt. Be akartam nézni a sűrű szitán keresztül. Először semmit se láttam, de a lenyugodni készülő nap gyöngülő fényénél hamarosan megpillantottam a homályos szobában levő tárgyakat. Az első és egyetlen dolog, amin megütköztem, egy szőke bot volt, egymásba illeszkedő tölcsérforma részekből állt. És ez a bot mozgott! Járkált a szobában! Olyan nagyokat dobbantott, hogy rengett a padozat; a két végével réseket ütött a vastag falon, olyan volt, mint egy faltörő kos, mellyel egy ostromlott város kapuját döngetik. Hiába volt minden erőfeszítése; a falak kötömbökből voltak rakva, a bot nekik rontott, és csak meghajlott, mint az acélpenge, visszapattant róluk, mint a rugalmas golyó. A bot tehát nem fából volt! Nemsokára észrevettem, hogy olyan könnyen össze- és széttekerőzik, akár egy angolna. Akkor volt, mint egy ember, de nem egyenesedett föl. Egypárszor megpróbálta, és egyik vagy másik vége feltűnt a nyílás rácsozatánál. Hatalmasakat ugrott, visszazuhant a földre, nem tudta áttörni az akadályt. Nézttem, csak nézttem, egyre figyelmesebben, és láttam, hogy nem más, mint egy hajsza! Hasztalan viaskodván az őt börtönként körülvevő anyaggal, a szobában levő ágyhoz hanyatlott, a gyökerét egy szőnyegen pihentette, a hegyét meg nekivetette az ágy fejének. Egynéhány percig csak szaggatott zokogását hallottam, aztán e szavakra fakadt: „A gazdám itt felejtett ebben a szobában, és nem jön vissza értem. Fölkelt ebből az ágyból, amelynek most nekidőlök, megfésülte illatos haját, és nem gondolt rá, hogy engem már korábban elhullajtott. Pedig semmi furcsát nem látok benne, hogy pusztán méltányosságból fölvegyen. Itt hagy engemet bezárva, miután egy nővel ölelkezett. És miféle nővel! Az ágynemű még nyirkos a két egymáshoz tapadó testtől, a szeretkezéssel eltöltött éjszaka nyomait viseli...” - És én azon töprengtem, ki lehet a gazdája! És a tekintetem még erősebben tapadt a rácsra!... „Miközben az egész természet szüzi álomba merült, ő egy aljanéemberrel bujálkodott. Odáig süllyedt, hogy hagyta fenséges orcájához dörgölözni a mindennapos kéj jelgések levében cserzett undok arcot. És még csak nem is pirult, én pirultam helyette. Bizonyára még boldog is volt, hogy ezzel az egy éjszakára való hitvesssel hálhat. A nő, akit meglepett vendége magasztos külleme, szemlátomást kéjes gyönyört érzett, szenvedélyesen csókolta a nyakát.” És én azon töprengtem, vajon ki lehetett a gazdája! És a tekintetem még erősebben tapadt a rácsra... „Én pedig mindeközben éreztem, hogy az ő szokatlan hevű bujálkodása miatt elhatalmasodik rajtam a kór, az üszög halálos mérge körülveszi a gyökerem, és tapadó szájával kiszívja belőlem az életető nedveket. Minél inkább belefelejtkeztek ők örült rángatózásukba, annál inkább hanyatlott az én erőm. Amikor testi vágyuk az elragadtatás őrzőgő tetőfokára hágott, nekem azt kellett tapasztalnom, hogy a gyökerem összerogyik, mint egy golyótól sebzett katona. Az élet fáklyája ellobbant bennem, és úgy hullottam le az ő tiszteletre méltó fejről, mint az elszáradt faág; a földre zuhantam, nem maradt bennem életvágy, erő, tettekkészség, csak mélységes száanalom az iránt, akihez tartoztam; csak végtelen fájdalom az ő eltévelyedése miatt!...” És én azon töprengtem, ki lehetett a gazdája! És tekintetem még erősebben tapadt a rácsra!... „Még ha szüzi kebel hevítette volna a szívét! Az méltóbb lett volna hozzá; akkor nem kellett volna ilyen mélyre süllyednie. Ajka csókjával illeti azt a bemocskolt homlokot, amelyet a férfiak sáros talpukkal megtapostak!... Dévajul szippantja be a néember izzadó hónaljának a szagát!... Láttam, hogy a pórússok összerándulnak szégyenükben, az orrcimpák meg nem fogadták be a veríték utálatos

gőzeit. De ők ketten ügyet sem vetettek a hónalj ünnepélyes figyelmeztetéseire és az orrcimpák komor és sápadt undorára. A nő csak még jobban kitárja karját, ő meg még erősebben befűrt a nyirkos üregbe. És nekem cinkosává kellett lennem a gyalázatban. Kényszerű szemlélője voltam a hallatlan csípőriszálásnak, végig kellett néznem két olyan lénynek az otromba pázrását, akiknek a természete közt áthidalhatatlan szakadék tátong...” És én azon töprengtem, ki lehetett a gazdája. És tekintetem még erősebben tapadt a rácsra... „Amikor betelt a nő szagával, legszívesebben egyenként kitepte volna az izmait, de nő volt miatt megbocsátott neki, és úgy határozott, hogy egy nembéljét sanyargatja meg inkább. A szomszédos cellából áthívott egy fiatalembert, aki azért jött ebbe a házba, hogy egypár gondtalan percet töltsön valamelyik nővel, és megparancsolta neki, hogy álljon szorosan elé. Én már régóta a földön hevertem. Annyi erőm sem volt, hogy sajgó gyökeremre álljak, így hát nem láttam, mit csinálnak. Csak azt tudom, hogy mihelyt a fiatalember a gazdám keze ügyébe került, húscsapatok hullottak az ágy lábához, és elhelyezkedtek körülöttem. Halkan elmesélték, hogy a gazdám karmai szakították ki őket az ifjú vállából. A fiatalember néhány óra hosszat viaskodott még a nálánál nagyobb erővel, aztán felkelt az ágyról, és méltóságteljesen eltávozott. A szó szoros értelmében meg volt nyúzva tetőtől talpig; úgy húzta maga után kifordított bőrét a szoba kőlapjain. Azt suttogta, hogy a szíve tele van jóssággal; ő abban a hitben ringatta magát, hogy a felebarátai is jók; hogy ezért engedelmeskedett az előkelő idegen óhajának, aki maga elé rendelte őt; de soha, álmában se gondolta volna, hogy egy hóhér várja s kínozza meg. Egy ilyen hóhér - tette hozzá rövid szünet után. Végül odament a nyíláshoz, amely a felhámától megfosztott test láttára szánalomból kitérült. A bőrét maga után húzva (még jó lehet valamire, ha másnak nem, hát kabátnak), a fiatalember megpróbálta elhagyni ezt az alvilági lebujt; amikor kint volt a szobából, már nem láthattam, volt-e ereje hozzá, hogy elérje a kijárat kaput. Ó, éhségükben is milyen tisztelettel nyitottak utat a tyúkok meg a kakasok a vánszorgónak, aki vérével öntözte a földet!” És én azon töprengtem, ki lehetett a gazdája. És tekintetem még erősebben tapadt a rácsra!... „És akkor az, akinek nem lett volna szabad megfélemlenie a méltóságról és az igazságról, nagy nehezen fáradt könyökére támaszkodott. Magányos volt, komor, megcsömörlött és undorító!... Lassan felöltözött. Az apácák, akik évszázadok óta a kolostor katakombájában szunnyadoztak szemfedőjük alatt, felriadtak a szörnyű éjszaka zajaira, mivel éppen az ő kriptájuk fölött levő cellában volt a ricsaj, kézen fogták egymást, és lassú gyásztáncot lejtettek körülötte. S miközben ő régi pompájának maradványait keresgélte: a kezébe köpött, megdörgölte a markát a nyállal, majd a hajába törölte (még mindig jobb volt köpedékkal mosakodni, mint sehogy se egy ilyen bűnben és züllésben eltöltött éjszaka után), az apácák siratóénekeket kezdtek énekelni, és valaki leszállt a sírba. Igen, a fiatalember nem élte túl a kínzatást, melyet isteni kéz mért ki rá, és az apácák siralmas éneke közben kilehelte lelkét...” Eszembe jutott a hídon látott írás; megtudtam végre, mi lett annak az álmodozó sihedernek a sorsa, akit a barátai várnak, egyre várnak azóta is, hogy nyoma vessen... És azon töprengtem, ki lehetett a hajszál gazdája. És tekintetem még erősebben tapadt a rácsra... „A falak megnyíltak előtte, és az apácák, látván hogy szárnyát, melyet mindaddig smaragd ruhája alá rejtett, kibontja, és az égbe repül, némán visszafeküdtek a sírba. Visszaszállt mennyei otthonába, és engem itt hagyott; ez igazságtalanság. A többi hajszál a fején maradt, én meg itt heverek ennek a rémséges szobának a padozatán, melyre ráalvadt a vér, rászáradtak a húscsapatok; átkozott ez a szoba, amióta itt járt, senki se jön be, én meg ide vagyok zárva. Nincs irgalom! Soha többé nem látom az angyalok seregét, amint sűrű falanxban menetel, sem a harmónia kertjében sétálgató csillagokat. Legyen meg az ő akarata... belenyugszom szomorú végzetembe. De nem fogom elhallgatni az emberek előtt, hogy mi történt ebben a cellában. Megengedem majd nekik, hogy úgy vessék le méltóságukat, akár egy elhasznált kabátot, hiszen csak a gazdám példáját követik; azt tanácsolom nekik, hogy szopják a bűn hímvešszjét, hiszen valaki már megtette...” A hajszál elhallgatott... És én azon töprengtem, ki

lehetett a gazdája! És tekintetem még erősebben tapadt a rácsra... Akkor megdörmög az ég; villódzó fény hatolt a szobába. Valami ösztön sugallatára hátraleptem, és bár most távolabb voltam a rácsból, jól hallottam azt a másik hangot, behízelgő volt és suttogó, nehogy meghallja valaki: „Maradj veszteg! Hallgass... hallgass... még meghallja valaki, miket beszélsz! Majd visszateszlek a többi hajsza közé, csak várd meg, míg leáldozik a nap a látóhatáron, s az éj elfedi lépteid nyomát... nem feledkeztem meg rólad; de megláttak volna, amikor kilépsz, és oda lett volna a jó hírem. Ó, ha tudnád, mennyit szenvedtem azóta! Amikor visszatértem az égbe, az arkangyalaim kíváncsian körém sereglettek; nem akarták megkérdezni távollétem okát. Ők, akik sose merészték rám emelni a tekintetüket, most, a rejtélyen töprengve, ámulva fürkésztek csüggedt arcomat, bár nem jöttek rá a titok nyitjára, és halkán tudatták egymással véleményüket, hogy valami szokatlan változás ment végbe bennem. Hangtalanul zokogtak; homályosan érezték, hogy már nem vagyok az, aki voltam, hogy már nem érek fel önmagamhoz. Tudni szerették volna, miféle végzetes elhatározás vitt rá, hogy átlépjem a menny határát, és leszálljak a földre megkóstolni azokat a futó gyönyöröket, amelyeket ők mélységesen megvetnek. Egy spermacseppet és egy vércseppet vettek észre a homlokomon. Az egyik a kéjő combjai közül freccsent oda! A másik a vértanú ereiből! Szégyenletes stigmák! Ronthatatlan rozetták! Az arkangyalaim megtalálták opál palástom rikító foszlányait, ott libegtek az űr tüskés gallyain, az elképedt népek fölött. Nem tudták összeilleszteni a palást maradványait, és most pörén állok az ő makulátlanságuk előtt; így bűnhődök, amiért letértem az erény útjáról. Lásd-e, két barázda húzódik végig sápadt arcomon: a spermacsepp és a vércsepp csorog le aszott ráncaim medrében. Felső ajkamhoz érve roppant erőfeszítéssel behatolnak szám szentélyébe, mágnesként vonzza őket az ellenállhatatlan torok. Megfojt az a két kéréllhetetlen csepp. Mostanáig azt hittem magamról, hogy én vagyok a Mindenható; de nem, fejet kell hajtanom a lelkifurdalás előtt, mely az arcomba kiáltja: »Te nyomorult!« Maradj veszteg! Hallgass... hallgass... még meghallja valaki, miket beszélsz! Majd visszateszlek a többi hajsza közé, csak várd meg, míg leáldozik a nap a látóhatáron, s az éj elfedi lépteid nyomát... Láttam a Sátánt, a nagy ellenséget, fölébredt lárva-dermedtségéből, kinyújtotta elgémberedett ösztövé tagjait, és pöffeszkedve, diadalittasan, fenségesen szónoklatot intézett egybegyűlt seregeihez; csúfolt, gúnyolt érdemem szerint. Azt mondta, nagyon meglepődött, amikor a folytonos kémkedés eredményeképpen rajtakapta dölyfös vetélytársát, amint az odáig alacsonyodott, hogy az éter szirtjei közt megtett hosszú út után az emberi züllöttség ruháját csókolgatta, és kínhalállal ölte meg az emberiség egyik tagját. Azt mondta, hogy abból a fiatalemberből, akit összetörtek válogatott kínzásaim fogaskerekei, talán lángész válhatott volna; magasztos és lélekemelő énekekkel vigasztalhatta volna az embereket az árnyékvilág sorscsapásaiért. Azt mondta, hogy a kolostor-bordély apái nem lelik nyugtukat; az udvaron kószálnak, hadonásznak, mint a bábuk, legázolják a boglárkát és az orgonát; megtébolyodtak felháborodásukban, de azért arra emlékeznek, hogy mitől borult el az elméjük... (Íme, ott haladnak fehér szemfedőjükbe burkolózva; nem beszélnek; fogják egymás kezét. A hajuk kócosan omlik fedetlen vállukra; keblükön fekete virágcsokor. Apácák, menjetek vissza kriptá-lakotokba; még nem szállt le egészen az éj, még csak alkonyodik... Ó, te hajsza, magad is láthatod, hogy mindenfelől rám rohannak romlottságom acsargó érzései!) Azt mondta, hogy a Teremtő, aki azzal kérkedik, hogy minden létezőnek a Gondviselője, enyhén szólva léhán viselkedett, amidőn ilyen látványossággal ajándékozta meg a csillagos világokat; és a Gonosz jól érthetően kifejtette tervét; bejárja a kerengő bolygókat, és mindenütt beszámol róla, hogyan ápolom, a tulajdon példám erejével, az erényt és a jóságot birodalmaim végtelenjében. Azt mondta, hogy elpárolgott képzeletéből az a nagy tisztelet, amelyet a nemes ellenfél iránt érzett, és inkább fogdossa egy szűz mellét, förtelmes gonosztettet követve el, mintsem leköpje három réteg vér- és spermaleggyel borított arcomat, mert még beszennyezné köpedékét. Azt mondta, hogy joggal érezheti magát különbnek nálam, de nem a bujaságban, hanem az

erényességben és szemérmességben, nem a fertelmességben, hanem az igazságosságban. Azt mondta, hogy cölöphöz kellene kötni engem temérdek vétkem miatt; lassú tűzön megégetni és aztán a tengerbe vetni, ha ugyan a tenger hajlandó befogadni. Ha már olyan nagyra voltam vele, hogy milyen igazságos vagyok, én, aki őt örök kínokra ítéltem egy semmi kis lázadás miatt, amelynek nem is volt súlyos következménye, most az volna jogos, ha szigorú ítélőszékem elé állítanám önmagam, és pártatlanul megbüntetném romlottsággal terhelt lelkiismeretemet... Maradj veszteg! Hallgass... hallgass... még meghallja valaki, miket beszélsz! Majd visszateszlek a többi hajszál közé, csak várd meg, míg leáldozik a nap a látóhatáron, s az éj elfedi lépteid nyomát.” Egy percre elhallgatott; bár nem láttam őt, a lélegzetvételnél szünetből rögtön tudtam, hogy az érzések áradata emeli kebelét, valamint az örvénylő ciklon ereje felemel egy bálnacsaládot. Isteni kebel, melyet bemocskolt egy szemérmetlen némbor csecsének undok érintése! Királyi lélek, mely egy önfeledt pillanatban kiszolgáltatta magát a züllés rákjának, a jellemgyöngesség polipjának, az aljasság cápájának, az erkölcs-hiány óriáskígyójának, a gárgyultság szörnycsigájának! A hajszál és a gazdája szorosán átölelte egymást, mint két barát, ki hosszú távollét után találkozik. A Teremtő - vádlott tulajdon ítélőszéke előtt - folytatta: „És az emberek mit gondolnak majd felőlem, kiről olyan emelkedett véleménnyel voltak, ha megtudják tévelygéseimet, saruim tántorgását az anyag szennyes labirintusában és titokzatos utam irányát ama lép pocsolyáin és gyilkos szittyóin át, hol ködlepelbe burkolódzva bög a fekete mancsú vad: a bűn!... Már látom, hogy sokat kell munkálkodnom a jövőben, míg visszaszerzem a becsületed, az emberek tiszteletét. Én vagyok a Mindenható; és bizonyos tekintetben mégis kisebb vagyok önöknek, kiket pedig én teremtettem egy maréknyi porból! Hazudj egy merészet, mondd nekik azt, hogy sose hagytam el az eget, lekötnek az uralkodás gondjai, örökkön-örökké márványpalotám szobrai és mozaikjai vesznek körül. Megjelentem az emberiség dicső sarjai előtt; így szóltam hozzájuk: »Úzzétek el a gonoszt a falatok közül, terüljön házatokra a jóság palástja! Aki kezet emel felebarátjára, és gyilkos vassal halálos sebet üt a mellén, ne reménykedjen irgalmamban, de félje az igazság mérlegét! Hiába rejtőzik bűnbánatával az erdőbe, a zizegő lombok a tisztásokon is a fülébe susogják a lelki furdalás balladáját; menekül majd arról a vidékről, csipőjéről leszaggatja a bőrt a csipkebokor, a magyal és a bogáncs, rohanó lábára hajlékony liánok tekerednek, s megmarják a skorpiók. Fut majd a tengerpart sima kavicsaira; de a veszélyesen közelgő tarajos dagály a tudtára adja, hogy ismeri múltját; akkor vakon menekül a sziklafal csúcsa felé, de a napéjegylenlőségi metsző szélvihar beront az öböl természetes barlangüregeibe, a visszhangos sziklába vajt köfejtőkbe, bögve, mint a pampa hatalmas bivalycsordája. A világítótornyok csúfondáros fénynyalábjai Észak határáig üldözik, és a mocsarak lidércfényeinek tündértáncától (lebegő pára, semmi más) libabőrös lesz az egész teste, zöld színű az írisze. A szemérem érezze otthon magát kunyhóitokban, a kazlak árnyékában se fenyegetse veszély! És akkor szépek lesznek a fiai, és hálátelt szívvel engedelmeskednek szüleiknek; máskülönben satnyák lesznek és aszottak, mint a könyvtárak pergamenjei, fellázadnak, s születésük napja és tisztátalan szülőanyjuk csiklója ellen támadnak. De hogyan engedelmeskednének az emberek eme szigorú törvényeknek, ha a törvényhozó hágja át őket legelőször?«... És szégyenem végtelen, mint az örökkévalóság!” Hallottam, hogy a hajszál alázattal megbocsát a gazdájának, amiért az börtönben tartotta, végtére is óvatosságból és nem állhatatlanságból cselekedett; és az arcomra hulló utolsó sápadt napsugár is elillant a horhosokból. A hajszál felé fordultam, és láttam, hogy leomlik, mint a szemfedő... Maradj veszteg! Hallgass... hallgass... még meghallja valaki, miket beszélsz! Majd visszatesz a többi hajszála közé. És most, hogy a nap leáldozott a látóhatáron, cinikus aggastyán és szelíd hajszál, induljatok, távolodjatok el a bordélytól, az éj már ráteríti homályát a kolostorra, és elfedi lopakodó léptetek megnyúlt nyomát... Akkor a tetű hirtelen kilépett egy hegyfok mögül, és kimeresztve karmait így szólt: „Mi a véleményed?” De én nem akartam válaszolni.

Eltávoztam, visszaértem a hídra. Letöröltem az eredeti feliratot, és ezt róttam a helyébe: „Olyan ez a titok a szívemben, mint a tűr, de esküszöm, sose árulom el, minek voltam a tanúja, amikor életemben először beléptem e szörnyű vártoronyba.” Beledobtam a vízbe a bicskát, mellyel bevéstem a betűket, és azon elmélkedve, hogy a gyermek Teremtő milyen sokáig sanyargathatja még az emberiséget (hosszú az örökkévalóság) részint a kegyetlenkedéseivel, részint ama nemtelen látvánnyal, melyet valami nagy bűn kelevényei nyújtanak, behunytam a szemem, mint a részeg, elcsüggesztett, hogy efféle lény az ellenfelem, aztán szomorúan folytattam utamat az utcák rengetegében.

VÉGE A HARMADIK ÉNEKNEK

NEGYPEDIK ÉNEK

1 Ember vagy kő vagy fa kezdi ezt a negyedik éneket. Ha lábunk megcsúszik egy kecskebékán, undorodunk; de ha kezünkkel épp hogy megérintjük az emberi testet, ujjainkon hasadozik a bőr, mint a csillám lemezei, ha pöröly sújt le a tömbre; és ahogy a kimúlt cápa szíve még egy óra múlva is csökönös életvággyal dobog a hajóhídon, a zsigereink is sokáig ránganak, remegnek az érintés után. Ilyen iszonyatot ébreszt az ember a saját fajtájában! Lehet, hogy téves az állításom, de az is lehet, hogy igaz. Ismerek, gyanítok borzalmasabb nyavalyát, mint az, mikor puffadt a szem az ember furcsa jellemén való töprengés miatt; de egyre csak keresem... és nem találok. Nem hinném, hogy butább volnék, mint bárki más, és mégis, ki merné állítani, hogy kutatásaim eredménnyel jártak? Szemenszedett hazugság hagyná el az ajkát! Dendera ősi temploma másfél óra járásra van a Nílus bal partjától. Számtalan darázs-falanx hódította meg pilléreit, párkányzatát. A darázsak dús fekete hajfürtök gyanánt röpködnek körül az oszlopokat. Ők lakják csak a hideg porticust, s őrzik a termék bejáratát, mint ha örökös-jussukat. Fémes szárnyuk zsongása felidézi bennem az egymásnak rohanó jégtáblák csattogását az északi-sarki jégzajlás idején. De ha annak a lénynek a viselkedésére gondolok, akinek a Gondviselés a trónust adta itt alant, fájdalom három úszószárnya sokkal hangosabban morajlik! Az üstökös, ha nyolcvanévi távollét után egy éjszaka feltűnik hirtelen az ég valamely övezetében, fennem mutogatja csillogó párás csóváját a föld lakóinak meg a tücsköknek. Nyilván nem vet számot hosszú vándorútja értelmével; én másképpen vagyok: lelkem síklapján felsuhan egy komor és sivár sziklaszállás láthatár, s én felkönyökölve ágyamon tűnődök, szánom az embert, és pirulok miatta. A matrózt szélpenge szabdalja, míg letölti éjszakai szolgálatát, de aztán nyugodni térhet függőágyára: nekem miért nem adatik meg ez a vigasz? Izzó vasszegként jár át az a gondolat, hogy szándékosan olyan mélyre süllyedtem, mint embertársaim, s hogy bárki másnál kevésbé van jogom panaszkodni, amiért romlott lelkünk odvasodik, és sorsunk egy cserzett kérgű bolygóhoz láncoltatott. Volt zuhatar, mely egész családokat pusztított el; de ők legalább nem haldokoltak sokáig, mert a mérges gázok viharában az omladékok alatt hamar rájuk talált a halál: én... én nem múlok el, vagyok, akár a bazalt. Az angyalok az élet delelőjén éppúgy önmagukra hasonlítanak, mint az élet hajnalán: én már nem hasonlítok önmagamra. Az ember és én, ki-ki értelme határai közé rekesztve, mint némely tó korallszigetek közé, ahelyett, hogy erőnket egyesítve szembe szállnánk a vak véletlennel és a sors csapásaival, gyűlölettől remegve elválunk, és mintha háromélű hosszú törrel megsebeztük volna egymást, ellentétes irányú utat követünk. Mintha kölcsönösen értenénk, miért undorítjuk a másikat; megmaradt méltóságunk visszatart, hogy megtévesszük ellenfelünket; visszavonulunk sáncaink mögé, és jól tudjuk, hogy a fegyverszünetet lehetetlen sokáig megtartani. Hát jó! Tartson örökké az ember ellen való háborúm, mivel mindketten önnön elfajulásunkat látjuk a másokban, mivel halálos ellenségek vagyunk. Szörnyű győzelmet aratok vagy elbukom, egyre megy; szép lesz a viadal, én egymagamban az egész emberiség ellen. Nem használok majd fából, vasból készült fegyvereket; egyetlen rúgással összerontom a földből kibányászott ásványhegyeket: ujjaim alatt a hárfa hatalmas szeráfi pendülése rettentő talizmán leszen. Az ember, az a magasrendű majom már nem egyszer rajtam ütött, és átdöfte mellemet porfir kelevézével: egy harcos nem fitogtatja sebeit, bármily dicsőségesek is. Mindkét tábornokot meggyötri majd a szörnyű háború: két barát csökönösen egymás elpusztítására tör, micsoda dráma!

2 Állt a völgyben két gombostűnél nagyobb oszlop, melyet nem volt nehéz és még kevésbé lehetetlen majomkenyérfának nézni. Valójában irdatlan tornyok voltak. És bár ránézésre két majomkenyérfa nem hasonlít két gombostűre, sőt két toronyra sem, ha ügyesen élünk az ész csalafintaságaival, állíthatjuk, és nem kell tévedéstől tartanunk (mivel ha állításunkhoz a legkisebb kétség is férne, állításunk már nem volna állítás; jóllehet ugyanegy szó fejezi ki azt a két lelki jelenséget, mely kellőképpen különbözik, semhogy összetéve vesszük őket), bátran állíthatjuk tehát, hogy egy majomkenyérfa nem üt el annyira egy toronytól, hogy ne lenne indokolt összehasonlítani ilyen építészeti... vagyis geometriai... vagyis ilyen is, olyan is... vagyis sem ilyen, sem olyan formákat... vagyis ilyen magas és szilárd tömböket. Most megtaláltam - igazán nem állíthatom az ellenkezőjét - az oszlop, valamint a majomkenyérfa főnév legtalálhatóbb jelzőit: nem kevés örömmel vegyes büszkeséggel közlöm azokkal, akik tágra nyitván szemüket arra a rendkívül dicséretes elhatározásra jutottak, hogy - éjszaka mécsvilágnál, nappal napfénynél - átfutják ezeket az oldalakat. És még ha egy felsőbb hatalom a lehető legvilágosabb szavakkal megparancsolná is, hogy vessük a káosz feneketlen mélységébe ezt a találó hasonlatot, melyet mindenki veszélytelenül ízelgethetett, akkor se, és kivált akkor ne felejtjük a fő alapelveket: szokásaink, melyeket életkorunk, olvasmányaink, gyorsan kialakuló, különböző jellemünk és az embertársainkkal való érintkezés rögzít belénk, a bűnbemisszaesés szégyenbélyegét sütnék az emberi értelemre, amiért az vétkes módon használ (vétkes módon, ha egy pillanatra önkéntelenül a magasságos hatalom álláspontjára helyezkedünk) egy olyan stílusalakzatot, melyet sokan megvetnek, de sokan mások tömjéneznak. Ha az olvasó túl hosszúnak találja ezt a mondatot, kérem, bocsásson meg nekem; de silányságot soha ne várjon tőlem. Kivallom hibáimat; de gyávasággal nem tetézem őket. Okfejtésem visszapattan majd néha a csörgősipkás tébolyról és a komoly látszatról, mely szintiszta nevetséget takar (bár néhány bölcselő szerint bajos megkülönböztetni a bohóságot és a mélabút, mivelhogy az élet maga komikus dráma vagy drámai komédia); de hát mindenkinek szabad olykor-olykor pihenés gyanánt legyet öldösni, sőt orrszarvút is, valami kimerítő munka után. Íme, a légyölés leggyorsabb, bár nem a legjobb módozata: a mutató- és a hüvelykujjunkkal összenyomjuk a legyet. A legtöbb olyan író, aki mélyrehatóan foglalkozott ezzel a kérdéssel, nagy valószínűséggel kiszámította, hogy sok esetben kíváncsiabb levágni a légy fejét. Ha valaki a szememre vetné, hogy úgy értekezek a gombostűkről, mint valami alapvetően léha témáról, ismerje el tárgyilagosan, hogy gyakran születtek nagy dolgok kicsiségekből. Hogy ne menjek messzire, nem nyilvánvaló-e, hogy az a darabka irodalom, melyen ennek a strófának a kezdete óta szorgosan munkálkodok, alkalmasint kevésbé volna tetszetős, ha tárgyát a kémia avagy a belgyógyászat valamely tövises problémájából meríteném? Egyébiránt ízlések és pofonok különbözők; és amikor az elején olyan találóan gombostűhöz hasonlítottam az oszlopot (mi tagadás, nem sejtettem, hogy egyszer még felhánytorgatják nekem), az optika törvényeire támaszkodtam, melyek megállapítják, hogy minél távolabb van a látószerv egy bizonyos testtől, annál kisebb kép tükröződik a retinán. Ekként az, amit elménk tréfára való hajlama olcsó szellemességnek láttat, a szerző szerint fontos igazság, amelyet méltósággal hirdet! Ó, az a bárgyú bölcs, ki hahotára fakadt, midőn azt látta, hogy egy szamar megeszik egy füget! Nem az ujjamból szopom, ókori könyvek írták meg részletesen, miként fosztotta meg magát valaki önként és szégyenletes módon az emberi méltóságtól. Én nem tudok nevetni. Sose tudtam nevetni, bár sokszor megpróbáltam. Nagyon nehéz megtanulni nevetni. Jobban mondva, azt hiszem, hogy az ilyen szörnyüségtől való undor a természetem egyik fontos jellemzője. Nos, én valami sokkal érdekesebbnek voltam tanúja: láttam, hogy egy füge megevett egy szamarat! És mégse nevettem; komolyan mondom, egy arcizmom se rándult. Olyan sírhatnékom támadt, hogy kicsordult a könnyem. „Ó, természet, természet - kiáltottam fel zokogva -, a karvaly széttepi a verebet, a füge megeszi a szamarat, és a galand-

féreg felfalja az embert!” Váltig azon töprengök, vajon mondtam-e már, hogyan kell legyet ölni. Mondtam, ugye? Mindenesetre azt biztosan nem mondtam még, hogy az orrszarvút hogyan ölik! Ha jóakaróim az ellenkezőjét állítanák, nem hinnék nekik, és az jutna eszembe, hogy a dicséret és a hízélgés két nagy kolonc. Hogy valamennyire megnyugtassam a lelkiismeretemet, megjegyzem, hogy az orrszarvúról való értekezés a türelem és a hidegvér határain túlra ragadna, és talán (sőt legyen bátorságunk kimondani: minden bizonnyal) kedvét szegné a jelenkor nemzedékeinek. Nem beszélni az orrszarvúról a légy után! Legalább gyöngé mentség gyanánt nagy sietve meg kellett volna említenem (nem tettem meg!) ezt a nem szándékos mulasztást, melyen nem fognak megütközni azok, akik mélyrehatóan tanulmányozták az emberi agylebenyekben lakozó megmagyarázhatatlan és tagadhatatlan ellentmondásokat. Semmi sem méltatlan a nagy és egyszerű elméhez: a bölcs számára a legjelentéktelenebb természeti jelenség is kimeríthetetlen tárgya az elmélkedésnek, ha valami titok lappang benne. Ha valaki azt látja, hogy egy szamár fűgét eszik, vagy egy fűge szamarat eszik (ez a két eset nem fordul elő gyakorta, legfeljebb a költészetben), biztosra vehetitek, hogy két-három percig gondolkodik, hogy eldöntse, miképpen viselkedjem, aztán letér az erény útjáról, és hahotára fakad, mint egy kakas! Ámbátor nincs kétséget kizáróan bebizonyítva, hogy a kakas szándékosan utánozza az embert, midőn csőrét kitátva, kétségbeesetten fintorog. Fintornak nevezem a madaraknál azt, amit az emberiség esetében ugyanezzel a szóval illetnek. A kakas nem vedli le kakas voltát, nem mintha képtelen volna rá, inkább büszkeségből. Tanítsd olvasni: fellázad. Nem papagáj ő, hogy örüljön tulajdon tudatlan és megbocsáthatatlan gyönge ségének. Ő, förtelmes lealacsonyodás! hogy hasonlítunk a kecskére, ha nevetünk! Az arcot elhagyja hideg nyugalma, és átadja helyét két óriási halszemnek, mely (hát nem siralmas?)... mely fényleni kezd, mint a világítótorony! Gyakran megesik velem, hogy ünnepélyes arccal ellenállhatatlanul mulatságos megjegyzést teszek... nem hinném, hogy ez elégséges ok lenne rá, hogy valakinek fülig szaladjon a szája. De hát nem tudom visszatartani a nevetésemet - mondhatják; elfogadom ezt a képtelen magyarázatot, de akkor legyen melabús a nevetése! Nevesetek, de ugyanakkor sírjatok is! Ha nem tudtok a szemetekkel sírni, sírjatok a szátokkal! Ha ez is lehetetlen, vizejletek; de mindenkit figyelmeztetek, valami folyadék mindenképpen szükséges, hogy enyhítsék a szárazságot, melyet a méhében hord a szájhasító nevetés. Én, én nem hagyom, hogy kihozzon a sodromból azoknak az embereknek az idétlen kotkodácsolása és hamisítatlan ökörböge, akik mindig megszólják olyan embertársukat, akinek a természete elűt az övéktől, pedig az elméje csak egyike ama számtalan - de egyként az őstípusba tartozó - változatnak, melyet az Isten avégből alkotott, hogy kinek-kinek legyen mi irányítsa a porhüvelyét. A költészet a legújabb időkig rossz úton haladt; az égbe szárnyalt, vagy a földön csúszott-mászott, félreértette tulajdon létének lényegét, nem ok nélkül szapulták a tisztességes emberek. Nem volt szerény... pedig a szerénység a tökéletlenség legszebb erénye! Én meg akarom mutatni erényeim, de nem vagyok olyan képmutató, hogy palástoljam hibáimat! Az érzékenység és az igazságszeretet mezsgyéi közt felvonul majd a jókedv, a rossz, a dölyf, a téboly, és példájával megdöbbeníti az emberiséget: mindenki felismeri majd magát, de nem azt, hogy milyennek kellene lennie, hanem hogy valójában milyen. És lehet, hogy ez a képzeletben fogant egyszerű eszménykép mégis fölülmúlja majd mindazt, ami nagyszerűt és magasztosat csak felmutathatott eddig a költészet. Mert nem bánom, ha hibáim kiütköznek e lapokon, hiszen így csak még hihetőbbek lesznek a feltündöklő erények, melyeknek glóriáját olyan magasra helyezem, hogy a jövő legnagyobb elméi is őszinte hálával adóznak érte. A képmutatást könyörtelenül elűzöm tehát hajlékomból. Énekeim roppant erővel példázzák, hogy kell semmibe venni a közhelyeket. Önmagának énekel, és nem embertársainak. Nem veti sugallatát az emberek mérlegére. Szabad, mint a vihar: önnön szörnyű akaratának szelídhíthetetlen fővenyén vetődött partra egy napon! Nem fél senkitől és semmitől, legfeljebb önmagától. Természetfölötti csatákat vív az ember és a

Teremtő ellen, és ő lesz fölényben, mint a kardhal a bálnával szemben, melynek a hasába döfi gyilkát: szálljon gyermekeinek és az én csontos kezemnek átka rá, ki csökönyösen állítja, hogy nem érti a nevetés irgalmatlan kenguruit és a karikatúra vitéz tetveit!... Két hatalmas torony állt a völgyben: már mondtam az elején. Kettővel megszorozva négy lett az eredmény, de nemigen tudom, miért volt szükség erre a számtani műveletre. Lázasan folytattam utamat, és folyvást ezt kiáltoztam: „Nem, nem... nem tudom, miért van szükség erre a számtani műveletre!” Lánccsörgést hallottam és fájdalmas jajgatást. Ha valaki arra jár, nehogy lehetségesnek tartsa, hogyha a tornyokat megszorozzuk kettővel, négy lesz az eredmény! Némelyek azt gyanítják, hogy úgy szeretem az emberiséget, mintha az édesanyja volnék, és kilenc hónapig illatos méhemben hordtam volna; ez az oka, hogy soha többé nem megyek annak a völgynek a tájékára, ahol az a két szorzandó magasodik.

3 Bitófa nyúlt ki a földből; egy hátrakötözött kezű ember volt felakasztva rá a hajánál fogva. A lábát, mely egy méterre volt a földtől, szabadon hagyták, hogy növeljék kínjait, és még nagyobb vágyat ébresszenek benne minden iránt, ami ellentétes karja megbéklyózásával. Homlokán a bőrt úgy kifeszítette lecsüngő teste súlya, hogy az arca, melyet a körülmények megfosztottak természetes kifejezésétől, egy cseppkő ásványos konkréciójához hasonlított. Három napja kínlódott. Kiabált: „Ki oldozza ki a kezem? Ki szabadítja ki a hajamat? Szét-foszlok, minden mozdulatom csak kijebb húzza a fejből hajgyökereimet; az éhség és a szomjúság nem a legfőbb oka álmatlanságomnak. Lehetetlen, hogy létem egyetlen óra falát is általussam. Jöjjön valaki, metssze el a torkom egy éles kavicssal!” Minden szavát üvöltés előzte meg és követte. Kiugrottam a bokor mögül, ahová elbújtam, és elindultam a felé a paprikajancsi vagy felakasztott oldalszalonna felé. De lám, a másik irányból két részeg nő közelgett szökdécselve. Az egyiknek egy zsák és két ólomszíjas ostor volt a kezében, a másiknak meg egy kátrányos átalag és két ecset. Az idősebbik összes haja úgy lobogott a szélben, mint egy rongyos vitorla, a másiknak meg össze-összeverődött a bokája nagy csattanással, mint mikor a tonhal csapkodja a farkával a hajó hátsó fedélzetének deszkáját. A szemük olyan fekete lángokat lövellt, hogy először nem is hittem, hogy ez a két nő az emberi fajhoz tartozik. Olyan önhitt és önző volt a nevetésük, és olyan visszataszítóak voltak az arcvonásaik, hogy egy pillanatra sem volt kétségem felőle, hogy az emberiség két legundorítóbb egyede került a szemem elé. Visszabújtam a bokor mögé, és meg se mukkantam, úgy csináltam, mint a tüskészárnyú fűrészhaj, amely csak a fejét dugja ki a fészkeből. A dagály gyorsaságával közeledtek; a földre tapasztottam a fületem, és tisztán hallottam lépteik lendületes ritmusát. Az akasztófa alá érvén a két nőtény orangután a levegőbe szimatolt, furcsa mozdulataik megmutatták, milyen rendkívüli csodálkozást váltott ki belőlük szaglászásuk eredménye, azaz hogy azt kellett tapasztalniuk, hogy nem történt semmi változás, nem következett be az óhajuknak megfelelő halálos végkifejlet. Nem méltóztattak feltekinteni, hogy meggyőződjenek róla, eredeti helyén lóg-e a szafaládé. Az egyik így szólt: „Lehetséges volna, hogy még mindig nem lehelted ki a párád? Ej, de szívós vagy, szeretett férjürem!” Mint mikor két kántor felváltva zengi egy zsoltár verseit a székesegyházban, a másik nő így folytatta: „Hát nem akarsz meghalni, édes fiam? Mondd csak, hogyan csináltad (bizonyára valami praktikával), hogyan ijesztetted el a keselyűket? De milyen sovány lett a porhüvelyed! A lenge zefír úgy himbálja, mint egy lámpást.” Mindketten ecsetet ragadtak, és bekenték kátránnyal a felakasztott testet... mindketten ostort fogtak, meglóbálták... Csodáltam (képtelenség volt nem csodálni), milyen halálos pontossággal csaptak le a fémszíjak, nem csúsztak le a felszínről, mint mikor egy négerrel verekszik az ember, és görcsösen, de hasztalanul erőlködik, mint a lidérces álomban, hogy megragadja a haját, hanem a kátránynak köszönhetően belehasítottak a húsba, s a barázdák olyan mélyek voltak, amennyire feltehetőleg a csontok lehetővé tették. Ellenálltam a kísértésnek, hogy gyönyörűséget leljek az érdekesítő, de a várhatónál kevésbé

kacagtató látványban. Mindazonáltal - szilárd elhatározásom ellenére - hogyan méltányoltam volna a két nő erejét, az izomtól dagadó karokat? Az ügyességüket, mely abban állott, hogy a test legérzékenyebb pontjaira, jelesül az arcra és az altestre sújtottak, csak akkor említem, ha a teljes igazság elbeszélésére áhítozom! Hacsak ajkamat, főként vízszintesen, összehúzóval (mindenki tudja, hogy ez a legtermészetesebb módja a száj összeszorításának) nem kényszeríték magamra oly könny- és titokteljes csöndet, melynek fájdalmas jelei még a szavaknál is kevésbé tudják elfedni (aligha tévedek, noha elvben nem kell mindenáron tagadni a tévedés esetleges lehetőségét, mert áthágnánk a bölcsesség szabályát) az őrjöngésből származó gyászos eredményt, azaz a kemény tenyér és a csukló munkálkodását: még ha nem a pártatlan szemlélő és a tapasztalt bölcselő álláspontjára helyezkedik is az ember (bár - majdhogynem fontosnak tartom közölni - nem fogadom el, legalábbis fenntartás nélkül, ezt a többé-kevésbé hamis megszorítást), a kétségnek e tekintetben nincsen táptalaja, mert nem hinném, hogy jelenleg egy természetfölötti hatalom kezében volna, és óhatatlanul, ha nem is hirtelen, elenyészik, mivel a táplálkozási feltételeket nem hatják át éltető nedvek, ellenben nincsenek híján mérges anyagoknak. Magától értetődik - máskülönben kár is olvasnotok soraimat -, hogy én csupán véleményem szerény személyiségét jelenítem meg, de arról szó sincs, hogy lemondanék vitathatatlan jogaimról! Kétségtelen: nem az a szándékom, hogy támadjam azt az állítást, melyben a bizonyosság ismérve fényeskedik, s ez az egyetértés egyszerűbb módja; tudniillik az (csak néhány szóban vázoló, de rövid okfejtésem száz szónál ékeesebb), hogy nem vitatkozunk, amit viszont sokkal nehezebb a gyakorlatban megvalósítani, mint általában hinné az átlaghalandó. A vitatkozni a megfelelő szó, és sokaknak az lesz a véleménye, hogy a bizonyítékok vaskos kötege híján nem kell kételni azt, amit mostan papírra vettem; csak-hogy a dolog másképpen áll (ha megengedtetik ösztönömnek, hogy finom éleselméjűséget állítson óvatossága szolgálatába, megfogalmazván azt a vélekedést, mely egyébként - biztosra vehetitek - a hetvenkeds határát súroló merészségnek tűnne). Lezárva ezt a kis kitérőt, mely jóvátehetetlen könnyelműség folytán tört felszínre, de azért végzetesen közérdekű volt (bárki meggyőződhetett róla, ha megvizsgálta legfrissebb emlékeit), kíváncsi, hogy tulajdonságaink tökéletes egyensúlyban legyenek, avagy, pontosabban szólva, hogy a bárgyúság serpenyője ne bizonyuljon sokkal súlyosabbnak, mint az, amelyben a józan ész nemes és csodás adománya van, vagyis, még világosabban fogalmazva (mert mostanáig csak a tömörségre törekedtem, amit sokan nem fognak elismerni a terjengősségem miatt, mely csupán vélt terjengősség, mivel megfelel a célnak, az elemzés sebészkesével űzi, szorítja sarokba az igazság illanó jelenéseit), hogy az értelem túlsúlyban legyen a fogyatékokkal szemben, melyek befonták szokásainkat, neveltetésünket, jellemünket, kíváncsi (ismétlem másodszor és utoljára, utoljára, mert a sok ismételtetésnek általában bizony az a vége, hogy senki nem ért semmit), hogy visszatérjek behúzott farokkal (ha ugyan van farkam) ahhoz a drámai tárgyhoz, mely ennek a strófának az alapja. Jól fog esni egy pohár víz, mielőtt folytatom a munkát. Inkább két pohárral iszom, mint eggyel sem. Mint a szökött néger rabszolgára vadászók az erdőben, mikor egy megbeszélte időpontban mindenki felakasztja a liánra a puskáját, és összeverődik egy árnyékos tisztáson, hogy oltsa szomját, csillapítsa éhét. De a pihenő csak néhány percig tart, az ádáz üldözés folytatódik, haladéktalanul felhangzik a hallali. És miként az élellyel megismerszik arról az alázattal viselt adományáról, hogy fellobbantja az izzó gyufát, az én kötelességtudásom is kiviláglik majd abból, hogy milyen nagy buzgalommal térek vissza az alapkérdéshez. Midőn a nőstényeknek azt kellett tapasztalniuk, hogy a fáradtságtól már nem tudják emelni karjukat, és az ostor kiesik a kezükből, bölcsen véget vetettek a csaknem kétórás testgyakorlatnak, repeső szívvel eltávoztak, s vígságuk nem volt híján a jövőre vonatkozó fenyegetéseknek. Odasiettem a férfihez, aki dermedt tekintetével hívott segítségül (mivel olyan nagy volt a vérvesztése, hogy gyöngeségében nem tudott szólni, és az volt a véleményem - bár nem vagyok orvos -, hogy az arcán és az altestén a vérzés jelei mutatkoznak), és

én kioldoztam a kezét, azután ollóval elvágtam a haját. Elmondta, hogy egy este a szobájába hívta az anyja, megparancsolta neki, hogy vetközzön le, és töltsen az ő ágyában az éjszakát, majd a tiszteletre méltó anya, választ se várva, a lehető legszemérmetlenebb mozdulatokkal lehányta a saját ruháit. Akkor ő kiment. Elutasító viselkedésével a felesége haragját is magára vona, a hitvese ugyanis abban a reményben ringatózott, hogy jutalmat kap érte, ha rá tudja beszélni a férjét, hogy adja oda a testét az öregasszony vágyainak. A nők összeesküdtek ellene, és elhatározták, hogy akasztófát emelnek valamely elhagyatott helyen, felkötik őt, és szívtelenül hagyják, hogy ott pusztuljon szörnyű kínok és veszélyek közepette. Alapos és hosszú megfontolás, már-már áthághatatlannak tűnő nehézségek leküzdése után végre rászánták magukat, hogy ezt a fortélyos senyvedést róják ki rá, és a tervük csak az én nem remélt közbelépésem áldásos eredményeképpen nem jutott el a végkifejletéig. Forró hála jelei adtak nyomatékot a férfi minden szavának, és nem csekély mértékben hozzájárultak a vallomás hiteléhez. A legközelebbi kunyhóba vittem a férfit, mivel elalélt, és mielőtt búcsút vettem a földművesektől, a kezükbe nyomtam az erszényemet, hogy legyen miből ápolni a sebesültet, és megfogadtattam velük, hogy úgy elhalmozzák áldozatos rokonszenvük jeleivel a szerencsétlen embert, mintha a saját fiuk volna. Elbeszéltem nekik a történetet, majd az ajtó felé vettem az utamat, hogy rátérjek az ösvényre, de alig tettem száz lépést, gépiesen visszafordultam, újfent beléptem a kunyhóba, és a jámbor lakókhoz intézve szavaimat, így kiáltottam: „Nem, nem... ne higgyétek, hogy csodálkozom!” Ezúttal végleg eltávoztam, de a lépteim híján voltak a szilárdságnak; más talán észre se vette volna. A táplálékot szimatoló farkast egyszer erre hajtotta megbabonázott képzelete, de soha többet nem megy amaz akasztófa közelébe, melyet egy hitves és egy anya emelt nagy egyetértésben egy tavaszi napon. Ha meglátja a messziségben a szélhimbálta fekete hajcsomót, nem enged a bénító tehetetlenségi erőnek, hanem hihetetlen gyorsasággal elmenekül. Vajon az emlézők szokványos ösztönét felülmúló értelmet kell-e látni ebben a pszichológiai jelenségben? Nem állítom bizonyosan, és nem is találgatok, de nekem úgy tűnik, hogy az állat felfogta, mi a bűn! Hogyne fogta volna fel, hiszen maguk az emberek ítélték ilyen leírhatatlan száműzetésre az ést, ők emelték a letaszított király trónusára az egyeduralkodó ádáz bosszúállást.

4 Mocskos vagyok. Tetvek rágnak. Rám néznek a sertések, és okádnak. A lepra fekélyei, pörkjei lehántották sárgásan gennyedző bőrömet. Nem ismerem folyók vizét, felhők harmatát. Tarkóm trágyadombján irdatlan ernyőjű kocsányos gomba virít. Valami otromba bútoron ülök, nem moccantam négy évszázada. A lábam belegyökerezett a földbe, hasamig undorító parazitáktól hemzsegető burjánzó tenyészet: még nem növény és már nem hús. Hanem a szívem dobog. De vajon dobogna-e, ha hullám (testet nem merek mondani) rothadása és bűzölgése nem táplálná bőségesen? A bal hónaljamban egy varangycsalád rendezte be otthonát, minden mozdulatuk csikland. Vigyázatok, nehogy megszökjön valamelyik varangy, és a fületekben kaparásszon a nyelvével: még beférkőzik az agyatokba. A jobb hónaljamban egy kaméleon tanyázik, és szüntelenül a varangyokra les, hogy éhen ne haljon: mindenkinek élni kell. De ha valamelyik tábor nagy ravaszul végképp kijátssza a másikat, nem zavartatják magukat, és jobb híján a bordáimon lévő ízletes hájat szívják: már megszoktam. Egy gonosz vipera felfalta a himvesszőmet, és a helyébe telepedett: eunuchhá tett az alávaló. Ó, ha védekezni tudtam volna a karommal! De hát a karom megbénult, nem is, fahasábbá változott. Akárhogyan is van, meg kell állapítanom, hogy a piros vér már nem sétál arrafelé. Két kis tüskés disznó, mely megrekedt a fejlődésben, odavetette herém belsejét egy kutyának (az boldogan elfogadta); ők pedig gondosan megmosták az epidermiszt és berendezkedtek benne. A végbelemet elfoglalta egy rák; tehetetlenségemen felbátorodva, őrzi a bejáratot az ollójával, és sok gyötrelmet okoz nekem! Két medúza tengereken kelt át reménysége sugallatára: nem csalatkoztak reményükben. Figyelmesen szemügyre vették azt a két hús-féltekét, mely nem

egyéb, mint az emberi fenék, és rátapadva a kidomborodó idomra, állandó nyomással úgy belapították, hogy semmi sem maradt a két húsdudorból, csak két szörny van ott: az iszamóság birodalmából jöttek, egyforma a színük, alakuk és kegyetlenségük. A hátgerincemről ne is beszéljünk, mivel egy pallos az. Igen, igen... nem vigyáztam... jogos a kérdések. Azt kívánjátok tudni, nemdebar, hogyan fúródott függőlegesen a vesémbe. Én sem emlékszem világosan, de ha emlékképnek veszem, ami csak álom talán, el kell mondanom, hogy az ember - megtudván, hogy megfogadtam, mindaddig együtt élek a betegséggel és a mozdulatlan-sággal, amíg le nem győzöm a Teremtőt - lábujjhegyen a hátamba került, de nem olyan halkan, hogy meg ne halljam. Egy ideig, rövid ideig, semmit sem észleltem. A hegyes vas markolatig futott az áldozati bika lapockái közé, és megrázkódott a csontozatom, mint a rengő föld. A penge olyan erősen összenőtt a testtel, hogy senki se tudta kihúzni azóta. Atléták, szerelők, filozófusok, orvosok próbálkoztak, a legkülönbéle eszközökkel. Nem tudták, hogy az ember okozta fájdalomnak nincs ellenszere. Megbocsátottam nekik velük született mélységes tudatlanságukat, és szememet megrebbentve köszöntöttem őket. Vándor, kérve kérlek, ne intézz hozzám vigasztaló szót, ha elhaladsz mellettem: meglágyítanád lelkierőmet. Hadd eddzem szívósságomat az önként vállalt mártíromság lángjában! Távozz... nehogy irgalmat ébresszek benned. A gyűlölet furcsább dolog, mint vélnéd; megmagyarázhatatlan jelenség, miként a vízbe mártott bot látszólagos töröttsége. Ilyen állapotban is képes vagyok rá, hogy egy sereg gyilkos élén az ég falai alá vonuljak, majd visszatérjek, s fölvegyem eredeti testhelyzetemet tovább melengetni a bosszú nemes terveit. Isten veled, nem tartóztatlak; s hogy okulj és óvakodj, gondolkodj el rajta, miféle végzet kergetett a lázadásba engem, ki talán jónak születtem! Mondd el fiadnak, mit láttál, fogd kézen, gyönyörködjetek együtt a szépséges csillagokban és a világmindenség csodáiban, a vörösbegy fészében és az Úrnak emelt templomokban! Csodálkozni fogsz, milyen kezesen követi atyja tanácsait, és jutalmul rámosolyogsz. Ám vess csak rá egy pillantást, ha azt hiszi, hogy senki sem figyeli, és meglásd, leköpi az erényt; becsapott az emberi fajzat ivadéka, de többé nem fog becsapni: már tudod, mi lesz belőle. Ó, boldogtalan apa, hogy legyen támaszkod öreg napjaidra, készíts ledönthetetlen nyaktilót, mely leszeli majd egy koraérett bűnöző fejét, és készülj föl a fájdalomra, mely utat mutat neked a sír felé.

5 Miféle roppant erejű árnyalak rajzolja szobám falára zsugorított körvonalainak varázstükör-káprázatát? Midőn a szívemnek szegzem ezt a hagymázos és néma kérdést, nem a forma fennköltségének, hanem a valóságábrázolásnak a vágya alakítja ilyen mértéktartóvá a stílusomat. Bárki légy, védj magad; egy szörnyű vád parittyáját forgatom ellened: a szemed nem a tiéd... honnan szerezted? Egyszer egy szőke nő haladt el előttem: neki volt ilyen szeme, tőle ragadtad el. Látom, szépnek akarsz látszani, de senkit se tudsz megtéveszteni, engem a legkevésbé. Csak azért mondom, hogy ne nézz ostobának. Egy egész csapatra való ragadozó madár (a más lények húsát kedvelik, védelmezői az üldözés hasznosságának, és olyan szépek, mint az Arkansas panoccióit tépdeső csontvázak) röpköd a homlokod körül, olyanok, mint az alázatos és készséges szolgák. De csakugyan homlok az? Hajlok rá, hogy azt higgyem, helyénvaló a kételkedés. Olyan alacsony, hogy lehetetlen megvizsgálni bizonytalan létezésének mennyiségi bizonyítékait. Ezt nem tréfából mondom. Meglehet, hogy nincs is homlokod, neked, kinek a falra vetülő szédítő ágyécsigolya-ringásod olyan, mintegy képzeletbeli tánc torzképe. Ki skalpolt meg? Ha emberi lény tette, kit hús évig börtönben tartottál, és ki azért szökött meg, hogy a sínylődéséhez méltó bosszút álljon rajtad, helyesen cselekedett, fogadja dicséretemet; csak hogy... csak hogy nem volt eléggé szigorú. Most egy foglyul ejtett rézbőrűre hasonlítasz, legalábbis (jegyezzük meg előre) ami a hajzatod szembeszökő hiányát illeti. Nem mintha lehetetlen volna, hogy újból kinőjön a hajad, hiszen a fiziológusok fölfedezték, hogy idővel még az eltávolított agyvelő is újra kifejlődik bizonyos állatoknál; de hát az én elmém

megrekedt egy egyszerű megállapításnál, melyről annyit már most is tudok, hogy nincs híján valami roppant gyönyörűségnek, s még legmerészebb következtetéseiben se jut el odáig, hogy gyógyulásodban reménykedjen, ellenkezőleg, a már-már részrehajló semlegesség álláspontjára helyezkedve nagyobb szerencsétlenségek előjelének tekinti azt, ami számodra a fejed tetejét borító bőr pillanatnyi nélkülözése csupán. Remélem, megértettél. És ha abszurd, ám olykor-olykor ésszerű csoda folytán úgy adná a végzet, hogy visszakapod amaz értékes bőrdarabot, melyet ellenséged lelkiismeretes éberségből megőrzött mint diadala lelkesítő emlékét, majdhogynem rendkívül lehetséges - még akkor is, ha csupán matematikai szemszögből tanulmányozzuk a valószínűség törvényszerűségét (hisz köztudomású, hogy analógia útján az értelem egyéb területére is átvihető e törvényszerűség alkalmazása) -, lehetséges tehát, hogy a részleges vagy teljes lehűléstől való jogos, bár egy kissé túlzott félelmedben nem fogod visszautasítani azt a váratlan, de nagyon kedvező, fontos, sőt egyedülálló lehetőséget, hogy agyvelőd különböző részeit megvédheted, főként télen, a légkör közvetlen érintésétől, még hozzá azzal a fejfödővel, amely elperelhetetlen - mivel természetes - tulajdonod, és melyet egyébiránt (értelmetlen volna tagadnod) folyvást a fejedben tarthatsz, elkerülve így azokat a mindig kellemetlen kockázatokat, melyek az elemi illemtudás alapvető szabályainak az áthágásából származhatnak. Figyelmezel nemdebár szavamra? Ha még jobban kinyitod a füledet, a szomorúság sokáig ott honol majd piros orrcimpáid belsejében. De minthogy nagyon pártatlan vagyok, és nem utállak annyira, amennyire kellene (szólj, ha tévednék), önkéntelenül figyelemmel kíséred szónoklatomat, mintha csak egy felsőbb hatalom kényszerítene rá. Én nem vagyok olyan gonosz, mint te; íme, ezért hajol meg elméd az én elmém előtt... Igen, igen, én nem vagyok olyan gonosz, mint te! Most egy pillantást vetettél a hegyoldalban épített városra. Mit látnak szemeim?... A város lakói meghaltak! Vagyok olyan büszke, mint bárki más, és hibáim egyike, hogy talán büszkébb is vagyok az átlagosnál. Nos, figyelj...figyelj ide, és próbáld meg, ha nem is keserűen, de legalább az irántam érzett undorod kimutatásának megbocsáthatatlan hibája nélkül végighallgatni egy olyan férfinak a vallo-mását, aki cápa alakban fél évszázadot töltött az Afrika partjainál végighaladó mélyáramlatokban. Nem fogom a lábaid elé vetni az erény álcáját, hogy olyannak lássanak a szemeid, amilyen vagyok, mivel sosem viseltem ilyen álcát (ha ugyan mentség ez valamire is), és ha figyelmesen megsejleled a vonásaimat, tüstént ráébredsz, hogy elvetemültségben hű tanítványod és félelmetes vetélytársad vagyok. Lévé, hogy én nem vitatom el tőled a gonoszság babérkoszorúját, nem hiszem, hogy bárki megtenné: először velem kellene meg-mérkőznie, és ez nem könnyű dolog... Figyelj, ha csak nem valami ködgomoly gyöngye lecsapódása vagy (valahova elrejtetted a tested, és én nem találom): egy szép reggelen megpillantottam egy lánykát, a tó tükre fölé hajolt, hogy leszakajtsa egy rózsaszín lótuszt, korához képest meglepően szilárdan megvetette a lábát; épp a víz fölé hajolt, amikor tekintete találkozott az enyémmel (igaz, ami igaz, én nem véletlenül néztem őt). Legott megpördült a tengelye körül, akár az örvény, melyet a dagály kavart a szikla körül, és, csudás látvány (úgy igaz, ahogy most itt beszélgetek veled), a tó fenekére zuhant: különös következménye az esetnek, hogy a lányka soha többé nem szakajt le egyetlen tündérrózsát sem. Vajon mit csinál odalent?... nem tájékozódottam felőle. Az akarata, mely beállt a felszabadulás lobogója alá, alighanem elkeseredett harcot vív a rothadás ellen! De ó, mesterem, a te tekinteted villanására városok pusztulnak el, akár a hangyaboly, ha elefánt tapos rá. Hiszen éppen most voltam szemtanúja egy efféle mutátnak! Lásd... már nem vidám a hegy... magányos, akár egy aggastyán. Igaz, még vannak házak, de nem paradoxon halkan kijelenteni, hogy ugyanezt nem tudnád elmondani azokról, akik nincsenek már bennük. Már is idáig érezni a hullaszagot. Te is érzed? Nézd, azok a dögevő madarak csak arra várnak, hogy eltávolodjunk, már kezdenék a hatalmas lakomát; feketélik az ég, ahogy gyülekeznek a négy égtáj felől. Fájdalom, már korábban is itt voltak, láttam, amint vad szárnyukkal roppant spirál-élművet alkottak

fölötted, így buzdítottak, hogy tedd meg végre a bűnt. A szimatod még most sem érzi a szag terjengését? Ej, te csaló!... Szaglóiidegeidet végre megcsapták az illat-parányok: az elpusztított város felől áramlanak, de hát te ne tudnád?... Szeretném átfogni a lábadat; de a karom csak illanó párát ölel. Keressük hát ezt a testet, mely megfoghatatlan, pedig jól látják szemeim: megérdemli, hogy az őszinte csodálat számtalan jelével halmozzam el. A kísértet csúfot űz belőlem: segít keresnem a tulajdon testét. Ha intek neki, hogy ne mozduljon, tessék, visszaint ugyanúgy... megoldódott a rejtély, de - őszintén mondom - nem nagyon örülök neki. Minden megvilágosodott, a legapróbb részletekig, de nem érdemes őket újravizsgálni az értelem fényében; mert ott van például a szőke nő szemének a kitépése: jelentéktelen semmiség!... Talán bizony nem emlékszem rá, hogy engem magamat is megskalpoltak? Pedig csak öt évre (a pontos időtartamot elfelejtettem) zártam börtönbe egy emberi lényt, hogy végignézzem szenvedéseit, amiért nem fogadta el a barátságomat, és jogosan, hiszen a magamfajtaival nem lehet barátkozni. Mivel úgy teszek, mintha nem tudnám, hogy a tekintetem még az űrben keringő bolygókat is a halálba tudja küldeni, nem mondana valótlant, aki azt állítaná, hogy nincs emlékezőtehetségem. Nem tehetek mást: ezer darabra zúzom egy kővel ezt a tükröt... A pillanatnyi emlékezetvesztés lidérce már többször beköltözött képzeletembe, valahányszor az optika kérlelhetetlen törvényei szembesítenek tulajdon képmásom fel-nem-ismerésével.

6 Elaludtam a tengerparti sziklafalon. Aki reggeltől estig hiába üldözte a struccot a sivatagban, annak nem volt ideje rá, hogy táplálékot vegyen magához, és lehunyja a szemét. Az, ha olvassa a könyvem, el tudja képzelni, milyen nehéz álom borult reám. Ám ha a vihar rátenyerel egy hajóra, és függőlegesen lenyomja a tenger fenekére; ha a tutajon az egész legénységből egyetlen, fáradtságtól és nélkülözéstől elcsigázott ember marad; ha a hullám az emberi életnél hosszabb órákon át dobálja, mint valami roncsdarabot; és ha később arrafelé hasítja a dúlt habot egy gyors fregatt, észreveszi a szerencsétlent, ki aszott testtel hanyódik az óceánon, és az utolsó percben megmenti a haláltól, nos, azt hiszem, az a hajótörött még jobban el tudja képzelni, milyen nagyon eltompultak az érzékeim. A delejesség meg a kloroform tud ilyen letargikus katalepsziát okozni, ha nagyon akar. Az effajta dermedtség semmi hasonlatosságot nem mutat a halállal: szemérmetlen hazugság volna ezt állítani. De térjünk gyorsan rá az álomra, nehogy az efféle olvasmányra kiehézett türelmetlenek ordítani kezdjenek, mint az ámbráscetraj, mely egymásnak ront egy várandós nőstény bírlalásáért. Azt álmodtam, hogy belebújtam egy sertés testébe, és nem volt könnyű kijönnöm belőle, és a mocsár legsűrűbb sarában hemperegtem. Bizonyára jutalmul kaptam ezt az álmot. Hiszen vágyaim netovábbja teljesült: nem tartoztam az emberi fajhoz! Én legalábbis így értelmeztem, és mélységes-mély öröm töltött el. De azért buzgón töprengtem, mely erényes cselekedettemmel érdemeltem ki a Gondviselés e kitüntető kegyét. Most, hogy felidéztem emlékezetemben a gránit hasához való rettenetes tapadásom minden mozzanatát, és azt, hogy a dagály - bár én észre sem vettem - két ízben is átcsapott a holt anyag és az eleven hús eme szétválaszthatatlan keverékén, talán nem haszontalan kinyilvánítanom, hogy rangfosztásom alighanem büntetés volt, melyet az isteni igazságszolgáltatás mért ki rám. De hát ki tudja kifürkészni az ő belső szükségérzetét és dögletes örömeinek okát. Az átváltozás az én szememben mindig kitüntető és kegyes jele volt a régóta várt tökéletes boldogságnak. Végre-
valahára felvirradt sertéssé változásom napja! Kipróbáltam fogamat a fák kérgén; üdvözülten csodáltam pofám túrókarimáját. Nem maradt bennem semmi Isten képmásából, lelkem fel tudott emelkedni e kimondhatatlan gyönyör szédítő magasába. Figyelmezzetek tehát szavamra, és ne piruljatok, ti, szépség kimeríthetetlen karikatúrái, kik komolyan veszitek pompásan undorító lelketek nevetséges iázását; és kik föl nem foghatjátok, hogy egy páratlanul mókás (de azért a groteszk általános alaptörvényein túl nem mutató) ötlettől vezéreltetve, miért jutott a Mindenható egy szép napon arra az elképesztő elhatározásra, hogy az egyik

bolygót fura és mikroszkopikus lényekkel népesítse be, az *ember* nevezetűekkel, kiknek anyaga hasonlít a piros korallra. Igen, jogosan pirultok a hajatok tövéig, de csak hallgassatok tovább! Nem hivatkozom az értelmekre, mert az ész úgy irtózik tőletek, hogy magatok is borzadtok tőle: felejtsetek el, legyetek hűek magatokhoz!... Ebben nincs vita. Ha ölni akartam, öltem; ez elég gyakran megesett, és soha senki nem gátolt meg benne. Az emberi törvények még csak-csak üldöztek bosszújukkal, bár nem arra a fajra törtem, melyet szemrebbenés nélkül elhagytam; de a lelkiismeretem egy rossz szót se szólt. Napközben az új-fajtám-béliekkel verekedtem, és a földet vastagon belepte a véralvadék. Én voltam a legerősebb, mindenkit legyőztem. Égő sebek borították testemet; úgy tettem, mintha ügyet se vetnék rájuk. A föld állatai nem merészkedtek a közelembbe, és én ott álltam egyedül nagyságom tündöklő fényében. Mily nagy volt a csodálkozásom, midőn átúszván egy folyót, hogy eltávozzam arról a tájról, melyet elnéptelénített veszett dühöm, és hogy új vidékeken honosítsam meg gyilkos, vérengző szokásaimat, el akartam indulni a virágos parton. A lábam megbénult; semmi jel nem vallott rá, hogy kétségbe lehetne vonni kényszerű mozdulatlanságom tényét. Természetfölötti erőfeszítéseket tettem, hogy folytassam utam, és akkor fölébredtem, és éreztem, hogy visszaváltozom emberré. A Gondviselés ilyen meglehetősen érthetően tudatta velem: nem akarja, hogy - akár álmomban is - teljesüljenek magasztos terveim. Olyan nagy fájdalom volt nekem, hogy újra föl kell öltenem eredeti alakom, hogy még most is éjszakákat sírok át miatta. Az ágyneműm állandóan lucskos, akárha vízbe mártották volna, mindennap ágyat kell húznom. Ha nem hiszitek, látogassatok meg; saját szemetekkel győződhetek meg róla, hogy állításom nemhogy valószínű, de egyenesen színigaz. Ó, az óta a csillagos ég alatt, sziklafalon eltöltött éjszaka óta hányszor, de hányszor vegyültem el disznókondák között, hogy - miként egy kiváltságot - visszaszerezsem megsemmisített sertés-alakomat! Ideje búcsút venni e diadalmas emlékek láncolatától, amelyek csupán az örök nosztalgia sápadt Tejútját hagyták meg nekem.

7 Némely esetben tanúi lehetünk, hogy zavar támad a természeti törvényszerűségek rejtett vagy látni való érvényesülésében. Ha mindenki veszi magának a fáradságot, és körültekintően vallatóra fogja életének valamennyi szakaszát (de egyről sem feledkezik meg, mert lehet, hogy éppen az szolgáltatna bizonyítékot állításomra), bizonyos csodálkozással tapasztalja (csodálkozása más esetben mulatságos is volna), hogy ezen és ezen a napon (elsősorban az objektív dolgokról beszélünk) tanúja volt valamely jelenségnek, mely látszólag, sőt valójában, kitágítja a megfigyelésből és tapasztalásból ismert fogalmak határait, hogy például varangyeső esett, és a varázsos látványt eleinte nemigen értették a tudósok. Azon és azon a napon meg (másod- és utolsósorban a szubjektív dolgokról beszélünk) a lélektan fürkész tekintete ha nem is értelmének megbolydulását fedezhette föl (ilyen messzire nem megyek, bár ez se volna kevésbé érdekes, sőt), de legalábbis (hogy kedvében járjak egypár higgadt személyiségnek, aki sose bocsátaná meg nekem, ha kirívóan túlzó zagyvaságokkal traktálnám) bizonyos szokatlan lelkiállapotot, mely gyakorta súlyosra fordul, s mely arra vall, hogy a képzelet olykor sajnos túllép azon a határon, melyet a másik hatalmasság, a józan ész húzott meg kettejük között; a kérészéletű szerződésük megszegésére részint az akarat sarkallja a képzeletet, részint pedig az a fontos körülmény, hogy nincs meg benne az együttműködésre való hajlandóság: támasszuk alá tételünket egynéhány olyan példával, melynek találó voltát könnyen beláthatjuk; persze csak akkor, ha éber önmérsékletet tanúsítunk. Íme tehát két példa: a dührohamok és a gögkór-ság. Figyelmeztetem olvasómat, vigyázzon, ne vonjon le zavaros és még kevésbé hamis következtetéseket azokból az irodalmi szépségekből, melyeket sebtében kibomló mondataim szerteszórnak! Hej, pedig de szeretném gondolatmenetemet és hasonlataimat lassan és bőkezű pompával kifejtteni (de hát kinek van ideje?), hogy mindenki jól megértse, mennyire megdöbbenem (ha meg nem is rémültem éppen), midőn egy nyári estén (a nap már a

látóhatárra süllyedt) azt láttam, hogy láb- és kézfeje helyén hártvás kacsalábbal, gerincén hátuszonnyal, mely arányosan olyan hosszú és keskeny volt, mint a delfineké, egy acélos izmú emberi lény úszik a tengerben, és népes halrajok kísérik (ott láttam a menetben a vizek egyéb lakóin kívül a villamos ráját, a grönlandi anarnakot és a szörnyvarangyot), s elhalmozzák mélységes hódolatuk jeleivel. Néha alámerült, de iszamós teste máris felbukkant, kétszáz méterrel odébb. A tengeri főkák, melyek szerény véleményem szerint nem méltatlanul állnak jó úszó hírében, csak messze lemaradva tudták követni ezt az új fajtájú kétéltűt. Nem hiszem, hogy az olvasónak bánni kellene, ha elbeszélésemet nem annyira - káros és akadályozó - ostoba hiszékenységgel, mint inkább annak a mély bizalomnak a hajlandóságával figyeli, mely jogosan latolgatja - de titkos rokonszenvvel - a költői rejtelmeket (kevesli is őket), melyeket fölfedek előtte, valahányszor alkalom nyílik rá, mint ahogy ma váratlanul nyílt is alkalom: tengeri növények izgató illatával itatja át a hús szellő ezt a strófát, melynek hőse az a szörny, ki az úszólábúak családjának megkülönböztető jegyeit bitorolja. Ki beszél itt bitorlásról? Tudd meg, olvasó, hogy bonyolult és összetett természete révén az ember ki tudja tágitani határait; megél a vízben, mint a csikóca; a legfelső légrétegekben, mint a rétisas; és a föld mélyében, mint a vakondok, az ászka és őfelsége, a kukac. Íme, többé-kevésbé tömören elbeszélve (inkább többé, mint kevésbé) ama rendkívüli lelkierőt kölcsönző vigasz lényege, melyet igyekeztem elmémben gerjeszteni arra gondolván, hogy az az emberi lény, kit megpillantottam a távolban, amint úgy úszott négy végtagjával a hullámok felszínén, hogy a legremekebb kárókatona se különben, talán csak valamely ismeretlen gonosztettért rámért büntetésként érdemelte ki kéz- és lábfejének újfajta elváltozását. Nem volt szükség rá, hogy töprengéssel gyötörjem magamat, és készítkessem a számalom melankólia-piruláit; nem tudtam ugyanis, hogy az a férfi, akinek a karjai felváltva csaptak a keserű habokba, a lába pedig a narvál csavart szarvához méltó erővel taszította hátra a vízrétegeket, éppoly kevésbé jószántából, mint büntetésből viseli a rendkívüli testrészeket. Később szerzett ismereteim alapján íme az egyszerű igazság: az az emberi lény önként hátat fordított a rögzös szárazföldi létnek, és a folyékony elembe való huzamos tartózkodás okozta azokat a fontos, ámbar nem lényegbevágó elváltozásokat, melyeket némiképpen zavaros tekintetem tüstént felfedezett, és amelyek miatt az észlelés pillanatában azt hittem (a minősíthetetlen figyelmetlenségből fakadó tévedésem keltette kínos benyomást nyilván megértik a lélekbúvárok és a bölcs megfontoltság szerelmesei), hogy egy olyan furcsa formájú halat látok, mely nincsen leírva a természet-tudósok osztályozásaiban, de a poszthumusz műveikben benne lehet, bár nekem nincs jogos igényem rá, hogy ezt az oly sok tekintetben bizonytalan feltételezést valószínűnek tartsam. Nos tehát, az a kétéltű (mivel kétéltűről van szó, nem lehet az ellenkezőjét állítani), a halakon és a cetféléken kívül, csakis az én számomra volt látható; észrevettem, hogy egynéhány paraszt megállt mellettem, csodálkozva nézték a természetfölötti jelenség miatt feldúlt arcomat, és hasztalanul próbáltak magyarázatot találni rá, hogy a szemem miért mered legyőzhetetlennek látszó (valójában nem legyőzhetetlen) állhatatossággal a tengernek egy bizonyos pontjára, ahol ők nem látnak mást, mint különféle halak meglehetősen, de korlátozott számú rajait, s hatalmasra tátották a szájuk kapuját, akkorára tán, mint egy bálna. Ezen csak mosolyogni kell, és nem hozzám hasonlóan sápadozni - mondták a maguk ízes nyelvén, és nem voltak olyan ostobák, hogy észre ne vegyék: én nem a halak kedélyes vonulását figyelem, a szemem jóval előbbre tekint. A dolgok ilyen állásánál gépiesen a hatalmas szájak felé fordultam, és azt mondtam magamban, hogy ha csak nem találhatni a világmindenségben egy akkora gödényt, mint egy hegy, vagy legalábbis mint egy bérc (szíveskedjetelek megcsodálni a leheletfinom jelentésszűkítést, mely egy talpalatnyi tért sem veszít), nincs ragadozómadár-csőr vagy vadállat-állkapocs, mely fölülmúlná, sőt megközelítené e tátongó, de halálkomor kráterek bármelyikét. És bár előszeretettel alkalmazom a rokonszenves metaforát (ez az alakzat sokkal több szolgálatot tesz az emberek végtelenre-áhítózásának, mint ahogy általában

bizonygatják maguknak az olyanok, akik teli vannak előítélettel vagy téveszmével, ami egy és ugyanaz), úgyis meg lehetne fogalmazni a dolgot, hogy ezek a parasztok akkorára mindenestre kinyitották nevetséges szájukat, hogy belefért volna három ámbráscet. Fogjuk még rövidebbre mondanivalónkat, legyünk komolyak, és elégedjünk meg három ma született elefánttal. A kétéltű egyetlen karcsapással kilométeres tájtétkarádzát hagyott maga mögött. Az alatt a villanásnyi idő alatt, míg előrenyújtott karja az újabb vízbecsapás előtt a levegőbe meredt, hártyaforma bőrnyúlvánnyal összekapcsolt szétálló ujjai úgy föllendültek az űr ormói felé, mintha csillagot akarnának szakajtani. Én ott álltam a sziklaszirten, s miközben a különféle rákok a hasadékok sötétségébe menekültek, tölcserő formáltam a kezemből, és így kiáltottam: „Ó, te, kinek az úszása sebesebb, mint a fregattmadár hosszú szárnyának a röpte, ha érted még ama feléd lövellő láрма jelentését, mely az emberiség legtitkosabb gondolatainak hű hordozója, méltóztatd egy percre fékezni gyors haladásodat, és mondd el nekem nagy vonalakban igaz történetedet. De figyelmeztetek, szükségtelen hozzám intézned szavaidat, ha az volna merész szándékod, hogy barátságot és tiszteletet ébressz bennem, mert rögvést így éreztem irántad, midőn megpillantottalak, amint a cápa bájával és erejével nyílegyenesen és fékezhetetlenül száguldottál zarándokutadon.” A sóhaja a föld gyomráig hatolt, meghűlt bennem a vér, és megingott a szikla, melyen talpamat nyugtattam (ha ugyan nem én magam tántorodtam meg a hanghullámok kíméletlen rohama, a fülembé hatoló kétségbeesett sikoly miatt), és a halak lavina-robajjal buktak le a víz alá. A kétéltű nemigen mert közel jönni a parthoz, s mihelyt megbizonyosodott róla, hogy a hangja elég tisztán eljut a dobhártyáig, moszattal borított mellkasát a bömbölő habok fölé emelve fékezte uszonyai mozgatóerejét. Lehajtotta a fejét, mintha valami ünnepélyes paranccsal az emlékek elbitangolt falkáját akarná előszólítani. Nem mertem megzavarni ájtatos régészeti foglalatosságát: ahogy így elmerült a múltjába, olyan volt, mint egy sziklazátony. Végre megtörte a csöndet: „A rinyának sok ellensége van; számtalan lábának mesebeli szépsége nemhogy kivívná az állatok rokonszenvét, hanem fölkorbácsolja irigy indulatukat. Nem volnék meglepve, ha azt hallanám, hogy ez a rovar a legádázabb gyűlölet célpontja. Eltitkolom előtted születésem helyét, mert nincs jelentősége elbeszélésemben, de családomat szégyenbe hoznám vele. Apám és anyám (Isten bocsásson meg nekik!) fohászatát egy év múltán meghallgatta az ég, egy ikerpár (a fivérem és én) látta meg a napvilágot. Egy okkal több, hogy szeressük egymást. Nem így történt. Mivel én voltam kettőnk közül a szebb és az okosabb, a fivérem meggyűlölt, és nem rejtette véka alá érzelmeit: ezért aztán az apám és az anyám engem ajándékozott meg szeretete java részével, én pedig állhatatos és őszinte gyengédséggel próbáltam csillapítani annak a léleknek a haragos háborgását, ki oktalanul fenekedett egy-húsból, egy-vérből való társa ellen. Akkor a fivérem ádáz dühe nem ismert többé határt, és a legeszeveszettebb rágalmakkal ellenem fordította szüleim szívét. Tizenöt évig éltem egy odúban, lárván és poshadt vízen. Nem részletezem most, milyen hihetetlen kínokat kellett elszenvednem hosszú, igazságtalan rabságom alatt. Néha, a nap más-más szakaiban a három hóhér egyike, mikor melyik, berontott a zárkamba, harapófogóval, satuval meg más kínzóeszközökkel felszerelve. Hidegen hagyta őket, ha sikoltoztam fájdalomamban; vérem hullásán csak mosolyogtak. Ó, fivérem, megbocsátottam neked, ki minden gyötrelmem okozója voltál! Hát lehet, hogy a bőszen harag hályoga sosem hull le a szemről? Sokat töprengtem örökös börtönömben. Sejtethed, mily gyűlölet ébredt bennem az egész emberiség iránt. Fokozatos sorvadásom, testem-lelkem magánya nem vette el az eszemet, nem jutottam odáig, hogy nehezteljek szeretteimre: a hármass bilincsre, amelynek rabja voltam. Sikerült ravaszsággal visszaszereznem szabadságomat. Megutálva a szárazföld lakóit, kik bár embertársaimnak neveztettek, mindaddig a legkevésbé sem voltak emberséges társaim (ha ők társuknak tartottak engem, miért sanyargattak szüntelenül), a tenger kavicsos partjára futottam, azzal a szilárd elhatározással, hogy a halálba menekülök, ha az óceán nem mossa el megélt életem balsorsának emlékképeit.

És hiszel-e saját szemednek? Amióta elmenekültem a szülői házból, nincs annyi panaszra okom, mint vélnéd, amiért a tengernek és kristálybarlangjainak lakója vagyok. A Gondviselés, mint láthatod, megajándékozott a hattyú szervezetének némely sajátosságával. Békében élek a halakkal, és ők szerzik nekem a szükséges táplálékot, mintha az uralkodójuk volnék. Ha nincs ellenedre, most egy füttyjelet hallatok, és meglátod, nyomban a felszínre jönnek.” Úgyis történt, ahogy mondta. Alattvalóinak kíséretében folytatta fejedelmi vízi útját. És bár egynéhány másodperc múltán teljesen eltűnt a szemem elől, látcsővel követni tudtam a látóhatár vonaláig. Az egyik kezével úszott, a másikkal törölgette a szemét, mely vérekes lett a szorongástól, hogy megközelítette a szárazföldet. A kedvemért jött közel. A függőleges szirtfalhoz vágtam a messzelátót; szikláról sziklára pattant, és szilánkjai beleszóródtak a habokba; így búcsúztam el tőle örökre, s így adtam tudtára utószor, hogy - mint egy álomban - meghajlok nemes és boldogtalan szelleme előtt. Különben minden valóság volt, ami azon a nyári estén történt.

8 Kiterjesztett szárnyaimat haldokló emlékezetembe merítve, minden éjszaka megidéztem Falmert... minden éjszaka. Szőke haja, tojásdad arca, fennkölt vonásai még bele voltak vésve képzeletembe... kitörölhetetlenül... főként szőke haja. Űzzétek, Űzzétek el hát ezt a hajavesztett fejet, mely sima, mint a teknőc páncélja! Tizennégy éves volt, én csak egy évvel voltam idősebb nála. Hallgasson el végre ez a vérfagyasztó hang! Mért árul el engem? De hisz én magam beszélek! Azon kapom magam, hogy saját nyelvemmel adok hangot gondolataimnak, mozog a szám, én magam beszélek. És mardosó lelkiismeret-furdalással a szívemben felelevenítve ifjúkori élményemet én magam... ha csak nem tévedek, én magam... igen, én magam, beszélek. Csak egy évvel voltam idősebb nála. Hogy kire célok? Egy réges-régi barátomra, azt hiszem. Igen, igen, már említettem a nevét... nem, nem akarom újra kimondani azt a hat hangot, nem. Főlöszleges megismételnem azt is, hogy egy évvel voltam idősebb nála. Bár ki tudja? Ismételjük csak meg kínosan suttogva: csak egy évvel voltam idősebb nála. De hát akkor is, nagyobb testi erőm inkább azt indokolta volna, hogy támogassam az élet rögzös útjain azt a nálamnál látnivalóan gyöngébb lényt, ki megajándékozott szeretetével, mintsem hogy rosszul bánjak vele. Mert úgy rémlik, csakugyan gyöngébb volt nálam... Mindegy. Egy réges-régi barátom volt, azt hiszem. Nagyobb testi erőm... minden éjszaka... Főként szőke haja. Nem én vagyok az egyetlen, aki látott már tar koponyát: az öregség, a kór és a fájdalom (együttvéve vagy külön-külön) kellőképpen megmagyarázza ezt a hiány-jelenséget. Legalábbis ezt a választ adná egy tudós, ha megkérdezném, mi a véleménye erről a dologról. Az öregség, a kór és a fájdalom. De én tudom (magam is tudós volnék), hogy egy napon lefogta a kezemet, amikor éppen emeltem a tört, hogy beledöfjem egy nő mellébe, és én vasmarokkal megragadtam a haját, és olyan sebesen pörgettem magam körül, hogy a haja a kezemben maradt, a teste pedig a centrifugális erő hatására nekivágódott egy tölgyfa törzsének... Én tudom, hogy a haja egy napon a kezemben maradt. Magam is tudós volnék. Igen, igen, már említettem a nevét. Én tudom, hogy egy napon gyalázatos tettet követtem el, a testét pedig kirepítette a centrifugális erő. Tizennégy éves volt. Ha elmeháborodott rohamomban futok, futok árkon-bokron át, és a szívemre szorítom azt a véres dolgot, melyet régóta úgy őrzök, mint valami szent ereklyét, a nyomomban loholó kisgyerekek... kisgyerekek meg öregasszonyok kövel hajigálnak, és szánnivalóan sopánkodnak: „Jaj, a Falmer haja!” Vigyétek innen ezt a kopasz fejet, mely sima, mint a teknőc páncélja... Az a véres valami. De hisz én magam beszélek! Tojásdad arca, fenséges vonásai. Mert úgy rémlik, csakugyan gyöngébb volt nálam. Az öregasszonyok meg a kisdedek. Mert úgy rémlik, csakugyan... mit is akartam mondani?... mert úgy rémlik, csakugyan gyöngébb volt nálam. Vasmarokkal. Az az ütés megölte, megölte vajon? A csontjai összetörték, amikor a fának csapódott... menthetetlenül összetörték? Megölte vajon az az ütés, melyet az én bajnoki erőm idézett elő? Életben maradt

vajon, bárha csontjai menthetetlenül összetörtek... menthetetlenül? Az az ütés megölte vajon? Félek megtudni azt, aminek csukott szemeim nem voltak tanúi. Valóban... Főként szőke haja. Valóban, messzire futok, kérlelhetetlenül üldöz a lelkiismeret. Tizennégy éves volt. Kérlelhetetlenül üldöz a lelkiismeret. Minden éjszaka. Ha a dicsőségre áhítozó fiatalember, fönn, az ötödik emeleten, csöndes éji órán íróasztala fölé görnyedve felfigyel valami ismeretlen forrású neszre, körbe-körbe forgatja tűnődéstől és poros kéziratoktól elnehezült fejét; de hiába hallja a gyöngye zajt, a legkisebb áruló jel sem fedi föl előtte a nesz okát. Végre rádöbben, hogy gyertyájának a mennyezet felé szálló füstje okozza azt a légmozgást, mely csaknem észrevétlenül meg-megremegteti a falba vert szögre rászúrt papírlapot. Fönn, az ötödik emeleten. Valamint az a dicsőségre áhítozó fiatalember, aki hallja az ismeretlen eredetű neszt, én úgy hallom azt a dallamos hangot, mely a fülembe susogja: „Maldoror!” De amíg rá nem jött a tévedésére, azt hitte, hogy egy szúnyog szárnyát hallja... íróasztala fölött görnyedve. Pedig nem álmodom, mit számít, hogy selymes-puha ágyamon heverek? Hidegvérrel és világos fejjel megjegyzem, hogy nyitva van a szemem, noha itt van már a rózsaszín dominók, a maszkabálok ideje. Soha!... Ó, sohasem hallatott ily szeráfi hangokat síri hang, soha nem ejtette ki ily fájdalmas könnyedséggel nevem szótagjait! Egy szúnyog szárnya... Milyen nyájas a hangja! Hát megbocsátott nekem? A teste nekivágódott egy tölgyfa törzsének... „Maldoror!”

VÉGE A NEGYEDIK ÉNEKNEK

ÖTÖDIK ÉNEK

1 Ne orroljon meg rám az olvasó, ha prózám nem oly szerencsés, hogy tessék neki. Azt állítod, hogy gondolataim enyhén szólva sajátságosak. Igazságod van, tiszteletre méltó férfiú, de csak féligazságod. Márpedig minden féligazság tengernyi tévedés és félreértés forrása. A seregélycsapatok jellegzetesen röpülnek, mindig azonos, meghatározott alakzatot vesznek föl, akárcsak a fegyelmezett hadsereg, mely gépies pontossággal engedelmeskedik a vezér szavának. Az ösztön szavának engedelmeskednek a seregélyek, és ösztönük azt parancsolja, hogy mindig a raj középpontja felé törekedjenek, ámde röptük gyorsasága folyvást túlhajtja rajta őket; ily módon a közös hajlamtól vezérelt ugyanegy delejes pont felé vonzódo madársokaság szüntelenül cikázik, kering, keresztezi egymást, és olyasfajta háborgó örvénylest formál, melynek egész tömege nem követ pontosan meghatározott irányt, mégis újra s újra ugyanolyan alakzatba fejlődik, és ez abból a sajátságos keringési mozgásból származik, mely a csapat valamennyi részére jellemző, és amelynek a középpontja váltig tágulni iparkodik, de egyre csak összebb szűkül, mert visszaszorítják a vele ellentétes irányú erőt kifejtő, közvetlenül nekifeszülő madárláncok, és a mag állandóan sűrűbb, mint a nekinyomuló madárláncok, melyek annál sűrűbbek, minél közelebb vannak a középponthez. E sajátos örvénymozgásuk ellenére, a seregélyek ritka sebességgel szelik a légnemű közeget, és másodpercről másodpercre jelentékeny mértékben közelebb jutnak fáradozásaik céljához és zarándokútjuk végpontjához. Okulj a példából, s ügyet se vess rá, milyen fura módon dalolom a strófáimat. Légy meggyőződve róla, hogy azért a költészet lényegének belső törvényrendszere az úr a szellememen. Ne általánosítsuk a kivételes tényeket, magam se kívánok egyebet: de hiszen az én egyéniségem is beilleszkedik a világ rendjének lehetőségeibe. Kétségtelen, hogy az irodalom két végletes fölfogása közt (a közt, ahogy te értelmezed, és a közt, ahogy én) számtalan átmenet van, és könnyű volna megsokszorozni az ellentéteket, csakhogy nem volna semmi haszna, és azzal a veszéllyel járna, hogy korlátozottá és hamissá tennénk egy kimagaslóan bölcs elméletet, mely megszűnik ésszerűnek lenni, mihelyt másképpen értelmezik, mint ahogy elképzeltetett, vagyis nagystílusú. Te tartózkodó természetű szemlélő, aki ötvözni tudod a lelkesedést és a hidegséget: én tökéletesnek találalak... És te nem akarsz megérteni engem! Ha gyengélkedsz, fogadd meg a tanácsomat (ennél jobb tanácsom nincs a számodra), menj, sétálj egyet a mezőn. Azt mondod, sovány vigasz? Ha kiszellőztetted a fejed, térj vissza hozzám: pihentebbek lesznek az érzékeid. Ne sírj; nem akartalak bántani. Nemde igaz, barátom, hogy egy bizonyos határig rokonszenvvel, viseltetsz énekeim iránt? És ki tart vissza, hogy továbblépj? A te ízlésedet az enyémtől elválasztó határ láthatatlan. Sose fogod észrevenni, íme a bizonyíték, hogy az a határ nem létezik. Gondolkodj el hát (ezúttal éppen csak érintem a kérdést), nem lehetséges-e, hogy szövetségre léptél a csökönyösséggel, az öszvér e kellemdüs gyermekével, a türelmetlenség buzgó forrásával. Ha nem tudnám, hogy nem vagy ostoba, nem illelnék efféle szemrehányással. Nincs hasznodra, hogy bepréseled magad egy ilyen meg-ingathatatlannak vélt axióma porcozós teknőshéjába. Vannak más megingathatatlan axiómák is, melyek párhuzamosan haladnak a tiéddel. Senki se fogja bűnnek tekinteni, ha kedvenc ételed a karamella (csudás tréfája a természetnek), de azok, akiknek nálad erősebb és nagyobb tettekre képes jelleme lévén jobb szeretik a borsot és az arzént, okkal-joggal ítélnék el, még ha nincs is szándékukban, hogy békés uralmukat azokra is kiterjesszék, akiket megrémít egy cickány vagy egy kocka felszínének a megszólalásig hű ábrája. Tapasztalatból beszélek, semmi kedvem bujtogatni. És miként a kerekesefergeket és a foghíjasokat a forráspontot megközelítő hőmérsékletre lehet hevíteni, és mégsem vesznek el okvetlenül az életképességüket, akként válsz te is ellenállóvá, ha óvatosan befogadod azt az orrfacsaró gennyesztő-

nedvet, mely lassan csordogál fogcsikorgató-érdekfeszítő hebegésemből. Miért is ne, hiszen már az is sikerült, hogy egy eleven patkány hátába ültessék egy másik patkány kihasított farkát! Próbáld meg hát hasonlóképpen átvinni a saját képzeletedbe az én hullabűzös elmém különféle elváltozásait! De légy óvatos! Midőn e sorokat írom, új borzongások futnak át a szellem légkörén: csak bátorság kell hozzá, hogy az ember szembenézzen velük. Most miért fitorogsz? Sőt olyan taglejtéssel kíséred fintorodat, amilyent csak hosszas próbálkozás után lehetne utánozni. Tudd meg, hogy a gyakorlat mindenben nélkülözhetetlen; és mivel az ösztönös irtózás, mely már az első oldalaknál elfogott, annál többet veszített a mélységéből (akár egy felvágott furunkulus), minél mélyebbre merültél olvasmányodba, remélhetni, hogy - bár fejed még kóvályog - gyógyulásod csakhamar végső szakaszába ér. Szerintem kétségtelen, hogy máris rohamosan javul az állapotod: noha az arcod, sajnos, még most is nagyon beesett. De azért ne csüggedj! rendkívüli szellem lakozik benned, s én váltig reménykedem teljes felépülésedben, csak az kell hozzá, hogy elfogyassz egynehány gyógyhatású anyagot, mely siettetni majd a kór utolsó tüneteinek elmúlását. Gyomorerősítő és -serkentő tápláléknak először is kitéped az anyád karját (ha él még az anyád), apróra földarabolod, majd egyetlen nap leforgása alatt megeszed, úgy, hogy egyetlen arcvonásod sem árulja el érzelmeidet. Ha az anyád túl öreg volna, válassz más sebészeti alanyt, fiatalabbat és zsengébbet, akiben könnyebben fut a csontfűrész, és aki járás közben biztonságosan ránehezédhet a lábtöcsontjaira: például a nővéredet. Nem tudom megállni, hogy ne sajnáljam a sorsa miatt, de nem azok közül való vagyok, akik fagyos lelkesedéstől áthatva csak színlelik a jószágot. Mi ketten, te és én, könnyet fogunk ejteni érte, a szeretett szüzért (igaz, nincs bizonyítékom rá, hogy tényként hangoztathassam szüzességét), két visszafojthatatlan könnycseppet, ólomból valót. És kész. A legjobb fájdalomcsillapító, amit javasolhatok neked, egy fürdőmedence, tele kankógócos gennyel, melyben előzőleg egy petefészek szűrős tisztáját oldották fel, továbbá egy tüszős fekély, egy gyulladt fityma, amelyet parafimózis szorított a makk mögé, és három piros meztelencsiga. Ha megfogadod a receptemet, költészetem a keblére ölel, mint a tetű a hajszálat, mikor csókjaival elmetszi a tövét.

2 Egy tárgyat pillantottam meg, peckesen állt egy halom tetején. Nem láttam jól a fejét, és körvonalának arányait se tudtam volna pontosan leírni, de azt máris sejteni véltem, hogy nem közönséges formájú. Nem mertem megközelíteni ezt a mozdulatlan oszlopot, és még akkor se mentem volna tovább egy tapodtat sem, ha több mint háromezer rák járásra szolgáló lába állt volna a rendelkezésemre (azokat a végtagokat nem is számítva, amelyek a táplálék megragadására és feldarabolására valók), hacsak egy önmagában jelentéktelen esemény nem zúdult volna kíváncsiságomra, átszakítva gátjait. Egy szkarabeusz olyan galacsint görgetett a földön a rágóival és csápjaival, mely főleg ürülék-alapú anyagokból volt összegyúrva, és gyors léptekkel haladt az említett halom felé, a legkevésbé sem titkolva abbeli szándékát, hogy oda akar eljutni. Ez az ízelt lábú állat nem volt sokkal nagyobb egy tehénnél! Ha valaki kételkedne szavamban, csak tessék, látogasson meg személyesen, és a leghitetlenkedőbbeket is szavahihető tanúk tanúskodásával fogom meggyőzni. Messziről követtem, roppant kíváncsian. Mi végre hajtja azt a nagy fekete galacsint? Ó, nyájas olvasó, ki folyvást éleselméjűségeddel kérkedsz nem is jótalanul, te meg tudnád mondani? Nem, nem akarom kemény próbának alávetni rejtélyek iránt való híres szenvedélyedet. Elégedj meg annyival, hogy a legenyhébb büntetés, melyet kiszabhatok rád, még mindig az, hogy közlöm: ez a rejtély csak később oldódik meg számodra (de megoldódik), az életed végén, mikor majd bölcs társalgásba elegyedsz az ágyad szélén ülő haldoklással... lehet, hogy már ennek a strófának a végén. A szkarabeusz odaért a halom tövébe. A nyomában haladtam, és még nagy távolságra voltam a helyszíntől; mert miként a halfarkasok, e mindig éhesnek látszó félének madarak csak a föld két sarkát fűrösztő tengereken érzik jól magukat, és csak nagy ritkán merészkednek mérsékelt

égöví tájakra, én nyugtalan voltam, és csak lassan, nagyon lassan helyeztem egyik lábamat a másik elé. De mi lehetett az a testszerű anyag, amely felé lépkedtem? Tudtam, hogy a pelikán-félék családja négy jól megkülönböztethető fajtára oszlik, úgymint: szúla, gödény, kárókatona, fregattmadár. A szürkés alak, mely a szemembe tűnt, nem szúla volt. A képlékeny tömb, melyre fölfigyeltem, nem fregattmadár volt. A hús-kristály, melyet szemléltem, nem kárókatona volt. Most már láttam: Vaxol-hídjától megfosztott agyvelejű ember! Kutakodtam az emlékezetem mélyén, vajon mely hideg vagy forró égöv alatt láttam már ezt a cikcakkos szegélyű, nagyon hosszú, széles, domború, éles, hajlott-kampós csőrt; ezt a hasadt alsó csőr-kávéát, melynek közét hártás bőr fedi; a tarsolyforma öblös sárga bőrzacsót, mely eltakarja az egész begyet, s mely időnként jelentősen megnövekszik; valamint a hosszanti barázdában megbúvó hosszúkás, szűk, csaknem láthatatlan orrlikakat. Ha ez a szőrös testű, tüdővel lélegző élőlény talpig madár lett volna, nemcsak vállig, könnyűszerrel megismertem volna, nem boszorkányság, majd meglátjátok. De ezúttal mégis fölmentem magam; ahhoz, hogy közérthető legyen állattani bemutatásom, arra lenne szükségem, hogy egy ilyen madárpéldány az íróasztalomra helyeztessék, az se baj, ha kitömött állapotban. Csakhogy nem vagyok elég gazdag, hogy vegyek egyet. Lépésről lépésre továbbhaladva egy hipotézis útján, megfejtettem volna ama szomorúan gunnyasztó lénynek valódi mibenlétét, melynek nemességét nem győztem csodálni, és föltétlenül megtaláltam volna a helyét a természettudományok keretei közt. Roppant elégedettséggel a szívemben, amiért nem egészen ismeretlenek előttem kettős szervezetének titkai, égve a vágytól, hogy még többet tudjak róla, áhítattal bámultam tartós metamorfózisát. Bár nem volt emberi arca, olyan szépnek láttam, mint egy rovar két, hosszú csápforma nyúlványát; vagy inkább mint egy elsietett temetést; vagy még inkább mint a csonkolt szervek pótlódásának a törvényét; és leginkább mint egy pompásan poshadó folyadékot; de az idegen ügyet se vetett a környezetében zajló eseményekre, csak meredt maga elé azzal a gödény fejével. Majd máskor mondom el ennek a történetnek a végét. De azért komoran s buzgón folytatom most elbeszélésemet; mert ha ti alig várjátok is, hogy megtudjátok, hová lyukad ki a képzeletem (vajha valóban csak képzelődés volna!), én úgy határoztam, hogy egyetlen nekirugaszkodásra (és nem kettőre!) végig elmondom a mondandómat. Ez persze nem jelenti azt, hogy bárkinek joga volna gyávasággal vádolni engem. De hát ilyen körülmények közé csöppenve kinek ne dobogna a torkában a szíve? Egy kis bretagne-i kikötőben nemrégiben halt meg, csaknem ismeretlenül, egy hajósgazda, öreg, tapasztalt tengerész. Szörnyű történetnek volt a hőse. Abban az időben egy hosszújártú hajó kapitánya volt, egy saint-malói hajótulajdonos szolgálatában állt. Nos, tizenhárom hónapos távollét után tért meg a családi tűzhelyhez, a felesége még gyermekágyban volt, s a tengerész a legkevésbé sem érezte volna elismerésre méltó cselekedetnek, ha elismeri a kis örököst. De nem mutatta ki döbbenetét és haragját; hűvösen megkérte a feleségét, hogy öltözzön fel, és jöjjön, járjon vele egyet a bástyasétányon. Január volt. A saint-malói bástyasétány magasan a tenger fölé emelkedik, és ha tombol az északi szél, még a legelszántabbak is meghátrálnak. A boldogtalan asszony engedelmeskedett, nyugodt volt, beletörődött a sorsába; hazaérve már félrebeszélt. Éjszaka kiszenvedett. De hát csak nő volt. Én viszont férfi létemre nem tudom, hogy a szemem előtt lejátszódó nem kevésbé irtózatossá váló dráma láttára meg tudom-e őrizni önuralmam, hogy egy arcizmom se ránduljon! Mihelyt a szkarabeusz a halom tövébe ért, a férfi felemelte a karját, nyugat felé mutatott (pontosan abban az irányban egy bárányrabló keselyű és egy virginiai fülesbagoly csapott össze a levegőégben), egy gyémánt fényben sziporkázó kövér könnycseppet morzsolt el a csőrén, és így szólt a szkarabeuszhoz: „Boldogtalan galacin! hát még mindig nem teltél be a görgetésével? Még nem csillapult le bosszúsomjad, és ennek a nőnek, kinek addig-addig kötöztél-bogoztad lábát és kezét gyöngy nyakláncsal, míg csak amorf poliéderré nem alakult, hogy ízelt lábaddal végighajtsd hegyen-völgyön, árkon-bokron (hadd lépjek közelebb, lássam, csakugyan ő az?), és ennek a nőnek már a

csontjai is szétmállottak, a forgósúrlódás fizikai törvényeinek megfelelően lekoptak a tagjai, alvadt péppé változott, s a teste végül elveszítvén hajdanvolt idomait, természetes hajlatait, egynemű sivár masszává gyúródott, mely a különböző testrészek szétmorzsolódása, összeolvadása folytán szembeszökően hasonlít egy gömbre! Már régóta halott; hagyd meg maradványait a földnek, s őrizkedj tőle, hogy fékezhetlenné szítsd emésztő haragod; ez már nem igazságszolgáltatás, mivel a homlokod pikkelyei mögött rejtőzködő önzés lassan, akár egy szellemkéz, felhajtja a leplet.” A bárányrabló keselyű és a virginiai fülesbagoly észre se vették a harc hevében, hogy felénk közelednek. A szkarabeusz megremegett a váratlan szavakra, és ami más esetben lényegtelen mozzanat lett volna, az ezúttal a fékevesztett düh megkülönböztető jele volt: hátsó lábát fenyegetően a szárnyfedője széléhez dörzsölte, és metsző hangot hallatott: „Mi lelt, hogy ily kishitűen beszélsz? Talán elfelejtetted az elmúlt idők némely különös eseményét; bizony, rövid az emlékezeted, fivérem! Ez a nő megcsalt minket. Előbb téged, aztán engemet. Az a véleményem, hogy ezt a gyalázatot nem szabad (nem szabad!) ilyen könnyedén kitörölni az emlékezetből. De milyen könnyedén! Te, amilyen nemes a jellemed, hajlandó vagy megbocsátani. De honnan veszed, hogy ez a nő, ki - megengedem - csirizzé változott, porcikáinak rendellenes helyzete folytán (most nem arról van szó, vajon első tekintetre nem hinnék-e azt, hogy e test sokkal inkább két nagy fogaskerék között őrlődve, mintsem heves szenvedélyem hatására növelte jelentékeny mértékben a sűrűségét), honnan veszed, hogy ez a nő már nem él? Hallgass, és ne fékezd bosszúmat!” Nekikészült az idomításnak, és a galacsint hajtva eltávolodott. Amikor már messze járt, a gödény így kiáltott: „Büvös hatalma lévén, ez a nő vízimadárfejet tett a nyakamra, és szkarabeusszá változtatta a fivéremet: lehet, hogy még azoknál is szigorúbb büntetést érdemel, amiket elsoroltam.” És én, ki nem voltam biztos benne, hogy nem álmodom-e, a hallottakból kitalálva, miféle ellenséges kapcsolat fűzi össze a fejem fölött ádáz csatát vívó bárányrabló keselyűt és a virginiai fülesbaglyot, hátravettem a fejemet, akár egy kámzsát, hogy tudom szabadon és rugalmasan táguhasson, s az égbe tekintve így kiáltottam: „Hagyjatok fel a viszálykodással! Mindkettőtöknek igaza van, hiszen külön-külön szerelmet fogadott nektek; következésképpen mindkettőtöket megcsalt. De nemcsak benneteket. Ráadásul még emberi alakotoktól is megfosztott benneteket, kegyetlen játékot űzve a ti szent fájdalmatokból. Higgyetek nekem! Különben is, meghalt már, és a szkarabeusz, a másik áldozat irgalma ellenére, olyan büntetést mért rá, amelynek a nyomai kitörölhetetlenek.” E szavak hallatára abbahagyták civódásukat, nem tépték tovább egymás húsát és tollát: jól tették, hogy így cselekedtek. A virginiai fülesbagoly, mely szép volt, akár a gazdája után futó eb mozgásgörbéjéről írt értekezés, bevette magát egy kolostor romladékai közé. A bárányrabló keselyű, mely szép volt, akár az az élettani törvény, mely szerint felnőtt korban már nem fejlődik tovább a mellkas, mert a növekedés nem a szervezet által termelt molekulamennyiségtől függ, fölcsapott a felső légrétegekbe. A gödény, melynek nagylelkű bocsánata szíven ütött, mert természetellenesnek találtam, visszasülyedve egy világítótorony fennkölt érzéketlenségébe, mintha figyelmeztetni akarná a hányódó embereket, okuljanak a példáján, és őrizkedjenek a bűbajosok rontó szerelmétől, maga elé meredt a halmon. A szkarabeusz, mely szép volt, akár az alkoholista remegő keze, eltűnt a látóhatáron. Négy élet, melyet át lehet húzni az élet könyvében. A bal karomból kiszakítottam egy egész izomnyalábot, mert már azt se tudtam, mit csinálok, úgy fölzaklatott a négyszeres balsors. És én még azt hittem, hogy csupán ürülék. Nahát, milyen buta vagyok!

3 Az emberi képességek időszakos megsemmisülése nem pusztá szó, hiába vonzódik elmétek ehhez a gondolathoz. Legalábbis nem olyan szó, mint a többi. Emelje föl a kezét, aki igazságos cselekedetnek vélné, ha megkérne egy hóhért, hogy nyúzza meg elevenen! Szegje föl a fejét kéjes mosollyal, aki önszántából fölkinálná mellét a halál puszkagolyóinak! Szemem

a forradásokat fogja keresni; tíz ujjam minden figyelmét arra összpontosítja majd, hogy gondosan megtapogassa húsát e különcknek; ellenőrizni fogom, hogy az agyvelő szennyfoltjai ráfröccsentek-e selyem-homlokomra. Ugye igaz, hogy efféle mártíromságért rajongó ember nem akad a világegyetemben? Nem tudom, mi a nevetés, mert magam sose próbáltam. De azért hihetetlen könnyelműség volna azt állítani, hogy nem húzódna szét a szám, ha megadatna látnom valakit, aki amellet kardoskodna, hogy van ilyen ember. Az, amit senki se kívánna magának, nekem méltánytalan osztályrészemül jutott. Nem arról van szó, hogy a testem a fájdalom tavában úszik; az semmiség. De feszült és szüntelen gondolkodástól aszalódik az elmém, és üvölt, mint a kecskebékák, ha egy sereg falánk flamingó és kiéhezett gém zúdul a mocsárszéli zsombékosra. Boldog, ki békésen alszik mellesztett dunnalúd pelyhétől pihe-puha ágyban, és észre sem veszi, hogy becsapja önmagát. Lám, több mint harminc éve nem alszom. Születésem átkos emlékű napja óta engesztelhetetlen gyűlöletet érzek a nyugalmat jelentő deszkák iránt. Senkit se lehet kárhozatni érte; én akartam így. Hamar vessük el az elvetélt gyanút! Látjátok a homlokomon ezt a halovány koszorút? Maga az állhatatosság fonta sovány ujjával. Én aludni nem fogok, amíg annak az olvadt fémként zubogó tüzes nedvnek az utolsó cseppje is ki nem fogy csontjaimból. Ólmos szememet minden éjjel arra kényszerítem, hogy a csillagokat bámulja az ablaküvegen át. Hogy biztosabb legyek a dolgomban, szálkával támasztom föl puffedt szemhéjamat. A pirkadó hajnal változatlan testhelyzetben talál: talpon vagyok, nekidőlök a hideg fal vakolatának. Néha azért álmodom, de sose veszttem el egy pillanatra se személyiségem határozott érzetét és szabad mozgásképeségemet: tudjátok meg, hogy a homály villódzó zugaiban megbúvó lidércet, a csonkjával arcomat tapogató lázat, a véres karmokat meresztő tisztátlan állatokat, nos, mindet az én akaratom forgatja körbe-körbe, hogy szüntelen cselekvésvágyának legyen mivel táplálkoznia. Igen, az önnön gyöngeségével bosszút álló parány, a szabad akarat nem retten hatalmas szóval kijelenteni, hogy nem tekinti édesgyermekének a tompultságot: aki alszik, kevesebb, mint az este kiherélt barom. Bár az álmatlanság sírgödör mélyére rántja máris ciprusszagot árasztó izmait, értelmem fehér katakombája sose fogja megnyitni szentélyét a Teremtő szeme előtt. Ösztönösen egy titokzatos és nemes igazság kitért karjaiba vetem magam, ő parancsolja nekem, hogy szüntelenül üzzem el ezt az aljas büntetést. Én vagyok lankadó lelkem félelmes ellensége: én tiltom meg sanyargatott testemnek, hogy a pázsit harmatára heveredjen, midőn már fény gyúl a parton. Győztes vagyok: elkerülöm az álszent mákony kelepccéjét. Nem kétséges hát, hogy önmagán rágódó kiéhezett szívem kikovácsolta terveit e különös harc hevében. Én kifürkészhetetlen vagyok, mint az óriáscsillagok, egész életemben szememet kitérve szárnyaltam. Nappal bárki megfelelően ellenállhat a Nagy Földövkívüli Tárgynak (ki ne tudná a nevét?), mivel akkor az akarat figyelemre méltó szenvedéllyel gondoskodik önnön védelméről. De mihelyt a mámorító sötétség kibontja leplét, és befödi még a halálraítéltet is az akasztás előtt, ő, milyen szörnyű látni, hogyan vergődik az értelem egy idegen szentségtörő kezei közt. Könnyörtelen szike vájkál ágas-bogas sűrűjében. Az öntudat átkot hörög; szemérmének burka kegyetlenül rongyosra tépetik. Micsoda megaláztatás! kapunk megnyílt a Mennyei Zsivány ádáz kíváncsisága előtt. Lét-okságom undok kéme, te! nem érdemeltem ily gyalázatos büntetést! Ha élek, azonos vagyok önmagammal. Nem tűröm meg magamban ezt a kétes többlényegűséget. Gondolkodásmódomat senkivel sem akarom megosztani. Önrendelkezést!... vagy változzak vízilóvá! Vermeld el magad, ó, jeltelen stigma, és ne kerülj többé rémült haragom útjába! Az én alanyiságom és hozzá a Teremtő - sok az agynak. Midőn összekuszálja az órák futását az éj, jeges verítékkal öntözött nyoszolyáján ki nem harcol a fojtogató álm ellen? Ez az ágy, mely keblére szorítja a halódó érzékeket, fenyődeszkákból összerótt kriptá. Az akarat lassan meghátrál, mintegy láthatatlan erő parancsára. Nyúlós szurok tapad a szemlencsére. A szemhéjak keresik egymást, mint két szerető. A test már csak lélegző tetem. Végül négy irdatlan karó szögezi a matracra a négy végtagot. És jegyezzétek meg, legyetek szívesek, hogy

a lepedő voltaképpen szemfödél! Kész a füstölő serpenyője, hol a vallások tömjénje ég. Zúg az öröklét, mint távoli tenger, és nagy léptekkel közeledik. A lakás eltűnt: emberek, borulatok le a díszravatalban! Olykor hiába küzdve a szervezet tökéletlensége ellen, nehéz álomba merülünk, s delejes bénultságában az értelem döbbenet tapasztalja, hogy kötömb lett belőle egy sírbolt falában, és fogékonyan így értekezik: „Ilyen mélyről felszínre kerülni nehezebb, mint hinnénk. Szekérre ültetnek, visznek a nyaktiló kettős ágasa felé. Furcsa, hogy béna karom bölcsen a tönk merevségéhez idomult. Nagyon kellemetlen azt álmodni, hogy a vérpadra megy az ember.” A vér nagy hullámokban árad át az arcon. A mellkas rángatódzik, és sípolva emelkedik. Diadaloszlopnyi súly préseli vissza a düháramot. A való elpusztította a félálom álmait. Ki ne tudná, hogy ha elhúzódik a harc a büszkeségtől dagadó én és az elhatalmasodó katalepszia közt, a hallucináló elme elveszíti ítélőképességét? Kétségbeesés emésztí, és addig-addig ringatózik bajában, míg csak le nem győzi a természetet, az álom pedig, látva, hogy zsákmánya kicsúszik a karmai közül, végképp elengedi a szívét, és sértett, szégyenkező szárnnyal messzire röpül. Szórjakok egy kis hamut égő szemgödörbe! Ne bámuljátok a szememet, mely soha le nem csukódik. Tudjátok-e vajon, milyen szenvedéseket állok ki (a büszkeségemen csorba nem esik)? Mikor az éj nyugalomra szólítja az embereket, egy férfi, kit jól ismerek, nagy léptekkel járja a vidéket. Félek, hogy elszántságom áldozatul esik az öregség rohamának. Jövel végzetes nap, midőn elalszom! Reggelre kelve a borotvám elmetszi majd a torkomat, ekként bizonyítja, hogy mi sem volt valóságosabb.

4 Ki ez a vakmerő?... ki, hogy nem retten alattomban idevonszolni testének gyűrűit fekete mellkasomra? Bárki légy, te különöc tigriskígyó, szólj, mit tudsz felhozni hitvány jelenléted mentsége gyanánt! Tán szörnyű lelkifurdalás gyötör? Mert ide hallgass, te óriáskígyó, remélem, vad fenséged nem merészkedik odáig, hogy szertelenül azt követelje, ne ismerjem föl benne a bűnöző vonásait! Szürkésfehéren habzó nyálad veszettségre vall. Figyelj ide: tudod-e, hogy a szemedben nyoma sincs mennyei fénysugárnak? Ne feledd, hogy felfuvalkodott agyvelőd talán csak fiziognómiai ismeretek híján vélte képesnek személyemet, hogy néhány vigasztaló szót mondjon neki! Vesd egy ideig (természetesen megfelelő ideig) szemed világát arra, amit éppolyan jogosan, mint bárki más, az arcomnak nevezhetek! Ugye látod, hogy zokog? Tévedtél, baziliskusz! Máshol kell keresned azt a sovány vigaszadagot, melyet - jóindulatom szapora tiltakozása ellenére - erélyes tehetetlenségem megtagad. Ó, miféle erő, szavakkal kifejezhető erő taszított végzetszerűen a vesztedbe? Csaknem lehetetlen kibékülnöm azzal a számodra érthetetlen gondolattal, hogy ha elkeskenyedő háromszögletes fejedet sarkammal a pirosodó füre tipornám, megnevezhetetlen péppé tudnám összegyúrni a szavanna fűvét és a széttaposott húst.

- Menekülj, te sápadt bűnös, menekülj messzire tőlem! A borzadály csalárd káprázata megmutatta neked tulajdon kísértettedet! Oszlasd el sértő gyanúdat, ha nem akarod, hogy én fogjalak perbe téged, s emeljek olyan viszonyodat, melyet minden bizonnyal megalapozottnak találna a hüllőfaló lábaskeselyű ítélőszéke! Elméd szörnyű elfajulása gátol benne, hogy megismerj! Hát nem emlékszel, milyen nagy szolgálatot tettem neked, midőn kiemeltelek a káoszából, és kegyesen megajándékoztalak életeddel, és elfelejtetted szent fogadalmadat, hogy soha nem pártolsz el tőlem, hívem maradsz mindhalálig? Gyerekkorodban (értelmed akkor volt virágkorában) a zerge fürgeségével futottál fel a dombtetőre, s apró kezeddal integetve te köszöntötted elsőként a kelő nap sziporkázó sugarait. Zengő gégedből gyémánt fénnel gyöngyöztek a hangok, és közös személyiségüket hosszú dicshimnusz hevült kristályszerkezetébe olvasztották. Most meg szennyes rongyként hajítod el irántad való érdemtelenül hosszú béketűrésemet. Lám, kiszáradtak a hála gyökerei, akár egy libaúsztató, és a helyén oly dúsan

kivirult a becsvágy, hogy nehezemre esne szavakkal minősítenem. Milyen lény lehet az, ki most szavamra figyel, hogy ily mérhetetlenül bízik önnön gyöngeségében?

- És ki vagy te, te vakmerő szubsztancia? Nem!... nem! nem tévedek; hiába változol át száz-féleképpen, kígyófejed úgy villog szüntelen a szemem előtt, mint egy világítótorony, mely örök igazságtalanságból s kegyetlen uralomvágyból gerjeszti fényét. Ő akart fölpattanni a hatalom lovára, s a gyeplőt se tudja tartani! Azt akarta, hogy borzadjon tőle minden teremtmény, és elérte. Azt akarta bebizonyítani, hogy ő a világegyetem egyeduralkodója, de nem sikerült neki. Ó, te nyomorult! hát mostanáig vártál, hogy a bolygók felszínéről felszálló összeesküvő moraj rebbenő szárnya megsuhintsa romlékony dobhártyád szemölcsös peremét? Nincs messze a nap, midőn karom majd a leheletedtől mérgezett porba dönt, és kártékony életedet jonhodból kitepve rángó tetemedet ott hagyja az út közepén, okulásul a döbbsen utasnak, hogy ez a lüktető hús, melynek láttára fennakad a szeme, és torkára forr a szó, józanul semmi máshoz nem hasonlítható, csak korhadt, kidőlt vén fatörzshöz! Miféle szájalom tart vissza, hogy nem használom ki jelenlétedet? Bizony mondom, hátrálj meg előlem, fuss, mosd le mérhetetlen szégyenedet egy újszülött vérével: hiszen ilyen megrögzött szokásaid vannak. Ez méltó hozzád. Menj... menj, amerre látsz! Arra ítélek, hogy örökké bolyongj. Arra ítélek, hogy magányos légy, család nélkül maradj. Járj, míg térdig nem kopig a lábad. Vezessen utad homoksivatagokon át, míg a világvég a semmibe nem szórja a csillagokat! Ha tigristanya mellett haladsz el, a fenevad elmenekül, hogy ne lássa tulajdon gonoszságának tükörképét az eszményi elveteműtség talapzatára emelve. De ha az ellentmondást nem tűrő fáradság megálljt parancsol neked palotám tüskével és bogánccsal teliszórt márványlapjai előtt, vedd le elnyűtt sarudat, és lábujjhegyen menj végig a pompás termeken! Megfontolandó jó tanács! Mert még fölébresztenéd ifjú hitvesemet és zsenge korú fiamat, kik az ódon palota fundamentumához illeszkedő ólomkriptákban fekszenek. Ha nem járnál el kellő elővigyázattal, föld alatti üvöltésük halálra rémítene. Amikor kifürkészhetetlen akaratod megfosztotta őket életüktől, ők tudván tudták, hogy félelmetes a te hatalmad, semmi kétségük nem volt felőle; de nem várták volna (végső búcsúszavuk meggyőzött hívő lelkületükről), hogy Gondviselésed ily nagyon könyörtelen! Mindenesetre haladj át gyorsan a smaragd burkolatú, de megfakult címerű kongó termeken, hol őseim dicső szobrai pihennek. Fölingernélnek ellened a márványtestek; kerüld merev tekintetüket! Utolsó és egyetlen leszármazottjuk nyelve tanácsolja ezt. Nézd, milyen fenyegetően esengve mered előre a karjuk, milyen büszkén hátravetik a fejüket! Bizonyára rájöttek, mit követtél el ellenem, és ha közel merészledsz a faragott köveket tartó fagyos talapzatokhoz, bosszút állnak rajtad. Ha védelmed szükségét érzi, hogy ellenvetést tegyen, rajta, beszélj! Sírnál késő. Előbb kellett volna sírnod. Ha most végre lehullott szemedről a hályog, ítélj meg magad viselkedésed következményeit! Isten veled! én indulok, hogy tengeri szellőt szippantsak a sziklafalról, mert félig megfulladt tudom jajveszékelve követel nyugodalmasabb és tisztességesebb látványt, mint a tied.

5 Ó, érthetetlen pederaszták, én nem foglak benneteket káromló szóval illetni, hogy ilyen mélyre süllyedtetek; én nem szórok szidalmakat tölcsérkráterű végbélnyílásokra! Elegendő, hogy a körülöttetek rajzó csaknem gyógyíthatatlan nemi bajok óhatatlanul kimérik rátok a büntetést. Ostoba intézmények törvényhozói, szűk látókörű erkölcs kiagyalói! távozzatok tőlem, én pártatlan szellem vagyok. És ti, serdülő ifjak, avagy leányok inkább, magyarázatok meg nekem (de maradjatok tisztas távolságban, mert én sem tudok uralkodni a szenvedélyemen), miképpen és miért fogant bosszú a szívetekben a boldogtalan emberiség iránt, hogy ilyen töviskoszorúval öveztétek a derekát! Pirul a fiai viselkedése miatt (melyet én tisztetek!); hogy testeteket az első jöttmentnek eladjátok, a legbölcsebb gondolkodók elméjének is díszére válna, rendkívüli érzékenységetek pedig a nő ámulatán is túltesz. Természetetek emelkedet-

tebb vagy földhözragadtabb, mint embertársaitoké? Van-e hatodik érzéketek? Ne hazudjatok, azt mondjátok, amit gondoltok! Nem faggatni akarlak benneteket, hisz amióta csak finom és nagystílusú szellemetek figyelmes szemlélője vagyok, tudom, mihez tartsam magam. Áldjon meg titeket bal kezem, szenteljen meg a jobbom, végtelen szeretetem pártfogolt angyalai! Megcsókolom orcátokat, megcsókolom melleket, lány ajkammal végigcsókolom arányos, illatos testeteket. Miért nem árultátok el azonnal, hogy magasztos erkölcsi szépség kikristályosodása vagytok? Magamtól kellett fölfedeznem, milyen fölmérhetetlen kincset, szelíd szűzi tisztaságot rejt meggyötört szívetek. Rózsa- és vetiverfüzérrel ékes a ti mellek. Szét kellett húznom lábszáratokat, hogy megismerjelek titeket, s hogy a szám rátapadjon szemérmetek jelvényére. De (és ez föltétlenül megemlíteném) ne mulasszátok el mindennap meleg vízzel megmosni a nemi szervetetek, mert különben csillapíthatatlan ajkam repedéseiben óhatatlanul kicsírázna a lágyfekély. Ó, ha nem pokol volna a világegyetem, hanem egy mennyei óriásvégbélnyílás! nézzétek az altestem mozdulatát: igen, a hímvesszőm féktelenül behatolna vérző záróizmain át, és szétroncsolná a medencecsontjait! És akkor a balsors nem hordana egész futóhomokdombokat vakuló szemembe; fölfedezném azt a föld alatti helyet, ahol a szunnyadó igazság nyugszik, és iszamós ondóm folyamai így végre találnának egy óceánt, beleömlhetnek! De hisz most veszem észre, hogy olyan képzeletbeli rendre áhítozom, mely soha be nem teljesezhet? Ne foglalkozzunk efféle megalapozatlan hipotézisekkel! Addig is várom, hogy fölkeressen az, aki ég a vágytól, hogy megossza velem ágyamat; de vendégszeretetemnek szigorú föltétele van: nem lehet több tizenöt esztendősnél! Nehogy ő azt higgye, hogy én harmincéves vagyok; mit számít az évek száma! A kor nem csökkenti az érzelmek erejét, ugyan, dehogy; és bár a hajam már hófehér, ez nem az öregség műve; ellenkezőleg; tudjátok már az okát. Én nem szeretem a nőket! Sőt, a hermafroditákat se! Olyan lények kellenek nekem, akik hasonlítanak rám, kiknek homlokára kitörölhetetlen harsány jelekkel van fölírva az emberi nagyság! Bizonyosak vagytok benne, hogy a hosszúhajúak természete rokon az enyémmel? Én nem hiszem, és véleményemtől nem tágitok. Tengersós nyál csorog a számból, nem tudom, miért. Nyalja le valaki, hogy végre megszabaduljak tőle! Buzog... buzog egyre a nyál! Tudom, miért. Megfigyeltem, hogy ha vért iszom azoknak a torkából, akik az ágyamban fekszenek (tévesen vélnek vámpírnak, hiszen ez a sírjukból kikelő holtaknak neve, márpedig én élek), másnap kiakadom a vér egy részét; íme a bűzös nyál magyarázata. De hát mit tegyek, bűnben gyengült szerveim nem hajlandók teljesíteni az emésztés feladatát. Nehogy eláruljátok valakinek a titkot! Nem magam miatt mondom, a ti és a mások érdekét tartom szem előtt. Tartsa a kötelesség és az erény határai közt a titok varázsa azokat, akik az ismeretlen villamosságától delejezve kísértést éreznek, hogy kövessék a példám. Legyetek olyan jók, és nézzétek meg a szám (nincs időm mostan, hogy hosszabb udvariassági formulával éljek); első pillantásra megütödtök, hogy milyen különös felépítésű (nem kell tekervényes hasonlatokhoz folyamodnotok), de csak azért, mert csíkká szorítom össze ajkam szövetét, azt akarván elhíttetni, hogy rideg a természetem. De ti tudjátok, hogy homlokegyenest ellenkező a jellemem. De kár, hogy nem látom e tündéri lapokon keresztül olvasóm arcát! Ha még nincs túl a kamaszkoron, jöjjön közelebb! Szoríts magadhoz, és ne félj, hogy fájdalmat okozol; húzzuk csak szorosabbra izmaink kötelékét! Még, még! Érzem, hogy hiábavalóan erőlködöm; e sok tekintetben áthatolhatatlan papírlap nem csekély mértékben gátat vet teljes egyesülésünknek. Én mindig is könnyen lobbantam undok szerelemre, futó és piszkos szerelemre, a kollégiumok bágyadt ifjúsága és a gyárak halovány gyermekei iránt. A szavaim nem valami álom homályos képei, és sok-sok emlékszővevényt kellene fölfejtennem, ha az a kötelesség jutna osztályrészemül, hogy föltárjam előttetek azokat az eseményeket, melyek tanúságtételükkel megerősíthetnék állításom igaz voltát. Az emberi igazságszolgáltatás még sosem ért tetten, pedig az ügynökei kétségkívül ügyesek. Még gyilkoltam is (nemrégiben!), egy pederasztát öltem meg, mert nem szolgálta ki megfelelően a szenvedélyemet; a tetemét egy el-

hagyott kútba dobtam, és nincs perdöntő bizonyíték ellenem. Serdülő olvasóm! miért remegsz a félelemtől? Tán azt hiszed, veled is azt akarom tenni? Szerfölött igazságtalanul vélekednél... Igazad van: óvakodj tőlem, főképp ha szép vagy. A nemi szervem örökösen a duzzadt dermedés iszonyú látványát nyújtja; senki sem állíthatja (pedig hányan voltak a közelében!), hogy normális nyugalmi állapotban látta volna, még a cipőtisztító sem, aki pedig kést vágott belé pillanatnyi tébolyában. Az a háládatlan! Hetente kétszer váltok ruhát, mivelhogy nem elsősorban tisztaságra születtem. Ha másképpen cselekednék, az emberiség tagjai néhány nap alatt eltűnnének a hosszan tartó csatában. Bármilyen vidéken tartózkodom is, folyton zaklatnak jelenlétükkel, jönnek, és nyalják a talpamat. Vajon miféle hatalmuk van ondóceppjeimnek, hogy magukhoz vonzanak minden lényt, melynek szaglóiidege van? Jönnek az Amazonas partjáról, végiggyalogolnak a Gangesz öntözte völgyeken, otthagyják a sarki zuzmót, hogy bármilyen hosszú utazás árán is megkeressenek, s faggatják a mozdulatlan városokat, nem tűnt-e föl falaikon az a férfi, akinek szent spermája balzsamos illattal árasztja el a hegyeket, tavakat, fenyéreket, erdőket, sziklaszirteket és a végtelen tengereket. A kétségbeesésük, hogy nem találnak (megközelíthetetlen zugokban rejtőzöm, hogy szítsam tüzüket), a legsajnálatosabb cselekedetekre ragadtatja őket. Háromszázezres seregekben sorakoznak föl minden irányból, és az ágyúk dörgése előjátéku szolgál az ütközethez. A szárnyak olyan egyszerre lódulnak meg, mintha egyetlen harcos volna az egész. Falanxok alakulnak, és legott összeomlanak, nem kelnek föl soha többé. A rémült lovak szerteszaladnak. Ágyúgolyók szaggatják a földet, megannyi irgalmatlan meteor. Már vértenger borítja a csata mezejét, mikor jön az éj, és a néma hold felbukkan a felhőfoslányok között. A párapalástos kifli egy sok négyzetmérföldes hullarengeteg felé int az ujjával, és rám parancsol, hogy tűnődő töprengés alanyaként hányjam-vessem meg magamban egy pillanatra, milyen gyászos következményeket idézett elő szerinte az a megfeythetetlen varázstalizmán, melyet a Gondviselés adott nekem. Sajnos, hosszú-hosszú évszázadokra van még szükség, hogy az egész emberi faj beleessen fondorlatos kelepccémbe, és ott pusztuljon! Ezért használ fel egy ügyes, sose kérkedő szellem még afféle eszközöket is célja elérése végett, melyek első látásra éppen áthághatatlan akadálnak tűnnek. Értelmem szüntelenül eme hatalmas kérdésnek rugaszkodik, és ti vagytok rá a tanúk, hogy lehetetlen továbbra is azt a szerény tárgyat taglalnom, melynek keretein eleinte nem volt szándékom túllépni. Még egy szót... téli éjszaka volt. Miközben szél suhant a fenyőfák között, a sötétség leple alatt ajtót nyitott a Teremtő, és beengedett egy pederasztát.

6 Csönd legyen! halotti menet halad el mellettetek. Roggyantsátok meg iker térdkalácsotokat, és zenetek sírontúli éneket! (Ha szavaimat egyszerű felszólításnak ítéletek, nem pedig nem helyénvaló parancsnak, nagy bölcsességről tesztek tanúbizonyságot.) Lehet, hogy így cselekedvén rendkívüli módon felvidítjátok a halott lelkét, mely most egy gödörben fogja kipihenni az élet fáradalmait. Én bizonyos vagyok benne. Egyébként nem állítom, hogy a véleményetek nem térhet el némiképpen az enyémtől, de az a legfontosabb, hogy az embernek világos fogalmai legyenek az erkölcs alapjairól, vagyis abból az elvből kell kiindulnunk, mely előírja: ne akarj mást felebarátodnak, mint tenmagadnak. A hívők papja halad a menet élén, egyik kezével fehér zászlót emel a magasba, a béke jelképét, a másikkal pedig arany jelvényt, mely a férfi és a nő nemi szerveit ábrázolja, mintegy figyelmeztetésül, hogy ezek az érzéki testrészek általában (és nem pusztán átvitt értelemben) nagyon veszélyes eszközök azoknak a kezében, akik különböző és egymással ellentétes célok érdekében otrombán mesterkednek velük, ahelyett, hogy kellő ellenállást fejtenének ki ama közismert szenvedéllyel szemben, mely csaknem minden rossznak az okozója. A hátuljáról egy dús lófarok fityeg (úgy van odaerősítve, természetesen), söpri az út porát. Azt jelképezi, hogy vigyáznunk kell, nehogy viselkedésünkkel az állatok szintjére aljasuljunk. A koporsó ismeri az utat, jámborul halad a lelki vigaszt osztó férfiú lebegő palástja mögött. Az elhunyt rokonai és barátai, elhelyezkedé-

sük jeleiből ítélve, úgy döntöttek, hogy ők zárják a menetet. A menet, mely méltóságteljesen halad, akár a nyílt tengert szelő hajó, és nem tart a lékjelenségtől, hiszen mostanában a viharok és a zátonyok nem kevesebbel tüntetnek, mint érthető távollétükkel. A tücskök és a varangyok egypár lépéssel lemaradva követik a gyászszokadalmat; ők is tudván tudják, hogy szerény jelenlétük a temetésen (bárki legyen is a megboldogult) egy nap a javukra íratik. Halkan társalognak a maguk dallamos nyelvén (hadd adjak egy érdek nélküli tanácsot: ne legyetek olyan felfuvalkodottak, hogy azt higgyétek, csak ti vagytok birtokában annak az értékes adománynak, hogy hangot tudtok adni gondolataitoknak!), arról a személyről folyik a szó, kit gyakran láttak, amint a zöldellő réten futkározott, és teste verítékét aranyfövenyes tengeröblök kéklő habjaiban mosta le. Eleinte úgy látszott, az élet minden hátsó szándék nélkül mosolyog rá, pompás virágkoszorúval övezte a fejét; de mivel éles eszetek magától is rájön, vagy inkább kikövetkezteti, hogy szegény nem jutott túl a gyerekkor határán, nem szükséges - persze, csak ha nem merül fel olyan fejlemény, mely alaposan indokolná, hogy megmásítsam véleményemet -, nem szükséges folytatnom a bizonyító eljárás terjedelmes bevezetőjét. Tíz év. A szám megtévesztésig hasonlít a kéz ujjainak számára. Kevés és sok. A bennünket foglalkoztató esetben a ti igazságszeretetekre támaszkodom; mondjátok hát velem együtt, egy másodpercet se késlekedjünk tovább, hogy kevés! És ha rövid ideig eltöprengek azokon a sötét titkokon, melyek közepette egy emberi lény éppolyan könnyen eltűnik a földről, mint egy légy vagy egy szitakötő, és nem táplálhat reményt, hogy egyszer majd visszatér, azon kapom magam, hogy roppantul fájjalom, amiért valószínűleg nem élek olyan sokáig, hogy jól megmagyarázzam nektek azt, amit nekem magamnak nincs szándékomban megérteni. De mivel bebizonyított dolog, hogy valami rendkívüli véletlen folytán még nem vesztettem életemet ama ködbe vesző idő óta, amikor rettegve az előző mondatba fogtam, fejben kiszámolom, hogy nem volna haszontalan kimerítő vallomást tennem ehelyütt alapvető tehetetlenségemről, mely főleg, mint most is, e hatalmas és megközelíthetetlen kérdés kapcsán mutatja meg magát. Általánosságban szólva, figyelemre méltó a vonzódásunk az iránt, hogy keressük (majd kifejezzük) az egymástól homlokegyenest eltérő természetű jelenségekben rejlő hasonlatosságokat és különbözőségeket, holott választott tárgyaink néha a legkevésbé sem alkalmasak, látszólag, az effajta rokonszenvesen furcsa kombinációkra, és ha az író mégis örömet leli bennük, jutalmul elnyeri, hogy a stílusa a komoly bagoly képtelen és feledhetetlen tollazatával ékeskedhet az örökkévalóságig. Sodortassuk hát magunkat az árral! A királykánya szárnya, az arányokat tekintve, hosszabb, mint az egerészölyvé, és a röpte is sokkal könnyedebb: ennek megfelelően egész életét a levegőben tölti. Úgyszólván sose pihen, és mindennap hatalmas távolságokat tesz meg; és az örökös mozgás nem vadászgyakorlat, nem zsákmányüldözés, de még csak nem is felderítő repülés, mivel nem vadászik; úgy tűnik, hogy a repülés a természetes állapota, a legkedveltebb helyzete. Ámulni való, ahogyan repül. Hosszú keskeny szárnya mozdulatlanul látszik; a fark véli irányítani a haladást, és nem téved, folyton tevékenykedik. A kánya könnyedén fölcsap a magasba, aztán úgy süllyed, mint-ha ferde pályán siklana; inkább úszni látszik, mintsem repülni; gyorsítja, lassítja röptét, mozdulatlanul lebeg, akárha oda volna erősítve az ég egyazon pontjához, órákon át. Ha akkorára nyitjátok a szemeteket, mint a kemence szája, akkor se veszitek észre, hogy rezdülne a szárny. Mindenkinek van józan esze, hogy készségesen (ha nem is szívesen) elismerje, hogy első pillantásra a legkisebb összefüggést se látja a királykánya röptének szépsége és a gyermek arcának szépsége között, mely szelíden úszik a nyitott koporsó széle fölött, miként egy tavirózsa, mely átfúrja a víz felszínét; és éppen ez az a megbocsáthatatlan vétek, mely abból ered, hogy az emberek gögös tudatlanságot súroló megátalkodottságban leledzenek. A kihívó hasonlatom két végpontját összekötő fenséges nyugalomú láncolat már-már közhelyszerű, és a jelképei meglehetősen világosak, nagyon csodálkozom hát, és az értetlenségre nem találok más magyarázatot, csak azt, hogy vannak olyan durva lelkiületűek, akiket minden tárgy és

jelenség láttára ily mélységesen elítélendő közöny fog el. Mintha ugyan a mindennap látható dolgok nem volnának méltóak rá, hogy fölébresszék figyelmes ámulatunkat! A sírkert bejáratánál megtorpan a menet; az a szándéka, hogy nem megy tovább. A sírásó véget vet a sírásnak; a hasonló esetekben szokásos óvatossággal a gödörbe engedik a koporsót; néhány lapátnyi földet hánynak a jobb sorsra érdemes gyermek testére. A hívők papja néhány szót intéz a megilletődött hallgatósághoz, hogy tisztességes temetése legyen a halottnak, leginkább a gyászolók elméjében. Azt mondja, nagyon csodálkozik, hogy mennyi sok könnyet ontanak egy ilyen csekélység miatt. (Szó szerint idézem.) És hogy fél, nem is talál megfelelő szavakat arra, ami őszerinte vitathatatlan boldogság. Ha tudta volna, hogy a halál ennyire nem rokonszenves őseredeti egyszerűségében, le is mondott volna a megbízatásról, hogy ne növelje az elhunyt népes rokonságának és nagy baráti körének jogos fájdalmát; ámde egy titkos hang azt parancsolta neki, hogy nyújtson némi vigaszt a gyászolóknak, ha mással nem, hát legalább azzal, ha felcsillantja a reményt, hogy a megboldogult és az életben maradottak hamarosan találkoznak a mennyek országában. Maldoror nyargal ott: mintha a temetőfal felé tartana. Lova patája sűrű porfelhőt kavart, mely álkoronával övezi a gazda homlokát. Ti nem tudhatjátok e lovas nevét, de én, én tudom. Egyre közelebb ér; lassan láthatóvá válik platina arca, bár a szeméig eltakarja az a köpönyeg, melyet az olvasó nem tudott kitörölni emlékezetéből. A hívők nagyban szónokló papja hirtelen elfehéredik, mert a füle megismeri ama híres fehér paripának a zaklatott ütemű dobogását, mely még soha nem hagyta el a gazdáját. „Igen - fűzte tovább a szót -, teljes szívemből bízom abban a közeli találkozásban, és akkor bárki fölfoghatja, jobban, mint valaha, miként kell értelmezni a test és a lélek időleges elválását. Aki az árnyékvilágban keresi a boldogságot, ábrándban ringatja magát, melyet haladéktalanul el kell oszlatni.” A lódobogás egyre hangosabb lett, és amikor a lovas összerántva a látóhatár vonalát, sebesen, mint a forgószél, föltűnt a temetőkapu övezte látómezőben, a hívők papja még komorabban folytatta: „Úgy vélem, nem kétlitek, hogy ez itt, kit a kór arra ítelt, hogy életének csak a hajnalát lássa meg, és kit most fogadott be a sír, él, virul; ámde tudjátok meg, hogy az ott, akinek homályos alakját szilaj paripa ragadja el, és kire, mondom néktek, mihamarabb függesszétek tekinteteket, mert már csak egy pont a fenyéren, és nemsokára eltűnik, az ott, bár sokat élt, az egyetlen igazi halott.”

7 „Minden éjjel, midőn a tetőfokára hág az álom, egy öreg tarantula lassan elődugja a fejét abból a lyukból, mely ott van a padlón a szoba egyik szegletében. Feszülten figyel, rezdíti-e még rágóját bármi kinti nesz. Pók mivoltában nem tehet egyebet, ha ragyogó megszemélyesítésekkel akarja gazdagítani az irodalom kincsesládáját, mint hogy a neszezés figyelésének szentelje rágóját. Ha megbizonyosodott róla, hogy csönd honol a tájon, fészke mélyéről sorra kihúzza testének különböző részeit, még a töprengést se hívja segítségül, és kimért léptekkel elindul a fekvőhelyem felé. Figyelemre méltó dolog! én, ki megfutamítom az álmat és a lidérceket, egész testemben megbénulok, amikor szaténágyam ébenfa lábán fölfele mászik. Torkomra fonja lábait, és szívja a véreget a torával. Csak úgy! Hány, de hány litert ivott már meg abból a bíbor folyadékból (melynek jól tudjátok a nevét), amióta jobb ügyhöz méltó buzgalommal idomárkodik! Nem tudom, mit követhettem el ellene, hogy így bánik velem. Tán figyelmetlenségéből letörtem valamelyik lábát? Elraboltam a kicsinyét? E két, fenntartással fogadandó hipotézis nem állja ki a tüzetes vizsgálatot, még arra se érdemesek, hogy megvonjam miattuk a vállamat, vagy mosolyra húzzam a szám, bár nem szép dolog a csúfolódás. Vigyázz magadra, fekete tarantula; ha viselkedésedet nem menti cáfolhatatlan szillogizmus, halódó akaratom végső erőfeszítésével egy éjszaka fölriadok, megtöröm a varázst, mellyel mozdulatlanságban tartod a tagjaimat, és pépes galacsinná nyomlak az ujjcsontjaim közt. Igaz, úgy rémlik, engedélyeztem neked, hogy mellemen jártasd lábaidat, és följebb, az arcomat fedő bőrön is; következésképpen nincs jogom korlátozni a mozgásodat. Ó, ki tudja

kibogozni kusza emlékeimet? Jutalmul neki adom maradék véretem az utolsó csöppig: legalább félig megtöltene egy boroskupát.” Beszél, beszél, és közben vetkőzik. Fél lábbal az ágyra térdel, a másikkal a zafír parkettra nehezedik, hogy elrugaszkodjon, és egyszer csak vízszintes helyzetben találja magát. Elhatározta, hogy nem hunyja le a szemét, elszántan várja az ellenséget. De hát nem határoz-e mindig ugyanígy, és nem dönti-e le végzetes ígéretének érthetetlen emléke? Már egy szava sincs, gyötrődve beletörődik sorsába, mert őneki szent az eskü. Méltóságteljesen beburkolózik a selyem redőkbe, még a függöny arany bojtjait se köti össze, és hosszú fekete hajának göndör fürtjeivel befedve a bársonypárna szegélyét, kezével kitapogatja a torkán tátongó sebet, melyben olyan otthonosan viselkedik a tarantula, mintha a második fészke volna; és arcáról sugárzik az elégedettség. Abban reménykedik (reméljétek ti is vele!), hogy ezen az éjszakán lesz a hatalmas szívás utolsó felvonása, nincs mai vágya, csak az, hogy a hóhér végezzen végre vele: jöjjön az enyhet adó halál! Nézzétek azt az öreg tarantulát, mely lassan elődugja fejét abból a lyukból, mely ott van a padlón a szoba egyik szegletében! (Ez már nem elbeszélés.) Feszülten figyel, rezdíti-e még rágóját bármi nesz idekint. Fájdalom! a valóságba érkezünk a tarantulát illetően, és noha felkiáltójelet tehetnénk minden egyes mondat után, ez talán még nem elegendő ok rá, hogy ne tegyünk! A pók megbizonyosodott róla, hogy csönd honol a tájon; lám, fészke mélyéről sorra kihúzza testének különböző részeit, még a töprengést se hívja segítségül, és kimért léptekkel elindul a magányos férfi fekvőhelye felé. Egy pillanatra megáll, a tétovázás semeddig sem tart. Azt mondja magában, még nem jött el az ideje, hogy véget vessen a kínzásnak, előbb még föl kell tární az elítélt előtt örökös sanyargattatása meggyőző okait. Fölmászik az alvó füléhez. Ha okfejtésének egyetlen szavát sem akarjátok elszalasztani, tekintsetek el azoktól a másnemű foglalatosságoktól, melyek betöltik szellemetek előcsarnokát, és úgy háláljátok meg irántatok való figyelmességemet, hogy legalább a jelenlétetekkel tiszteljétek meg azokat a színpadi jeleneteket, melyeket én méltónak tartok rá, hogy élénk érdeklődést csiholjanak ki belőletek, hiszen mi gátolhatna meg benne, hogy megtartsam magamnak az elbeszélendő eseményeket? „Éledj, szerelmeses lángja tovatűnt napoknak, ébredj, póre csontváz! Ütött az óra, hogy megálljt parancsoljunk az igazságszolgáltatás kezének. Nem kell már sokáig várnod, megkapod a várva várt magyarázatot. Figyelsz a szavunkra, ugye? De ne izegj-mozogj; ma még delejes hatalmunkban vagy, bénult még az agyad: most utószor. Milyen hatással van képzeletedre Helsingör alakja? Elfelejtetted őt! És a büszke léptű Reginald, az ő vonásait belevésted hű agyadba? Nézd, ott rejtőzik a függöny redői közt; homlokod felé fordítja ajkát, de szólani nem mer hozzád, mert félénkebb nálam. Most elmesélem egyik ifjúkori élményedet, fel-frissítem az emlékezeted... Réges-rég történt, hogy a pók felnyitotta a hasát, két ifjú pattant ki belőle, kék ruhát viseltek, lángpallos volt a kezükben, odaálltak kétfelől az ágy mellé, mintha ezentúl őrizni akarnák az álom szentélyét. Emez itt, ki le nem veszi rólad a szemét, mert nagyon szeretett, ő volt az első kettőnk közül, akit megajándékoztál a szerelmeddel. Sokat gyötörted, ő szenvedett hirtelen természeted miatt. Váltig iparkodott, hogy ne lehessen rá panaszod, egy angyal erőfeszítése is hiábavaló lett volna. Egy nap megkérdezted tőle, van-e kedve fürödni menni veled a tengerre. Egyszerre lendültetek el, mint két hattyú, egy meredek sziklaszirtról. Kinyújtott karral, kézen fogva, pompás fejessel csobbantatok a víztömegbe. Néhány percig a víz alatt úsztatok. Messze a parttól bukkantatok fel újra, hajfürtjeitek összevegyültek, patakozott belőlük a sós folyadék. De vajon miféle rejtély történt a mélyben, hogy hosszú vércsik festi meg a hullámokat? Te tovább úsztál a felszínen, és azt színlelted, hogy nem veszed észre társad rohamos gyöngülését. Ő egyre lankadt, és te nem törődtél vele, erőteljes karcsapásokkal siklottál az elmosódó párás látóhatár felé. Nem akartad meghallani a sebesült jajkiáltásait. Reginald háromszor küldte utánad neved visszhangos szótagjait, és te három ízben is kéjes kiáltással válaszoltál. Messzebb volt a parttól, semhogy visszaúszhasson, és hiába követte vízbarázdás nyomodat, hogy utolérjen, és egy percre a válladon pihentethesse

a kezét. A fordított vadászat egy álló óra hosszat tartott, neki fogytán volt az ereje, te meg egyre jobban duzzadtál az erőtől. Már nem remélte, hogy elér, rövid imát rebegett, és az úrnak ajánlotta lelkét, a hátára fekvé ringatózott a hullámokon, látni lehetett, milyen hevesen ver a szíve a mellkasában, és várta, hogy jöjjön már a halál, ne kelljen tovább várnia. Ekkor már izmos tagjaid a messziségbe veszték, és egyre távolodtál, sebesen, miként a szabadjára engedett mérőőn. Egy bárka haladt arrafelé, kivetette hálóját a nyílt tengeren. A halászok hajótöröttnek hitték Reginaldot, és alélt testét a fedélzetre húzták. Egy sebre lettek figyelmesek a mellkas jobb oldalán; a tapasztalt tengerészek egyként azon a véleményen voltak, hogy nincs az a zátony vagy sziklamorzsalék, mely képes volna ily parányi s egyszersmind ilyen mély lyukat ütni. Csak valami hegyes fegyver, példának okáért vékony pengéjű tör sajátíthatja ki a jogot, hogy egy ilyen finom seb atyjának vallja magát. Ő sose volt hajlandó elmondani a habok zsigereibe való merülés különböző mozzanatait, a titkát megőrizte mind e percig. Könnyek csorognak most halovány orcáján, és az ágyneműre hullanak, az emlék olykor fájóbb, mint maga az eset. De én, én nem érzek könnyörületet: túl nagy tiszteletet mutatnék irántad. Szemed miért forog őrjöngve az üregében? Maradj már nyugton! Tudod, hogy nem moccanhatsz. Különbözik vége a történetnek. - Emeld föl újra pallosodat, Reginald, és ne feledkezz meg ilyen könnyen a bosszúról! Ki tudja? egy nap még visszajön, és szemrehányást tesz neked. - Később megfogamzott benned a lelkifurdalás, de nem lehetett valami hosszú életű; úgy határozta, hogy azzal váltod meg vétkeidet, hogy választasz egy másik barátot, megbecsülsz, és boldoggá teszed. S ezzel az engesztelő magatartással kitörölöd a múlt szégyenfoltjait, és azt a lényt, ki második áldozatod lett, elhalmozod szereteteddel, melyet Reginald hiába várt tőled. Hiú ábránd; a természet nem változik meg egyik napról a másikra, jelmed hű maradt önmagához. Én, Helsingör, csak megláttalak, és nem tudtalak többé feledni. Néhány percig néztük egymást, és te elmosolyodtál. Én becsuktam a szemem, mert természetfölötti lángot láttam a tiedben. Arra gondoltam, vajon nem valamely csillag felszínéről hullottál-e titokban közénk egy sűrű éjszaka leple alatt; mert ma már, hogy szükségtelen színlelni, bevallhatom, nem hasonlítottál az emberiség vadmalacaira, csillogó fénykoszorú övezte a homlokodat. Szerettem volna, ha meghitt szálak szövődnek köztünk, de szerény személyem nem mert közeledni hozzád különös nemességed döbbenetes újdonsága miatt, és vasmarkú rettenet ólálkodott köröttem. Miért is nem hallgattam az ösztönöm figyelmeztető szavára? Jogos balsejtelem. Észrevéve habozásomat, te elpirultál, és felém nyújtottad a kezedet. Én bátran a kezembe tettem a kezemet, és cselekedetem után erősebbnek éreztem magam; szellemed fuvallata megcsapott, és örökre belém hatolt. A hajunk lobogott, beszívtuk a gyöngé szellő lélegzetét, és néhány percig csak vitt a lábunk a dús pisztácia-cserjék, jázminok, gránátalmaifák, narancsfák között, és megrészegültünk a növények illatától. Vadkan csörtetett el mellettünk, súrolta ruhánk szegélyét, és amikor meglátott engem veled, könny szökött a szemébe: én nem értettem bánatát. Mire a nap leáldozott, egy sűrűn lakott város kapujához értünk. A székesegyházak kupolái, a minaretek sudarai és a paloták kilátótornyainak márványgömbjei, átszakítva a homályt, a mélykék égre vészték változatos körvonalukat. De te nem akartál ott megpihenni, bár tántorogtunk már a fáradságtól. Úgy osontunk a bástyafal tövében, mint az éjszakai sakálók; elkerültük a leselkedő őrszemeket, és a túloldali városkapun kijutva sikerült is eltávolodnunk az értelmes állatoknak ettől a hód-civilizáltságú ünnepélyes gyülekezetétől. A lámpáshordó fulgoralepke szárnyröpte, az avar ropogása s egy magányos farkas szagga üvöltése kísérté bizonytalan lépteink homályát az úttalan utakon. Mik vajon a valódi indítékaid, hogy messze elkerülted az emberkaptárakat? Ez a kérdés szorongatott; a lábam egyébként kezdte megtagadni a túl hosszú nyúlt szolgálatot. Végül egy sűrű erdő szélére értünk, a fákat kusza liánok, élősd növények, szörnyűséges tuskéjű kaktuszok kibogozhatatlan hálójá béklyózta össze. Megálltál egy nyírfa előtt. Azt mondtad, térdepeljek le, és készüljek a halálra; egy fertályórát adtál, hogy eltávozzam a

földről. Tüstént eszembe villantak alattomban rám vetett fürkész pillantásaid meg kapkodó, sanda mozdulataid hosszú futásunk alatt: mindez már olyan volt, mint egy nyitott könyv lapjai. Sejtésem nem csalt. Gyöngé voltam hozzá, hogy harcra keljek veled, a földre döntöttél, ahogy az orkán sodorja le a rezgő nyárfa levelét. Az egyik térdedet a mellkasomra tetted, a másikat szilárdan megvetetted a nedves fűvön, fél kezed satujába szorítottad a két csuklóm, és láttam, hogy a másik kezeddal egy kést húzol elő a derékszíjadra fűzött tokból. Alig-alig tudtam ellenállni, és lehunytam a szemem: egy gulya dobogását hozta felém a szél. A barmok, melyeket üzött, hajtott a pásztor botja és a harapós eb, egy mozdony gyorsaságával közeledtek. Rögtön rájöttél, hogy nincs veszteni való idő, attól féltél, hogy nem tudod bevégezni, amit akartál, mert a nem remélt segítség közeledése megkettőzte az izomerőm, s mert beláttad, hogy csak a fél karomat tudod lefogni, beérted vele, hogy az acélpenge gyors mozdulatával levágd a jobb kézfejem. A pontosan lemetszett testdarab a földre esett. Te elmenekültél, én pedig ott maradtam kábán a fájdalomtól. Most nem fogom neked apróra elbeszélni, hogyan sietett segítségemre a pásztor, sem azt, hogy milyen sokáig tartott gyógyulásom. Egy szó, mint száz, árulásod olyan csalódás volt nekem, hogy csak a halált kerestem. Ott voltam minden csatában, mellemet fölkináltam a kardnak és a golyónak. Dicsőséget szereztem a harcmezőn, vasból való műkezem úgy osztogatta a halált és a sebeket az ellenség soraiban, hogy még a legrettenthetetlenebb harcosok is félve emlegették a nevemet. Ám egy nap, amikor a szokásosnál is sokkal erősebben dörgött az ágyú, és a szétszórt svadronok úgy pörögtek a halálfürgetegben, mint megannyi szalmaszál, egy lovas merészen odaléptetett hozzám, hogy megvívjon velem a győzelem pálmájáért. A két sereg néma mozdulatlanúságba dermedt, minden szem ránk tekintett. Sokáig tusáztunk, sebektől borítva, beszakított sisakkal. Közös akarattal abbahagytuk a viadalt, hogy megpihenjünk, s újult erővel folytassuk azután. Kölcsönös hódolattal ellenfelünk iránt, mindketten felemeltük a sisakrostélyt; »Helsingör!...« »Reginald!...« - ez a két egyszerű szó egyszerre tört fel ziháló kebelünkből. Reginald, vigasztalhatatlan szomorúság reménytelenségébe zuhanva, akárcsak én, a hadak útjára lépett, és őt is megkímélték a golyók. Hát így kellett viszontlátnunk egymást! De a nevedet nem ejtettük ki a számon. Síríg tartó barátságot esküdtünk egymásnak; de az biztos, hogy nem affélét, amilyennek te voltál két ízben is a főszereplője! Egy arkangyal szállott le hozzánk az égből az Úr üzenetével, megparancsolta, hogy változzunk ketten egy pókká, és szívjuk minden éjjel a véredet, amíg csak nem jön újabb mennyei parancs, hogy megszenvetél már bűneidért. Csaknem tíz éven át kísértettük a fekhelyedet. Ma megszabadulsz gyötrelmeidről. Nem nekünk tetted azt a homályos ígéretet, melyről beszéltél, hanem bizony annak a Lénynek, ki erősebb tenálad: beláttad, hogy okosabb alávetni magad ennek a visszavonhatatlan végzésnek. Ébredj, Maldoror! A delejes bűvölet, mely több mint hétezer éven át bénította agy-gerincvelői idegedet, most elillant.” Fölébred, ahogy megparancsoltatott, és látja még, hogy két összeölelkező mennyei lény tűnik el az egekben. Nem próbál újra álomba merülni. Nehezen mozdítva tagjait, lassan kikászálódik az ágyból. Odalép a gótikus kandallóhoz, melengeti jéghideg bőrét a fellobbanó fahasábok hevénél. Egy szál ingben van. Körülnéz, hol a metszett vizesüveg, megnedvesíti kiszáradt szájpadrását. Kinyitja a zsalut. Az ablakdeszkára könyököl. Nézi a holdat, a hold rajongó sugárnyalábot önt a mellére, a kimondhatatlanul szelíd ezüstparányok úgy libegnek, mint a lepkék. Arra vár, hogy a hajnali szürkület új díszleteivel enyhét adjon, bármily csekélyet, földült szívének.

VÉGE AZ ÖTÖDIK ÉNEKNEK

HATODIK ÉNEK

1 Ti, kiknek irigylésre méltó nyugalma csak arra elég, hogy leplezze ábrázatok halványságát, ne higgyétek, hogy továbbra is (negyedik osztályos diák módjára tizennégy-tizenöt soros strófákba foglalt) bosszantó zengzeteket és harsány kokin-kínaityúk-kotkodácsolást fogok hallatni, melynél komikusabbat kigondolni se tudtok, még ha netán akarnátok is; no de leghelyesebb, ha tényekkel bizonyítjuk kijelentésüket. Ki merné állítani, hogy félreérthetetlen hiperboláimmal gyalázzán az embert, a Teremtőt és csekélységemet (mintegy szórakozásból), bevégeztem küldetésemet? Szó sincs róla: munkám java része még hátravan. Mostantól fogva a regény száalai mozgatják majd a három fent nevezett figurát: kevésbé lesz hát elvont az erő, amivel feltöltődnek. Az életkedv pompásan szétárad majd érrendszerük zuhatagában, és meglátjátok, milyen meglepetés lesz még nektek is, ha ott, ahol eleinte csak ködös bölcsélet-fogalmakat véltetek láthatni, most a hús-vér testet fedezitek föl, nyálkahártyástól, inastól, valamint azt a vezérelvet, mely megszabja a test fiziológiai működését. Szilaj étellel megáldott lények ők, karjukat összefonva, mellüket kidüllesztve, prózaian (mindazonáltal roppant lírai hatást keltve, ebben biztos vagyok) jelennek meg majd a színetek előtt, ott fognak modellt állni alig karnyújtásnyira tőletek, s a napsugarak, végigfutván a kéményeken és a tetőcserepeken, szikrát vetnek hőseink tapinthatóan e világi haján. Nem kiátkozottak többé (lényük szerint kacajra fakasztók), sem képzelt személyiségek, kik rosszul tették, hogy kijöttek alkotójuk agyvelejéből, és nem is magasan a mindennapi lét fölött lebegő lidércek. Egyébiránt ez költészetem javára válik. Lombos ütőeret és mellékvesét érinthetnek ujjaitok; no meg érzéseket! Amit az első öt énekben elmondtam, nem volt fölösleges, művem címlapmetszete, az építmény alapja, jövődő poétikám előzetes magyarázata volt: magamnak tartoztam vele, hogy - mielőtt fölkerekednék és elindulnék a képzelet országútján - az irodalom igazi hívei számára néhány vonással fölvázoljam annak a célnak a világos és pontos alaprajzát, melyet magam elé tűztem volt. Nos, amondó vagyok, hogy művem összefoglaló része most már hiánytalanul és kellőképpen ki van fejtve. Megtudtátok belőle, hogy arra vállalkoztam, hogy támadjam az embert és Teremtőjét. Egyelőre és egyszer s mindenkorra érétek be ennyivel! Úgy vélem, szószaporítás volna minden új megállapítás, mivel ugyanazt - az alaptételt - ismételné, ha bővebben kifejtve is, márpedig én még ma végezni fogok a levezetés első szakaszával is. A fenti megjegyzésekből kiviláglik abbeli szándékom, hogy haladéktalanul belevágjak az elemző részbe; mi sem bizonyítja jobban, mint hogy alig egy-két percre adtam hangot hő vágyamnak: bárcsak bőröm verejtékmirigyeibe lennétek zárva, meggyőződhetnétek róla, hogy igazat állítok. Tudom, nagyszámú bizonyítékkal kell alátámasztanom az érvelést, amelyet tételem magába foglal; nos, megvannak a bizonyítékaim, és jól tudjátok, hogy alapos ok nélkül senkit sem támadok. Torkom szakadtából nevetek, ha arra gondolok, hogy ti szememre vetitek, hogy keserű vádakát szórok az emberiségre, melybe magam is beletartozom (már ez a megjegyzés is engem igazol!), és a Gondviselésre: nem vonom vissza szavaimat; de ha elmondom, amit látok, minthogy kizárólag az igazságvágy vezérel, könnyűszerrel bizonyítom állításom megalapozottságát. Most összeecsapok egy kis regényt, harmincoldalas lesz, a későbbiekben is ehhez a terjedelemezhez tartom majd magam. Azt remélem, hogy egy szép napon valamely műfaj egyszeriben szentesíti elméleteimet, és azt hiszem, némi tétovázás után végre megtaláltam a végleges keretemet. A legjobb formát: a regényt! Lehet, hogy ennek a keverék előszónak az előadását mesterkéltnek tartja az olvasó, más-képpen szólva meglepődik, nem érti, mit is akarok elfogadtatni vele, csakhogy én most éppen azon voltam minden erőmmel, hogy olyan döbbenetet keltsek benne, amilyennek általában nem szokták alávetni azokat, akik könyvek és füzetek olvasásával mulatják az időt. Hát igen,

a legnagyobb jóakarattal se érhettem be kevesebbel: csak később, egypár regény megjelenése után fogjátok igazán megérteni ezt az előszót, a koromlepedékes arcú hitehagyó előszavát.

2 Ostobaságnak tartom, hogy mielőtt a tárgyra térek (gondolom, nem mindenki osztja a véleményemet, ha nem tévedek), feltétlenül szükséges, hogy egy nyitott tintatartót, valamint egypár nem-összerágott papírlapot helyezzek magam elé. Na de végre lehetővé válik, hogy a hatodik énekkel belefogjak ama tanulságos versfüzérbe, melynek megalkotására már régóta várok, szenvedélytől remegve. Drámai epizódok, kíméletlenül hasznosak! Hősünk rádöbrent, hogy sziklaüregekben időzvé, megközelíthetetlen helyeken keresvén menedéket, áthágta a logika törvényeit, és ördögi körbe keveredett. Mert embergyűlöletét dédelgethette ugyan a magánnyal és elvonultsággal, s pusztá passzivitása révén meghúzhatta birtoka szűkre szabott látóhatárát a csenevész bokrok, szederccserjék és vadszőlőtőkék között, de cselekvő kedve nem talált eleséget táplálni tévelyedett ösztöneinek minotaurusát. Ezért úgy határozott, hogy közelebb megy az emberi településekhez, meg volt győződve róla, hogy annyi sok szépen előkészített áldozat körében bőségesen kielégítheti majd különféle szenvedélyeit. Tudta, hogy a rendőrség, a civilizáció védőpajzsa, ádázul üldözi hosszú évek óta, s hogy ügynökök megkémek valóságos serege szimatol utána szüntelenül. De sose érték utol. Elképesztő ügyessége, mely utánozhatatlan eleganciával párosult, kijátszotta a sikereire méltán büszke rendőri fondorlatosságot és a legbölcsebb elmélkedésből származó parancsokat is. Rendkívüli képessége révén olyan alakokat tudott öltetni, hogy a legtapasztaltabb szem sem ismert rá. Micsoda pompás maszk- és jelmeztár! - mondom, ha a művész beszél belőlem. Csapnivaló maskara - ha az erkölcs oldaláról nézem. A kendőzésben már-már zseniális volt. Fölfigyeltetek, nemde, arra a furge mozgású szép kecses tücsökre? Nincs is több Párizs csatornáiban: Maldoror az! Ártó fluidumokkal delejezi a virágzó fővárosokat, olyan letargikus állapotba süllyeszti őket, hogy már nem képesek kellően vigyázni magukra. Állapotukat csak veszélyesebbé teszi, hogy nem is gyanakszanak. Ma Madridban van, holnap Szentpétervárott bukkan föl; tegnap még Pekingben volt. De hogy most éppen mely vidéket töltönek el rettenettel e költői Rocambole jeles tettei, azt már meg nem mondhatom, akármilyen csavaros eszem van. Lehet, hogy messzi tájon, hétszáz mérföldnyire jár az a lator; lehet, hogy itt settenkedik körülöttem. Nem könnyű az utolsó szálig elveszejteni az embereket, és vannak törvények is; de türelmesen kivárva az alkalmas pillanatot, egyenként ki lehet irtani ezeket a lelkes hangyákat. Hisz vajon születésemtől fogva, amidőn fajunk ősszüelőivel éltem, s még járatos sem voltam a kelepceállításban, ködbe vesző történelem előtti időkben, amidőn fortélyos átváltozások révén, koronként hódítva és vérfürdőt rendezve dúltam a földgolyót, testvérháborút szítottam a polgárok között, nem tapostam-e már el egyenként vagy tömegesen egész nemzedékeket? Nem nehéz elképzelni megszámlálhatatlan sokaságukat. A fényes múlt ragyogó jövőt ígér: meg fogja tartani ígéretét. Mondataim megfésülésére természetes módszert alkalmazok, visszahátrálok a vadakig, ők lesznek a mestereim. Egyszerű és méltóságteljes gentlemanek ők, szép ívű szájuk mindent megnemesít, ami elhagyja tetovált ajkukat. Íme, bebizonyítottam, hogy semmi sem nevetséges ezen a planétán. Fura, de fönséges, nagyszerű bolygó. Magamévá teszek egy stílust, melyet némelyek együgyűnek fognak tartani (holott nagyon is mély), s e stílus révén olyan gondolatokat tolmácsolok, melyek, fájdalom, talán nem is hatnak majd nagyszabásúnak. Így aztán, levetkezve a mindennapi társalkodás könnyed és cinikus hangnemét, elég óvatos lévén, hogy ne tegyek föl... már nem tudom, mit is akartam mondani, mert elfelejtettem a mondat elejét. De tudnotok kell, hogy a költészet mindenütt ott van, ahonnan távol marad a kacsaképű ember ostobán gunyoros mosolya. Most kifújom az orromat, mert taknyos, aztán pedig a kezem hathatós segítségével újra fölveszem a tollszárat, mely kiesett volt az ujjaim közül. Hogyan őrizhette meg rendíthetetlen közömbösségét a Carrousel-híd, amidőn meghallotta a zsák velőtrázó sikoltozását?

3 A Vivienne utca üzletei tündöklő kincseikkel kápráztatják a tekintetet. A mahagóniládikák és az aranyórák a gázegők fényében vakító sugárnyalábokat szórnak szerteszét a kirakat-üvegen át. Nyolcat üt a tőzsde órája, nincs még késő. Az utolsó kondulásra összerándul a fent említett utca, remegés járja át a Royale tértől egészen a Montmartre körútig. A járókelők megsziporázzák lépteiket, és gondolataikba merülve hazatérnek hajlékukba. Egy asszony elalél, az aszfaltra zuhan. Senki sem emeli föl: csak el onnan, el! Becsapódnak az ablaktáblák, a lakók fülükre húzzák takarójukat. Mintha a sárga halál ütötte volna fel a fejét. Miközben a város nagy része arra készül, hogy az éjszaka gyönyöreinek habjaiba vesse magát, a Vivienne utca valami rettenetbe dermed. Akár egy hült szerelmű szív, kihunyni látta életét. A jelenség híre hamarosan elterjed a lakosság más rétegeiben is, komor csend lebeg a dicső város felett. Hova tűntek a gázlámpák? Mivé lettek az örömlányok? Semmi... csak a sötétség és a magány! Egy törött lábú bagoly szárnyal nyílegyenesen az égen, elröpül a Madeleine fölött, tovább suhan a Trône tér felé, és így kiált: „Vész közelg!” Ha most e tájon, melyet tollam (ez a hú barát, cinkosom) rejtelmessé varázsolt, arra a pontra vetitek tekinteteket, ahol a Colbert utca a Vivienne utcába fut, egy személy körvonalát pillantjátok meg az utcakereszteződés derékszögében, könnyű léptekkel halad a körút felé. És ha jobban megközelítitek, vigyázva, hogy magatokra ne vonjátok a figyelmet, azt tapasztaljátok - milyen kellemes meglepetés! -, hogy ez a járókelő fiatal. Messziről javakorabeli férfinak látszott. A kor nem számít, ha egy komoly arc szellemi erejét akarjuk megbecsülni. Érték hozzá, hogy kiolvassam az életkort a homlok fiziognómiai jeleiből: négy hónapja múlt tizenhat éves. Szép, akár a ragadozó madarak karmainak behúzhatósága; vagy mint az izommozgások tétovasága a nyakszirttáj reddőinek sebében; vagy még inkább mint az olyan önműködő patkányfogó, melynek rugóját maga a csapdába esett rágcsáló húzza fel újra, és mely szalma alá rejtve is szüntelenül teszi a dolgát; és legfőképpen, mint a varrógép és az esernyő véletlen találkozása a boncasztalon. Mervyn, a szőke Anglia szülötte vívőleckén volt a mesterénél, és most tartán köpönyegébe burkolózva hazafelé tart a szüleihez. Fél kilenc van, és ő reméli, kilencre hazaér: nagy elbizakodottság tőle, hogy úgy tesz, mintha biztosan tudná, mit hoz a jövő. Végtére is megeshet, hogy útját állja valami előre nem látott akadály. És vajon az ilyesmi olyan ritka volna, hogy okvetlenül kivételnek kell tekintenie? Miért nem azt tartja rendellenesnek, hogy mindmostanáig megadatott neki, hogy ne ismerje a szorongást, és úgyszólván boldognak érezze magát? Csakugyan, milyen jogon feltételezi, hogy baj nélkül hazaér, mikor pedig követi valaki, és mint leendő zsákmányára les reá? (Gyatra bulváríró-mesterségbeli tudásra vallana, ha a megszorító kérdőmondatok nem kerültek volna az elé a mondat elé, amelyik után most teszek pontot.) Máris fölismertétek ama képzeletbeli hőst, ki egyéniségének présével már hosszú ideje roncsolja szerencsétlen elmém. Maldoror egyszer közel megy Mervynhez, hogy jól emlékeztetébe vesse az ifjú vonásait, másszor meg felsőtestét hátrafesztve úgy halad visszafelé, akár az ausztráliai bumeráng a röppályájának második szakaszában, vagy inkább mint egy pokoli masina. Tétova, nem tudja, mit kell tennie. De tévedtek, ha föltételezitek, hogy akár embrionális érzélem is mocorog a lelkiismeretében. Hirtelen más irányba fordul, eltávolodik; lelkifurdalás tört volna rá? De ádáz buzgalma újraéled megint, Mervyn nyomába ered. Mervyn nem érti, miért lüktet halántékán az ér, megsziporázza lépteit, félelem lesz úrrá rajta, és mint az olvasó, ő is hiába kutatja az okát. A javára kell írni, hogy buzgón iparkodik megfejtetni a rejtélyt. Miért nem fordul hátra? Mindent megértene. Hát gondolunk valaha is a legegyszerűbb lehetőségre, ha meg akarunk szüntetni valami aggasztó állapotot? Ha egy toprongyos kültelki csavargó jól teleszívja magát fehérborral, és Párizs valamelyik külvárosában kószálva észreveszi, hogy egy inas vén kandúr, apáink forradalmas korának tanúja, mélabúsan szemléli a sarokkő zugából a szunnyadó lapályra tűző holdsugarakat, sunyin odébb

oldalalog, int egy csámpás kutyának, és az eb odaront. A macskafajtákhoz tartozó nemes állat bátran szembenéz ellenfelével, s drágán adja az életét. Egy rongyszedő másnap vásárol egy kikészíthető macskabőrt. Miért nem menekült? Olyan könnyű lett volna. No de a minket mostan foglalkoztató esetben Mervyn azzal is bonyolítja a veszélyt, hogy semmit se sejt. Igaz, néha, nagy ritkán mintha egy villanásra megvilágosulna az elméje (nem bíbelődöm vele, hogy kimutassam, mi homályosítja el), de nem jöhet rá, hogy mi az igazság. Nem próféta ő, ezt igazán nem állítom, és nem is érez prófétai képességeket magában. A főútvonalra érve jobbra fordul, és végigmegy a Poissonière körúton és a Bonne-Nouvelle körúton. Aztán a külső Saint-Denis utcán halad, maga mögött hagyja a Strasbourg pályaudvar indulási oldalát, és mielőtt a Lafayette utcai kereszteződéshez érne, megáll egy magas kapuzat előtt. Az a véleményetek, hogy most kell befejezni az első strófát, hát jó, legyen, ezúttal alávetem magam óhajotoknak. Tudjátok-e, hogy ha arra a vaskarikára gondolok, melyet egy megszállott rejtett a kő alá, még a fejbőröm is lúdbőrös lesz?

II

4 Megragadja a rézfogantyút, és a modern palota kapuja elfordul a sarokvasán. Átvág a finom szemcséjű homokkal behintett udvaron, és fölmegegy nyolc lépcsőfokon. Kétoldalt egy-egy szobor, mintha az előkelő villát őriznék; nem állják el az útját. Az, aki mindent megtagadott, apát, anyát, Istent, szerelmet, eszményt, csak hogy önmaga töltse be minden gondolatát, őrizkedett tőle, hogy ne kövesse az előtte haladót. Láta, hogy egy karneol burkolatú tágas földszinti szalonba lép. A család ifjú sarja egy pamlagra hanyatlik, és a felindulástól szólni sem tud. Az anyja, földet seprő uszályos ruhában, ott buzgólkodik körülötte, átöleli. Az öccsei a pamlag köré gyűlnek, nehéz a szívük; nem ismerik kellően az életet, hogy pontos képet alkothassanak a lejátszódó jelenetről. Most az apa fölemeli a sétatálcáját, és tiszteletet parancsoló tekintetét végighordozza a jelenlevőkön. Tenyerét a fotel karfájának feszíti, elhagyja megszokott helyét, és bár elgyöngítették az évek, aggódva elsőszülöttjének mozdulatlan testéhez lép. Idegen nyelven szólal meg, és a többiek áhítatos tisztelettel lesik minden szavát: „Ki hozta ilyen állapotba a fiút? Jelentékeny mennyiségű iszap lefolyik még a ködlepte Temzén, mire teljesen elhagy az erőm. Úgy tetszik, az ember életét nemigen védik törvények e barátságtalan vidéken. Bárcsak tudnám, ki a tettes, bizony megismerkedne karom erejével! Igaz, visszavonultan élek, távol tengeri csatáktól, de nem marja még rozsdá sorhajókapitányi kardomat, mely ott függ a falon. Különb is, könnyen megélesíthető. Nyugodj meg, Mervyn, parancsot adok a szolgálóimnak, hogy kutassák föl a gazfickó nyomát, csak kerüljön a kezembe, magam küldöm a másvilágra. Távozz, asszony, húzd meg magad a sarokban; ellágyulok a szemedtől, és helyesen tennéd, ha elzárnád könnymirigyeid csatornáját. Fiam, könyörgök, térj magadhoz, ismerj családodra; az apád szól tehozzád!” Az anya félrevonul, és hitvesi engedelmességből könyvet vesz a kezébe, igyekszik nyugalmat erőltetni magára, holott veszélyben van méhének gyümölcse. „Gyerekek, menjetek, játszadozzatok egy kicsit a parkban, és vigyázzatok, nehogy a tóba essetek, ahogy az úszkáló hattyúkat nézitek!...” A fivérek egy szót se szólnak, ernyedten csüng a karjuk; kerek lapos sapkájukat a karolinai lappantyú szárnyából kitépett toll díszíti, bársony térdnadrágot viselnek, harisnyájuk piros selyemből való; most megfogják egymás kezét, és elhagyják a szalont, ügyelve, hogy csak lábujjhegygel érintsék az ében padozatot. Biztosra veszem, hogy nem fognak játszadozni, nagy komolyan sétálnak majd a platánfasorban. Érettebbek a koruknál. Örülhetnek neki. „...Karomban ringatlak, és hiába minden gondoskodás, nem hallod a rimánkodásomat. Föl akarsz ülni? Átfogom a térdedet. De nem... visszahanyatlik.” - „Kedves jó uram, ha megengeded rabszolgádnak, idehozom a

lakosztályomból a fenyőbalzsamos üvegcsémet, melyet magam is gyakorta használok, ha színházból hazajövet a halántékom migréntől sajog, vagy ha valamely, az őseink dicső tetteit megörökítő brit évkönyvben följegyzett megindító történet révedező elmémet a zsongító unalom tűzeglápjába taszítja.” - „Asszony, nem adtam meg neked a szót, nincs jogod beszélni. Egybekelésünk napja óta soha semmi nem felhőzte be frigyünket. Jó hitves vagy, s nem adtál okot rá, hogy szemrehányással illesselek; és viszont. Hozz hát egy fenyőbalzsamos üvegcsét a lakosztályodból! Tudom, hogy van a szublótod fiókjában, nem is kell mondanod. Szaporán menj föl a csigalépcső grádicsain, és elégedett orcával jöjj vissza hozzám!” Ámde az érzékeny lelkű londoni hölgy épp csak a lépcsőre teszi a lábát (nem szalad olyan fürgén, mint egy alsóbb osztálybeli személy), egyik komornája máris lefelé jön az első emeletről, az arca veritékes és bíborpiros, s kezében ott a kristályüvegcsé, mely az élet vizét tartalmazza tán. A kisasszony kecsesen meghajolva nyújtja át az üveget, és az anya méltóságteljes léptekkel vonul gyöngédségének egyedüli tárgya, a bojtokkal díszített pamlag felé. A sorhajókapitány büszkén, de kegyesen átveszi az üvegcsét hitvese kezéből. Selyemkendőre önti a balzsamot, és a haránt összegöngyölt indiai kelmét Mervyn feje köré tekerik. Repülőst szagoltatnak vele, ő megmozdítja a karját. Megindul a vérkeringése, és egy Fülöp-szigeteki kakadu, mely az ablakmélyedésben gubbasztott, vígan rikácsolni kezd. „Ki az?... Ne állja utamat!... Hol vagyok? Sír fogadta be ólmos tagjaimat? Ó, be puha a koporsó!... Itt van-e mellemen az anyám arcképét rejtő medalion? Vissza, gonosztevő, te csapzott üstökű! Nem ért utol, csak a köpönyegem egyik szárnyát tépte le. Oldjátok le a láncot a szelindekek nyakáról, mert lehet, hogy ma éjjel egy jellegzetes arcú tolvaj tör be a házukba, míg mi az álom vizein evezünk. Apám, anyám, megismerlek titeket, és köszönöm gondoskodásotokat. Hívjátok ide a fivéreimet! Vettem nekik cukros mandulát, és szeretném megcsókolni őket.” Szólt, és mély kábulatba zuhant. Az íziben kihívott orvos a kezét dörzsöli, és azt mondja: „Túl van a krízisen. Minden rendben. A fiuk holnap frissen fog ébredni. Most mindenki tüstént térjen nyugovóra, azt javallom, egyedül akarok maradni a beteggel, míg el nem jó a hajnal, és dalra nem fakad a fülemüle.” Maldoror az ajtó mögött rejtőzködött, hallott hát minden szót. Most már ismeri a palota lakóinak természetét, és ennek megfelelően fog cselekedni. Tudja, hol lakik Mervyn, és neki ez elég. Följegyezte a noteszába az utca nevét meg a házszámot. Ez a legfontosabb. Most már biztos, hogy nem felejtí el. Észrevétlenül végigúson az udvar szélén, mint a hiéna. Ügyesen fölmászik a kerítésre, egy pillanatra fennakad a vaskarókon, lendületet vesz, már lenn is van a járdán. Farkasléptekkel távolodik. „Gonosztevőnek nézett - kiált fel -, félkegyelmű ez a fiú! Szeretnék találni egy embert, egyetlenegy embert, ki nem osztja a vádat, mellyel a beteg illetett. Dehogyan téptem én le a köpönyege egyik szárnyát! Félálombeli hallucináció, melynek forrása a félelem. Nem az volt a szándékom, hogy még ma a hatalmamba kerítsem, későbbi terveim vannak ezzel a félénk ifjúval.” Vegyének utatokat a hattyúk tava felé; később majd elárulom nektek, miért van egy hollófekete a csapatban, és miért kelt a teste, mely egy tarisznyarak rothadó hullájával koronázott üllőt hordoz, jogos gyanakvást vízi társai körében.

III

5 Mervyn a szobájában van, levelet kapott. Vajon ki ír neki? Zavarában köszönetet sem mondott a postásnak. Fekete szegélyes boríték, sietős írás. Megmutassa-e apjának a levelet? És ha a feladó határozottan tiltja? Félelem szorongatja, ablakot nyit, hogy beszippantsa a légillatát; a napsugarak szivárványszín csillámai visszaverődnek a metszett tükrökről és a damasztfüggönyökről. A levelet odahajítja domborított bőrrel bevont tanulóasztalára az összevissza heverő aranymetszésű könyvek és gyöngyházborítású albumok közé. Fölnyitja a zongorája fedelét, hosszú vékony ujjai végigfutnak az elefántcsont billentyűkön. A sárga-

rézből való húrok nem zendülnek meg. A közvetett figyelmeztetés rábírja, hogy újból kézbe vegye a levelet, de a velinpapír elhúzódik, mintha megsértette volna a címzett tétovázása. A cselfogás sikerült; kíváncsisága felcsigázva, Mervyn felbontja a finomított rongydarabot. Mindmostanáig csak a saját kézírását ismerte. „Fiatalember, érdeklődöm a sorsa iránt; boldoggá akarom tenni. Társamul fogadom, és hosszú utazásokat fogunk tenni az óceániai szigetvilágban. Mervyn, tudod, hogy szeretlek, fölösleges is bizonyítanom. Meg fogsz ajándékozni barátságoddal, biztosra veszem. Ha majd jobban megismeresz, örülni fogsz, hogy belém vetted bizalmadat. Megóvlak a veszélyektől, melyekbe tapasztalatlanságod sodorna. A fivéred leszek, jó tanácsokkal halmozlak el. Bővebb magyarázat végett légy holnapután reggel ötkor a Carrousel-hídon! Ha még nem lennék ott, várj meg; de remélem, idejében odaérek. Te se késs! Egy angol nem szalasztja el az alkalmat, hogy világosan lásson ügyeiben. Üdvözöllek, fiatal barátom. A közeli viszontlátásra! Senkinek se mutasd meg a leveletem!” - Három csillag aláírás helyett - kiált föl Mervyn - és egy vérfolt a lap alján! - Könny patakzik a különös mondatokra, melyeket csak úgy falt a szemével, és melyek új és határozatlan horizontok végtelen távlatait nyitják meg elméjének. Úgy érzi, csak most, hogy elolvasta a levél utolsó szavát is, hogy az apja egy kicsit szigorú, az anyja meg túltúlt méltóságteljes. Arra is talál okot (hogy milyet, az nem jutott tudomásomra, következőleg tolmácsolni sem tudom az olvasónak), hogy úgy gondolja: a fivérei sem kedvére valók. Az ingébe rejtje a levelet. A tanárai fölfigyeltek rá, hogy aznap más volt, mint máskor; a szeme módfelett elkomorult, és az elmélyült töprengés fátyla borult a szemüregtájára. Minden tanára pirult attól való félelmében, hogy nem képes a tanítványa szellemi magaslatába emelkedni, pedig a diák, életében először, nem írta meg a házi feladatát, és nem is tanult. Este összegyűlt a család a régi arcképekkel ékes ebédlőben. Mervyn megcsodálja az ízletes húsok meg illatozó gyümölcsök alatt roskadozó tálakat, de nem nyúl az ételhez; mélytűzű kristálytisza rajnai bor és rubinvörösen habzó pezsgő csordul a karcsú ólomkristály poharakba, de ő egy pillantásra se méltatja. Az asztalra könyököl, és elmerül gondolataiba, akár egy alvajáró. A tengeri tajtéktól cserzett arcú sorhajókapitány a hitvese füléhez hajol: „Elsőszülött fiunk megváltozott, amióta az a rohama volt; amúgy is hajlamos volt a képtelen gondolatokra, de ma a szokásosnál is álmodozóbb. Hej, én egészen más voltam az ő korában! Tégy úgy, mintha semmit se vennél észre! Ugyancsak elkelne most valami hathatós segítség, akár anyagi, akár szellemi természetű. Mervyn, te már ízlelgeted a természetrajzi meg az utazásokról szóló könyveket, nos, én most fölolvassok neked valamit, ami tetszeni fog. Nyissátok ki jól a fületeket; mindenkinek hasznára lesz, elsősorban énnekem. És ti is, gyermekek, ha kellő figyelmet szenteltek szavaimnak, megtanulhatjátok, hogyan kell hajlékonyá tenni az elbeszélésmódokat, és kifinomul a hallástok a szépíró stílusárnyalatai iránt.” Mintha ugyan ez a rakás aranyos lurkó megérthette volna a retorika finomságait! Nem is mond egyebet a sorhajókapitány, csak int, az egyik fivér az atyai könyvtárba siet, és máris jön vissza, hóna alatt egy kötettel. Eközben a tányérok és az ezüstmű lekerültek az asztalról, és az apa kézbe veszi a könyvet. Az utazások fölviillanyozó szavára Mervyn fölemeli a fejét, és megpróbál kiszabadulni nem odavaló gondolatai közül. A sorhajókapitány találomra felüti a könyvet, és érces hangja bizonyítja, hogy - csakúgy, mint diadalmas ifjúsága idején - változatlanul képes úrrá lenni dühöngő embereken és viharokon. Még javában tart az elbeszélés, de Mervyn újra a könyökére dől, képtelen tovább hallgatni a megcsócsált frázisok és a síkos szabvány-metaforák megfontolt áradását. Szól az apa: „Ez nem érdekli, olvassunk valami mást! Olvass, asszony; neked talán sikerül elhessenteni a fiunkat emésztő bánatot.” Az anya már felhagyott minden reménnyel, de azért ő is könyvet ragad, és szoprán hangja dallamosan cseng a méhében fogant ifjú fülében. De alig egy-két mondat után végképp elcsügged, és kérés nélkül abbahagyja az irodalmi mű tolmácsolását. Szól az elsőszülött: „Megyek, lefekszem.” Nem is mond egyebet, visszavonul, mereven lesütött szeméből ridegség árad. Az eb gyászosan felvonít, mert természetellenesnek

találja ezt a viselkedést, a szél meg be-befurakszik az ablak hosszanti hasadéka, és meglibbenti a bronzlámpa lángját, melyet két halvány rózsaszín kristálybura véd. Az anya a homlokára tapasztja a kezét, az apa az égre emeli szemét. A gyerekek megdöbbenve néznek az öreg tengerészre. Mervyn becsukja maga mögött a szobája ajtaját, kétszer ráfordítja a kulcsot. A tolla gyorsan fut a papíron: „Délben kaptam meg a levelét, bocsásson meg, hogy megvárakoztattam a válasszal! Nincs szerencsém személyesen ismerni önt, és haboztam, írjak-e. Ámde, lévén, hogy az udvariatlanság nem honos a mi házunkban, úgy döntöttem, tollat fogok, és forrón megköszönöm önnek, amiért érdeklődéssel viseltetik egy ismeretlen iránt. Isten őrizzen tőle, hogy ne mutassam ki, milyen hálás vagyok az ön megtisztelő rokonszenvéért! Ismerem hibáimat, és nem vagyok büszke rájuk. Ám amennyire illendő dolog elfogadni egy idős személy barátságát, nem kevésbé helyénvaló az sem, ha tudatjuk vele, hogy nem egyforma a természetünk. Hiszen ön valószínűleg idősebb nálam, mivel fiatalembernek szólít; mindazonáltal kétségeim vannak az ön kora felől: miképpen lehet összeegyeztetni hűvös következtetéseit és a belőlük áradó szenvedélyt? Nyilvánvaló, hogy nem hagyom el születésem helyét avégből, hogy önnel tartsak távoli tájakra, ez csak úgy volna lehetséges, ha elébb szüleimtől megkapnám rá a várva várt engedélyt. De mivel ön meghagyta nekem, hogy őrizzem meg a titkot (a szó legnyomatékosabb értelmében), mely körülveszi ezt a homályos szellemű ügyet, én habozás nélkül engedelmeskedem az ön kétségbevonhatatlan bölcsességének. A jelek szerint önt nem tölténé el örömmel, ha a titok napvilágra kerülne. És mert ön azt óhajtja, hogy legyek bizalommal ön iránt (kívánsága visszhangra talált, megvallom kész örömmel), kérem, legyen kegyes ön is ugyanolyan bizalmat vetni belém, és ne higgye, hogy olyan távol állna tőlem az ön elképzelése, hogy ne lennék ott holnapután reggel a megadott időpontban késedelem nélkül a találkozón. Majd átmászom a parkot övező falon, mivel a rácsos kapu még zárva van olyankor, így senki sem fogja észrevenni, hogy elhagyom a házat. Őszintén szólva mindent megtennék önért, hisz az ön megmagyarázhatatlan ragaszkodása egyetlen szempillantás alatt föltárult előttem, és kivált ámulatba ejtett, hogy a jóságnak olyan bizonyítékaival kápráztatott el, amelyekre a legkevésbé számítottam. De csak mert nem ismertem önt. Most már ismerem. Ne felejtse el ígéretét, hogy ott lesz a Carrousel-hídon. Mindennél erősebb bennem a bizonyosság, hogy ha semmi nem jön közbe, találkozom önnel, megfoghatom a kezét, remélve, hogy nem lesz alkalmatlan önnek, ha ekként, ilyen tiszteletteljesen meghitt bizalommal nyilváníthatja ki érzelmét az a fiatalember, ki tegnap még a szemérmesség oltárán áldozott. Hisz miért is ne volna megvallható a meghitt bizalom erős és forró barátság esetén, ha megfontolt az elhatározás vágya, és meggyőződésből fakad? És mindent összevetve, mi rossz van benne, mondja meg, ha holnapután, midőn ötöt üt az óra, akár esőben is, csak úgy, futólag, búcsút mondok önnek? Uraságod nyilván értékelni fogja, milyen tapintatosan fogalmazok; őrizkedem tőle, hogy egy ilyen könnyen elkallódó papírlapon elmélyedjek a részletekben. Az ön címe a lap alján valóságos rébusz. Majdnem egy fertályóra volt szükségem, hogy megfejtsem. Azt hiszem, helyesen tette, hogy mikroszkopikus betűkkel írta. Követve az ön példáját, magam sem írom alá: olyan szertelen időket élünk, hogy meg se lepődhetnénk az esetleges következményeken. Kíváncsi volnék, hogyan tudta meg, hol lakom, halott termék, visszataszító sírkamrák közt dermedten begubózva. Hogy is mondjam el? Ha önre gondolok, zihál a mellem, rázkódik, akár egy széthulló birodalom; az ön szeretetének árnyéka mosolyt derenget, amely talán csak káprázat, oly bizonytalan, és nem látszik belőle egyéb, csak tekergőző pikkelyek. Az ön kezében vagyok, félre hát zabolátlan érzelmeimmel, e vadonatúj márványlapokkal, melyeket még nem érintett meg a halál. Várjuk ki türelemmel a hajnalpír első sugarait, és addig is, míg az ön dögvészes karjának förtelmes ölelésébe vethetem magam, engedje meg, hogy alázattal a lába elé boruljak.” Befejezván az írást, Mervyn a postára vitte a bűnös levelet, majd nyugovóra tért. Ne higgyétek, hogy őrangyala a segítségére siet! A halfarok csak három napig fog röpdösni, de fájdalom, a

gerenda azért csak megégettetik, és egy hengerkúp alakú lövedék átlukasztja a rinocérosz bőrét, hiába védelmezi a koldus és a hóleány. A koronás bolond tehát igazat mond a tizennégy tör hűségét illetően.

IV

6 Azon kapom magam, hogy csak egy szemem van, az is a homlokom közepén. Ó, előcsarnokok faburkolatába metszett ezüstitükrök, milyen sok szolgálatot tettek nekem fényvisszaverő képességetek révén! Amióta az az angóramacska a hátamra ugrott és egy álló óra hosszát vájta a falcsontdudoromat, mint a koponyalékelő fűrész a koponyát, amiért megfőztem a kicsinyeit egy alkohollal töltött üstben, szüntelen a kínok nyilait lödözöm magamra. Ma már, sebeim tudatában, melyeket különféle körülmények között szereztem, részint születésem végzete révén, részint önnön hibámból, erkölcsi bukásom várható következményeinek nyomasztó súlya alatt (egynéhány beteljesedett, de ki látja előre a többit?), érzéketlenül szemlélve ama természetes vagy szerzett rémségeket, melyekkel ékes e sorok írójának izomhüvelye és agyveleje, kedvtelve mérem végig kettős valómat... és úgy látom, szép vagyok. Szép, mint a férfi nemi szervének az a fejlődési rendellenessége, hogy a húgycső nem a makk közepén nyílik, hanem a makk alsó felén vagy a mögötte levő húgycsőrészen vagy a kettéosztott herezacskó területén; vagy mint a pulykakakas felső csőrakávája fölött lévő kúp alakú húskelet, melyet meglehetősen mély harántredők barázdálnak; vagy inkább mint az alábbi igazság: „A zenei hangsor és hangnemek harmonikus láncolatának rendszere nem állandó természeti törvényeken alapszik, ellenkezőleg, olyan esztétikai elvek következménye, amelyek együtt változtak az emberiség fejlődésével, és a jövőben is változni fognak”; de leginkább mint egy páncéltornyokkal ellátott vértess hadivitorlás. Igen, kitarok állításom pontossága mellett. Büszke vagyok rá, hogy nem ringatom magam hiú reményekben, és a hazugságból sem volna semmi hasznom; így hát habozás nélkül elhihetitek, amit mondtam. Hiszen mi végett is keltenék borzadályt önmagamban a tudatomban fogant dicshimnuszok hallatára? Semmit sem irigylek a Teremtőtől, csak ne akadályozza meg, hogy sorsom folyama diadalmas bűnök mind magasabb szirtjei között zubogjon! Mert különben kihívó tekintetemet a homloka magasába emelve a tudtára adom, hogy nem egyetlen ura a világegyetemnek, hogy a dolgok természetének mélyebb ismeretében gyökerező jelenségek sokasága szól az ellentétes vélemény mellett, és feltétlen érvénnyel cáfolja, hogy életképes volna az egységes hatalom. Mert ládd, ketten vagyunk, és farkasszemmel nézünk egymással... és jól tudod, hogy összeszorított szám nem egy ízben megfújta már a győzelmi harsonát. Isten veled, dicső harcos; lelkierőd, mellyel a csapást fogadod, legbőszebb ellenfeledben is tiszteletet ébreszt; ámde Maldoror nemsokára újra rád talál, és megvív veled a zsákmányért, melynek neve Mervyn. Ekképpen válik valóra a kakas jóslata: már a lámpaoszlop belsejében feltárult előtte a jövő. Vajha a tarisznyarák utolérné a zárándokok menetét, és néhány szóval elmondhatná nekik, mit mesélt a clignancourt-i rongyszedő!

V

7 A Palais-Royal kertjébe belépett a Rivoli utca felől egy férfiszemély, odament az egyik padhoz, mely ott van mindjárt a medencétől balra, leült. A haja kócos volt, és a ruhája jól szemléltette a hosszan tartó nélkülözés anyagpusztító hatását. A férfi lyukat vájt a talajba egy hegyes fadarabbal, és a tenyerébe földet merített. Ezt a táplálékot a szájához emelte, de ki is köpte haladéktalanul. Felállt, és fejét a padnak döntve a magasba lendítette a lábát. De mivel

ez a kötél táncosi testhelyzet ellentmondott a nehézkes törvényének, mely megszabja a test súlypontját, a férfi visszapottyant a deszkára, a karja ernyedten csüngött, a sipkája az orrán, a lába a kavicsos talajt döngölte. Sokáig így maradt, ilyen ingatag és egyre nyugtalanítóbb testhelyzetben. A középső, északi bejáratnál a kávéháznak helyet adó körönd közelében hősünk támasztja a rácsot. Tekintete végigpásztázza a téglalap-tér felszínét, egyetlen nézőpontot sem hagy ki. A vizsgálatot befejezván a szeme ismét a kiinduló helyzetbe kerül, és a kert közepén egy férfit pillant meg, ki kalimpáló tornamutatványokat végez egy padon, s miközben váltig iparkodik, hogy visszanyerje egyensúlyát, az erő és ügyesség csodáit műveli. De mit ér az igaz ügy szolgálatába állított legjobb akarát is az elmezavar ellenében? Odamegy a bolondhoz, jóindulatúan segít neki, hogy visszaállítsa természetes helyzetébe emberi méltóságát, kezet nyújt, és leül mellé a padra. Észreveszi, hogy a téboly csupán időszakos, már túl van a rohamon; beszélgető társa értelmesen válaszol a kérdéseire. Szükséges-e beszámolnunk a szavairól? Helyesen tesszük-e, ha szentségtörő sietséggel találomra felütjük az emberi nyomorúság fóliánsát? Semmi nem ilyen épületes. Ha megtörtént eseménnyel nem szolgálhatnánk az olvasónak, hát képzelet szülte elbeszéléseket szivattyúznék az agyába. De a beteg, ugye, nem a saját mulattatására lett beteg; és beszámolójának őszintesége erős szövetségre lép az olvasó hiszékenységgel. „Apám ácsmester volt, a Verrerie utcában lakott... Nyerje el méltó büntetését a három Százszorszép haláláért, és a kanári csőre vájja örökkön-örökké szemidegdúcait! Rászokott a mértéktelen italozásra, s ha végigjárva a söntéseket, részegen hazatért, őrjöngött dühében, tört, zúzott, nem nézte, mi kerül a keze közé. De aztán a barátai a lelkére beszéltek, és ő megváltozott, hallgatag lett. Senkit sem túrt meg maga mellett, még anyánkat se. Nem tudott megbékülni a gondolattal, hogy a kötelesség parancsára nem viselkedhet úgy, ahogyan jólesik neki. Vettem egy zöld hátú kanárit a három húgomnak; a három húgomnak vettem a kanárit. Kalitkába tették, s a kalitkát fölakasztották egy szögre az ajtó fölé. A járókelők megálltak, hallgatták, hogyan énekel a kismadár, ámultak, milyen kecsesen libben, megcsodálták testének harmóniáját. Apám több ízben megparancsolta, hogy tüntessük el a kalitkát és ami benne van, a fejébe vette, hogy a kanári csúfolja őt, amikor csokorba fűzi neki trillázó művészetének tüneményes kavatináit. Le akarta akasztani a kalitkát, de úgy elvakította a düh, hogy a lába lecsúszott a székről. Vállalkozásának eredményeként egy kicsit lehorzsolódott a bőr a térdén. Néhány percig forgáccsal nyomkodta a duzzadt sebet, aztán legyűrte a nadrágszárát, szemöldökét összevonva most már óvatosabban lépett föl a székre, a hóna alá vette a kalitkát, és behúzódott a műhely legtávolabbi zugába. Az egész család sírva könyörgött neki (nagyon a szívünkhöz nőtt az a madár, olyan volt nekünk, mint a ház védőszelleme), de ő megvasalt cipősarkával összetiporta a fűzfá kalitkát, és közben egy gyalut forgatva a feje fölött, távol tartotta a jelenlévőket. Csodával határos módon, a kanári nem múlt ki azonnal, a vérszenyeyzte tollpamat még élt. Az ácsmester hátat fordított, becsapta maga után az ajtót. Anyám és én mindent megtettünk, hogy visszatartsuk a madárka elillanni akaró életét; a végét járta, szárnyának szapora rángása mintegy a görcsös haláltusa végső szakaszának képe volt. Ezidőközben a három Százszorszép, megbizonyosodván felőle, hogy nincs remény, szép egyetértésben kézen fogta egymást, s félretaszajtván egy zsírosbödönt, az eleven fűzér bekuporodott a lépcső alá, a kutyánk háza mellé. Anyám tovább próbálkozott, tenyerében tartotta, leheletével melengette a kanárit. Én eszeveszetten rohagáltam a szobákban, nekiütöttem a bútoroknak, szerszámoknak. Időnként valamelyik húgom kidugta a fejét, hogy érdeklődjék a szerencsétlen madárka sorsa iránt, aztán szomorúan visszabújt a lépcső alá. A szuka kijött a házából, és mintha fölfogta volna, mily hatalmas a mi veszteségünk, a három Százszorszép ruháját nyalogatta: meddő vigasz. A kanárinak már csupán másodpercei voltak hátra. Az egyik húgom (ezúttal a legkisebbik) kidugta a fejét a gyérülő fény gyöngye világába. Láta, hogy anyám elsápad, a madár pedig idegrendszer-működésének utolsó jeleként fölveti a fejét, majd visszahull anyám ujjai közé, és örökre elernyed. Megvitte a hírt a

húgainak. Nem hallattak jajszót, még sóhaj sem hagyta el ajkukat. Csönd volt a műhelyben. Csak a kalitka darabjai reccsentek, roppantak meg időnként; a fűzfavesszők ruganyosságának következtében a szerkezet részben visszanyerte eredeti alakját. A három Százszorszép egyetlen könnycseppet sem hullatott, és orcájuk éppolyan hamvas és pirospozsgás volt, mint annak előtte... csak épp meg se moccantak. Aztán bevonszolták magukat a kutyaházba, ledőltek egymás mellé a szalmára, a szuka pedig, hadmozdulatuk tétlen tanúja, döbbenet nézte, mit csinálnak. Anyám hívogatta őket, néma csönd volt a felelet. Nyilván úgy kimerültek az átélt izgalomtól, hogy elnyomta őket az álom. Anyám tüvé tette értük az egész lakást, de nem bukkant rájuk. Akkor hagyta, hogy a szuka odaráncigálja a kutyaházhoz. Lehajolt, és benézett a nyíláson. Következtetésem szerint, és leszámítva az anyai aggódás egészségtelen túlzásait, a látvány, amely a szeme elé tárult, lehangoló lehetett. Gyertyát gyújtottam, és odatartottam neki; ily módon egyetlen részlet sem maradt rejtve előtte. Visszahúzta szalmaszálakkal borított fejét a korai sírból, és így szólt: »Meghalt a három virágszál.« Nem tudtuk a testüket kiszabadítani, mert - ne felejtse el! - elszakíthatatlanul összefogóztak, bementem hát a műhelybe egy kalapácsért, hogy szétverjem a kutyahajlékot. Tüstént neki- veselkedtem a rombolásnak, és a járókelők, ha volt egy szemernyi képzelőerejük, azt hitték, hogy ugyancsak bőviben van munka minálunk. Anyám a múlhatatlanul szükséges időt sem tudta kivárni, belevájta-törte körmét a deszkalapokba. Végre megvoltunk a fordított kiszabadítási művelettel, a szétrepesztett kutyaház elemeire hullott, és a romok közül, miután nagy nehezen elválasztottuk őket egymástól, egyenként kiemeltük az ácsmester leányait. Anyám elbujdosott. Apámmal soha többé nem találkoztam. Rólam azt mondják, hogy bolond vagyok, a könyörületesség alamizsnáin élek. Csak azt tudom, hogy a kanári nem énekel többé.” A hallgató undorító elméletének újabb bizonyítékát látja a vallomásban. Mintha ugyan egyetlen hajdani iszákos bűne az egész emberiségre visszahullna! Mindenesetre e paradox gondolatot igyekszik az elméjébe vésni, de azért a komor élmény fontos tanulságait se tudja kirekeszteni vele. Tettetett együttérzéssel vigasztalja a bolondot, tulajdon zsebkendőjével törli le a könnyeit. Vendéglőbe megy vele, az asztalához ülteti. Elviszi egy divatos úriszabóhoz, és úgy felruhazza védencét, akár egy herceget. Bekopogtat a Saint-Honoré utca egyik előkelő házának portáján, és a bolondot beköltözteti egy harmadik emeleti fényes lakosztályba. A gazember rátukmálja a pénzeszacskóját, majd kihozza az éjjeliedényt az ágy alól, és Aghone fejére teszi: „Megkoronázlak, emberi értelem királya - kiáltja előre megfontolt fellengzős pátozzsal -, hívj, és én melletted termék, kincseskamráм nyitva előtted, testestül-lelkestül a tied vagyok. Éjszakára helyezd megszokott helyére az alabástrom koronát, használatát senki sem tilthatja meg neked, de nappal, mihelyt a hajnal első sugara megvilágítja a városokat, tedd vissza a fejedre hatalmad eme szimbólumát! A három Százszorszép életre kel bennem, és melleleg anyád helyett anyád leszek.” És akkor a bolond hátrált egypár lépést, mintegy lidérces álomban; aztán boldogság ömlött el az arcvonásain, és alázatosan letérdelt pártfogója elé. Méregként hatolt a hála a koronás bolond szívébe. Szólni akart, de a nyelve nem engedelmeskedett. Mélyen meghajol, és elnyúlik a földön. A bronzajkú férfi eltávozik. Mi volt a célja? Az, hogy megingathatatlan barátot szerezzen, ki van olyan együgyű, hogy minden parancsának eleget tegyen. A véletlen a kezére játszott, jobb segítőt keresve sem találhatott. Annak a férfinak, aki ott feküdt a padon, olyan élményben volt része ifjúkorában, hogy azóta nem tudja megkülönböztetni a jót a rossztól. Aghone-ra van szüksége, senki másra.

VI

8 A Mindenható a földre küldte egyik arkangyalát, mentse meg az ifjút a biztos haláltól. Majd maga lesz kénytelen leszállni. De hát nem tartunk még elbeszélésünknek annál a részénél, és

úgy érzem, be kell csuknom a szám, hiszen nem mondhatok el egyszerre mindent: az összes hatásos fogásnak megvan a maga helye, ott, ahol nem gubancolja össze költött elbeszélésem fonalát. Hogy meg ne ismerjék, az arkangyal egy vikunya nagyságú tarisznyarak alakját öltötte fel. A nyílt tengeren egy sziklazátonyban várta a dagály kedvező pillanatát, amikor majd végrehajtja a partraszállás műveletét. A jáspisajkú ember a fővenypart egyik buckája mögül kémlelte az állatot, botot tartott a kezében. Kinek lett volna kedve olvasni e két lény gondolataiban? A tarisznyarak nem titkolta, hogy nehéz küldetést kell teljesítenie: „Hogyan is járhatnék sikerrel - kiáltott föl, miközben egyre nagyobb hullámok csapkodták ideiglenes menedékét -, hiszen már az én rettenthetetlen uram is nemegyszer hiába próbálta rajta az erejét! Én csupán korlátozott szubsztancia vagyok, órára meg azt se tudni, honnan jön, és merre tart. Nevének hallatára reszket az angyalok serege, és odafönn, ahonnan jövök, azt mondják, hogy még a Sátán, a Sátán, a testet öltött gonosz sem olyan iszonyú, mint ő.” A másik így gondolkodott (s gyalázkodása a kék égboltig hatolt): „Nagyon tapasztalatlannak látszik, gyorsan ellátom a baját. Kétségkívül a mennyekből szállt alá, az küldte, ki maga nem mer lejönni. Majd elválik, ha a tettekre kerül a sor, hogy csakugyan olyan zordon-e, amilyennek mutatja magát; nem a föld-barack lakója; báva és kósza tekintete elárulja szeráfi eredetét.” A tarisznyarak már egy ideje a part egy bizonyos szakaszát fürkészte, most megpillantotta hősünket (mire az felegyenesedett, megmutatta herkulesi termetét), és az alább következő szavakat intézte hozzá: „Tégy le a harcról, add meg magad! Aki küldött, mindkettőnknek fölötte áll, az a küldetésem, hogy vásra verjelek, és lehetetlenné tegyem, hogy elméddel cimboráló két végtagod mozogjon. Elrendeltetett, hogy kést, gyilkot ezentúl nem forgathat a kezéd; a te érdeked és a mások érdeke egyként így kívánja. Élve vagy halva, magammal viszlek; az a parancsom, hogy élve fogjalak el. Ne kényszeríts rá, hogy éljek a rám ruházott hatalommal! Tapintatosan teszem majd a dolgom, te meg ne tanúsíts ellenállást! Ekként tüstént látom majd, és szívem öröme gyúl, hogy immár a bűnbánat útján haladsz.” Hallván ezt a dörgedelmet, mely magán viselte a komikum letörölhetetlen bélyegét, hősünk alig tudta megállni, hogy cserzett arcának kemény vonásai nevetésbe ne ránduljanak. De gondolom, nem fog közmeglepetést kelteni, ha elárulom, hogy a végén mégis kirobbant belőle a kacaj. Nem tudta visszatartani. Nem rosszindulatból nevetett! Szerette volna ő elkerülni a tarisznyarak szemrehányásait. Mit meg nem próbált, hogy elűzze a derűt! Hányszor össze nem szorította az ajkát, hogy ne legyen az a látszat, mintha sérteni akarná meghökkent beszélgető társát! Fájdalom, természete szerint az emberiséghez tartozott, és úgy nevetett, akár egy birkanyáj. Végre abbahagyta. Ideje volt! Majdnem megfulladt. A szél ezt a választ vitte a sziklazátony arkangyalának: „Ha az urad nem csigákat meg rákocskákat küld hozzám, hogy elintézzék az ő ügyeit, és méltóztatik személyesen tárgyalni velem, akkor majd bizonyára találunk megoldást, hiszen én valóban alábbvaló vagyok nála, mint olyan helyesen jegyezted meg az imént. Addig azonban a kiegyezés eszméje nem látszik időszerűnek, s eredménye csakis gyászos lehet. Távol álljon tőlem, hogy kétségbe vonjam, hogy minden szavad megfontolásra méltó, és mivel fölöslegesen fárasztanánk csak magunkat, ha továbbra is három kilométerre küldözgetnénk a hangunk, amondó vagyok, hogy bölcsen tennéd, ha elhagynád bevehetetlen erődd, és a szárazföldre úsznál: itt majd kényelmesen megvitatjuk, milyen feltételekkel teszem le a fegyvert, végtére a megadás - ha elkerülhetetlen is - szomorú jövőt tartogat nekem.” Az arkangyal, ki nem számított ilyen jóindulatra, egy kicsit kijebb dugta fejét a sziklahasadékból, és így felelt: „Ó, Maldoror, hát felvirradt végre a nap, midőn förtelmes ösztöneid kihunyni látják tarthatatlan gögöd lángját, mely örök kárhozatba taszít! És én, én vihetek hírt a kerubok seregének dicséretes változásodról; boldogok lesznek, hogy visszatérsz a kebelükbe. Jól tudod, nem felejtetted el, hogy volt idő, midőn te voltál az első közöttünk. A neved szájról szájra röppent, egymás közt most is csak rólad beszélünk. Gyere hát, köss békét örökre régi uraddal; úgy fogad majd, mint egy tékozló fiút, és szemet fog

hunyni fölötte, hogy a szívedben felhalmozódott bűnök sokasága olyan hatalmas, akár az indiánok jávorszarvasagancsokból emelt hegye.” Szól, és egész testével kiemelkedik a sötét nyílásból. Ott áll ragyogva a szikla tetején, akár egy pap, aki eltévedt báránykát térít vissza a nyájba. Mindjárt a vízbe veti magát, hogy kiússzon a feloldozotthoz. Ám a zafirajkú ember álnokul kelepcébe csalta. Botja zúgva röpül ki a kezéből, végigkacsázik a hullámokon, és fejen találja a jótevő arkangyalt. A rák halálos sebbel hull a vízbe. A dagály a fövenyre sodorja a lebegő tetemet. A dagályra várt, hogy könnyebben kijusson a szirtről a partra. Nos, jött a dagály; dalolva ringatta, s lágyan lefektette a homokba: hát miért nem örvendezik a rák? Még mire vágynak? Maldoror pedig lehajol, és karjába kapja a hullámverés szeszélye folytán összeforrt két barátot, a tarisznyarák hulláját és a gyilkos botot. „Ügyességem még a régi - kiált föl -, csak arra vár, hogy megmutatkozhasson; szemem éles, és a karom se vesztett erejéből.” Az elillant életű állatra néz. Riad, a kiontott vér még visszahull reá. Hova rejtse az arkangyalt? De közben az jár a fejében, hogy vajon csakugyan rögtön meghalt-e. Egy üllőt meg egy hullát vesz a hátára; elindul egy tavacska felé, melyet valóságos falként vesz körül a szittyó sűrű szövevénye. Előbb kalapáccsal akart felszerelkedni, de a kalapács túl könnyű szerszám, hanem ezzel a nehezebb tárggyal, ha a tetem életjelt adna, lefektetné a földre, és ízzé-porrá zúzná. Igazán nincs híján szilaj erőnek a karja; nem emiatt fő a feje. Közeledik a tóhoz, és látja, hogy hatyúk úszkálnak rajta. Ez biztos búvóhely lesz, gondolja; átváltozik hatyúvá, és továbbra se rakva le terhét, elvegyül a többi madarak között. Azt hinné az ember, hogy idáig már nem ér el a Gondviselés keze; most halljatok csodát, és ki-ki vonja le a tanulságot! A hollófekete jövevény háromszor úszta körül a patyolatfehér lúdfélék csapatát, s harmadjára is megőrizte megkülönböztető színét, mely egy széntömbhöz tette hasonlatossá. Mert az igazságosztó Isten úgy rendelte, hogy Maldoror fondorlata még a hatyúkat se tévebbe meg. Nagyon feltűnő volt a tó közepén, és a többiek elhúzódtak szégyenteljes tollazatától, egyetlen madár sem közeledett hozzá. Akkor a tavacska legtávolabbi öblébe siklott, ott bókoltatta íves nyakát, magányosan az ég lakói közt, miként magányos volt az emberek között is. Így készült a Vendôme téri hihetetlen eseményre!

VII

9 Az aranyhajú kalóz megkapta Mervyn választát. Megtudta a különös levélből, milyen viharok dúlják az ifjú elméjét, ki csupán önnön gyöngé sugalmára hagyatkozott. Helyesebben tette volna, ha beszél a szüleivel, mielőtt viszonozza az idegen barátságát. Nem válik javára, hogy öntudatlanul főszerepet vállal ebben a gyanús históriában. De hát, végtére is, úgy kell neki! A megadott időpontban Mervyn elhagyja otthonát, nemsokára kiér a Sébastopol körútra. A túlparton, a Saint-Michel kútnál jobbra fordul, a Grands-Augustins rakpartra, továbbmegy a Conti rakparton, és éppen mikor a Malaquais rakpartra ér, észreveszi, hogy átellenben a Louvre rakparton egy ember halad vele párhuzamosan, egy zsák van a hóna alatt, és szemlátomást őt, Mervynt nézi vizsla tekintettel. A hajnali köd már eloszlott. A két gyalogos egyszerre ér a Carrousel-hídra. Sose találkoztak, mégis megismerik egymást. Fölöttébb megható volt látni a két embert: elválasztja őket a koruk, ám lelküket összeforrasztja érzelmeik heve. Legalábbis így vélekedtek volna azok, kiket megállásra késztetett volna a látvány, melyet még egy matematikus elme is megindítósnak ítélné. Mervyn azon elmélkedett könnyáztatva arccal, hogy úgyszólván az élet kapujában megadatott neki, hogy találkozzon egy olyan férfival, ki megvédi őt a jövő sorscsapásaitól. Biztosra vehetitek, hogy a másik egy szót se szólt. Hanem ezt cselekedte: széthajtogatta a zsákot, kinyitotta a zsák száját, és megragadva az ifjút a nyakánál fogva, belegyömöszölte a vászonburokba. A zsebkendőjével meg bekötötte a

zsáknak azt a végét, ahol a száj volt. De mert Mervyn sikoltózott, meglendítette a zsákot, akár egy fehérműs batyut, és jó néhányszor odacsapta a híd korlátjához. Akkor a halálba menő, tapasztalva, hogy recsennek-roppannak a csontjai, elhallgatott. Micsoda jelenet! hol az a regényíró, ki ilyet kitalál? Arra szekerezett egy mészáros, a húsok tetején üldögélt. Odafut hozzá egy ember, kéri, hogy álljon meg, és azt mondja: „Egy kutya van ebben a zsákban, rühös, üsse agyon minél hamarább!” A megszólított előzékenyen bólint. Az meg, aki a kérést intézte hozzá, egy kicsit távolabb észrevesz egy rongyos ruhájú kolduslányt. Hát nincs határa a vakmerőségnek és istentelenségnek? Alamizsnát ad neki! Mondjátok, akarjátok-e hogy egy pár órával később elkalauzoljalak benneteket egy távoli vágóhíd kapujához? Megérkezett a mészáros, és a földre hajtva egy nagy csomagot, így szólt a társaihoz: „Gyorsan üssük agyon ezt a rühös kutyát!” Négyen vannak, mindegyik megmarkolja a maga taglóját. De haboztak, mert a zsák ide-oda vetette magát. „Miféle érzés kerít hatalmába?” - kiáltott fel az egyik, és a karja lehanyatlott. „Ez a kutya olyan fájdalmasan nyüszít, akár egy kisgyerek - szólt a másik -, mintha csak tudná, milyen sors vár rá.” „Mind így tesz - mondta a harmadik -, még ha nem betegek is, mint ez itten, ha a gazdájuk csak néhány napig távol van a háztól, úgy vonítanak, hogy komolyan mondom, alig lehet elviselni.” „Megálljatok!... megálljatok! - kiáltott a negyedik, mielőtt a karok egyszerre a magasba emelkedtek volna, hogy ezúttal már lesújtsanak. - Megálljatok, én mondom, itt valami nem egészen világos. Honnan tudjátok, hogy kutya van a zsákban? Meg akarok bizonyosodni felőle.” És hiába csúfolták a társai, kibogozta a csomagot, és sorra kisedte belőle Mervyn tagjait. Az meg majdnem megfulladt már gyötrelmes testhelyzetében. Amikor meglátta a napvilágot, elájult. Néhány perccel később kétségbevonhatatlan életjelt adott. Szólt a megmentő: „Tanuljátok meg, hogy a mi munkánkban is ésszel kell élni. Kis híján megtapasztaltátok, mire vezet, ha megsértjük ezt a szabályt.” A mészárosok szétszaladtak. Mervyn nehéz szívvel és baljós előérzetektől gyötörve hazatér, és bezárkózik a szobájába. Kell-e szaporítanom ennek a strófának a szavait? Ki ne rosszallná a benne foglalt cselekedeteket? Várjuk ki a végét, hogy annál szigorúbb legyen az ítéletünk! Közeleg a végkifejlet, és az efféle elbeszélésben, melyet szenvedély, bárminemű szenvedély feszít, az érzelmek minden akadályt legyőzve kitörnek, szükségtelen hát festékescsészében felhígítani négyszáz semmitmondó oldal gumilakkját. Ha valamit fél tucat strófában el lehet mondani, annyiban kell elmondani, aztán egy szót se többet!

VIII

10 Ahhoz, hogy egy dajkamese velejét előállítsuk, nemcsak az szükségeltetik, hogy némi ostobaságot lepárolva, egyre nagyobb dózissal tompítsuk az olvasó elméjét, még hozzá oly módon, hogy - hála a fáradtság csallhatatlan törvényének - szellemi képességei egész életére megbénuljanak; az is kell még, hogy bűvös fluidummal leleményesen a mozgásképtelenség delejes állapotába hozzuk, vagyis hogy rámeredő szemünktől természetellenesen elhomályosuljon a szeme. Azt akarom ezzel mondani (nem a világos beszéd kedvéért, hanem hogy kifejtsem mélyreható harmóniájával izgató, egyszersmind ingerlő eszmém), egyszóval azt akarom mondani: nem hiszem, hogy ezt a kitűzött célt elérendő olyan költészetet kellene kiagyalni, mely letér a természet kitaposott ösvényeiről, és melynek ártó lehelete az abszolút igazságokat is felborítja; csak hogy efféle eredményt (mely, ha jól meggondoljuk, az esztétika szabályainak is megfelel) nem olyan könnyű fölmutatni, mint gondolná az ember. Következésképp, minden erőmmel azon leszek, hogy elérjem. Azt akarom, hogy ha a halál megálljt parancsol vállam két hihetetlenül ösztövére karjának, mely arra szolgál, hogy széttűzza siralmas irodalmi gipszem, a gyászba borult olvasó így szólhasson magában: „Nem lehet

elvitatni tőle, jól meghülyített. Mit elérhetett volna még, ha nem ragadja el a halál! Nem ismertem hozzá fogható hipnotizőrt!” Ezt a néhány megindító szót fogják márványsíromra vésni, örvendezhetnek majd a maneseim! - Folytatom. Halfarok fickándozott egy mélyedésben, egy félretaposott csizma oldalán. Talán bizony természetes, hogy így töprengjen az ember: „Hol a hal? Csak a fickándozó farkot látom.” És ha már közvetve kivallottuk, hogy a halat nem láttuk, tartozunk vele az igazságnak, hogy kijelentsük: nem is volt ott a hal. A homokba vájt gödör fenekén néhány vízcseppet hagyott az eső. A félretaposott csizmáról az a vélemény alakult ki egyesekben, hogy szándékosan hagyta ott valaki. A tarisznyarak az isteni hatalom kegyelme folytán életre kelt elbomlott atomjaiból. Kihúzta a halfarkot a mélyedésből, és megígérte neki, hogy visszaköti elvesztett testére, ha jelenti a Teremtőnek, hogy meghatalmazottja nem tudott úrrá lenni a maldorori tenger dühöngő hullámain. Kölcsönadott neki két albatrosz-szárnyat, és a halfarok a magasba emelkedett. Csakhogy egyenesen a hitehagyott hajléka felé repült, hogy elmesélje, mi történt, és elárulja a tarisznyarakot. A tarisznyarak kitalálta, milyen tervet forral a besúgó, és egy mérgezett nyílvevesszővel átfúrta a halfarkot, még mielőtt letelt volna a harmadik nap. A besúgó torkából gyöngé kiáltás tört föl, azzal ki is lehelte a lelkét, a földre zuhant. Akkor egy kastély sok évszázados tetőgerendája teljes magasságában fölágaskodott, megpördült a tengelye körül, és harsány hangon bosszúért kiáltott. Ám a Mindenható rinocérosz alakját öltve a tudomására hozta, hogy a halfarok megérdemelte a halált. A gerenda lehiggadt, visszatért a kúriába, újra vízszintes helyzetbe ereszkedett, és szólította a megriasztott pókokat: semmi se változott, szőjék tovább hálóikat a sarkain. A kénajkú ember megtudta, mi történt gyöngé szövetségesével, utasította hát a koronás bolondot, égesse hamuvá a gerendát. Aghone teljesítette a szigorú parancsot. „Ön úgy véli, ütött az óra - kiáltott -, ezért kiástam a vaskarikát a kő alól, és ennek a kötélnek az egyik végére kötöttem. Tessék, itt a csomag.” És átnyújtott egy hatvan méter hosszú, felgombolyított vastag kötelet. Gazdája megkérdezte, mi van a tizennégy törrel. Azt felelte, hogy hűek maradtak, és ha kell, mindenre készek. A fegyenc bólintott elégedettsége jeléül. Meglepődött, sőt nyugtalan lett, amikor Aghone hozzáfűzte, hogy látta, amint egy kakas kettéhasított a csőrével egy lámpaoszlopot, aztán jól szemügyre vette mindkét darab belsejét, és hevesen csapkodva a szárnyával, így kiáltott: „Nem olyan hosszú az út a Paix utcától a Panthéonig, mint hinné az ember. Nemsokára meglesz rá a siralmas bizonyíték!” A tarisznyarak felpattant egy tüzes paripára, és nyargalt a sziklazátonyhoz, mely menedéket adott neki földreszállásának első napján, és mely látta, amikor az a tetovált kar elhajította a botot. Zarándokmenet haladt éppen a mártírhál szentelte hely felé. A tarisznyarak remélte, hogy utoléri őket, és sikerül gyors segítséget kapnia; nagy szüksége volt rá, hiszen tudta, milyen cselt szőnek ellene. Fagyos némaságomból néhány sorral alább majd meglátjátok, hogy nem érte utol a zarándokokat, így hát nem mondhatta el nekik, miről számolt be neki a rongyszedő egy épülő ház állványzata mögött aznap, amikor a hajnali harmattól még nedvesen fénylő Carrousel-híd borzadva tapasztalta, hogy gondolatainak láthatára koncentrikus körökben szertefut, szétmállad, mert a korai órán egy zsák-ikozaéder döngeti ütemesen a kőkorlátját. A rák nem fogja föleleveníteni ezt az epizódot, nem fog együttérzést kelteni, és a zarándokok jól teszik, ha nem táplálnak hiú reményt... Gyűrjétek le lustaságotokat, engedjétek szabad folyást jóindulatoznak, kövessetek hát, és ne veszítsétek szem elől az éjjeliedény-koronás bolondot; bottal a kezében azt a személyt hajtja maga előtt, kit bajosan ismernétek meg, ha nem gondoskodnék a tájékoztatásokról, és nem emlékeztetném a fületeket a szóra, mely úgy hangzik: Mervyn! Hogy megváltozott! Hátrakötözött kézzel botorkál, akárha vérpadra menne, holott semmi gaztett nem terheli. A Vendôme tér elkerített közepére érnek. Az erős oszlop párkányzatán egy férfi támaszkodik a körbefutó, négyszegletes mellvédnek, és több mint ötven méter magasból kötelet hajít Aghone lába elé. Gyakorlat teszi a mestert, de mondhatom, Aghone-nak nem volt szüksége hosszú időre, hogy a kötelet Mervyn lábára kösse. A rinocérosz

megtudta, mi készül. Lihegve, izzadtan ért a Castiglione utca sarkára. Még az se adatott meg neki, hogy harcba bocsátkozhasson. Az ott, az oszlop tetején, éberén fürkészte a környéket, a rinocérosz láttára megtöltötte a revolverét, gondosan célzott, és meghúzta a ravaszt. A sorhajókapitány, aki koldulásra adta a fejét, amióta tébolyultnak hitte a fiát, és az anya, akit arcának halványasága miatt *hóleánynak* neveztek el, előléptek, hogy tulajdon mellükkel fogják föl a golyót. Hiába. A golyó úgy lyukasztotta át a rinocérosz bőrét, akár a fűrő; józan ésszel nem lehetett kételkedni benne, hogy ez a biztos halál. Ámde tudjuk, hogy az Úr szubsztanciája rejtezett a vastag bőrben. Szomorúan kimászott belőle. Ha nem szereztünk volna bizonyosságot felőle, hogy túlon túl jóságos volt egyik teremtménye iránt, bizony szánnám az oszlopon álló embert, ki most egy kemény csuklómozdulattal fölrántja a nehezékkal ellátott kötelet. A kötél, mely merőleges volt az érintősíkra, kilendül, Mervyn fejjel lefelé himbálódzik a végén. Beveri a fejét, ahogy kezével szilárd pontot keres, letépi azt a hosszú kővirágfüzért, mely az alapzat két szomszédos csúcsát összeköti, s magával viszi a légből. Odafönt összenyomott spirálformában tekeredik a kötél, s Mervyn már a bronzobeliszk derekánál lebeg, amikor a szökött fegyenc jobb kézzel az oszloppal párhuzamos tengelyű sebes és egyenletes pörgésbe hozza az ifjút, bal kézzel pedig lenyúl a lába előtt heverő elliptikus kötéltekervényért. A parittyá süvit a térben, Mervyn híven követi a mozgás irányát, a centrifugális erő következtében mindig a lehető legtávolabb van a középponttól, és a test anyagától függetlenül egyenlő sugarú köröket rajzoló röppályán halad. Az emberi vadállat apródonként engedi, már a végét markolja a kötélnak, mely csak látszólag hasonlít acélrúdra. Fél kézzel a korlátba kapaszkodva futni kezd a mellvéd körül. A hadmozdulat következményeképpen megváltozik a kötél eredeti forgássíkja, és megnövekszik amúgy is jelentékeny feszülőereje. Szinte észrevétlenül, fokról fokra módosul az oszlop tengelyével bezárt szög, és Mervyn végül méltóságteljesen, vízszintes síkban kering, vagyis derékszöget alkot az obeliszk és a vele egyenlő hosszúságú növényi eredetű huzal. A hitehagyott karja és a gyilkos eszköz egyenes vonalú szakasszá egyesül, akár a sötétkamrába jutó fénysugár parányi elemeinek összessége. A mechanika törvényszerűségei adják a számba e szavakat; fájdalom, tudjuk, hogy két összeadódó erő eredője megegyezik a két erő összességével. Ki merné állítani, hogy az egyenes vonalú kötél rég nem szakadt volna el, ha nem olyan erős az atléta, s ha nem olyan jó minőségű a kender? Az aranyhajú kalóz most hirtelen és váratlanul leadja megszerzett sebességét, kinyitja a markát, elengedi a huzalt. A korábbiaktól olyannyira eltérő művelet ellenhatásaként a mellvéd minden eresztékében recseg-ropog. Mervyn, nyomában a kötéllal, csóvát húzó üstökösre hasonlít. A hurok vaskarikája megcsillan a napfényben, és még teljesebbé teszi az optikai csalódást. A parabolát leíró halálraítélt csak úgy hasítja a levegőt, a kezdősebesség következtében (melyről föltételezem, hogy végtelen), átröpül a bal partra, és nekicsapódik a Panthéonnak, a kötél pedig megöleli a hatalmas kupola tetejét. A Panthéon domború gömbfelszínén, mely csak az alakja miatt emlékeztet narancsra, a nap minden szakában ott látható egy kiszáradt csontváz. Mesélik, hogy ha a szél megzörgeti, a Diáknegyed ifjai attól való félelmükben, hogy ők is erre a sorsra jutnak, kurta imát mondanak: egy szó se igaz az egészről, az efféle szóbeszéd csak arra való, hogy a gyerkőcöket riogassa. A csontváz görcsösen szorongat valami hosszú elszáradt girlandot összezsugorodott kezében. Tekintettel a nagy távolságra, még az igazoltan kiváló látásúak sem állíthatják bizton, hogy valóban az a kővirágfüzér-e az, melyről beszéltem, és mely akkor vált le az impozáns talapzatról, amikor kirobbant az az egyenlőtlen küzdelem, ott, az új Opera közelében. Az is igaz viszont, hogy a holdsarló alakú dombormű-füzérek elvesztették négygel osztható számukból eredő szimmetriájuk meghatározó jegyét: aki nem hiszi, járjon utána!

VÉGE A HATODIK ÉNEKNEK